

A MAGYAR HONVÉDSÉG
ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

SEREG SZEMLE

„FEGYVER, FEGYVER, FEGYVER KÉVÁNTATIK,
ÉS JÓ VITÉZI RESOLUTIO!”

(ZRÍNYI MIKLÓS)

**AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA**

**AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI
PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS
FOLYÓIRATA**

AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

Megjelenik negyedévente
IX. évfolyam, 3–4. szám, 2011. július–december

Felelős kiadó:

Kovács József altábornagy
az MH Összhaderőnemi Parancsnokság
parancsnoka

Szerkesztőség:

Postacím: 8000 Székesfehérvár,
Zámolyi út 2-6,
8001. Pf 151
Telefon: 22-542811
Fax: 22-542836
E-mail: seregszemle@regiment.hu vagy
drfoldesi.ferenc@mil.hu

Szerkesztőbizottság:

Elnök: Varga Csaba dandártábornok

Lapzártá: 2011. szeptember 01.

HU ISSN: 2060-3924
Készült: 500 példányban

Tagok:

Dr. Böröndi Gábor dandártábornok
Dr. Görög István ezredes
Dr. Révész Gyula mk. ezredes
Szombati Zoltán mk. ezredes
Dr. Horváth Zoltán mk. ezredes
Koller József ezredes
Horváth Tamás alezredes
Nagy Sándor mk. alezredes
Peszt Lajos alezredes
Sári Gábor alezredes
Dr. Torma Géza alezredes

Szerkesztőségi titkár:

Gyöngyösi Gáborné közalkalmazott

Felelős szerkesztő:

Dr. Földesi Ferenc

Nyomdai előkészítés, nyomás:

HM Térképészeti Nkft
Felelős vezető:
Németh László ny. alezredes

A folyóirat az MH ÖHP alaprendeltetéséből adódó kérdések katonai-szakmai fóruma. A szerzők szakmai véleményét a lap híven közli, azok tartalmáért a szerző felel! A szerkesztőség azonban fenntartja magának a jogot a cikkek rövidítésére, a szükséges nyelvi és formai javítások végrehajtására.

Kéziratokat a szerkesztőség nem őríz meg és nem küld vissza. A megrendelés nélkül beküldött kéziratokat a lehetőségeink szerint gondozzuk.

A közölt tanulmányokban megjelenő vélemények nem feltétlenül azonosak az MH Összhaderőnemi Parancsnokság hivatalos véleményével.

TARTALOM

HERMANN RÓBERT:

A pákozdi katonai emlékhely léte, helye és szerepe a honvédelmi tudat (ki)alakításában 7

WAGNER PÉTER:

Beszélgetés a PRT-ről 23

TÓTH SÁNDOR:

Kihívások és fenyegetések a légtérből a XXI. században 39

GACSA JÁNOS ŐRNAGY:

Figyelem, gépesített lövés! (Vissza az alapokhoz!) 54

VÁRDAI MIHAIL FŐHADNAGY:

Perspektivikus műszaki modulszárad 70

CSEPREGI BALÁZS ŐRNAGY:

A 60 mm Expal M-08 Combi aknavető rendszerbeállításának eddigi tapasztalatai 91

MADARÁSZ GÁBOR SZÁZADOS:

Vector 21b lézertávmérő alkalmazása a lövésszáslóaljak célfelderítésében és a tűz vezetésében 103

DARUKA NORBERT MK. FŐHADNAGY:

Rombolóbombákat hozott a Mikulás 116

HÜSE CSABA ŐRNAGY:

LMT, mint művelési képesség szerepe jelentősége a NATO vezette KFOR misszióban (2 rész) 125

NAGY ATTILA SZÁZADOS:

Helységarc foglalkozások tapasztalatai 131

PINTÉR FERENC ŐRNAGY:

Északon a helyzet változatlan, avagy mi lesz a „megtanult lecke” a honvédség részére? 140

LISZNYAI LAJOS SZÁZADOS:

A „rejtélyes háború” következményei. Aszimmetrikus hadviselés Irakban 147

KISS ÁLMOS PÉTER:

Információs műveletek aszimmetrikus konfliktusokban 156

DR. JOBBÁGY ZOLTÁN ALEZREDES – MÉRCSE BALÁZS ŐRNAGY:

Javaslatok a Magyar Honvédségben folytatandó tudományos kutatások
rendjére vonatkozó irányelvekhez 174

**RÉVAI TAMÁS, MAGYAR ZOLTÁN, BÁNHIDI LÁSZLÓ, LENKOVICS LÁSZLÓ,
LABORC GYÖRGY PÉTER:**

Doni frontszakaszon viselt katonaruhába öltöztetett műemberen végzett
hőérzeti mérések 181

UJHÁZY LÁSZLÓ SZ. ŐRNAGY:

A Magyar Tartalékosok Szövetsége 187

BESENYŐ JÁNOS–HETÉNYI SOMA:

A francia Afrika-politika változása 199

GLIED VIKTOR:

Vízkonfliktusok Afrikában 208

GÁRDOS ÉVA:

Billenő mérleg, vagy egyensúly-Törökország útja és lehetőségei 219

DR. SZABÓ BÉLA:

Báthory István erdélyi fejedelem lengyel királlyá választásának katonapolitikai
körülményei és magyar katonáinak szerepe lengyelországi hatalmának
megszilárdításában 222

KLEMENSITS PÉTER:

A második Arakán hadjárat – az első brit győzelem Burmában 229

ÉLŐ HADTÖRTÉNELEM**SIPOSNÉ DR. KECSKEMÉTHY KLÁRA:**

Tizenkét év hadifogság, kényszermunka és börtön – Vitéz békei Koós Ottó élete 242

KÖNYVISMERTETŐ**SZLANKÓ BÁLINT:**

Maximum nulla áldozattal (Besenyő János) 254

SZILASI ILDIKÓ – LÓRÁNT ATTILA:

Torday Emil nyomában – Kongó (Besenyő János) 259

A SEREG SZEMLE szakmai-tudományos folyóirat 2010. évi VI–VIII. évfolyamának
szerzői és tartalomjegyzéke (külön, irkatúzötten)

HERMANN RÓBERT: A PÁKOZDI KATONAI EMLÉKHELY LÉTE, HELYE ÉS SZEREPE A HONVÉDELMI TUDAT (KI)ALAKÍTÁSÁBAN

Amikor 1951-ben az akkori párt- és állami vezetés elhatározta, hogy – akár csak a szovjet Vörös Hadseregnek – a magyar Néphadseregnek is legyen saját napja, a megfelelő dátum kijelölése nem volt könnyű feladat. A rendszer ugyan – Rákosi Mátyás szavai szerint – „Dózsa keresztesei, Bocskai hajdúi, Rákóczi kurucjai és a negyvennyolcas vörössipkások” egyenes utódjának tartotta magát és hadseregét: ám a négy nagy előd közül csupán egy, a negyvennyolcas hadsereg büszkélkedhetett jelentős győzelmekkel.

Volt azonban még egy probléma: a győzelem helyszínének lehetőleg az ország határán belül kellett lennie. Ennek a követelménynek a tavaszi hadjárat győzelmei – Nagysálló kivételével – minden további nélkül megfelelték; ám e győzelmek dátuma „sajnálatosan” közel esett a rendszer legnagyobb ünnepéhez, a felszabadulást jelképező április 4-hez. (A tápióbicskei ütközeté napra megegyezett vele.)

1848 őszén viszont a honvédsapatok két jelentős sikert mondhattak magukénak az 1945-ös országhatárokon belül: a pákozdi csatát és az október 7-i ozorai diadalt. Ám ez utóbbi – amelynek során 10.000 horvát határőr volt kénytelen letenni a fegyvert a magyar reguláris erők, szabadsapatok, mozgósított nemzetőrök és népfölkelők előtt – problematikus dátum volt. A győzelem kovácsai között ugyanis ott volt az 1948 óta ismét áruulóvá „avanzsált” Görgei Artúr – egy áruulót pedig mégsem lehetett ünnepelni a Néphadsereg Napján.

Maradt tehát Pákozdi, aminek még két jelentős előnye volt. Egyrészt a magyar hadsereg az új ellenség, a titói Jugoszlávia hadseregének „jogelődjét”, Jellačić armádiáját állította meg a sukorói dombokon; másrészt a nagy nap egybeesett az aktuális honvédelmi miniszter, Farkas Mihály neve napjával. A minisztertanács tehát szeptember 29-ét nyilvánította „a Néphadsereg Napjára”-vá. Az indoklás a következő volt: „Az idegen elnyomás, az évszázados jogfosztottság ellen felkelt magyar nép fegyveres ereje, a dicsőséges emlékü szabadságharcos magyar honvédsereg 1848. szeptember 29-én a velence–pákozdi ütközetben vívta meg első csatáját a hazánk területére betört ellenséggel. A honvédsereg győzelmet aratott ebben a csatában a számbeli túlerőben lévő ellenség felett, és megmentette hazánk fővárosát, Budapestet, és ezzel lehetőséget biztosított Kossuth Lajosnak és a szabadságharc többi vezérének, hogy tovább szervezzék a forradalom és szabadságharc szent ügyét.”¹

Ezt követően egészen 1992-ig ez a nap volt a Néphadsereg, majd a Fegyveres Erők, végül a Magyar Honvédség Napja. Az ünneplésekben viszonylag kevés volt a történeti elem, a beszédekben nagyjából csak a szerzőjét vesztített Rákosi-idézetre és a hatá-

¹ Közli Nagy László – Rohonyi Gábor – Tóth Gyula szerk.: Szemelvények a magyar hadtörténelem tanulmányozásához. II. k. A vonatkozó részt összeállította Barta István. Bp., 1955. 54. o.

rozat indoklásában szereplő passzusokra korlátozódott. A hetvenes évek végétől kezdve egyre gyakoribbá váltak a pákozdi csata feletti ironizálások. „Milyen csata az, amelyiknek nincsenek halottai?” – hangzott el gyakran a kérdés. Ám amikor a kormány 1992-ben a Honvédelem Napjává május 21-ét, Buda bevételének évfordulóját tette, többen politikai döntést emlegettek, s nem értették, mi baj volt a régi ünneppel.²

De végül is, jó választás volt-e az, hogy a pákozdi csata napját tették meg a hadsereg, illetve a honvédelem emléknapjává? Véleményem szerint igen. Egyrészt, a hadtörténelemben nem feltétlenül a halottak és sebesültek számával kell mérni a sikert. A Firenze és Siena között vívott háborúk egyik fontos összecsapásában, az anghiari csatában (amelyet Leonardo is megfestett) csupán egyetlen személy esett el, ő sem lándzsától vagy kardtól halt meg, hanem leesett a lováról, s a többi ló agyontaposta. Az 1792. szeptember 20-i valmy-i csatában, ahol a francia forradalmi haderő megállította a poroszokat, a veszteségek a két oldalon kb. akkorák voltak, mint Pákozdnál 46 évvel később.

² Spira György: Mít ünnepelünk május 21-én? (In:) Ünnepek – hétköznapok – emlékezet. Társadalom- és kultúrtörténet határmezsgyéjén. A Hajnalkör – Társadalomtörténeti Egyesület konferenciája Szécsény, 2000. augusztus 24-26. Szerk. Pásztor Cecília. Rendi Társadalom – Polgári Társadalom 14. Adatok, Források és Tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból 34. Salgótarján, 2002. 285-289. o. A Buda melletti érvekre ld. Katona Tamás szerk.: Budavár bevételének emlékezete 1849. S. a. r. Hermann Róbert, Pelyach István és Tirts Tamás. Ford. Kurucz György és Pingiczer Klára. Pro Memoria. Bp., 1989.; Hermann Róbert: Buda ostroma, 1849. Okok és következmények. Magyar Honvéd, 1993. május 21.; uő.: Egy „végzetes” döntés születése. Magyar haditervek Gödöllőtől Komáromig 1849. április 7-29. Századok, 1999/2. 253-312. o.

(Nem véletlenül hasonlították Pákozdot már 1848-ban Valmyhoz.)³

Pákozdi ugyanakkor valóban fordulópontot jelentett a háború történetében, katonai, politikai és erkölcsi értelemben egyaránt. Katonai szempontból azért, mert Jella-siç egyértelműen kudarcot vallott: nem sikerült megtörnie a magyar hadsereget, nem sikerült elfoglalnia a magyar fővárost, s kénytelen volt előbb északnyugat felé keresni az összeköttetést a várható erősítésekkel, majd – amikor ezek birtokában végre támadhatott volna – az október 6-i bécsi forradalmat követően elhagyni az országot.

Politikai szempontból is fordulópont volt a pákozdi csata⁴, hiszen kiderült: a magyar

³ Jellachich dunántúli hadjárása. Egy katonától. Kossuth Hírlapja, 1848. 97. szám, 433. o. V. ö. Urbán Aladár: The Hungarian Valmy and Saratoga: The Battle of Pákozdi, the Surrender of Ozora, and their Consequences in the Fall of 1848, in: Béla K. Király, (ed.), East European Society and War in the Era of Revolution, 1775-1856. War and Society in East Central Europe. Vol. IV. New York (Columbia University Press) 1984. 538-556. o.

⁴ Jenei Károly: A pákozdi csata. Fejér Megyei Szemle. 1966. 5-27. o.; Urbán Aladár: Pákozdi, 1848. Bp., 1984.; Spira György: Egy nagy meseköltő műveiből: Jella-siç regéi Pákozdról. (In:) Vad tüzzel. Bp., 2000. 144-177. o.; Hermann Róbert: A drávai hadtest hadműveleti naplója. (In:) Molnár András szerk.: Hadtörténelmi tanulmányok. Zalai Gyűjtemény 36/I. Zalaegerszeg, 1995. 165-210. o.; Demeter Zsófia: A pákozdi győzelem. A Szent István Király Múzeum Közleményei B/48. Székesfehérvár, 1998.; Hermann Róbert: Pákozdi kérdőjelek. (In:) A Drávától a Lajtáig. Tanulmányok az 1848. nyári és őszi dunántúli hadi események történetéhez. Balassi Kiadó, Bp., 2008. 77-112. o.; Hermann Róbert: Az 1848. őszi dunántúli hadjárat és a pákozdi csata. – A pákozdi csatáról szóló hadijelentések. In: Főhajtás. Katonai Emlékpark Pákozdi. Szerk. Vermes Judit. Zrínyi Kiadó. Bp., 2010. 5-72. o.

hadsereg (soraiban cs. kir. gyalogos-, huszár- és tüzérségi alakulatokkal) hajlandó szembeszállni az ország alkotmányos önállóságát veszélyeztető ellenséggel, még akkor is, ha annak soraiban a saját bajtársai szolgálnak; a tisztek hajlandók rohamot vagy tüzet vezényelni olyan alakulatok ellen, amelyeket a saját tisztvársaik, barátaik, rokonaik vezetnek.

Végül morális szempontból is fordulópont volt, hiszen ráébredtette az ország közvéleményét, hogy a küzdelem a csatatereken fog eldőlni, s hogy ez a küzdelem egyáltalán nem reménytelen.

Az 1992-es döntés a honvédsereg új emléknapjának kijelöléséről kétségtől politikai döntés is volt. Bizonyára benne volt az, hogy az új politikai rendszer szakítani akart a pártállami idők örökségével; benne lehetett az is, hogy Magyarország és Horvátország viszonya ezekben az években helyeződött új alapokra (elég, ha a délszláv háborúk során tanúsított magyar magatartásra, s a szerencsétlenül interpretált fegyverszállítási ügyre gondolunk.) Ám Buda bevételének emléknapja történeti szempontból ugyanúgy védhető döntés volt, ahogy korábban a pákozdi csatáé. Pákozdi a honvédsereg dicsőségének kezdete volt, Buda bevétele e dicsőség zenitje. 1541 óta először és utoljára fordul elő, hogy a magyar hadsereg képes volt önerejéből felszabadítani az ország fővárosát az ellenséges megszállás alól. Ugyanakkor érdekes, hogy Pákozdi az évtizedek során olyannyira fontos részévé vált az ünnepi hagyománynak, hogy manapság az az ember érzése, a Magyar Honvédségnek két napja is van, egy május 21-én, egy pedig szeptember 29-én.

A magyar katonai hagyományban – főleg az 1945 utáni időszakban – sajnálatos módon kettévált a honvédelem, mint eszme, mint rendezőelv, és a hadsereg, mint folyamatosan létező (nem létező) szervezet ha-

gyománya. Ennek gyökerei nagyjából a 19. század közepére vezethetők vissza, amikor a magyar történeti hagyományban kiemelkedő szerephez jutottak a török- és a Habsburg-ellenes harcok, s a „két pogány közt egy hazáért” eszmeköréből a trianoni sokk után megszülethetett az „egyedül vagyunk” koncepciója. Természetesen itt nem a történettudományra, hanem az annál sokkal szélesebb értelemben vett történeti tudatra és hagyományra gondolok. Miután az 1948 után létrejövő kommunista rezsim történelemszemlélete többé-kevésbé sikeresen egyesítette az osztályharcos koncepciót a függetlenségi történelemszemlélettel, a mai magyar történeti tudatot – és ezzel összefüggésben – a magyar hadtörténelem szemléletét máig meglehetősen fragmentált történelemkép jellemzi.

Vannak a dicső/haladó, büszkeségre okot adó események, amilyen pld. Eger vagy Szigetvár védelme, Bocskai felkelése, Bethlen és I. Rákóczi György hadjáratai, Zrínyi Miklós téli hadjárata, a Rákóczi-szabadságharc vagy 1848–1849, újabban 1956; s vannak azok, amelyek katonai szempontból legfeljebb bravúrként, de nem büszkeségre okot adó tényként, vagy főleg, a nemzeti tudatba integrálandó elemként jelennek meg.

Amióta az ország 1526-ban elveszítette a függetlenségét, történelmünket a folyamatos megszakítottság (vagy a megszakítottság folyamatosága) jellemzi. Nemcsak a magyar államtest szakadt darabokra közel kétszáz évre (hiszen a mátyási ország területének nagyjából teljes felszabadítására csak 1718-ban került sor), hanem a magyar állam is részekre szakadt: 1526–1711 között, 185 éven át szinte folyamatosan két magyar állam létezett egymás mellett (és gyakran egymás ellenében). E 185 év nagy része nemcsak a Habsburg-oszmán küzdelmek időszaka volt, hanem a török háborúkkal szinte megegyező időtartamban, azokkal együtt vagy azoktól

elkülönülve, a magyar polgárháborúk időszaká is.

Így alakulhatott ki kétféle történeti-hadtörténeti hagyomány Magyarországon, amelyben az egyik oldalon hőseink lettek a végvári kapitányok és az erdélyi fejedelmek, a végvári vitézek és a hajdúk, ugyanakkor a pontosan nem definiált transzcendens magyar érdekek ellenségei lettek a Báthori István ellen támadó Bekes Gáspár, a Bethlen Gábor ellen küzdő Homonnai és Esterházy, az I. Rákóczi György ellen harcoló Wesselényi Ferenc. (A költő-hadvezérig királyhű Zrínyiek e szempontból némi problémát jelentettek.) Hős lett a törökkel lepaktálni szándékozó Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc, az országot „sikeresen” négy részre szakító Thököly Imre (a koraujkori magyar történelem talán legkártékonyabb alakja), az 1704 után délibábokat kergető II. Rákóczi Ferenc, de áruló lett a totális vereségből tartós kompromisszumot „kihozó” Károlyi Sándor, nem is beszélve a másik oldalon vitézkedő Pálffy Jánosról vagy Ebergényi Lászlóról. Büszkék lehettünk a második vonalbeli francia tábornok Bercsényi Lászlóra, vagy a katonai kalandorból amerikai szabadsághőssé avanzsáló Kovács Mihályra, de nem illett emlegetni a császár(né)/király(nő) oldalán vitézkedő Hadik Andrást, Nádasdy Ferencet, Kray Pált, Mecséry Dánielt, Alvinczy Józsefet vagy Simonyi Józsefet.

1848–1849 e szempontból ritka kivétel, ideális képlet volt. A honvédsereg egyszerre képviselte a nemzet, a haza, a függetlenség, a demokrácia, a haladás eszményeit. A szabadságharc polgárháború is volt, de ezt a polgárháborút nem a magyar etnikum különböző politikai meggyőződésű táborai vívták egymással, hanem az ország magyar etnikuma vívta az ország más nyelvű lakosságának egy része (szerbek, horvátok, erdélyi románok és szászok) ellen; amely küzdelemben a magyar nemzet szövetségese volt a szlovákok

és németek többsége, és a magyarországi románok nagy része is; s amely harcban a magyarság ellen támadó társnemzetek egyben az ország önállósága ellen törő cs. kir. (s később az orosz) hadsereg szövetségesei voltak. A cs. kir. hadsereg Magyarországon állomásozó magyar és szlovák legénységű ezredei a honvédsereg oldalára álltak, s noha a túloldalon szolgáló egységekben is voltak magyar nemzetiségű tisztek és legénységi állományú személyek, számuk elenyésző volt a honvédsereg oldalán harcolókéhoz képest.

1849 után megint két „magyar” hadsereg létezett. A magyarországi katonaköteles korosztályok tagjai természetesen a birodalmi, nemzetek feletti haderőbe, a cs. kir. hadseregbe kerültek – így voltak etnikailag magyar ezredek, de a hadseregnek nem volt magyar jellege. Ugyanakkor a szabadságharc után, majd az 1850–1860-as években emigráltak soraiból 1859-ben és 1860-ban is létrejött egy-egy magyar légió Itáliában, 1866-ban pedig Poroszországban, de ezek mindegyike csupán az olasz, illetve a porosz haderő segédcsapata volt. A magyarok tömegei a cs. kir. hadseregben szolgáltak, ugyanakkor a magyar függetlenség eszméjét mégis az itáliai és poroszországi párezer önkéntes képviselte.

A kiegyezést követően a két képlet egymás mellett élt. Fennmaradt és meghatározó volt a cs. kir., majd cs. és kir hadsereg; ugyanakkor létrejött a Magyar Királyi Honvédség, és az önálló honvédelmi minisztérium. A honvédségnek nemcsak az egyenruhája emlékeztetett 1848-1849-es elődjére, hanem első vezetőinek jelentős része törzs- vagy főtisztként harcolt 1848-1849-ben a magyar oldalon. De 1848-as örökség volt a hadkerületi rendszer is, amely feltűnően emlékeztet az 1848-1849-es hadmegyei rendszerre.

A két, 1848-1849-ben egymásnak feszülő haderő 1868-at követően jól kooperált, s nem a cs. és kir., illetve a honvédcsapatok vitézsé-

gén és harctéri teljesítményén múlt, hogy az I. világháborúban a Monarchia katasztrofális vereséget szenvedett. Az 1918 őszi függetlenné váló Magyarország honvédelmi politikáját a kapkodás jellemezte, a Népköztársaságot felváltó 1919-es Tanácsköztársaság politikáját pedig a múlttal való gyökeres szakítás jellemezte. Ugyanakkor, saját fennmaradása érdekében mégis kénytelen volt honvéd jellegű háborút folytatni a románok és a csehek ellen, s e harcban nem nélkülözhetette a „közös” és honvédtisztek szakértelmét.

Az 1919–1920-ban létrejövő ellenforradalmi rendszer a kétféle, függetlenségi és birodalmi, a „közös” és a honvéd hagyományok, az 1848-as és az 1867-es örökség integrációjára törekedett. Az újonnan létrejött ezredek hagyományaikban egyszerre nyúltak vissza a cs. és kir., illetve a honvéd alakulatok történetéhez, s az országban egymás után emelkedtek a „Nagy Háború” közös és honvéd alakulatainak emlékművei. Az alakulatok névadói között egyaránt megtalálhatók a középkor jeles magyar uralkodói és hadvezérei, a 16-18. századi török- és Habsburg-ellenes küzdelmek magyar vezérei, a Habsburg-korszak uralkodói és katonái, vagy az 1848-1849. évi szabadságharc kiemelkedő katonái.⁵

1945 után újabb váltás következett. A hagyományokból nemkívánatossá vált a birodalmi, az 1867-es örökség, ugyanakkor hangsúlyossá vált a függetlenségi elem. Ugyanakkor volt persze egy komoly dilemma is: le-

het-e használni a demokratikus államrend védelmében létrehozott hadsereg megszervezésénél egy olyan tisztikart, amely egy „antidemokratikus” államban szocializálódott? 1948-ig úgy tűnt, hogy lehet, azaz, hogy a Magyar Királyi Honvédség tisztikarának szaktudását a demokratikus Magyar Köztársaság honvédsége is használni tudja, és használni fogja.

1948 után aztán gyökeres változás következett be. A kizárólagos hatalomra törő kommunisták előbb magát a magyar demokráciát számolták fel, majd leszámoltak a magyar demokrácia szolgálatát vállaló volt „horthysta” tisztikarral is. A köztársaságból népköztársaság, a demokráciából népi demokrácia, a Honvédségből Néphadsereg lett. A katonai hagyományokban némileg visszaszorult a nemzeti-függetlenségi, erősödött az osztályharcos, illetve az internacionalista (vulgo: szovjet birodalmi) elem. Mindez azzal a paradoxonnal párosulva, hogy az ország 1990-ig katonailag megszállt, szuverenitásában erősen korlátozott állam volt, s a Magyar Honvédség, majd a Néphadsereg is lényegében csatlós hadsereg volt, amelynek alkalmazására a magyar politikai vezetés még annyi hatással sem rendelkezett, mint 1848 előtt vagy 1867 után. A politikai közbeszédben folyamatosan csatlós hadseregként emlegetett, második világháborús Magyar Királyi Honvédség 1944. október 15-ig nagyobb önállósággal bírt, mint az állítólag függetlenségünkön örökődő Néphadsereg.

1989-1990 után lényegében az 1945-ös dilemma ismétlődött meg: lehet-e a demokráciát védő haderőt építeni egy diktatúrában felnőtt és felnevelt tisztikarral? Noha a rendszerváltás/változás/változtatás történetével kapcsolatban máig is sok a bizonytalanság (s ez még néhány évtizedig bizonyosan így is marad), annyit nyugodt szívvel leszögezhetünk, hogy a Néphadsereg felső-, közép- és alsószintű vezetésében igen komoly

⁵ Ld. erre Magyar történelmi nagyságok életrajza, kiknek nevét a m. kir. honvéd csapattestek viselik. H., é. n. Ugyanez az integratív történelemszemlélet jellemezte a kor reprezentatív hadtörténeti összefoglalóját. Berkó István – Gyalókay Jenő – Markó Árpád – Pilch Jenő: A magyar katona vitézségének ezer éve. Bp., é. n. I-II. k. Ugyanez mondható el a kiváló vezérkari tiszt életrajgyűjteményéről is. Julier Ferenc: Magyar hadvezérek. Reprint kiadás. Az utószót írta Vargyai Gyula. Bp., 1992.

tábora volt a változtatásnak, s hogy az átmenet azért is lehetett olyan zökkenőmentes és békés, mert a hadsereg vezetése lojális volt mind a változást előkészítő Németh-, mind pedig a szabadon választott Antall-kormányhoz.

Ugyanakkor azt is kimondhatjuk, hogy a rendszerváltozás óta gyakorlatilag egyetlen kormánynak sem volt igazán karakteres honvédelmi politikája. A kormányok testületként tisztában voltak azzal, hogy mit gondolnak Magyarország biztonságpolitikájának kívánatos irányáról (kilépés a Varsói Szerződésből, belépés a NATO-ba, együttműködés a szövetségesekkel, szövetségi rendszer térségbeli bővítése); de arról, hogy mit akarnak kezdeni magával a hadsereggel, mint szervezettel, meglehetősen homályos elképzeléseik voltak, ha voltak. Ha végigtekintünk azon a rengeteg szervezeti változáson, amin a Magyar Honvédség 1990 óta átment, s azon az iszonyatos szakember-vesztésen, amely a hadsereget az állandó létszámsökkentések és átszervezések következtében érte, aligha kell komolyabban megindokolnunk ezt a megállapítást.

A hagyományok tekintetében persze vizsgálatóbb a kép. Az új Honvédség úgy vallhatja magát az 1100 éves magyar katonai hagyományok, a három évszázada fennálló állandó hadsereg örökösének, hogy eközben kétségbevonhatatlan demokratikus elkötelezettsége.

Kétségtelen, hogy vannak ennek az örökségnek olyan elemei, amelyek 1989–1990 óta talán nagyobb hangsúlyt kaptak és kapnak, mint korábban; elég, ha a két világháború közötti Magyar Királyi Honvédségre gondolunk. S azt is tudjuk, hogy a közvéleménynek van olyan része, amelyet történeti vagy politikai okokból ennek a hagyománynak az ápolása irritál. Ugyanakkor érdemes tudatosítani, hogy amiként nincs két Magyarország, úgy magyar történelemből és magyar hadtör-

ténelemből is csak egy van. És nem szerencsés, ha ennek a hadtörténelemnek két hagyománya van; ilyet ugyanis csak a történelmi tények megerőszkolásával lehet létrehozni.

Hogy csak az állandó hadsereg koráról beszéljünk: a magyar katonai hagyománynak ugyanúgy részesei a törökellenes visszafoglaló háborúk magyar ezredei, mint Rákóczi kuruc csapatai; ugyanúgy ide tartoznak a cs. kir. hadseregnek az 1740–1789 közötti dinasztikus, az 1792–1815 közötti francia, az 1859-es olasz és az 1866-os porosz és olasz háborúkban harcoló magyar tábornokai és közvétezei, mint a francia szolgálatban álló magyar huszárok, Kovács Mihály néhány magyar katonája, a szabadságharc honvédserege, vagy a Kossuth-emigráció légionistái. Magyarország 1526–1918 között egy birodalom sajátos jogállású alkotóeleme volt, hol több, hol kevesebb szuverenitással. Önmagunkat csonkítjuk meg, ha csak azokat a periódusokat tekintjük a magyar hadtörténeti hagyomány részének, amikor valamilyen önálló magyar haderő működött, s megfedkezünk azon katonák százezreiről, akik huszárként vagy bakaként a fekete-sárga ezredzászló alatt ontották a vérüket. Mondhatjuk persze, hogy ezek dinasztikus háborúk voltak, amelyeknek semmi közük nem volt a magyarság érdekeihez: mindez azonban azt feltételezi, hogy volt valami olyan transzcendens magyar érdek, amelyet valamely másik háborúzó fél oldalán jobban lehetett volna képviselni.

Tudomásul kell vennünk, hogy a Habsburg-birodalom szabadította meg Magyarországot az európai fejlődésének legkomolyabb akadályát jelentő török megszállástól, s hogy 1789-ig az Oszmán Birodalom folyamatos fenyegetést jelentett a magyar állam területeire. A francia háborúk pedig nem csupán a haladás és maradás konfliktusaként, hanem az európai hegemoniára törek-

vő Franciaország és az európai egyensúlyt helyreállítani próbáló nagyhatalmak konfliktusaként is leírható. A cs. kir. hadsereg magyar ezredei, a magyar nemesi felkelés nem csupán a birodalom (és benne a Magyar Királyság) korszerűtlen berendezkedését védtek ezekben a háborúkban, hanem az országnak azt a korlátozott szuverenitását is, amit a Habsburg-birodalmon belül élvezett.

Ha a hadsereget önálló léttel és értelemmel felruházott szervezetnek tekintjük, megállapítható, hogy egy hadseregnek három fő feladata és rendeltetése van:

- a mindenkorai politikai vezetés akarátának, az általa megszabott feladatoknak a teljesítése;
- a hon védelme;
- a szövetségi kötelezettségek teljesítése.

E három feladat között a hangsúlyok változhatnak, az egyik felerősödhet, a másik háttérbe szorulhat. Ha a magyar hadtörténelmet, a magyar haderő történetét e szempontból tekintjük, talán szakíthatunk azzal a fragmentizált történetszemlélettel, ami máig is kísért. S talán meglátjuk a pozitívumokat azoknak a hadseregeknek a történetében is, amelyekben eddig nem találtunk ilyeneket. S talán megfogalmazható néhány olyan tanulság is, amelyek a hadtörténelmet gyanakvással szemlélő.

Az első: a hadseregnek, még az abszolutisztikus államok haderőinek is volt és van szocializációs – nevelő – oktató funkciója. A modern hadseregekben az előrejutás egyik feltétele a személyes vitézségen kívül pld. az írni-olvasni tudás volt, s több százezren a hadseregen belül sajátították el ezt a tudást. De volt/van némi társadalmi kiegyenlítő és mobilizációs szerepe is: nem véletlen, hogy annyi alacsony sorból magasra emelkedett katonáról olvashatunk a történelemkönyvekben. A hadseregben ugyanis – főleg háborús helyzetekben – legalább annyira számítanak a személyes képességek, mint a társadalmi

helyzet vagy a kapcsolatrendszer. Ily módon a hadsereg mindig egy kicsit „demokratikusabb”, mint az az állam, amelyet szolgál.

A második: a hadsereg szükségessége leginkább akkor látszik, amikor nincs. Az 1918–1919. évi tragédiát, s az azt „beteljesítő” trianoni békét többek között az tette ilyen súlyossá, hogy a magyar állam képtelen volt megvédeni önmagát az idegen intervenciótól. Ahogy 1848-ban szinte hónapok alatt lehetett szinte a semmiből hadsereget teremteni, úgy 1918-ban szinte hónapok alatt lett a létező haderőből szinte semmi. Kétségtelen, hogy Magyarország geopolitikai helyzete más volt, mint Törökországé, s olyan katonai bravúrra, mint amelyet a Kemál vezetett török haderő produkált, a magyar haderő aligha lett volna képes. De némileg komolyabb katonai teljesítmény esetén talán néhány tucat kilométerrel odébb húzták volna meg a határokat, s talán a magyar etnikum vesztesége kisebb lett volna, mint amilyen lett.

A harmadik: a szövetségi hűség kétségkívül érték, de nem önmagáért való érték. Lehet borongani azon, hogy a román politikusok mennyire álnokok és megbízhatatlanok, s lehet ebből nemzetkarakterológiai következtetéseket levonni; de ettől még tény marad: a román politikai elit 1944 nyarán érettebben reagált a katonai helyzetre, mint Horthy Miklós, s a román kiugrás profizmusával szemben csak szégyenkezni lehet a magyar kiugrási kísérlet szánalmasságán. Ekkor derült ki, hogy a Magyar Királyi Honvédség felső vezetésében kétfajta katona létezett: olyan, aki nem tudta átugrani a saját árnyékát (bár jó lett volna, ha megteszi); s olyan, aki átugrotta (s bár ne tette volna); azaz azok, aki nem tudták elszánni magukat a szövetséges-váltásra, s azok, akik a régi szövetséges érdekeit választották a magyar állam érdekei helyett.

Felvetődik a kérdés: vannak-e időtől független katonai értékek? Jómagam úgy vé-

lem, a katonai teljesítmény, a hadvezéri tehetség, a bajtársiasság, az önfeláldozás olyan örökérvényű katonai erények, amelyek minden háború minden résztvevőjében becsülendők. A katonai értékek, a katonai teljesítmény elismerése nem jelenti azt, hogy az adott katonai konfliktusban résztvevő állam politikai és katonai céljaival azonosulnánk, vagy ezeket legitimálnánk.⁶

Ha a modernkori, 1848 utáni magyar hadtörténelem nagy csomópontjait nézzük, 1848–1849-ben, mint ahogy erről már szólunk, viszonylag egyértelmű a képlet (legalább is a hazai történetírásban.) A honvédsereg máig vállalható politikai célokért száll szembe a kontinens két nagyhatalmával, s katonai teljesítményének szerepe volt abban, hogy 1867-ben Ausztria kénytelen volt kinyevezni Magyarországgal.

A boszniai okkupáció 1878-ban az Osztrák–Magyar Monarchia egyetlen igazán nagyszabású katonai konfliktusa volt az

1867–1914 közötti „békeidőben”. A közös és a honvéd haderő kétségkívül megszálló haderőként érkezett, de egyrészt egy másik megszálló haderőt váltott fel, másrészt, az akcióra „összeurópai” felhatalmazással rendelkezett.

Az 1914–1918-as háborúban Magyarországnak nem voltak sajátos pozitív céljai. A Monarchia részint a délszláv integráció folyamatát akarta megakadályozni, részint Oroszország előnyomulásának kívánt gátat vetni. A délszláv egység akadályozása távolról nézve kétségkívül nem volt szép dolog, közelről nézve viszont, a délvidéki területek elszakítását jelentette, azaz, a preventív háború e tekintetben honvédő háború volt, akárcsak az orosz, majd 1916-tól a román támadás elleni védekezés. A Monarchia, s benne Magyarország a területi állományát védte, azaz a háborúnak – legalábbis Magyarország esetében – volt egy erőteljes honvédő karaktere – függetlenül a Monarchia hadicéljaitól.

Ugyanezt mondatjuk el a Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének 1919-évi hadműveleteiről. Az északi hadjárat, majd a sikertelen tiszai offenzíva egyaránt honvédő célokat, az etnikai törzsterület biztosítását szolgálta – függetlenül a tanácskormány politikai szándékaitól.

Jóval nehezebb kérdés az 1941–1945 közötti magyar háborús teljesítmény megítélése. A történelem egyetlen időszaka sem diabolizálható, így a II. világháború sem. E háború kétségkívül egyike volt az emberiség legszörnyűbb háborúinak, de nem kérhetjük számon jelenkori tudásunkat a résztvevőkön. A magyar politikusok mentségére elmondható, hogy Magyarországnak 1920 óta volt egy olyan súlyos sérelme, amelynek békés úton történő rendezésére 1938-ig nem volt esélye. A politikusok természetesen békés revíziót szerettek volna, lehetőleg a nyugati nagyhatalmak közvetítése és garanciája mel-

⁶ E kérdésben természetesen más álláspontok is léteznek, elég, ha a milicentenárium egyik legnagyobb kultúrpolitikai botránnyára, Somogyi Győző „Magyar hősök arcképcsarnoka” című sorozatának a kiállító Néprajzi Múzeum akkori főigazgatója, Hofer Tamás által történt utólagos cenzúrázására, nyolc magyar katona arcképének eltávolítására és a körülötte kialakult sajtóvitára utalok. Ld. erre Hermann Róbert: Száz magyar hős – egy arcképcsarnok margójára. *Árgus*, 1996/5. 34-41. o.; uő. Száz portré, avagy egy hadtörténész magamentsége. *Népszabadság*, 1996. szept. 6. 14. o. Az utóbbi években az *Élet és Irodalom* hasábjain György Péter tett közzé egy cikket, amelyben bírálta azt, hogy a Hadtörténeti Múzeum a Magyar Királyi Honvédség II. világháborús szerepét csupán hadsereg- és hadművelet-történeti szempontból interpretálja állandó kiállításában. A zavar helye. *Élet és Irodalom*, 2008. ápr. 25. 17. szám. De utalhatok a Magyarország II. világháborús részvételével, a magyar hadsereg szerepével kapcsolatban időről időre fellángoló vitákra is.

lett – ám erre ezek semmifajta hajlandóságot nem mutattak. A nagyhatalmak közül két olyan volt, amely nyíltan a versailles-i béke-rendszer revíziójára törekedett: a náci Németország és a bolsevik Szovjetunió. Ezek közül a magyar politika – érthető ideológiai okokból – elsősorban Németország partnerségére számított, és számíthatott is. S miután a nyugati nagyhatalmak nem állították meg Hitlert sem az Anschluss, sem Csehszlovákia szétverése során, a magyar politikusok többsége joggal gondolhatta úgy, hogy a nyugati nagyhatalmak a térséget leírták, s azt Németország érdekszférájának tekintik.

A két bécsi döntés 1938-ban és 1940-ben a trianoni magyar sérelmek egy részét orvosolta; más kérdés, hogy egyikükhöz sem kapcsolódott olyan széleskörű nemzetközi garancia, mint amilyen az 1920. évi békerendszert jellemezte. A Jugoszlávia elleni 1941 tavaszi katonai fellépés már egyértelmű állásfoglalást jelentett, de aligha volt olyan magyar politikus, aki meg merészelt volna kockáztatni, hogy a felbomló délszláv államalakulat magyarul területeinek visszafoglalását megakadályozza.

Lehet vitatkozni azon, hogy célszerű volt-e belépni Hitler oldalán a Szovjetunió elleni háborúba (nem volt az), de tagadhatatlan tény, hogy a sztálini Szovjetunió semmivel sem tűnt kevésbé zarnoki rendszernek, mint a náci Németország, s mai ismereteink alapján világos, hogy legalább annyi szenvedést hozott az emberiségre, s legalább annyi ember pusztulását okozta, mint a III. Birodalom. A magyar társadalomnak a bolsevizmusról már voltak közvetlen emlékei 1919-ből – s ezek egyáltalán nem voltak kellemesek. A szovjet bolsevizmusról pedig a harmincas években meglehetősen komoly hírszerzői anyaghoz juthattak. Lengyelország és a balti államok sorsa is azt erősíthette meg, hogy a Szovjetunió veszélyt jelent a térségre, s a katyni mészárlás tényének napvilágra ke-

rülése is erősítette ezt a veszélyeztetettség-érzést. Emellett Hitler többször is érzékelte a magyar politikusokkal, hogy a két bécsi döntés következtében, illetve a Jugoszlávia elleni hadjárat során visszaszerzett területek megtartására Magyarország csak akkor számíthat, ha minél nagyobb mértékben teljesíti Németország igényeit; ez esetben viszont további területgyarapodásra is van lehetőség.

Mindezek a tényezők együttesen magyarázzák, hogy Magyarország miért lépett be 1941. június végén a Szovjetunió elleni háborúba, s miért tett eleget – gyakran vonakodva ugyan – az újabb és újabb német igényeknek – amiként „rivális szövetségesei”, az állami létét Hitler kegyének köszönő Szlovákia, vagy a Szovjetunióval szemben területi igényekkel is fellépő Románia. Magyarország II. világháborús részvételével végül is nem az volt a „baj”, hogy az ország belépett ebbe a háborúba (hiszen a kimaradásra ebben a térségben és ebben a geopolitikai helyzetben nemigen volt esélye), hanem az, hogy nem sikerült időben elhagynia veszítésre álló, s 1944. március 19-étől immáron megszállóvá vált szövetségését. Ez azonban nem csupán katonák, hanem legalább annyira a politikusok felelőssége volt.

S főképp nem azoknak a katonáknak a felelőssége, akiket 1941 nyarától kezdve kiküldtek a szovjet hadszíntérre. A Don-nyarban harcolók hősiességét és bajtársiasságát nem kell külön kiemelnünk, az elmúlt harminc évben az ott történtek kellő nyilvánosságot kaptak. A történelem (vagy a történetírás) ítélete szerint nem jó ügyért ontották a vérüket. Ám szubjektív szándékaikat tekintve, nem a náci Németország győzelméért, hanem a magyar revíziós eredmények megtartásáért harcoltak. E katonák többsége ember maradt az embertelenségben, s tudjuk, hogy az 1944. évi lengyelországi harcokban a magyar katonák gyakran léptek

kapcsolatba a lengyel ellenállókkal, s amennyire lehetett, még segítettek is őket. Mindez természetesen nem menti pld. a zsidó munkaszolgálatosok megkínzóit és gyilkosait, ám pld. a 2. magyar hadsereg egészségnek erkölcsi arculatát nem ez a néhány tucat magából kivetkőzött vadállat, hanem a bajtársaikat válságos helyzetben menteni igyekvő katonák ezrei határozták meg.

1944 nyarától mindez egy újabb szemponttal, a honvédelemével is vegyítődött. Amint a szovjet, majd az oldalára átálló román haderő elérte a magyar határokat, a katonák joggal érezték úgy, hogy a szülőföldjüket, a hazájukat védik. A dolog paradoxona (vagy abszurditása) abban rejlett, hogy a haza szuverenitása ekkor már közel fél éve elveszett – éppen a Szovjetunió ellen harcoló szövetséges „jövöltábol”. És hát a szovjet megszállás korántsem volt nyugati mércékkel mérhető. Nem véletlen, hogy a magyar lakosság (főleg a paraszti népesség) jelentős részében 40 év kevés volt ahhoz, hogy felszabadulásnak lássa és mondja 1944–1945-öt. Az ő emlékeikben a német és az orosz hadsereg között szinte nem volt különbség; ha igen, akkor inkább a németek javára. A paradoxont a sikeres kiugrás mérsékelhette volna – miután azonban ez nem sikerült, igen nehéz volt jó döntést hozni. A tömeges átállás vagy a fegyverletétel határozott politikai akarat és parancs nélkül csak elméleti lehetőség volt. (És Katyň példája nyilván továbbra is hatott.) Így maradt a vesztes oldalon végrehajtott „főlöleges” hőstettek sora – amelyek azonban ettől még hőstettek maradtak.

A magyar hadsereg két utolsó próbatétele az 1956-os forradalomhoz és szabadságharcához, illetve az 1968-as csehszlovákiai intervencióhoz kapcsolódott. 1956-ban a forradalom kitörése után a Néphadsereg – a politikai vezetés szétesését követően – néhány egységet leszámítva, nem kelt a kommunista diktatúra védelmére; a második szovjet in-

tervenció után viszont – vezetés hiányában – szintén néhány egységet leszámítva, nem szállt szembe a túlerőben lévő intervenció hadsereggel. A hadsereg „általános” magatartása talán nem felelt meg az időtlen hősiesség követelményeinek, ugyanakkor mindkét esetben némi ösztönös ésszerűség jellemezte. A forradalom kezdetén a Néphadsereg egyértelmű fellépése talán elfojthatta volna a mozgalmat – de a katonák nem voltak meggyőződve arról, hogy jó ügy érdekében győznének-e? Az intervenció után a katonák többsége valószínűleg jó ügynek tartotta azt, amiért harcolnia kellett volna – de (joggal) nem volt meggyőződve arról, hogy a harcban győzhet-e?

1968-ban a Magyar Néphadsereg részint kénytelenségből, részint – talán – az éppen beindult gazdasági reformok fenntartása érdekében együtt vonult a Varsói Szerződés más tagállamainak haderejével együtt a csehszlovák reformokkal kísérletező Csehszlovákia megszállására. A nem egyenrangú szövetségesek örök sorsa volt ez, a perzsa birodalom fennállása óta. Büszkék nem lehetünk rá, de katonáknak nincs miatta miért szégyenkezniük.

A hadsereg, mint hierarchikus szervezet léte, kétségkívül főképp a parancsok teljesítésén alapszik. Voltak, vannak és lesznek rossz parancsok – ezekért a parancskiadók viselik az objektív, adott esetben a történelmi felelősséget. Voltak, vannak és lesznek bűnös parancsok – ezekért a parancskiadón kívül a parancsteljesítő is felelősséget visel. De azért, mert egy hadsereg egyes vezetői rossz vagy bűnös parancsokat adtak ki vagy teljesítettek, nem jelenti azt, hogy e parancsokért a hadsereg egésze felelős vagy bűnös. Nem kell egy hadsereg minden haditettének emlékművet állítani, de emlékezni kell és illik rá.

Vegyük a nagy nemzetek példáját. Franciaország vagy Nagy-Britannia meghatározó

politikusi között ma aligha akad olyan, aki büszke lenne a gyarmati háborúkra; az Egyesült Államokban sem a politikai bölcsesség mintapéldájaként emlékeznek a vietnami háborúra. Ám ez nem jelenti azt, hogy e nemzetek hadtörténeti múzeumaiban vagy emlékhelyein ne emlékezzenek meg azon katonák százezreiről, akik e háborúkban ontották a vérüket. A francia forradalom tábornokai attól még a francia nemzet hősei, hogy az őket kinevező Konvent biztosai koncentrációs táborokat állítottak fel Vendée-ban és Bretagne-ban, s az elsők között valószínűleg meg az etnikai tisztogatással összekötött erőszakos asszimilációt a kontinensen. Robert E. Leet, Thomas Jonathan Jacksont, J. E. B. Stuartot, a Déli Konföderáció hadvezéreit az Egyesült Államokban máig is kiváló katonáknak tartják, szobraik tucatjai díszítik a köz- és csatatereket. Pedig az a *politikai* ügy, amelyért harcoltak, jó egy évszázada az Egyesült Államokban sem szalonképes. Kemál Atatürk történeti nagyságát senki nem vonja kétségbe azért, mert az ő ténykedésének időszakában mészárolták le a törökországi örmény lakosság százezreit (egy adatok szerint másfélmillió embert). S alighanem egy virtuális orosz hősi arcképcsarnokból sem emelnének ki egyetlen tábornokot sem azért, mert a Nagy Honvédő Háborún kívül Lengyelország, Finnország és a balti államok, vagy 1956-ban Magyarország letiprásában is részt vett. Egy mérce természetesen van, ami a hőst elválasztja a gyilkostól, a katonát a terroristától: az, hogy ellenfele a másik katona, a másik hadsereg legyen, s ne a polgári lakosság legyen.

E kissé talán hosszú nyúl felvezetés után joggal vetődik fel a kérdés, milyen szerepe lehet a tervezett pákozdi katonai emlékhelynek honvédelmi tudat (ki)alakításában?

Először talán azt érdemes leszögezni, hogy a „látható” folytonosság a modern kori magyar hadseregnek történetében 1848-ban veszi

kezdetét. A honvédsereg az önálló, majd független magyar állam hadereje volt, amely épített a cs. kir. haderő magyar alakulataira és tisztikarára. Sikeres haderő volt, olyan modell, amely működőképesnek bizonyult. Hogy csak egyetlen példát említsünk: a magyar tüzérség rövid idő alatt olyan rutinra tett szert, hogy mind az osztrákok, mind az oroszok meg voltak arról győződve, hogy a honvédseregnek francia tüzérei vannak. Egyrészt a tábori ütegekben kettővel több (hat helyett nyolc) löveget vontak össze, mint a császári hadseregben szokás volt, másrészt az ellenséges ütegek hatályos lőtávolságán belülről, mintegy az ellenség közvetlen közeléből tüzeltek. (1849. júliusában Vincenz Augustin altábornagy, a cs. kir. tüzérség vezetője javasolta I. Ferenc Józsefnek a nyolclöveges tábori ütegek rendszeresítését, ami 1850-ben meg is történt.⁷ Azaz, még a győztes is kénytelen volt tanulni a legyőzöttől.

A negyvennyolcas honvédtisztek egy része 1868 után a Magyar Királyi Honvédségben jutott szerephez, de volt közöttük olyan, akik egészen a tábornoki rangig felvitték a Monarchia haderejében. Az 1919-es Vörös Hadsereg, a Nemzeti Hadsereg, majd az újabb Magyar Királyi Honvédség tisztikarának jelentős része részint ebből az 1868-as Magyar Királyi Honvédségből, részint a közös hadseregből rekrutálódott; s 1945 után egy ideig – legalább 1949-ig – volt némi személyi folytonosság a régi és az új Honvédség, majd a Nép-hadsereg között is; ez utóbbi tiszti állománya pedig a rendszerváltást követően az ismét Honvédségnek nevezett hadseregben szolgált tovább. Közös emlékhelyük joggal mutathatja azt, hogy a magyar hadseregnek a törések

⁷ Kriegersarchiv, Wien. Militärkanzlei Seiner Majestät, Karton 8. 1849:2826. Az átszervezés végrehajtására ld. Georg Sobiëka: Alte Batterien. Ein Beitrag zur Geschichte unserer Feldartillerie. Wien, 1914. 1-2. o.

és válságok ellenére 1848 óta folyamatos (és némileg jogfolytonos) a története.

Másodsor: az emlékhely megmutathatja azt, hogy a hadsereg milyen sok szállal kapcsolódik a civil társadalomhoz, azaz, hogy a honvédelem nem csupán a profi katonák, hanem az egész nemzet ügye.

Harmadsor: az emlékhely megmutathatja azt, hogy egy hadsereg teljesítményében mi a katonák, és mi a politikusok felelőssége; hogy jó politikával jó haderőt lehet létrehozni, de az elhibázott politikát a legkiválóbb katonai teljesítmény sem tudja ellensúlyozni.

Negyedsor: az emlékhely révén oldható a katonasággal, a hadsereggel szembeni, a vulgáris pacifizusból eredő ellenérzés vagy ellenszenv. Talán azt is érzékeltetni lehet, hogy a parttalanává váló egyéni szabadságjogok is veszélyt jelenthetnek egy közösség érdekeire, nem csupán a diktatórikus államberendezkedés.

Ötödször: miután az emlékhely nem 1956-tal, 1968-cal vagy 1990-nel záródna, hanem a békefenntartó és -teremtő misszióknak is emléket állítana, ezáltal érzékeltetni lehetne, hogy – kicsit fennköltén szólva – a történelemnek nincs vége; hogy egy ország biztonságpolitikája akkor hozhat valóban biztonságot, ha az állandóság mellett a változásokra is figyel.⁸

UTÓIRAT – NEGYVENNYOLCAS EMLÉKPARK, AHOGY ÉN KÉPZELEM

Talán megbocsát a tisztelt olvasó, ha mindezek után az emlékpark még egy lehetőségére felhívom a figyelmet. 1848-1849-re a helyszínen, az obeliszken, a múzeumon kívül immáron az aradi vértanúk frissen felállított

kopjafái is emlékeztetnek. Ez utóbbinak részint örülök, hiszen az aradi vértanúk (mint minden jelképes közösség) többet jelentenek annál a tizenhárom katonánál, akikkel 1849. október 6-án a kivégzőosztag vagy a hóhér végzett; részint viszont vannak bizonyos szakmai fenntartásaim is.

A tizenhármak során végigtekintve, azt látjuk, hogy közöttük összesen három olyan tábornok volt, akinek személyes kötődése is volt a helyszínhez: Schweidel József, ekkor a 4. (Sándor) huszárezred őrnagya és a sukorói táborban lévő századok parancsnoka⁹, valamint Ernst Poelt Ritter von Poeltenberg, magyarosan Poeltenberg Ernő (1807-1849) lovag, ennek az ezrednek a lovassági századosa. Hozzáteendő, hogy Schweidelről tudjuk, hogy ő vezette előre néhány huszárját az ellenséges állás felderítésére, Poeltenberg esetében viszont még az sem biztos, hogy századával az arcvonalban, vagy a Velencénél álló tartalékban volt-e?¹⁰ A magyar vezérkarban ott volt Kiss Ernő (1799-1849), a cs. kir. 2. huszárezred ezredese, akinek azonban tényleges szerep nem jutott; pontosabban, egyike volt a

⁹ Kalapis Zoltán: A bácskai vértanú: Schweidel József. (In:) „Negyvennyolcnak nagy idejében”. Bácskaiak és bánátiak a szabadságharcban. Forum Könyvkiadó – Agapé Könyvkiadó. H. n. 1998. 98-119. o.; Hermann Róbert: Schweidel József aradi vértanú élete és utolsó írásai. (In:) A Hadtörténeti Múzeum Értesítője 5. Acta Musei Militaris in Hungaria. Szerk. Hausner Gábor, Kincses Katalin Mária és Kreutzer Andrea. Bp., 2002. 11-38. o.; Hernády Zsolt: A hadi parancsnok. Schweidel József tábornok pesti városparancsnoksága 1849-ben. (In:) A források bővületében. Ünnepi tanulmányok Katona Tamás 75. születésnapjára Szerk. Hermann Róbert és Zakar Péter. Belvedere. Szeged, 2007. 199-220. o.

¹⁰ Hermann Róbert: Mindig az elsők között. Poeltenberg Ernő honvédtábornok élete. Alapítvány a Magyar Hadi Történetírás Támogatására. Bp., 1997.

⁸ Ld. minderre: Főhajtás. Katonai Emlékpark Pákozd. Szerk. Vermes Judit. Zrínyi Kiadó. Bp., 2010. (Kedves Gyula, Görög István, Horváth Lajos, Négyesi Lajos, Padányi József tanulmányai.)

fegyverszünetet megkötő magyar küldöttség tagjainak szeptember 30-án. A másik tíz vértanúnak nincs kötődése a helyszínhez, hiszen többségük ekkor a Délvidéken szolgált, vagy még be sem lépett a honvédseregbe.

Ugyanakkor minden nehézség nélkül fel lehetne állítani másik tizenhárom (vagy több) emlékoszlopot azoknak a katonáknak és politikusoknak, akiknek a pályafutása valamilyen módon kötődik a pákozdi csata történetéhez – s van közöttük néhány olyan személy, aki az aradiakhoz hasonlóan, életét áldozta az ügyért.¹¹

Itt van mindjárt a miniszterelnök, *Batthyány Lajos gróf*¹² (1807–1849), akinek kulcsfontosságú szerepe volt a honvédsereg megszervezésében és abban, hogy a magyar tisztikar szeptember 28-án a sukorói haditanácson az ellenállás mellett döntött. Megérdemelte egy

emlékoszlopot – végre megyéjén, Zalán kívül is – *Csány László* (1790–1849), a drávai, majd dunántúli hadsereg kormánybiztosa, később Erdély teljhatalmú országos biztosa, majd a Szemere-kormány közlekedés- és közmunkaügyi minisztere, akit 1849. október 10-én, Batthyány után négy nappal végeztek ki Pesten. Egy félüteg parancsnokaként vett részt a horvát centrum támadásának visszaverésében *Gruber Fülöp* (1819/1820-1849) hadnagy, később százados, aki Lipótvár tüzérpáncsnokaként az erőd feladása ellen szavazott, s ezért Haynau 1849. június 5-én Pozsonyban felakasztatta.¹³

S van egy aradi vértanú is, *Kazinczy Lajos* (1820-1849), aki a csata idején Ivánka Imre őrnagy segédtsíjtje volt, később pedig a honvéd utászkar megszervezésével érdemelte ki az őrnagyi rangot, majd alezredesként dandár-, később ezredesként hadosztályparancsnok volt a honvédseregben; 1849. október 25-én Aradon végezték ki, s ő volt az 1849. évi megtorlás utolsó áldozata.¹⁴

De nemcsak a kivégzőosztag és a hóhér áldozatai érdemlik meg az emlékezést. Megérdemelte egy emlékoszlopot *Móga János* (1785-1861) altábornagy, a magyar fővezér is, aki szeptember 21-én vette át a hadsereg parancsnokságát, s egészen október 31-éig, a schwechati csatát követő napig vezette azt. Betegsége miatt nyugalmaztatta magát, s a cs. kir. hadbíróóság 5 év várfogságra ítélte. (Remélhetőleg, Móga szobát már az idén sikerül felavatni.)

¹¹ Az itt felsorolt honvédtisztek életrajzai megtalálhatók Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. 3., átdolgozott, javított és bővített kiadás. Heraldika Kiadó, Bp., 2000.; Bona Gábor: *Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban*. Bp., 2009. I-II. k. A jegyzetekben e munkákra külön nem hivatkozom, csupán az érintettekhez vonatkozó bővebb életrajzi irodalmat adom meg. A vértanúk rövi életrajzai megtalálhatók *Vértanúk könyve*. A magyar forradalom és szabadságharc mártírjai 1848-1854. Szerk. Hermann Róbert. Rubicon. Bp., 2007.

¹² Csány László kormánybiztosi iratai 1848-1849. S. a. r. Hermann Róbert. Zalai Gyűjtemény 44. Zala Megyei Levéltár. Zalaegerszeg, 1998. I-II. k.; Molnár András szerk.: *Kossuth kormánybiztosa, Csány László 1790-1849*. Zalai Gyűjtemény 30. kötet. Zalaegerszeg, 1990.; Hermann Róbert: *A miniszterelnök és a kormánybiztos: Batthyány Lajos és Csány László*. (In:) *Pártvezér, miniszterelnök, vértanú. Tudományos emlékülés a 200. éve született Batthyány Lajos miniszterelnök tiszteletére*. Zalaegerszeg, 2007. szeptember 12. Szerk. Molnár András. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó – Zala Megyei Levéltár. Budapest – Zalaegerszeg, 2008. 111-185.

¹³ Rabár Ferenc: *Lipótvár ostroma 1848-1849-ben*. *Hadtörténelmi Közlemények*, (101.) 1988/2. 362-383. o.; Hermann Róbert: *Gruber Fülöp honvédszázados, a szabadságharc vértanúja*. *Hadtörténelmi Közlemények* (120.) 2007/3. 897-921. o.

¹⁴ Pásztor Emil: *A tizenötödik aradi vértanú*. Bp., 1979.; Pribelszki János: *Kazinczy Lajos a szabadságharcban*. *Hadtörténelmi Közlemények* (105.) 1992/2. 124-148. o.

És ne feledkezzünk meg Móga vejéről, *Lázár György* (1807-1861) grófról, ekkor az 1. honvédszászlóalj alezredesi rangú parancsnokáról sem, aki a centrumban személyesen végzett felderítést. Ő is röviddel Pákozdtól lett ezredes, október 30-án vezérőrnagy, a feldunai hadsereg dandár-, majd tartalék hadosztályának parancsnoka. Noha 1849. január elején elhagyta a honvédsereget, a cs. kir. hadbírótság tíz év várfogságra ítélte, s 1850-ben amnesztiával szabadult.

A magyar jobbszárny parancsnoka, *Milpökh József* (1798-?), cs. kir. ezredes szintén megállta a helyét; őt 1848. október 18-án nyugalmazták. Ennek köszönhetően megszűnt a hadbírótságot, ellentétben a magyar centrumot vezénylő *Franz Holtsche* (1777-1864?) cs. kir. vezérőrnaggyal, akit csak 1848. október 25-én nyugalmaztak. A cs. kir. hadbírótság ennek ellenére rangfosztásra ítélte, s csak 1862-ben rehabilitálták.

A Velencei-tó déli partján állomásozó magyar balszárny nem került ugyan harcba, de parancsnoka, *Répásy Mihály*¹⁵ (1800-1849),

¹⁵ Nyéki Tamás: A szabadságharc elfeledett honvédtábornoka, Répásy Mihály (1800-1849). (In:) Öry Gábor szerk.: Függetlenség és modern Magyarország 1848/49. A Magyar Történelemhallgatók Egyesülete által az 1848/49-es forradalom és szabadságharc évfordulója alkalmából meghirdetett tudományos pályázat és konferencia tanulmánykötete. Magyar Történelemhallgatók Egyesülete, Bp., 2000. 160-165. o.; Kedves Gyula: Répásy Mihály, a szabadságharc huszártábornoka. Kemece, 2007.; uő.: Répásy Mihály honvéd tábornok a szabadságharc lovassága élén. (In:) A források bővületében. Ünnepi tanulmányok Katona Tamás 75. születésnapjára Szerk. Hermann Róbert és Zakar Péter. Belvedere. Szeged, 2007. 221-246. o.; Hermann Róbert: Répásy Mihály honvéd vezérőrnagy első temetése. Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár Évkönyve 2006. Szerk. Lenkefi Ferenc. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 2007. 36-44. o.

cs. kir. őrnagy a 6. huszárezredben, 1848. szeptember végétől az ezred ideiglenes parancsnoka, szintén megérdemelte egy emlékoszlopot. Őt október 12-én léptették elő ezredessé, a feldunai hadtest dandárparancsnokaként ott volt a schwechati csatában (ő fedezte a visszavonulást). November 1-jétől honvéd vezérőrnagyként lovassági főfelügyelő volt: az ő feladata volt az új huszárezredek szervezése és a régiek feltöltése. 1848. december 28-ától a tartalék hadtest parancsnoka, 1849. január végétől március elejéig a Középponti Mozgó Sereg, majd az ebből alakuló II. hadtest parancsnoka volt, később ismét osztályfőnökként szolgált a hadügyminisztériumban. Harctéri érdemeinél talán fontosabb volt az a szervező munka, amit a honvéd lovasság megteremtése érdekében végzett. Ő volt az egyetlen tábornok aki „ágyban párnák közt” lelte halálát: 1849. július 29-én Szegeden kolerában halt meg.

De megérdemelte egy emlékoszlopot a magyar vezérkari főnök, *Josef Kollmann* (*Kohlmann*), (1808-1889), 1848. szeptember 22-től honvéd vezérkari őrnagy, aki Pákozdtól kaptá meg október 20-án az ezredesi rangot, s aki egy önálló hadosztály parancsnokaként fejezte be a szabadságharcot. Ő is emigrált, s szintén török tábornok lett.

A magyar jobbszárnyon vitézkedő parancsnokok közül is többen megérdemelnék, hogy emlékoszlopuk legyen Pákozdon. Ilyen *Ivánka Imre* (1818-1896) honvéd őrnagy, a dunáninnyi önkéntes mozgó nemzetőrség négy zászlóaljának parancsnoka, aki a csata folyamán egy időre horvát fogságba esett. Röviddel a csata után ezredessé léptették elő, s miután 1848. október 27-én parlamentként Win-disch-Grätznel járt, visszatérően Jellačič határhoz tartozott. Várfogságot szenvedett. Az 1861-es országgyűlésen a dunapataji kerület képviselőjeként a Határozati Párthoz tartozott. Ugyanebben az évben röpiratot tett közzé, „A magyar hadsereg,

mint szervezendőnek képzelve” címmel. Haláláig valamennyi országgyűlésen képviselő volt, 1867 után tagja volt a hadügyi delegációnak.¹⁶

Kulcsszerepet játszott a jobbszárnyon a horvát támadás visszaverésében *Perczel Miklós* (1812-1904), képviselő, 1848 őszén a dunántúli 3. (tolnai) önkéntes mozgó nemzetőrzászlóalj őrnagya, később honvéd alezredes, majd ezredes, dandárparancsnok, illetve Pétervárad, majd Arad várparancsnoka. 1849. augusztusában emigrált, 1861-62-ben az Egyesült Államok hadseregének tábornoka volt, 1867 után hazatért.¹⁷

Ugyancsak itt vitézkedett „a magyarnak angol oroszlánnya”, *Richard Guyon* vagy *Guyon Richárd*¹⁸ (1813–1856), honvéd őrnagyként a dunáninnyi önkéntes mozgó nemzetőrség 2. (2. pesti) zászlóaljának parancsnoka, aki november 1-jétől ezredes, dandár-, majd hadosztályparancsnok volt a feldunai hadseregben, s akinek nevéhez fűződik a branyiszközi diadal. 1849. március 8-tól honvéd vezérőrnagyi rangban Komárom várparancsnoka volt, 1849. június végétől a IV. hadtest parancsnoka, a július 14-i kishegyesi ütközet győztese, a temesvári csata után a főszereg ideiglenes parancsnoka. Ő is

emigrált, s *Kursid pasa* néven török tábornok lett, és kitűnt a krími háborúban.

Végül, ne feledkezzünk meg *Andrássy Gyula* (1823–1890) grófról, 1848-49-ben Zemplén vármegye főispánjáról sem, aki Móga parancsőrtszjeként maga vezetett egy fél (vagy egész) úteget a magyar jobbszárnyra, amelynek komoly szerep jutott a horvát támadók megállításában. *Andrássy* októbertől honvéd őrnagyként a zempléni önkéntes mozgó nemzetőrzászlóalj parancsnoka volt, részt vett a schwechati csatában, a tavaszi hadjáratban *Görgei* mellett volt parancsőrtsz, majd májustól honvéd ezredesi rangban a Szemere-kormány konstantinápolyi megbízottja. A szabadságharc után távollétében halálra ítélték. 1858-ban hazatért, 1867-től magyar miniszterelnök és honvédelmi miniszter volt, nevéhez fűződik a Magyar Királyi Honvédség felállítására, 1871-1879 között a Monarchia közös külügyminisztere volt. Az ő személye képezi az abszolút folytonosságot az 1848-as és az 1868-as honvédség között.¹⁹

S megérdemelne egy emlékoszlopot a Pákozdnál oly kitűnően szereplő honvédtüzérség vezetője is. *Psotha Móric* (1807-1863), ekkor honvéd századosi rangban volt a dunántúli hadsereghez küldött honvéd útegek parancsnoka, október 19-étől őrnagyként a feldunai

¹⁶ Ivánka Imre: Négy havi szolgálatom a magyar hadseregben 1848 június végétől október végeig. Bp., 1881.; Csikány Tamás: Ivánka Imre. (In:) Népek, hősök, emberek. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulójának tiszteletére rendezett konferencia előadásai. Szerk. Horváth M. Ferenc, Mándli Gyula és Zomborka Márta. Váci Füzetek 4. Vác, 2000. 73-82.

¹⁷ Perczel Miklós 1848/49-es honvéd ezredes: Naplóm az emigrációból. I-II. k. S. a. r. Závodszky Géza és Papp János. Bp., 1977–1979.

¹⁸ Márkus László: Guyon Richárd. Bp., 1955.; Deák István: Guyon Richárd délvidéki hadjárata a szabadságharc utolsó heteiben egy kiadatlan hadtestnapló tükrében (1849. június 26. – július 30.). Századok, 1981/3.

¹⁹ *Andrássy Gyula a pákozdi csatáról*. Történelmi Szemle, 1912. 587-589. o.; Wertheimer Ede: Gr. *Andrássy Gyula* élete. Bp., 1910. I-III. k.; Hermann Róbert: „A szép akasztott”. *Andrássy Gyula 1848-1849-es szerepéről*. Hadtörténelmi Közlemények (103.) 1990/4. 3-53. o.; Hermann Róbert – Pollmann Ferenc: Id. *Andrássy Gyula*. (In:) *Az Andrássyak világa*. Betlér és Krasznahorka. Szerk. Basics Beatrix. Bp., 2005. 230-238.; Gróf *Andrássy Gyula* – a lángoló zseni. Titánia lovagjai II. Időszaki kiállítás a Gödöllői Királyi Kastély Múzeumban 2009. június 5. - szeptember 27. Kiállítási katalógus. Szerk. F. Dózsa Katalin. Fordította Fekete Gábor. Gödöllő, 2009.

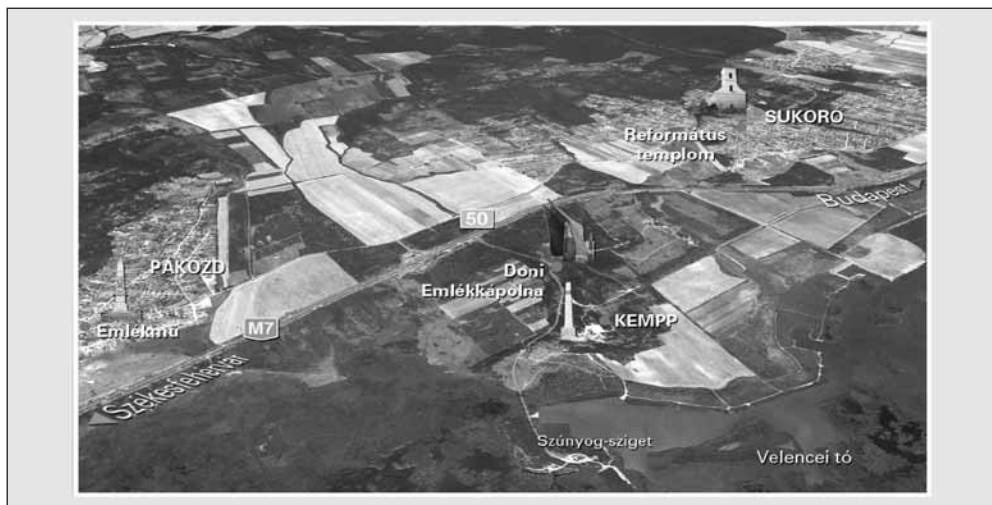
hadtest tüzérparancsnoka. Görgi legszorosabb munkatársai közé tartozott, 1849. január 28-án alezredessé léptették elő, március végétől a főszereg tüzérparancsnoka volt, s május 27-én megkapta az ezredesi kinevezését is. Őt először halálra ítélte a hadbíróóság, majd kegyelem útján várfogságra enyhítette büntetését.²⁰

Mit jelképezhetne egy ilyen emlékhely? Elsősorban azt, hogy egy ilyen meghatározó jelentőségű eseményt követően mennyi irányba ágazhattak el a résztvevők életútjai. A felsoroltak között ott vannak azok, akik a bitófáig vagy a kivégzőosztagig húék maradtak az ügyhöz; azok, akik az utolsó (vagy az utolsó utáni) pillanatig szolgálták a szabadságharcot. De ott vannak az elbizonytalanodók, a honvédsereget októberben vagy 1849.

²⁰ Csikány Tamás: Psotta Móric honvéd ezredes. Bp., 1993. V. ö. még Urbán Aladár: A Nemzetőrségi Haditanács és a honvéd tüzérség megszervezése 1848-ban. (In:) Batthyánytól Kosuthig. Hadsereg és politika 1848 nyarán és őszén. A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Könyvtára. Bp., 2009. 336-359. o.

januárjában elhagyók is. De vajon ők nem érdemlik-e meg azt, hogy az *itteni* teljesítményükre emlékezzünk, csupán azért, mert egy-két héttel vagy hónappal később az az út, amire a többség lépett, számukra járhatatlan volt? Gondoljunk bele, milyen fontos volt több tucat volt cs. kir. tisztből lett honvédtiszt, vagy továbbra is a császár kabátját hordó szerezdi és huszártiszt számára az, hogy valódi cs. kir. generálisok vezetik őket? Hányan voltak azok, akiket ez a tényező nyugtatott meg, ez segített eldönteni számukra, hogy vállalják a magyar ügy szolgálatát?

De egy ilyen emlékhely megmutathatná azt is, hogy 1849 augusztusával vagy októberével nem zárultak be a cselekvés lehetőségei. Katonailag sem, ahogy ez a török vagy amerikai szolgálatba lépő tisztek (Guyon, Kollmann, Perczel Miklós) sorsa mutatja; és politikailag sem, ahogy ezt éppen Andrassy Gyula ragyogó karrierje bizonyítja. S van abban valami jelképes, hogy az 1868-as Magyar Királyi Honvédség születésénél két olyan személyiség is „bábáskodott”, akik már Pákozdnál bizonyítottak: Andrassy Gyula gróf és Ivánka Imre.

WAGNER PÉTER: BESZÉLGETÉS A PRT-RÓL BEVEZETŐ

Lippai Péter ezredes a PRT-9 parancsnoka volt az afganisztáni Baghlán tartományban 2010 augusztus 29-től 2011 március 04-ig. A vele készült beszélgetés a készítőik terve szerint az első abból a sorozatból, amelyet a jövőben minden PRT parancsnokkal el szeretnének készíteni. Bár az időt tekintve kicsit megkésett a kezdeményezés (az első PRT 2006 októberében indult), ám mindenképpen indokolja a kísérletet, hogy 2010-ben sorsdöntő folyamatok indultak el Baghlan tartományban (is).¹ Ezek az események kihatással lesznek a jövőre és az ISAF erők tervezett kivonulási menetrendjére 2014-ig.

A jelenlegi és az elkövetkező beszélgetések részben azt a célt is szolgálják, hogy összefoglalásszerűen megismerhető legyen egy-egy váltás története, hozzájáruljanak a szervezetről szóló egyelőre hézagos intézményes emlékezet megeremtéséhez, a tapasztalatok lezűréséhez, a újjáépítési csoportok katonai tevékenységéhez. Az elkészített beszélgetések annyiban nem nyújtanak teljes képet a PRT-k tevékenységéről, hogy ezekben csak a katonai szervezet tevékenységéről és szerepéről lesz szó, a civil és fejlesztési oldalról nem.

Az összehasonlíthatóság kedvéért igyekszünk minden alkalommal lehetőleg ugyanazokra a témakörökre koncentrálni majd a beszélgetés során. Ezek a következők: milyen afgán, ISAF erők voltak jelent a tarto-

mányban az adott PRT időszaka alatt, milyen műveletek folytak a tartományban, milyen képességekkel bővült a PRT illetve, milyen tapasztalatok szűrődtek le az adott hat hónap alatt.

A beszélgetés anyagát a Modern Magyar Békefenntartás projekt keretében Wagner Péter rögzítette Lippai Péter ezredessel Debrecenben 2011. június 15-én. Az MMB projekt a Kül-Világ alapítvány által indított kezdeményezés, amelynek célja, hogy a beszélgetések rögzítése, eredeti dokumentumok archiválása, bibliográfiák összeállítása és tanulmányok írása révén hozzájáruljon a Magyar Köztársaság békefenntartásban és nemzetközi válságkezelésben játszott szerepének megismertetéséhez.

Modern Magyar Békefenntartás projekt nem részesül semmilyen állami vagy magán-szervezet támogatásában, azt a projektben résztvevők lelkesedése és érdeklődése működteti. A beszélgetés megvalósulásában szerepet vállalt Óri István, Rada Mátyás, és Berhidi Ádám.

Modern Magyar Békefenntartás (MMB): A magyar olvasókban talán még mindig az a kép él, hogy a magyar PRT, azaz a magyar katonák a felelősek egyedül az afganisztáni Baghlan tartományért, és rajtunk kívül nincs is ott más katonai erő. Miként változott ez meg 2010-ben.

Lippai Péter (LP): Mire a PRT-9 átvette a feladatokat már jelentősen nőtt a nemzetközi erők száma. 2008-ban még csak a PRT működött a tartományban a rendőrség mellett,

¹ Éppen a fentiekre tekintettel tervezzük egy „nulladik” beszélgetés rögzítését a PRT-8 parancsnokával, akinek kint léte alatt indultak el a PRT-9 alatt kiteljesedő folyamatok.

2009-ben megjelent magyar-amerikai OMLT és az afgán hadsereg egyik zászlóalja. 2010 tavaszán, a PRT-8 alatt érkezett a *Task Force Mazar-i Sharif* (TF MeS) nevű egység, amely egy zászlóalj erejű német harci kötelék volt. 2010 nyarán az amerikai 10. hegyi hadosztály egy százada települt a tartományba elsősorban az afgán rendőri erőket mentorálni. Összességében tehát mire átvettem a PRT-t már mintegy 800-1000 főnyi nemzetközi erő többlet volt Baghlanban. Ebbe a létszámba bele kell érteni a Khilagay-i bázis fejlesztését végző amerikai műszaki erőket is.

A mi időszakunkban a PRT-8-hoz képest új elemként jelent meg 2010 őszén az amerikai különleges erők egyik egysége (Operational Detachment – Alfa), amely Pul-i Khumri járásban milíciákat kezdett szervezni korábbi ellenállókból. Az OD-A valójában már a PRT 8-as alatt is a tartományban tartózkodott, de az APRP programot aktív „partnering”-elését nálunk kezdte meg. Majd 2011 elején egy amerikai falustabilizációs csoport (Village Stabilization Team) kezdte meg működését. A 10. hegyi hadosztálynak 2011 februárjában kezdődött meg a váltása az 1. gyaloghadosztályra. Akkor ugyan még nem jelent meg, de már tervezték a *Task Force 47* patronálásával egy tartományi gyorsreagálós század (Provincial Response Company) felállítását. Ez nem lett volna más, mint egy, az afgán rendőrség alárendeltségében lévő afgán különleges műveleti kötelék, és ennek a létszáma, ha jól emlékszem 160 főre rúgott volna. Ennek már most működnie kellene, de úgy hallottam, hogy még nem igazán működőképes, sőt még talán a működés feltételeinek csak a megteremtése folyik.

MMB: *Mi az a Task Force 47?*

LP: A *Task Force 47* az egész északi régióban tevékenykedő német különleges műveleti csoport, akik kimondottan az afgán rendőrség patronálására koncentráltak akkor, amikor mi odamentünk.

MMB: *Az amerikai szárazföldi erők érkezésével párhuzamosan rengeteg amerikai helikopter is érkezett Észak-Afganisztánba.*

LP: Az amerikai erők megérkezésével az északi régióba települt az amerikai negyedik hadosztály légi dandárja mintegy 60-70 helikopterrel, amelyek között főleg Blackhawk, Chinook és Apache típusok voltak. Ezek a gépek egyrészt rendszeres körjáratokat tettek az egyes PRT-k között személy- és anyagszállítási céllal, másrészt nagyon hatékonyan tudták támogatni a folyamatban lévő kinetikai műveleteket, nem beszélve a MEDEVAC képességről. A németek a saját CH-53-as helikoptereiket személyszállításra és MEDEVAC-ra használták. A műveletek alatt nagyon jelentős volt a helikopterforgalom, ami azt jelentette, hogy éjjel nappal működött a helipad. Volt olyan nap, hogy több mint tíz légieszközt kellett tölteni, ami igen komoly igénybevétel a kis létszámú kiszolgáló személyzet szempontjából. Egyszerűen képtelenség volt pihenniük.

Ezen az változtatott végül, amikor az amerikai hadsereg megépítette a saját betonozott helipadját Khilagay bázisra és kitelepítették oda nagyteljesítményű szivattyúkkal felszerelt tartálykocsikat, és így sokkal rövidebb idő alatt tudták föltankolni és útra bocsátani a gépeket mint mi a hagyományos kis szivattyúinkkal. Ez akkora időben különbséget jelentett számukra, hogy bár a PRT tábor közelebb volt az aktuális harctevékenységi körzethez, mégis érdemesebb volt a helikoptereknek Khilagay-on leszállni.

MMB: *Milyen műveletek folytak a PRT-9 időszaka alatt?*

LP: Mi közvetlenül a 2010. szeptember 18-i parlamenti választások előtt kerültünk ki. Elvileg még folyt a Tauhid III hadművelet, bár már csak ímmel-ámmal. A választások biztosítása támogatása viszont kiemelt feladat volt. A 2009-es választások után előrelátható volt, hogy a megelőző másfél-két hó-

napban és a választások idején ugrásszerűen meg fog nőni az incidensek száma. Ez be is következett, szeptember 16 és 18-a között végig az ellenállóknál volt a kezdeményezés és szinte az összes afgán és nemzetközi biztonsági erőket lekötötték.

A választások után az ellenállók tevékenységben egy körülbelül négy hetes szünet következett be, úgy nézett ki, hogy a választások alatt ellőtték az összes puskaporukat. Jöttek az információk, hogy elfogyott a lőszer, fegyvervesztéseket szenvedtek stb. Ezt kihasználva kezdődött meg az új hadműveleti sorozatnak a kialakítása, amely a Jadid nevet kapta. A *Jadid hadművelet* 2010 októberétől december végéig tartott, és azt irányozta volna elő, hogy stabilizálja Dand-e Shahabuddin-t – amely az Uranus és a Pluto utak által körülzárt háromszögletű terület Pul-i Khumri járás északi részén – valamint az Uranus fő ellátási útvonal közvetlen környezetét. A hadművelet nagyobb sikert hozott, mint tervezték, a viszonylag komolyabb ellenállás, főleg az Uránusz út mentén hamarosan megtört és végül főleg afgán nyomásra belementek abba is a szövetségesek, hogy az Uranus másik oldalán fekvő Dand-e Ghori egy részébe is behatoljanak. A műveletek megindulása előtt és azok elején általában intenzíven folytak a kiemelő műveletek, aztán jöttek a „hagyományos” erők.

MMB: *Mi indokolta Dand-e Shahabuddin jelentőségét?*

LP: Dand-e Shahabuddin északi része háttáros Baghlani Jadid járásnak a részével, amit a már említett Tauhid III művelet során 2010 első felében igyekeztek megtisztítani. Az afgán katonai vezetés az APRP és a leendő ALP-program (lásd később) szempontjából Shahabuddint kulcsfontosságúnak ítélte, tehát azt mindenképpen meg kellett tisztítani. Ugyanakkor ez a terület biztosította a legjárhatóbb átjárót az ellenállók hagyományos háttországnak számító Kandahári-

öv és Dand-e Ghori között. A terület sajátosan afgán beépített jellege miatt gépesített erőkkel csak nehezen tartható ellenőrzés alatt. Kiderült, hogy a téli időszak miatt komolyabb ellenállásra nem kell számítani. Az afgánok azzal magyarázták, hogy végül is a terepnek a növényzet által biztosított álcázó képessége is szertefoszlik ilyenkor. Lényegi fegyveres ellenállásra nem került sor.

MMB: *Tehát a Jadid művelet során Pul-i Khumri járás két területe Dand-e Shahabuddin és Dand-e Ghori lettek pacifikálva.*

LP: Igen, de az csak a hadművelet alatt kristályosodott ki az ISAF számára, hogy a gyenge ellenállás miatt Dand-e Ghori egészét is megpróbálják ellenőrzésük alá vonni.

MMB: *Ezek afgán-ISAF koalíciós műveletek voltak vagy csak a nemzetközi erők vettek benne részt.*

LP: Minden esetben közös hadműveletek voltak, hiszen 2010-ben már kimondottan az volt a cél, hogy az afgán biztonsági erők minél nagyobb jártasságot, és önállóságot szerezzenek. A Jadid hadműveletet az ISAF Északi Régiójának vezetése tervezte meg ISAF és afgán erők részvételével. A gyakorlatot jól mutatja Joinaw település (Dand-e Ghori) „bevétele”. Itt egy több órás, igen komoly bombázás előzte meg magát a különleges erők műveletét is, majd utánuk érkeztek az amerikai, német és magyar (OMLT) csapatok által támogatott afgánok erők bevonulása a területre.

MMB: *A Jadid hadművelet után volt még más művelet is a PRT-9 időszaka alatt?*

LP: Igen ez volt a Nowrouz hadművelet. Ez is közös volt az afgánokkal, de ezt már afgán katonai vezetés tervezte meg. A Jadid sikere után Daud Daud rendőrtábornok, aki az összes afgán fegyveres alakulatot irányította Baghlanban és az észak-keleti régióban kierőszakolta ezt a műveletet. Kezdetben az ISAF Északi Régiójának parancsnoka Hans-Werner Fritz tábornok mereven elzárkózott

a Nowrouz támogatásától. Jelen voltam azon a döntés előkészítő törzsértekezleten, ahol a törzs azt javasolta, hogy nem szabad ezt a műveletet végrehajtani, mert egyrészt nem tudjuk hozzá biztosítani a megfelelő manővererőket, másrészt az időjárás miatt a légi támogatás és a MEDEVAC is kérdéssé válhatott volna. Sokan Daud tábornok ráemléksége mögött saját politikai szándékait sejtették.²

MMB: *Mi volt az Nowrouz hadművelet célja?*

LP: A Kandahári-öv megtisztítása. Ez a terület Baghlan Jadid járás északi, Kunduz tartománnyal határos részén helyezkedik el. Miután lezárták északon és délen a területet (hasonló módon, mint ahogy az a Jadid-hadműveletnél Shahabudinnál) egyfajta kordont képezve a terület körül, benyomultak két irányból és felszámolták az ellenállást. Mind a két hadműveletnek (Nowrouz és Jadid) komoly hibája volt, hogy ugyanakkor a keleti és nyugati irányú menekülő utakat nem zárták le hermetikusan és ennek következtében, akik nem akartak ellenállni, azok egyszerűen kitértek oldalirányban és elmenekültek.

MMB: *Voltak áldozatok a Nowrouz hadművelet során bármelyik oldalon?*

LP: Voltak, bár szerények. Az afgán biztonsági erők részéről volt egy vagy két halott maximum, és nagyon kevés sebesült, és a másik oldalon sem lehetett igazán nagy veszteségről beszélni, maximum talán tíz fő.

MMB: *Milyen erők vettek részt koalíciós oldalon a műveletekben?*

LP: Az ISAF minimális erőkkel vett részt, például a Task Force MeS, ami ugyan úgy mint mi, már a váltás időszakában volt, maximum egy század erőt tudott kiállítani, de azt sem egyben. Rajtuk kívül csak azt adta az ISAF, amihez az afgán fél ragaszkodott: a

megelőző SF kiemelő műveletek, illetve TAP (harcászati légi koordinátor), azaz a légiirányítók, akik tudták támogatni a műveleteket közvetlen légi támogatás kérésével és műszaki erők, akik az IED-k hatástalanítását végezték.

MMB: *Afgán oldalról milyen erők vettek részt. Említette, hogy Daud tábornok vezette a műveletet. Ez meglepően hangzik, hiszen ő rendőrtábornok volt, a rendőri erők felett rendelkezett az észak-keleti régióban, viszont a főerőket az afgán hadsereg, az ANA adta.*

LP: Afgán részről, amit itt csak lehetett, azt Daud összevont, még más tartományokból is. Névlegesen ott volt a katonai törzs, a 209-es hadtest parancsnoka Mazar-i Sharifből (Zalmay Weesa tábornok), Kunduzból a 2. dandár parancsnoka, akik elvileg irányították az ANA-erőket. Viszont az egész hadműveletnek a kidolgozása, megtervezés Daud hadműveleti főnökéhez köthető, egy afgán ezredeshez. Tulajdonképpen magát a koncepciót ők dolgozták ki, ők irányították és Daud volt az, aki az egésznek a mozgatórugója volt.

MMB: *Mekkora afgán erők vettek benne részt? Csak azért kérdezem, hogy viszonyítani tudjuk ehhez az egy-két halotthoz.*

LP: Hát a 209/2/3-as kandak (zászlóalj) az éppen aktuális létszámán kívül, (ott is éppen szabadságolási időszak volt), szerintem maximum háromszáz fő körül lehetnek, de erről az OMLT kellene megkérdezni. A rendőrség részéről, ha mindent beleveszek, olyan ezer fő lehetett ott. Részt vett benne egy ANA zászlóalj Kunduzból, mert Task Force MeS-en kívül kb. hasonló erőkkel, ott a *Task Force Kunduz* is.³ Még egyszer hangsúlyo-

² Daud Daud tábornokot 2011 júniusában egy merénylet megölte.

³ Németország két zászlóaljerejű harci köteléket állomásoztat Észak-Afganisztánban, a már említett TF MeS-t és a Kunduz tartományban állomásozó TF Kunduzt. (Wagner Péter)

zom, hogy amiben új volt ez az egész hadművelet, hogy ez már afgán irányítású művelet volt, amiben az ISAF csak úgymond kis támogató szerepet játszott.

MMB: *Még a PRT-9 alatt véget ért a Now-rouz hadművelet?*

LP: Nem. Pontosabban úgy mondanám, hogy hivatalosan nem, gyakorlatilag viszont igen. Tehát az ellenállás teljes mértékben megszűnt a Kandahari-övben, Baghlani Jadid járás északi részében, ugyanakkor egyre nyugtalanítóbb hírek érkeztek az ettől keletre fekvő Burka járásból.

MMB: *Lehetett hallani a hírekben, hogy ebben a járásban váratlanul intenzív harcok alakultak ki. A tudósítások beszámoltak arról, hogy Daud tábornok és az afgán különleges erők is ott voltak.*

LP: Igen. Az előzményekhez hozzá tartozik, hogy a Nowrouz hadműveletet megelőzte Észak-Afganisztán, keleti részein jó néhány hadművelet, amit szintén Daud tábornok irányított, és korábban szintén bevehetetlennek hitt területeket foglaltak el az ellenállóktól. A legutolsó ilyen terület az Amu-Darja folyó mentén Imam Shahib járás volt Kunduz tartományban. A lényeg, hogy részben onnan a kiszorult erők, részben a még nálunk a Jadid majd a Nowrouz hadművelet során kiszorult erők egy jelentős része elkezdett Burkában gyülekezni. Ennek a járásnak az az érdekessége, hogy alapvetően üzbégi többségű és nem pastu. Információink szerint a Hakkani hálózat és az Üzbegisztáni Iszlám Mozgalom (Islamic Movement Uzbekistan) közösen, illetve megosztva uralta ezt a térséget. Jelenlétüket nagyban akarták építeni arra a barlangrendszerre, amit egyébként a szovjet érában használtak a mudzsahedek. Beszélgetéseink során többször Daud tábornok is megerősítette, hogy az ellenállók egy olyan bázist akartak kialakítani ott, ahonnan kiindulva egész Észak-Afganisztánra ki tudják terjeszteni esetleges

hatalmukat. Ez azt jelenti, hogy logisztikai, egészségügyi és kiképző bázisokat akartak itt létrehozni.

Először tapasztaltuk azt, hogy a különböző ellenálló szervezetek valamilyen szinten megegyezésre jutottak. Az IMU, a Hakkani hálózat, a Hezb-i Iszlami Gulbuddin frakciója, a tálibok között valószínűleg érdekegyezés jöhetett létre bizonyos szinten. Egyre ijeszetőbb számokról érkezett híradás, a végén már négy-öt száz fős nagyságrendről beszéltek, amely egy kicsit azért hihetetlen volt. Daud – ezt csak később hallottam – megint kockáztatott, és megint bejött neki, tehát nem volt olyan igazán lényegi ellenállás a kiemelő műveletek után. Burkában lényegében a közös afgán és szövetséges SF műveletek már önmagukban sikeresnek bizonyultak a nyílt ellenállás felszámolására.

MMB: *Mi volt a kockáztatás? Nem tervezte meg eléggé? Túl kevés katonával ment oda?*

LP: Azt mondom, hogy ha komoly ellenállás van, nem biztos, hogy elég lett volna.

MMB: *Oda is ugyanezzel a létszámmal ment?*

LP: Ezt már nem tudom, erről a következő váltást kell megkérdezni.

MMB: *Hogyan foglalná össze az olvasók számára ezeknek a műveleteknek a lényegét?*

LP: A Jadid és a Norwouz művelet olyan területek megtisztítását célozta, amelyek korábban jelentős mértékben az afgán ellenállás ellenőrzése alá tartoztak. Az egész a Tauhid I, II. III. hadműveletekkel kezdődött amelyek még az előző PRT tevékenységére estek. A Jadid és a Norwouz ezeknek a nem túl sikeres hadműveleteknek a folytatása volt, amelyek célja az ellenőrzés kiterjesztése volt.

Mindegyik hadművelet sajátossága volt, hogy szemben a korábbi esetekkel, az afgán biztonsági erők előretolt bázisok (Forward Operating Base, FOB) és műveleti bázisok

(Combat Outpost, COP) létesítése révén jelen maradtak a megtisztított területeken. Mire a PRT-9 hazatért az Uranus és a Pluto út környéke megtisztításra került, Baghlani Jadid járásban, Dand-e Shahabuddinban és Dand-e Ghoriban több mint féltucat COP vagy FOB épült vagy volt építés alatt.

MMB: *A műveletek hatására jobb lett a biztonság? A PRT ki tudott menni olyan területekre, ahova korábban nem tudott?*

LP: Olyan helyekre, ahova korábban nem mehettünk el, ezek után a hadműveletek után eljutottuk, pl. Dand-e Ghor, Dahan-e Ghor, Baghlani Jadid egyes részeibe. A Pluto és az Uranus felszabadult, bár az utóbbi mi nem is igazán használtuk. Ezzel párhuzamosan mi folyamatosan jelentettük, hogy nem csak Burkába, hanem Dushiba is állandóan szivárognak át a kiszorított ellenálló erők, de ezzel nem tudtak vagy nem akartak foglalkozni. Ennek következtében a Zodiac fő ellátási útvonalon viszont egyre nőtt az események száma. Főleg az amerikai erőket támadták, de nekünk is volt egy-egy eseményünk és Tala wa Barfak járásban is.

MMB: *Áttekintettük idáig, hogy milyen harci cselekmények voltak a Baghlan tartományban a PRT-9 hat hónapja alatt, ám ebben az újjáépítési csoportnak nem-harcoló alakulat révén nem jutott szerep. Mi történt a magyar PRT életében ez időszak alatt, hogyan fejlődött ez a katonai szervezet, milyen új képességekkel bővült?*

LP: Mozgalmas hat hónapunk volt. A SUAV (Short-range Unmanned Air Vehicle) képesség nem számított teljesen újnak, viszont alattunk teljessédt ki az alkalmazása. Az előző PRT-vel érkezett ki, és abban az időszakban leginkább a gépek kipróbálása és a fellépő technikai problémák megoldása folyt (pl vírusos volt a konzol). A PRT-9 időszaka alatt kihoztuk a rendszerből a maximumot, azaz a tábor biztonságának támogatásán kívül képessé váltunk a fonto-

sabb városi rendezvények és események megfigyelésére, a tábor környékén folyó műveletek biztonsági támogatására, nappali és éjszakai alkalmazásra, stb. Hatótávolságon belül konvojkísérésre vagy útvonal felderítésre is tudtuk használni a pilótánélküli eszközöket, amely Sahabuddinban és az Uranus-on kimondottan hasznos volt. A SUAV esetében az egyetlen korlátot az jelentette, hogy a légtérhasználat tekintetében nem mi élveztük a prioritást, hanem a hadműveleteket támogató amerikai és német repülőeszközök.

MMB: *Ezen azt kell értenünk, hogy ez a két nemzet is rendelkezett SUAV vagy UAV repülőeszközökkel, amelyek tevékenységét zavarhatták volna a magyar eszközök?*

LP: A németek rendelkeztek ilyen eszközökkel, és ha ők röptettek, akkor mi nem repülhettünk. De inkább arról volt szó, hogy ha helikopterek voltak a levegőben, akkor nem lehetett repülni, ez pedig a mi időszakunkban gyakran megtörtént.

MMB: *Volt a SUAV-ok mellett más technikai jellegű fejlesztés?*

LP: 2011. január elején vette át a PRT az első Navistar MRAP-eket Mazar-i Sharifban. Jókora késéssel érkeztek, de generációs ugrást jelentettek színvonalban és biztonságban. Ez a váltás megoldotta a konvojműveleteink során fellépő zavarás és híradás állandó problémáját, és ha Humwe-kat is be kellett rakni a konvojba, akkor már volt annyi híradóeszközünk ezekre a gépekre, amelyek kompatibilisek voltak az MRAP-ek híradóeszközeivel, ami nagyban javította a menet-híradás minőségét. Összességében mindenképpen nagyobb biztonságérzetet és komfortfokozatot adott az állománynak. Az már az elejétől világos volt, hogy csak szilárd burkolaton lehet használni az MRAP-et. Amikor bementünk velük Dahan-e Ghoriba, akkor már kiderült, hogy terepen sokkal előnytelenebb, mint a Humwe.

MMB: *Mennyi kiképzést kaptak a katonák az új járművekre?*

LP: Szigorúan elő volt írva, hogy egy, azt hiszem, 40 órás, egy hetes kiképzést kell megcsinálni Mazar-i Sharifban, amit Camp Spann-ben kaptak meg a katonák, a végén egy vizsgával. Ebben sok technikai ismeret mellett a biztonsági rendszabályok ismertetése és gyakorlat is volt, bár nem túl sok. Az amerikai tanfolyamot követően magunknak rengeteg vezetési és technikai gyakorlatot szerveztünk, mielőtt úgymond éles bevetésre mentünk volna. Ezek a gyakorlatok az ugyancsak végrehajtott megelőző lőgyakorlatokkal együtt már kellő jártasságot adtak az állomány részére az éles bevetésekhez is.

MMB: *A PRT-8 tevékenysége végén jelent meg egy teljesen új feladat, az infoops. Viszont a PRT-9 volt az első, amely élvezhette ennek hasznát is. Miért lett erre egyszerre szükség?*

LP: A PSYOPS mellett új elemként jelent meg az INFOOPS⁴. Kezdetnek kimondottan a „passzív” INFOOPS módszereit alkalmaztuk a magunk szintjén, de magasabb szinten már az „aktív” eszközök is szerepet kaptak. A lényeg, hogy a kulcsbeosztású vezetőkről (key leader) kellett az információikat gyűjtenünk és rendszereznünk. Nagyon fontos volt számunkra, hogy a hibák elkerülése végett jól ismerjük afgán partnereinket. Tulajdonképpen ez volt az ok, a tisztánlátás igénye, ami életre hívta ezt a fajta tevékenységet. Ez már csak azért sem volt teljesen haszontalan, mert egyes afgán vezetők esetében fennállt a veszélye, hogy nem teljesen őszinték az

ISAF-fel szemben. A PRT-9-ben a PSYOPS részlegünk egyik kolléganője került kijelölésre, hogy ezt a feladatot csinálja, és tartsa a kapcsolatot az RC-N ilyen részlegével. A kolléganő a találkozások előtt felkészített, hogy tudjam, hogy kivel is fogok találkozni, kivel állok majd szemben és mit is várhatok tőle, és ő írta meg azokat meg a jelentéseket később. Ő gyűjtötte össze a PRT más munkatársaitól is az információkat, ha hasonló jellegű tárgyalásokon vettek részt, illetve ellátta őket információval a kért személyekkel kapcsolatban. Természetesen ő maga is végzett elemző munkát, amelynek eredményei bekerültek a PRT és az ISAF rendszerébe is. Az RC-N is elégedett volt munkájával, elismerést is kapott.

Az elemző munka révén kapcsolati hálókat sikerült felrajzolnunk. Ezeket a mások által is pontosított és bővített hálókat aztán az alárendeltek is használni tudták. A magam részéről nagyon hasznosnak ítélem ezt a fajta munkát még akkor is, ha csak gyermekcipőben járt. A hazai viszonyok között is foglalkozni kéne vele. Odakint egy idő után az INFOOPS-os kolléganő is állandó tagja lett a napi biztonsági értekezleteinknek, így minden részleg kamatoztatni tudta a másiktól kapott infókat a saját területén is. Olyan volt ez, mint egy puzzle, ahol az egyes szilánkokból össze lehet állítani egy teljes képet.

MMB: *Az elmúlt évektől napjainkig mennyit javult a magyar PRT logisztikai ellátottsága, felszerelése?*

LP: A felszerelés egyértelműen javult technikai szempontból, ugyanakkor azért azt is figyelembe kell venni, hogy nagyon sok minden elhasználódott. Mióta hazajöttünk kimentek az új páncélozott Rába teherautók, igaz ezek zömét a Nemzeti Támogató Elem (NTE) kapta. Velük együtt érkezett két páncélozott Unimog mentőautó, bár már azoknak is hamarabb kint kellett volna lenni-

⁴ Az INFOOPS vagy információs műveletek (Information Operations) célja az ellenség szándékainak és működésének megértése és ezek befolyásolása információk révén. Az INFOOPS magába foglalja az információ gyűjtését, elemzését, egységes terjesztést, és a különböző célcsoportok befolyásolását.

ük. Viszont maga az utánpótlás az NTE létrehozásával, nem érzem azt, hogy javult volna, már csak azért sem, mert a PRT szempontjából, ami rendelkezik mindenfajta olyan szervezeti elemmel, ami lehetővé teszi a saját logisztikai gazdálkodást egy plusz lépcsőfokot jelentett csak beépítve. Ez esetenként csak pár nap késést jelentett, de igazán bosszantó volt, amikor az ember mással foglalkozott volna inkább. Ráadásul esetenként még külön magyaráznom kellett az NTE felé, hogy erre vagy arra miért van szükségem. Aki emberek élete fölött kell, hogy döntsön, illetve a CIMIC és fejlesztési pénzek révén tízmilliók fölött gazdálkodik, annak miért kérdőjelezi meg, hogy szüksége van bizonyos dolgokra?

Úgy gondolom, hogy egy parancsnokot azért küldenek oda, mert az felkészült és tudja, hogy mikor milyen döntést hoz. A többi afganisztáni misszió és egyéni beosztások szempontjából az NTE pozitív dolog. Alapvetően mi is jó munkaviszonyban voltunk, különösen a másodikkal, de a PRT lehet, hogy meg tudta volna oldani ezt a feladatot egy kicsit gyorsabban, mint az NTE-n keresztül.

Különösen nagy gondot jelent az új amerikai eszközök és akkor beleérttem a Humveket is, ami három évvel ezelőtt még nem voltak, illetve most már négy éve. Ezeknek az alkatrészellátása különböző okok miatt nagyon komoly gondot jelentett, akár az abroncsok, akár az egyéb motorikus vagy erőátviteli részeknél szempontról.

MMB: *Ezt NTE intézte az amerikaiakkal vagy az amerikaiak közvetlen a PRT-val?*

LP: Ezt is az NTE intézte hivatalosan, de a gyakorlat az volt, hogy szükséghelyzetben magunk próbáltunk intézni dolgokat a Khilagay-i amerikai bázison. De ez csak így „fű alatt” ment, meg haveri alapon maximum és nem egy komoly tételben.

MMB: *Ha összehasonlítod a magyar katonák felkészültségét egy másik nemzet katoná-*

inak felkészültségével, hol tudnád elhelyezni egy tízes skálán?

LP: Felkészültségben én úgy gondolom, hogy a magyar katonák nem rosszak, főleg, hogy többen nem először járnak már a hadműveleti területen. Felszereltségben főleg híradó-berendezésben, fegyverzetben azért vannak komoly lemaradásaink, az éjszakai harcképesség évek óta egy sarkalatos hiányosság.

MMB: *Az éjszakai harcképesség miért kell?*

LP: Be kell látni, hogy a háború az éjszaka nem áll meg. A feladatokat végre kell hajtani nappal és éjszaka, ha mi nem megyünk ki éjszaka járőrbe, majd odajön az ellenség. Elvárják az afgánok, hogy menjünk velük éjszaka, vagy menjünk segíteni éjszaka, de a szövetségesek is elvárják. Volt több éles példa is rá, hogy menni kellett éjszaka is. És hát éjszakai harcképesség nélkül azért ez – hogy is mondjam – nem egy leányálom.

MMB: *Ha jól emlékszem amerikai sebészek is voltak a táborban. A PRT-9 alatt érkeztek?*

LP: *Az előretolt sebészeti csoportot (Forward Surgical Team, FST) örököltük. Rop-pant hasznosnak bizonyult a hadműveletek alatt. Már 2010. októberben el akarták őket vinni, kisebb „közéharcot” kellett vívni az amerikai vezetéssel, hogy ne tegyék. Végül Fritz tábornok az ISAF Északi Régiójának parancsnok nekünk adott igazat. Azzal érteltünk, hogy jön a rossz idő, tehát a helikopteres kiemelés azért nem olyan biztos, illetve, ha földön kell szállítani akkor ott Pol-e Kumrin keresztül kell a sebesülteket átszállítani Khilagayra. Oda akarták áttelepíteni az FST-t. Ez akkora idővesztést jelentett volna, hogy az aranyórát nem tudják biztosítani. Tehát az éppen folyamatban lévő Jadid hadművelet és az akkor már tervezés alatt álló Nowrouz hadművelet szempontjából sokkal jobb lenne, ha ott maradna az FST a tá-*

borunkban erre a téli, borongós időszakra. És tényleg így is lett és hasznosnak bizonyult a döntés. Különösen kiütözött ez a németek ellen februárban végrehajtott öngyilkos merénylet során. Nagyon sok dolgunk volt. Ha jól emlékszem, kilenc áldozatot hoztak be hozzánk. A sátorkórházuk Role-2 szintű volt, ahol három műtőben egyszerre három súlyos sérültet tudtak ellátni. Az amerikai és magyar katonák megfeszített erővel küzdöttek a német bajtársaik életéért. Sajnos hármukat már nem tudták megmenteni. De a többiek közül többen is a gyors és szakszerű ellátásnak köszönhetőek, hogy túléltek a szörnyű támadást. Az FST-t végül csak hazakerkezésünk után, áprilisban vitték át Khilaga-ya, tehát felszabadult a sportpálya, ahová a sátraik települtek a táborunkon belül.

MMB: *Rajtuk kívül még voltak más amerikai egységek is?*

LP: Akkor még, ami újnak számított, a falustabilizációs csoport, akik ott 2010 karácsony környékén költöztek be, de inkább csak januárban.

MMB: *Ez más mint az Atmospheric Team?*⁵

LP: Más. Az Atmospheric Team kimonodottan csak a közvéleménnyel, a közhangulat letapogatásával foglalkozott. Hol voltak, hol nem. Ha jól emlékszem, több tartományban is volt feladatuk. Nálunk eltöltöttek egy időt, aztán mentek tovább, majd visszajöttek, de lehet, hogy csak két napot voltak, aztán

megint mentek tovább. Egy afgán tolmácsból és két elemzőből állt a csapatuk, egy civil terepjáróval járkáltak tartományban. De az is előfordult, hogy csak egy elemző tartózkodott a táborunkban.

MMB: *Akkor mi volt a falustabilizációs csoport?*

LP: A falustabilizációs csoport (Village Stabilization Team) ha jól emlékszem hat vagy hét főből állt, egy őrnagy volt a parancsnok. Az OD-A-t irányító *CF SOCC-A*⁶ parancsnoka, Miller dandártábornok volt az, aki azzal a kéréssel fordult hozzánk még ősszel, hogy ezek a fiúk majd szorosan együttműködnek az OD-A-val az APRP program kapcsán. Egyfajta párhuzamosságot éreztem tevékenységükben és némi bizalmatlanságot a PRT-vel szemben. Sok olyan feladatuk volt, amit a PRT is végzett.

MMB: *Lehet tudni, hogy mit csinálnak?*

LP: Amíg én ott voltam, addig alapvetően a munkafeltételek kialakítása folyt csak. Csak akkor kezdtek el kijárkálni, főleg az OD-A-hoz. Az információgyűjtés időszakában voltak, de tudtuk, hogy az őrnagynak is elég komoly fejlesztési pénz van a zsebében.

MMB: *Többször említette már az OD-A-t, az amerikai különleges alakulat 12 fős egységét. Ők mit csináltak a tartományban?*

LP: Az OD-A már a mi váltásunk érkezése előtt kint volt, viszont szerintem ténylegesen az aktivitásukkal csak a választási időszakban találkoztunk. A választások előtt Dand-e Shahabuddinban létrehoztak egy COP-t (Combat Outpost) azoknak az volt ellenállóknak, akik 2010 márciusában összeveszték a tálibokkal és átálltak a kormány-

⁵ Az atmospheric team-ek egyfajta közvéleménykutatókat (és nem hírszerzési tevékenységet) végeztek a helyi lakosság körében. A csoport egyik fele az ISAF alkalmazásában álló civilek voltak, másik részük tolmácsként és kérédezbiztosként dolgozó afgánok. A magyar PRT-ben is időként megjelenő csoport két amerikai kontraktorból és egy afgánból állt. Az atmospheric team-ek tevékenysége az ISAF regionális parancsnokságainak INFOOPS részlegéhez volt bekötve. (Wagner Péter)

⁶ Combined Forces Special Operations Component Command – Afghanistan. A CF SOCC-A feladata az amerikai alárendeltségben (tehát nem ISAF) lévő különleges erők (amerikai, jordán, cseh, stb.) terrorizmus ellenes műveleteinek vezetése, irányítása. (Wagner Péter)

hoz. Van egy afgán program, az *Afghan Peace and Reintegration Program*, amelynek keretében az állandó ellenállóknak a társadalmi reintegrálása történik. A shahabuddini ellenállókat ebben az APRP programba helyezték el, amely elvileg békés civileket faragna az ellenállókból civil szakmákra történő átképzéssel. A valóságban ezeket a reintegráltakat az amerikaiak elkezdték felfegyverezni.

MMB: *Egy fajta kormánypárti milíciát hoztak belőlük létre?*

LP: Igen, és mindenki úgy emlegette őket kezdetben, hogy az „APRP-sek”, vagy a „reintegráltak”.

MMB: *Mi köze volt ehhez az OD-A-nak?*

LP: Elvileg az OD-A együtt települt volna ezzel a milíciával, hogy segítsék megvédeni magukat a tálibok támadásaitól, akik természetesen árulóként tekintettek erre a csoportra. Az amerikai vezetés megígérte az afgánoknak, hogy ez a választások előtt, azaz szeptember 18-a előtt megtörténik. Ez azonban nem történt meg, a tálibok pedig szeptember 18-án elfoglalták a COP-t Sahabuddinban, megölték a reintegráltak egy részét. Amikor az afgán, német és amerikai erők visszafoglalták a COP-t, csak utána maradtak ott az amerikai különleges erők. Időközben a Sahabuddini COP-ban már csak az időközben ALP-sekké (Afghan Local Police) lett APRP-sok vannak, de az OD-A egy másik COP-on továbbra is ott maradt, hogy képezzék és támogassák ezeket fegyvereseket.

MMB: *A PRT-nek jutott bármilyen szerep a reintegrációs programban?*

LP: Igen. Az RC North szintjéről kaptunk utasítást, hogy ki kell jelölni egy APRP-vel foglalkozó összekötő tisztet vagy többet. Mi egyet jelöltünk ki, meg egy helyettest. Alapvetően az Enyedi Attila őrnagy vitte ezt a szerepet, akinek már komoly tapasztalatai voltak, hiszen ebben a régióban volt korábban összekötő parancsnok az egyik előző PRT-ban. Nagyon hamar, nagyon személyes,

jó kapcsolatot épített ki a reintegráltakkal. Talán mondhatom, hogy kezdetben nekünk sokkal jobb kapcsolatunk volt velük, mint az OD-A-nak. De aztán az OD-A úgymond „kiszajátította” az APRP-sokat és a végén teljesen el is szeparálta tőlünk őket.

MMB: *2006 óta a PRT egyre jelentősebb CIMIC kerettel rendelkezett, segített ez a forrás valamilyen formában a jobb együttműködés kialakításában?*

LP: Szeretném hangsúlyozni, hogy fontos pozitívumnak tartom, hogy a Magyar Honvédség felismerte a maga részéről, hogy amikor a kinetikai műveletek kerülnek előtérbe, akkor ezzel párhuzamosan az ellentételező anyagi lehetőségeket is növelni kell, lásd CIMIC-keretet 2011-re csaknem 30%-kal emelték. A dolog szépséghibája, hogy 2010-ben egyetlen fillért nem kaptunk fejlesztésre, bár ez nem a Honvédség hibája volt. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy a CIMIC-es szakembereink sikeresek voltak, jól felkészültek, majdnem mindenki már a többedik misszióját húzta kint le. Sajnos, ami elvárás lesz majd az átmenet időszakában, az igazi nagy volumenű fejlesztésekhez már nem rendelkeznek kellő szakmai tapasztalattal. Ezért kell mindenképpen a civil fejlesztési tanácsadó, vagy fejlesztési tanácsadó csoport, mint ahogy ez más PRT-eknél szokás. A CIMIC, azt a szerepét, amit kell, tehát a katonáink, a PRT jelenlétének elfogadottságát biztosítsa, biztosítani tudja. Erre a jelenlegi keret – úgy gondolom – elegendő. Sőt ebből próbáltuk valamilyen szinten a fejlesztési hiányosságokat is pótolni, bár csak nagyon szerény mértékben volt rá lehetőségünk.

MMB: *Mennyi volt a PRT-9 alatt CIMIC-keret?*

LP: 2010-ben 155 millió forint. Ezen osztozott időarányosan a PRT 8. és 9. váltása. Azaz a PRT-9 kb. ennek a felével gazdálkodhatott. De ebben a CIMIC keretben minden benne van. Amikor a tábor bejárata előtti út-

kereszteződést elmosta az ár, azt is a CIMIC-keretből kellett rendbe hoznunk több tízmillióért, holott arra jó lett volna itt-hon külön forrást találni, mert ezzel jelentősen csökkent az afgánok felé végrehajtott projektek száma. Az aktivitásunkat befolyásolta az időjárás is. Téli időszakban kevesebb projektet tud az ember lefuttatni. A mi időszakunk alatt túlsúlyba kerültek a biztonsági beruházások. Nagyon sok igény érkezett az afgán kormányzati és biztonsági erők részéről, például COP-ok, vagy ellenőrző-áteresztő posztok (EÁP) építésére az éppen egyre feszültebbé váló biztonsági helyzet miatt.

MMB: *Ilyen helyzetben mi tudott biztosítani a PRT, HESCO bástyákat?*

LP: Az afgán fél azt várták tőlünk, hogy komplett, felépített EÁP-t kapjanak, lakókonténerrel, klímával, fűtéssel, villanyal, vízellátással. Tehát kaecsalábon forgó palotákat. Eből ismét volt némi kis konfliktus. Amikor elmagyaráztuk nekik, hogy ha ők beleadnák legalább a kétkezi munkájukat, akkor lehet, hogy több helyen tudnánk szerényebb EÁP-kat építeni. De még erre sem voltak hajlandók. Azzal szembesülni kellett, hogy ők mindent úgy várnak, hogy az – szerintük – jár nekik.

MMB: *Azért sikerült ezt néha kiküszöbölni, vagy rávenni őket, hogy maguk is hozzájáruljanak valamivel?*

LP: Én elmondtam nekik, hogyha a kért projektet a kívánságuknak megfelelően és a magyar szabályoknak megfelelően folytatom le, akkor hónapok kérdése lesz, hogy megkapják. Amennyiben a munkagépeket vagy munkaerőt hozzáadják maguk, akkor valóban napok alatt tető alá lehetne hozni a projektet. Márpedig nekik napokon belül kellett volna. Próbáltunk még más forrásokat is felhajtani. Az RC-N parancsnokságon volt egy ún. támogató parancsnokság, ami az ilyen erődítésekkel foglalkozott. Kértük az ő segítségüket is több-kevesebb sikerrel, de inkább kevesebbel. Ott se mi voltunk a prioritás.

A másik akadályozó tényező a magyar szabályrendszer kérdése volt. A CIMIC keret három részből áll, és az egyes kereteket nem lehetett csak úgy átcsoportosítani a helyzet által megkövetelt célokra. Ez viszont akadályozta a parancsnokot abban, hogy a rendelkezésre álló keretet a felmerülő szükségleteknek megfelelően tudja hatékonyan és operatíván felhasználni. Ebben az ügyben azt sikerült elérni, hogy végül elég lett volna utólag engedélyeztetni az egyes keretek közötti átcsoportosítást. Természetesen nekünk sem volt érdekünk, hogy a biztonsági beruházások miatt azért teljesen háttérbe szoruljon az infrastruktúra, a közegészségügyi, vagy az oktatás fejlesztése.

MMB: *Ki voltak az afgán kormány képviselői a PRT-9 alatt? Elsősorban a kormányzóra, tartományi rendőrfőnökre gondolok.*

LP: A rendőrség vezetője Abdul Rahman Rahimi tábornok volt, számomra ingatagnak tűnt a helyzete. Többször is szóba került, hogy le fogják váltani. Volt, hogy pár napra el is tűnt, elment Kabulba. Próbált ott úgymond „kavarni”. Végig hangsúlyozta, hogy ő hivatásos rendőrtiszt, és afgán hazafi, akinek az egyetlen célja, hogy az afgán nemzetnek jobb legyen. Elmondta, hogy a magánéletben ő milyen sikeres üzletember, és hogy neki nem lenne erre a beosztásra semmi szüksége, és csak öntudatból fakadóan csinálja ezt. Daud tábornok is bizalmatlan volt vele szemben. Egy alkalommal Daud négy szemközt bizalmasan kérdezgetett engem, hogy mi a meglátásom vele kapcsolatban

Számomra, főleg az elején, nem tűnt igazán hatékony parancsnoknak. Nagyon hagyta maguktól folyni a dolgokat, amit ő később azzal magyarázott, hogy végül is ő pastun származású, az emberei meg főleg tadzsik származásúak. Ő három csoportba sorolta az embereit: A legkevesebben azok vannak, akik becsületesen teszik a dolgukat. Vannak, akik mindenfajta törvénytelen dolgot kö-

vetnek el és mellette csak azt a feladatot hajtják végre, amit nagyon muszáj. A harmadik kategóriába azokat sorolta, akik egyértelműen támogatják az ellenállókat. Ez a két utóbbi csoport az, akik többségben vannak, és neki nem igazán van ráhatása ezekre az emberekre. Többször mondtam neki, hogy ezen hogyan lehetne változtatni az én meglátásom szerint. Ott volt mellette az amerikai Police Mentoring Team vezetője, Taylor százados, aki szintén próbált neki sokat segíteni. Kezdetben elég hideg volt a kapcsolatunk, tehát rideg és formális. A végére viszont egy egészen jó viszonyba kerültünk és mi is kézenfogva járkáltunk, meg ölelgetett, ahogy a legjobb barátokkal szokás tenni Afganisztánban.

MMB: *Milyen volt a kapcsolata a Munshi Abdul Majid kormányzóval, mit lehetett róla tudni?*

LP: A kormányzóval nekem személy szerint nagyon jó kapcsolatom volt, úgy gondolom, kezdetben volt egy-két súrlódásunk, és az elején talán egy kicsit túl kritikus hangnemet engedtem meg a magam részéről. Bár ezt a végén is megtettem néhányszor, amikor felhoztam neki ugyanazokat a hibákat, mint az elején. Mindent, amit nem tudtak megoldani, azt próbálták a mi nyakunkba és az ISAF nyakába varrni. Jeleztem is, hogy ez így nem lesz jó, ha ők itt át akarják venni előbbutóbb a saját sorsuk irányítását, akkor meg kell birkózniuk ezekkel a feladatokkal.

Igyekeztem nyílt kártyákkal játszani, nem akartam ellentmondások csapdájába esni sohasem. Elmondtam, hogy milyen lehetőségeink vannak és azt is, hogy mire nem vagyunk képesek. Ez nem tűnt úgy, hogy mindig fel is fogja.

MMB: *Majid kormányzó korábban Badakshan tartomány vezetője volt és életrajza szerint Baghlan tartományban született. Voltak helyi kapcsolatai?*

LP: Nekem meggyőződésem, hogy ő azért

került erre a posztra, mert mind a kormányzatnál, mind az ellenállásban megvoltak azok a kapcsolatai, amik alkalmassá tették arra, hogy az afgán nemzeti megbékélés programot sikerre vigye, de nem érte el a célját. Míg az előző helyén Badakshanban a köztudatban sikeres kormányzó volt, itt nem tudott az lenni. Ezt ő részben azzal magyarázta, hogy ugye tőkében nem voltunk túl erős PRT, ezért nem tudott annyi tőkét a fejlesztésekre összeszedni, mint az előző posztján. Ugyanakkor őrá is többször elhangzott, hogy le fogják váltani. Az ISAF is elégedetlen volt vele, bár hozzáteszem, hogy ahányszor személyesen megjelent az RC North-nál valamilyen rendezvényen vagy konferencián, utána kicsit mindig jobb volt róla a vélemény, mert határozott elképzelései voltak. Érződött, hogy a többi kormányzó szemében is, már csak koránál fogva is, ő az úgymond rangidős. Még mielőtt én kimentem volna, Oberammergauban részt vettem egy a PRT-ről szóló NATO tanfolyamon. Ott elhatároztam, hogy akármilyen is lesz az „én kormányzóm”, nekem, mint a PRT parancsnoknak az a feladatom, hogy az ő munkáját, az ő helyzetét támogassam.

MMB: *Kikkel volt még rendszeres kapcsolatod?*

LP: A kormányzón kívül még a tartományi súra⁷ (tanács) vezetőjével találkoztam rendszeresen. Ő ott volt a heti biztonsági értekez-

⁷ Tartományi szintű választott testület. Az államfői választásokkal egy időben tartják minden tartományban. Tartományi szinten ez a legmagasabb szintű választott testület. Baghlanban 15 képviselő van a sűraban, a szervezet formális jogkörei igen korlátozottak, ám az informális kapcsolatok itt is működnek. Kandahár tartományi sűrájának vezetője Ahmed Wali Karzai, az államfő féltestvére volt. Elvileg szerény lehetőségei voltak a tartományi politika irányításába, a valóságban a legbefolyásosabb ember 2010. júliusi haláláig. (Wagner Péter)

leteken és néha külön is bejárt a táborba. Az amerikaiaknak voltak vele problémáik, valamelyik újság meg is írta, ha jól emlékszem. Számunkra azonban ő volt a helyi tanács választott vezetője, tehát ezt nekünk el kellett fogadni. Ismertük a múltját, tudtuk, hogy milyen üzletei vannak, és milyen kapcsolatai, ugyanakkor nem lehetett nem figyelembe venni. Arról nem is szólva, hogy több olyan forrás is volt, akik megerősítették azt, hogy tulajdonképpen a legbefolyásosabb ember a tartományban.

MMB: *Mennyire segítette, vagy nem segítette a civil tanácsadó (CIVREP) jelenléte a te munkádat, vagy miben tudatok együttműködni, együtt dolgozni? Mennyire volt számodra hasznos, hogy ő ott volt?*

LP: Nem volt ott végig, a hat hónapból úgy körülbelül két hónapot töltött. Valamikor 2010 novemberében hazarendelte a Külügyminisztérium. A váltótársa akkor érkezett meg, amikor én már úton voltam hazafelé Masar-e Sharifban. Amíg ott volt a CIVREP, roppant hasznosnak találtam. Nagyon nagy tapasztalattal bírt, ismerte nagyon jól a helyi viszonyokat, mind a társadalmi, politikai, gazdasági szempontból. Ismerte, beszélt a helyi nyelvet, éppen ezért tekintélye volt a helyiek előtt is. Nagyon jó kapcsolata volt az NGO-kal, és az egyéb szervezetekkel.

Sok mindenre rá tudott világítani, amire mondjuk az átadás-átvétel során nem volt időnk az elődömmel. Összesen két napunk volt az átadás-átvételre az augusztusi sajnálatos eseményekből kifolyólag. Annak ellenére, hogy előtte is voltam már kint, és a szemrevételezés során Boldizsár ezredessel már akkor is sokat beszélgettünk, a civil képviselő nagyon sok mindenre rá tudott mutatni. Például, hogy stratégiai szinten ez az egész afganisztáni szerepvállalás hol tart, mit csinál a nemzetközi közösség és Magyarország. Mi katonák hajlamosak vagyunk csak a szűken vett katonai feladatokat látni.

MMB: *Erre az itthoni felkészítésben nem volt elég hangsúly?*

LP: Más valamit hallani, és más valamit megélni. Boldizsár Gabi azt mondta, hogy nekem szerencsém lesz, mert én majd megkapom a fejlesztési pénzeket⁸, sőt nekem arányosan több forrásom lesz, mint ami neki volt, mert ő 2010-ben egy fillért sem kapott, tehát majd én költhetem el az egész 2010-es keretet. A remény tehát megvolt arra, hogy ez egy sikeres PRT lehet fejlesztési szempontból. Sajnos nem lett az, a 2010-es évre 2009-ben jóváhagyott források nem érkeztek meg, amíg a PRT-9 Baghlanban volt.

MMB: *Milyennek ismerte meg az ellenséget létszám, szervezetség tekintetében? Kik voltak a vezetői?*

LP: Nagyon ellentmondásos információk voltak. Úgy a tartomány egészében a becslések szerint olyan ezer ellenálló tevékenykedett, de volt olyan, hogy ezt jóval kevesebbnek ítélték, volt olyan, hogy valamennyivel többnek. Én úgy gondolom, hogy mindent összevetve, és az ellenállók összetettségéről sokat lehetne beszélni. Itt nem csak tálibokról van szó, hanem a megélhetési ellenállókról, a sértődöttségről, a kormányellenességről, kényszersorozottokról, stb. Ez az 1000-es szám nekem reális számnak tűnt, de úgy hogy benne vannak az útonállók, a bűnözőktől kezdve mindenki. Ugyanakkor azt láttunk, hogy jóval szervezettebbé váltak, mint korábban. Számomra az alapot a három évvel korábbi misszió tapasztalatai jelentették.

MMB: *Akkor is ekkorára becsülték a létszámukat vagy akkor még kisebbre?*

⁸ A Külügyminisztérium kezelésében levő pénzügyi keret, amelynek célja, hogy finanszírozzon Baghlan tartományban fejlesztési projekteket. A KüM és Honvédelmi Minisztérium korábbi megállapodása értelmében a keretből a PRT katonai oldala is részesül. (Wagner Péter)

LP: Akkor még jóval kisebbre. Az ellenállók jellegzetessége a kis kötelékekben történő tevékenység. Néha maguk az ellenálló csoportok egymással is riválisként harcoltak. Előfordult, hogy egy csoport átment egy a másik csoport területére, ott hajtott végre ISAF ellen akciót. Így az ISAF válaszcsoportja a másik, rivális ellenálló csoportot érte. Nagyon jól alkalmazták a gerilla harcmodor minden eszközét. Nem kötötte őket a nemzetközi jog, nem viselték nyíltan a fegyvereiket, csak amikor tudták, hogy teljes biztonságban vannak. Nem voltak megkülönböztető jelzéseik. Kisarkítva: egyik percben még szántogattak, a következő percben RPG-vel lőtték az úton haladó szövetséges vagy afgán kormányzati erőket, és ami nagyon ügyes volt részükről az egészen a propagálása, ebben mindig előttünk jártak. Ami ehhez nagymértékben hozzájárul, hogy ők ismerték a helyi embereket, hogy mire vevők.

MMB: *Hogyan érték el a helyi embereket?*

LP: Nagyon egyszerűen, főleg a vallási vezetőkön, a mollákon keresztül. Mivel az emberek, többsége nem tud írni-olvasni, azt hiszik el, amit hallanak. Az ellenállóknak vidéken kapcsolatban állnak az emberekkel a legapróbb településeken is, főleg a vallási vezetőkön keresztül vagy akár személyesen. Ellenőrizetlenül terjesztik a rémmeséiket, például többször felmerült az, hogy a magyar katonák megerőszakolják az afgán nőket és futtatják őket. Ez természetesen egy kicsit mindig feltüzeltelte a PRT ellen a lakosságot, noha ennek semmiféle alapja nem volt.

MMB: *Kik volt a legerősebb parancsnokok? Mekkora erővel rendelkeztek?*

LP: Egy nagyobb ellenálló parancsnok átlag negyven-ötven fővel rendelkezett. Esetenként jött olyanról hír, hogy száz fő, de azt már túlzónak értékeltük. Viszont a nagyobb parancsnokok a 2010. szeptemberi választások után a Jadid művelet megindulásakor végül is eltűntek, azaz elmentek Pakisztánba.

Younos molla⁹ talán vissza sem tért azóta sem, bár voltak olyan hírek, hogy állítólag visszatért egy rövid időre.

MMB: *Szlankó Bálint hosszan foglalkozik könyvében egy bizonyos Mirwais nevű ellenállóval, aki a Hizb-i Islami egyik parancsnoka volt, és aki egy brit tévécsatorna dokumentumfilmjében is szerepelt?*

LP: Mirwais is eltűnt, aztán megint felbukant a neve, de ténylegesen majd csak valamikor már az eljövetele után bukkant föl ismét. Mindig voltak új nevek, mint középvezetők, akiknek egy részét, aztán likvidálták. De voltak, akik szintén elmentek Pakisztánba, és mindig újabb és újabb nevek merültek föl. Ugyanakkor én úgy mondom, hogy az ellenséget lebecsülni sosem szabad, tehát nagyon jól kihasználták azt, hogy ismerték a mi harcmodorunkat és mentalitásunkat. Tudták, hogy ezt hogyan lehet kihasználni.

MMB: *Mit tapasztalatokat szerzett a PRT jövőjével kapcsolatban? Mire lehet számítani azután, hogy elindult az átmenet folyamata Afganisztánban és elvileg 2014-re az ISAF át fogja adni a felelősséget az afgán biztonsági erőknek mindenhol Afganisztánban, Baghlanban is.*

LP: Itt az ember csak találgathat, hogy mit akarnak a PRT-től politikai szinten, de az átmenet során szerintem egyértelmű lesz, hogy megint felértékelődnek a PRT-k. De ehhez a újjáépítési csoportoknak megfelelően rugalmasan át kellene alakítani a szerkezetét azokhoz a feladatokhoz, amit átmenet ráhárít. Főleg azért, hogy a kormányzati szféra fejlesztésében megfelelő módon tudjanak segídezni.

⁹ Younos molla, vagy Yunus molla Baghlan tartomány egyik fontos tálib parancsnoka, akit a nyilvános források néhol egész tartomány, máskor a pastunok lakta részek árnyék kormányzójának vagy a katonai művelet parancsnokának neveztek. (Wagner Péter)

TAPASZTALATOK

MMB: *Parancsnokként milyen tapasztalatokkal szolgált a PRT-9 vezetése? Mit tanult vezetőként?*

LP: Vezetőként nem is azt mondanám, hogy tanultam, hanem azt hogy számomra beigazolódott, hogy a küldetés sikere szempontjából nem elég az előjárónak megfelelni. Itt meg kell felelni a lehető legtöbb irányba, mivel az elvárás az volt, hogy mindenkit élve haza kell hozni és ez volt a legfőbb elvárás. Drasztikusan fogalmazva minden más háttérbe szorult. Nem volt elég az, hogy az ember végrehajtsa azt, amit a parancsnokoktól kapott. Meg kellett felelni a saját állományának is. Ez nekem korábban is filozófiám volt, én ezt ott is betartottam és úgy gondolom, hogy ez nem ment rossz irányba, tehát működőképesen lehetett tartani a missziót. Egy viszonylag normális hangulatban, emberi viszonyok között végig lehetett csinálni az egészet, ami nem azt jelenti, hogy nem voltak súrlódások. Minden misszió, különösen a negyedik hónap után nagyon nehéz. Ugyanakkor úgy gondolom, hogy nagy botrányok nélkül végig lehetett ezt csinálni úgy, hogy az ember igyekezett a saját állományának érdekeit is érvényesíteni és megfelelni, az ő elvárásainak is a parancsnokkal szemben. Ezt a vezetési felfogást nem minden előjáróm, vagy hasonló rendfokozatú kollégáim nézte jó szemmel. Én viszont ilyen szempontból elégedett voltam. A másik nagy tanulság számomra pedig az, hogy ott nagyon egyedül marad a parancsnok. A döntéseimet gyakran nagy pszichikai nyomás alatt kellett meghoznom még akkor is, ha a döntéselőkészítésben sokat segített a törzsem. A felelősség viszont oszthatatlan. Lehet, hogy emiatt a nagy nyomás miatt néha el is ragadt a hév, aminek következtében olyan megnyilvánulásaim voltak „fölfelé”, amit persze nem néztek jó szemmel.

MMB: *Mennyire tartod kielégítőnek vagy nem a magyar PRT vállalásban a katonák médijelenlétét?*

LP: Nem tartom kielégítőnek. Ezt is már többször szóvá tettem. Tehát amit ott kint letesznek a katonák teljesítményben, az sokkal realisabb és sokkal több médianyilvánosságot érdemelne. És ha ezt nem fogják megkapni, akkor – ha valami baj bekövetkezik – annak sokkal nagyobb lesz a negatív visszhangja. Nekem az a sajnálatos tapasztalatom, hogy a magyar közvélemény nincs igazán tisztában azzal, hogy mi folyik odakinn. Tehát ők csak arról tudnak, hogy mi iskolákat, kórházakat, utakat építünk: ennyit tudnak. De ez nem ilyen egyszerű, mert egyrészt a nehézségekről sem tudnak. Mert nincs miből építeni, de ugyanakkor mégis helyt kell állni. Nem tudják azt, hogy ott a magyar katonák - főleg a nevezett félévben, amikor mi kint voltunk, de azóta is - gyakran kerülnek olyan helyzetbe, hogy bármikor harcérinkezésbe kell, hogy lépjenek és ez egy reális veszély. Ez tényleg egy háború, és ennek az itthoni társadalomnak nincs benne a tudatában, hogy Magyarország hadban állna, pedig tényleg hadban áll, tetszik vagy sem. Annyi, hogy nem bombáznak minket, de négy és fél ezer kilométerre, ott ezek a katonák nap mint nap úgy mennek ki, hogy nem biztos, hogy visszatérnek. És erre sajnos jó az esély.

MMB: *A lehetőséged lenne, mi lenne az, amin feltétlen változtatnál? Kiképzés, műveletek tervezése, vezetés?*

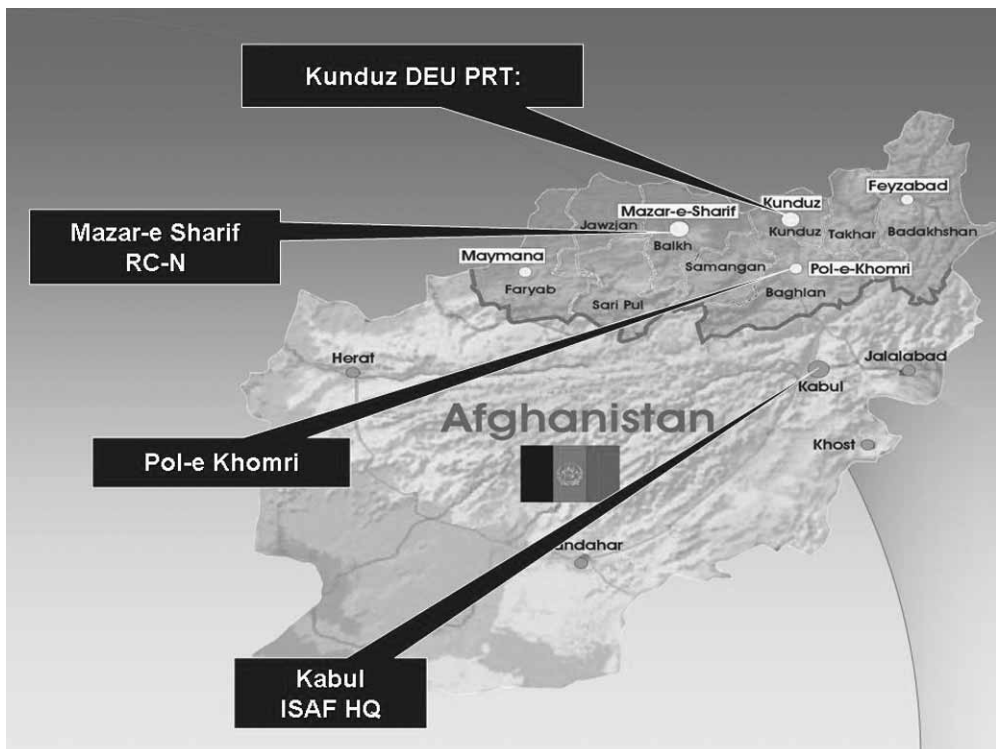
LP: Amit mindenképp meg kéne változtatni, és ez a legfőbb tanulság az egészből, az a hazai szabályzó rendszer. Elmondtam a honvédelmi miniszter úrnak is, amikor kint volt: békeszabályzókkal nem lehet háborút nyerni. Márpedig ez háború, ezt tudomásul kell venni. Itt nem lehet minden egyes vezetési szintnek egy hónapig ülni egy válaszon. Nekem ott azonnali döntéseket kell néha hoznom, akár percekben belül. Ha meg meg-

kérdezem az elöljárót, mert van annyi időm, akkor is maximum egy-két napról lehet szó és nem többről. Hazai béke-mentalitással, a hazai hozzáállással – legyen szó akár ügyviteli, átfutási idők – nehezen lehet időben választ adni a kintről felvetett problémákra. Ez előbb-utóbb katasztrófához vezethet. Ezért gondolom azt, hogy mindenfajta más ügyet háttérbe szorítva, prioritást kell, hogy élvezzenek a kint szolgálók problémái és felvetései, akár az OMLT, a Különleges Műveleti Csoport vagy más afgán kontingens részéről érkeznek döntést igénylő kérdések. Ezeket azonnal el kell dönteni itthon, és figyelembe kell venni maximálisan a kint lévő parancs-

nokoknak a javaslatát, hogy ha a döntés meghaladja az ő hatáskörüket. Nem lehet négy és fél ezer kilométer távolságból irányítani egy kinti műveletet.

MMB: Egy utolsó kérdés, 2007-ben volt kint törzsfőnökként a PRT-2-ben. Fejlődött azóta Baghlan tartomány?

LP: Ránézésre igen. Akár az utak minősége, akár a házak, a járművek. Most már újabb Toyoták is vannak, nemcsak a nagyon lepattantak. Tehát azért valamifajta színvonal-emelkedés látszik a hároméves időkihagyás után. De az emberek gondolkodásában szükséges változásokat nem láttam. Sajnos reményt se látok gyors javulásra.

TÓTH SÁNDOR: KIHÍVÁSOK ÉS FENYEGETÉSEK A LÉGTÉRBŐL A XXI. SZÁZADBAN

LÉGTÉR-SZUVERENITÁS ÉS INTEGRITÁS

Az Egyesült Államok elleni 2001. szeptember 11-i levegőből indított terroristatámadások – amelyekben utasszállító repülőgépeket tértettek el és pusztító eszközként alkalmaztak – annak ellenére megrázó hatással voltak a NATO-ra, hogy már évekkel korábban megkezdte a változó biztonsági környezethez való alkalmazkodást.

A terroristatámadások okán kibontakozott szakmai viták során általában egyetértés mutatkozott abban, hogy a légtérből, vagy a légtéren keresztül jelentkező kihívások, fenyegetések és a légi terrortámadások kirívóan nagy fenyegetést jelentenek a Szövetség és tagországainak biztonságára. Egyetértés mutatkozott abban is, hogy a légi terrortámadások elleni eredményes védelem kulcskérdései: – a lehetséges fenyegetések, támadási alternatívák elemzése, – a terrorveszélyek és azok elhárítási lehetőségeinek elemzése, – alternatív védelmi eljárások kidolgozása, begyakorlása és bevezetése, – az állami intézmény rendszereken belüli, illetve a rendszerek és a szövetségesek közötti folyamatos információ csere és együttműködés.

Közismert, hogy minden állam elidegeníthetetlen joga légtere szuverenitásának megőrzése, a légi közlekedés szabályának betartása, ha szükséges a légtér integritásának akár katonai erővel történő megvédése. Az államok e jogra alapozva – összhangban a vonatkozó nemzetközi egyezményekkel – dolgozzák ki a légtér-szuverenitását és integ-

ritását fenyegető kihívások és veszélyek megelőzésének, kezelésének, elhárításának célját, stratégiáját és taktikáját, rendelik hozzá a megvalósítást szolgáló megelőző és védelmi (elhárító) rendszereket és erőforrásokat. A légtér-szuverenitási stratégia a hosszabb távú nemzetbiztonsági- és viszonylag rövidebb távú nemzeti katonai stratégiára alapozva, a légtér-szuverenitást potenciálisan fenyegető lehetséges és konkrétan létező valós veszélyforrásokból kiindulva – figyelembe véve a légtérhasználók által potenciálisan hordozott kockázati tényezőket is – kerül kialakításra és megvalósításra.

Magyarország NATO és EU tagsága valamint önrendelkezési joga okán természetes dolog, hogy feltárjuk az ország légtérének szuverenitását fenyegető lehetséges és valós veszélyeket összhangban a NATO/EU országok közös biztonságpolitikai fenyegetettség elemzésével, továbbá indokolt, hogy az ország területén kívüli katonai műveletek során jelentkező légi kihívásokat és veszélyeket is elemezzük. Nem elhanyagolhatók azok a kihívások és veszélyhelyzetek sem, amelyek a légi közlekedés szabályainak megsértéséből, a jogellenes beavatkozásból adódnak, adódhatnak a nemzeti légtérben.

LÉGTÉR-SZUVERENITÁST FENYEGETŐ KIHÍVÁSOK ÉS VESZÉLYEK

Az elmúlt évtizedben új biztonsági kihívások és fenyegetések jelentek meg, újak előfordulása valószínűsíthető a nem is távoli jövőben és nem kizárt a fenyegetettség eleme-

inek bővülése sem. A terrortámadások „fejlődési” trendjét vizsgálva egyáltalán nem lehetünk nyugodtak a jövőbeni kihívások megítélése során.

A levegőből (légtérből) kiinduló terrorfenyegetés növekedése, a jól szervezett terrorista csoportok léte, a hosszú, gondos és rejtett, valamint a minden részletre kiterjedő előkészítés lehetősége, továbbá a nagymértékű rombolásra (mérgezésre, fertőzésre, stb.) alkalmas eszközök elérhetősége napjainkban is kitapintható, érzékelhető. Jogellenesen már a földön birtokba vett, vagy repülés közben eltérített polgári repülőgépek pusztító eszközként való alkalmazásának lehetősége jelentős fenyegetést jelent a fejlett demokráciák, így hazánk biztonságára is. A terrorista csoportok – valószínűsíthetően – ma már képesek kis- és sportrepülőgépek repülőtereken történő jogellenes birtokbavételére, robbanó vagy más pusztító (mérgező, fertőző) anyaggal való feltöltésére, majd azok célobjektumra való rávezetésére (rárepülésre). Az sem zárható ki, hogy helikoptereket, pilótánélküli repülőgépeket, rosszabb forgatókönyv esetén manőverező robotrepülőgépeket és harcászati ballisztikus rakétákat vegyenek birtokba és azokat terrortámadásra alkalmazzák. A helyzet fonákságát és ugyanakkor a védelem kihívását az adja, hogy a terrorista csoportok a nyílt és demokratikus társadalom adta lehetőségeket, a légi közlekedésben alkalmazott, számunkra természetes törvényi szabályozásokat kihasználva légi járműveket pusztító eszközként alkalmazhatnak.

A közeli regionális instabilitásból származó katonai kihívások és fenyegetések ugyan lényegesen csökkentek, azonban az instabilitás önmagában is potenciális lehetőség a fenyegetettség elemek felerősödésére, ezért a fenyegetések e körzetekből kiindulva továbbra sem zárhatók ki a légtérből vagy a légterén keresztül.

A tömegpusztító fegyverek, (vegyi és bakteriológiai anyagok) és hordozó eszközeik elterjedése potenciálisan nagy fenyegetést jelent a Magyar Köztársaság biztonságára. A NATO, így a nemzeti légtér fenyegetettsége a jövőben növekedhet azon – viszonylag távolabb lévő – katonailag gyengébb (nem baráti) országok részéről, amelyek a közeli vagy távolabbi időben atomfegyverekkel is rendelkezhetnek. A hagyományos módon szerelt rakéták alkalmazási lehetősége, az aerodinamikus és ballisztikus rakéták és az ezeket birtokló országok számának és a rakéták mennyiségének növekedése növeli a potenciális fenyegetettséget. A potenciális fenyegetettség elemzése során megállapítható, hogy megvannak a lehetőségek és képességek a harcászati és ballisztikus rakéták „exportjára” és az is, hogy ezek a rakétafegyverek és szárnyas rakéták nem csak a fejlett ipari országokban fejleszthetők ki, sőt ezek a fegyverek lemásolhatók. Ezek a fegyverek a nemzetközi békét és biztonságot fenyegető államok, vagy terrorista csoportok birtokába kerülve igen komoly fenyegetettséget jelenthetnek.

A légtér szuverenitást és integritást fenyegető kihívások és veszélyek elemzése után megállapítható, hogy az elkövetkezendő 10-15 éven belül Magyarország és légterének totális, „egzisztenciális” fenyegetése nem valószínű. Egy nagyobb szabású agresszió a levegőből, illetve a légterünkön keresztül egy harmadik ország ellen a nemzetközi kapcsolatok több éves romlása és hosszabb előkészületek után minimális valószínűségű. Ugyanakkor a radikálisan átalakult biztonsági környezetben a jelenlegi és főleg a jövőbeni, légterünket fenyegető biztonsági kihívások és veszélyek természetüket tekintve sokoldalúak és többirányúak lehetnek, ez lényegesen megnehezíti azonosításukat, felderítésüket, felkészülésünket az ilyen típusú veszélyek elhárításra. A kihívásokat vizsgálva megállapít-

ható, hogy a légi-, illetve a levegőben (levegőből) elkövethető terrorista támadás irányultság szempontjából lehet a légijármű jogellenes birtokba vétele zsarolás, vagy pusztító eszközként való alkalmazás céljából. A jogellenesen birtokba vett légijárművek lehetnek magyar vagy külföldi tulajdonban. Terrortámadási céllal jogellenesen birtokba vett magyar vagy külföldi légijárművek lehetnek pusztító anyaggal feltöltött polgári repülőgépek, helikopterek, de hőléggallonok, pilóta vezette, illetve pilóta nélküli légijárművek is.

A regionális instabilitásból eredő légi kihívások és fenyegetések lehetőségét valószínűsítik a kisebb kockázatú cselekmények e térségben, pl.: légijárművek jogellenes birtokbavétele, pusztító anyagokhoz jutás és tárolás, pusztító anyag illegális szállítása, a repülőterek és légijárművek üzemeltetési biztonsága stb.

A tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközök által valószínűsíthető fenyegetettségek lehetnek, harcászati ballisztikus rakéták, manőverező robotrepülőgépek jogellenes birtokba vétele és alkalmazása, harcászati ballisztikus rakéták és manőverező robotrepülőgépek „lator” államok általi, államilag ellenőrzött (támogatott) alkalmazása, elsősorban válságkörzetekből a hordozó eszközök hagyományos, tömegpusztító vagy „piszkos” robbanó szerkezettel való alkalmazása.

A válságok és konfliktusok kezelésére, a terrorizmus elleni harcra megindított szövetségi műveletekben résztvevő magyar erők kisebb-nagyobb valószínűséggel a válságban vagy a konfliktusokban részt vevő erők légi háborús potenciáljából adódó veszélyeknek lehetnek kitéve. A veszélyt hordozzák a légi háborús potenciál eszközei, nevezetesen: pilóta vezette és pilótanélküli repülőgépek; manőverező repülőgépek; helikopterek; föld-levegő rakéták; harcászati ballisztikus rakéták; levegő-föld osztályú rakéták. Nem elhanyagolható kihívást jelent a válság-, konfliktus-

körzetben jelenlévő légi-, illetve a földről a légtérbe irányuló terrortámadások elhárítása sem.

A Magyar Köztársaság intézményeire, az emberi egészségre és környezetre, valamint a légi közlekedés biztonságára kihívást és veszélyt jelent a légi közlekedés szabályainak megsértése. A jogellenes beavatkozás és kényszerhelyeztetek a fentiekben túl fenyegethetik a repülőterek biztonságát és a veszélyes üzemek működését is. Kihívásokat és veszélyeket jelent a légi közlekedés biztonságára, a légtér igénybevételére a légi közlekedésre vonatkozó szabályok megsértése, be nem tartása, közvetve vagy közvetlenül is fenyegetheti a légi közlekedésben résztvevők biztonságát, az emberi egészséget és környezetet, a földi létesítmények működését. A légtér jogosulatlan igénybevétele sérti a Magyar Köztársaság – magyar légtér vonatkozásában megillető teljes és kizárólagos – szuverenitását, egyidejűleg veszélyt jelent a légi közlekedés biztonságára is. A jogellenes beavatkozás növelheti a többi légi járművel való összeütközés veszélyét. Veszélyhelyzet alakulhat ki a légijármű kényszerhelyzetbe kerülésekor, a transzponderek, illetve a kényszerhelyzeti frekvencián való működés hiányosságai okán, továbbá veszélyes meteorológiai körülmények között is.

Következtetésként rögzíthető, hogy a légtér-szuverenitást, légtérintegritást, a légi közlekedés szabadságát és biztonságát jelenleg és a belátható jövőben az alábbi kihívások és veszélyek fenyegethetik:

- légi terrortámadások,
- tömegpusztító fegyverek és hordozó eszközök,
- a regionális instabilitásból származó légi kihívások,
- a légi közlekedés szabályainak durva megsértése,
- a jogellenes beavatkozás és kényszerhelyzetek.

Az ország területén kívül katonai műveletekben résztvevő magyar erőket a válságkörzetben elhelyezkedő, illetve konfliktusban résztvevők hagyományos légi háborús potenciálja, a légi terrortámadás és a harcászati ballisztikus rakéták veszélyeztethetik.

LÉGI KIHÍVÁSOK-, FENYEGETÉSEK ELLENI KÜZDELEM ASSZIMETRIÁJA
(Az erőszak alkalmazásának, kezelésének összefüggései és sajátosságai.)

A XX. századi és a XXI. század eleji biztonságpolitikák általános célkitűzése volt, hogy az adott ország (szövetség) meggyengítésére, vagy megsemmisítésére – egy másik ország/vagy országcsoport fegyveres erői részéről – irányuló erőfeszítéseket minimalizálják, illetve semlegesítsék. A nemzetállamok és a katonai szövetségek alapvetően olyan katonai szervezettel rendelkeztek, amelyek a hasonló felépítésű, közel azonos nagyságú, hasonló hadviselési-, alkalmazási elveket és módszereket alkalmazó fegyveres erők elleni tevékenységre képesek. Ugyanakkor elindítottak olyan belső reformokat, amelyek az alapvető védelmi képességek folyamatos biztosítása mellett, úgy a katonai szervezeteket, mint a képességeket alkalmassá kívánták tenni az új feladatok elvégzésére, válságkezelésre, béketeremtő és békefenntartó műveletek végrehajtására.

A NATO, mint politikai és katonai szövetség legszembetűnőbb átalakítása úgy értékelhető, hogy az elmúlt 15-20 évben a szűken értelmezett kollektív biztonságot garantáló szervezetből, a biztonság széles területén együttműködő országok partnerségének központjává vált. Az eredmények ellenére látni kell, hogy az új kihívásokra való gyors reagálást és rugalmasságot biztosító új katonai képességek létrehozása és fejlesztése elengedhetetlen.

Napjainkra felismert és elfogadott tény,

hogy a NATO tagállamokat fenyegető veszélyek olyan – ismert, vagy csak feltételezhető – skálája létezik, vagy alakulhat ki a jövőben, amelyeket már nem lehet és nem is szabad azonos erővel, alkalmazásokkal és módszerekkel kezelni. A terrortámadások világméretű elterjedése azt látszik alátámasztani, hogy a fegyveres erőszak alkalmazása többé már nem csak a nemzetállamok államok előjoga. Ez adja az asszimetrikus fenyegetés, illetve asszimetrikus küzdelem lényegét és kockázatát. Az asszimetrikus fegyveres erőszak kezelése, a terrorizmus ellene való küzdelem a NATO tagállamokat és fegyveres erőiket a küzdelem e síkján egy olyan előre meghatározatlan helyzetbe kényszeríti, ahol az egyenlőtlen ségek, a gyengeségek és az időtényező kihasználása kulcskérdés.

Nem szabad elfeledkezni azonban arról sem, hogy az általunk asszimetrikusnak ítélt erőszakot alkalmazó fél szempontjából vizsgálva a mi tevékenységünk szintén asszimetrikus. Tekintsük át röviden az asszimetria két oldalát, úgy, mint az asszimetrikus fegyveres erőszak (terror) alkalmazója, illetve annak államilag ellenőrzött kezelése oldaláról.

Az általunk asszimetrikusnak ítélt fegyveres erőszak alkalmazásának célja az állam és a társadalmi lét biztonságának fenyegetése, a megfélemlítés, rémület terjesztése, pánik és rettegés keltés alapvetően a lakosság körében. Alapvető jellemzője a nemzetközi jog előírásainak, az emberek alapvető jogainak semmibe vétele, a fegyveres küzdelem hagyományos elveinek elvetése. További jellemzői lehetnek a szokatlan, nem ismert eszközök alkalmazása, a megtámadott fél erőforrásai és alkalmazási egyenlőtlen ségéből és a körülmények gyengeségeiből adódó előnyök kihasználása, minimális erőbevetéssel a lehető legnagyobb „eredmény” elérése. Az erőszak e módon való alkalmazásakor nincs szükség nagy katonai erőforrásokra, azokat vezető nehézkes vezető szervekre, továbbá

nem kapcsolhatók közvetlenül béke, válság vagy konfliktus helyzetekhez, bármely helyzetben végrehajthatók. Jogállami értelemben a törvényen kívüli erőszak, a terrortámadások és merényletek általában nem a harcolók ellen irányulnak, politikailag, ideológiai-lag szélsőségesen motiváltak.

Az asszimmetrikus fegyveres erőszak államilag ellenőrzött kezelésének alapvető jellemzője, hogy az állam, védelmi funkciójának el látása a nemzeti és nemzetközi jogszabályok, a jogállamiság és az emberek alapvető jogainak tiszteletben tartásával, a fegyveres erőszak alkalmazása csak a törvényi szabályozás keretei között valósulhat meg. További jellemzője, hogy a korszerűen felszerelt, szimmetrikus hadviselési-, alkalmazási elveket és módszereket alkalmazó fegyveres erők alapvetően hagyományos típusú (szimmetrikus) fegyveres erőszak kezelésére alkalmasak. Meglévő képességeit érvényesíteni alig, vagy adott körülmények között egyáltalán nem tudják az asszimmetrikus küzdelemben, a terrortámadás és végrehajtásának módja és módszerei általában hátrányos helyzetben találják az elhárításban részvevő katonai erőket, a katonai rendszer működtetése nehézkes, esetenként bonyolult, ugyanakkor csak a konkrét fenyegető elemre irányulhat, csak a konkrét erőszak elhárítására alkalmazható.

Az asszimmetrikus fenyegetettség és annak állami intézményrendszerben való kezelésének elmélete és gyakorlata – az Egyesült Államok elleni 2001. szeptemberi, majd a madridi és londoni terrortámadásokat követően – úgy tűnik, hogy sokat fejlődött, a fejlődés ellenére célszerű számba venni a szükséges teendőket.

Megállapítható, hogy az asszimmetrikus fegyveres erőszak, a kihívások és fenyegetettségek állami intézményrendszerben való tanulmányozása és jellemzőinek ismerete hullámzó, nem alakult ki a fenyegetettség elemzés intézményi rendszere, eljárásai és

módszertana. Az intézményi fenyegetettség elemzés hiányosságai miatt alig, vagy csak lassan alakul ki az a felismerés, hogy a társadalom intézményrendszere a területi határon kívülről és belülről is sebezhető, lassan halad a honi területek védelmi szükségleteinek átértékelése, a védelem rendszerének fenyegetettséghez való igazítása.

Nem tudatosult az állami intézmények rendszerében, így a társadalomban sem, hogy a nemzetközi környezetben és politikában végbement változások a biztonságot a politika végcéljává tették, a biztonság garantálása funkcionális szükségszerűség, amire áldozni kell. A társadalomban kialakított értékek természetéből és erejéből adódóan az állam biztonsági szükségleteinek meghatározása vitatható, az állami intézményrendszerből és a társadalomból hiányzik a megfelelő túlélési érték a meglévő, erősödő és globalizálódó fenyegetések korszakában.

Az új kihívásokra és fenyegetettségekre adandó válaszok rendszerméretekben hiányosak, több vonatkozásban kidolgozatlanok, alkalom- és ötletszerűek. Nem ismertük fel, hogy az asszimmetrikus fegyveres erőszak alkalmazói nem a mi általunk választott eszközzel és módszerrel tevékenykednek, ellenkezőleg, a meglévő polgári, jogi, katonai hiányosságokat (gyengeségeket) használják ki. Nem kellően mérlegelt az a tény, hogy a terroristákat általában nem lehet elriasztani, az öngyilkos merénylővel, merénylőkkel szemben az elrettentés elvének alkalmazása hatástalan.

Nem kellően tanulmányozott a XXI. század globális jellegű és méretű, asszimmetrikus kihívások kezelése során az akció-reakció, a hatás-ellenhatás összefüggései, hiányosak vagy csak kezdetleges formában léteznek a feladat specifikus, jól felszerelt és kiképzett erők. Az intézményrendszer, a teljes lakosság, illetve a teljes katonaaállomány felkészítése is kívánni valót hagy maga után.

LÉGIERŐ, A BIZTONSÁGPOLITIKA ESZKÖZE

A Magyar Honvédségnek, mint nemzeti állami intézménynek – így a repülő és légvédelmi csapatoknak is – részt kell venniük a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben megfelelően felszerelt, kiképzett és műveleti alkalmazásra felkészített erőkkel. A légtérből, illetve a légtéren keresztül induló kihívások és fenyegetések elleni küzdelem – kiindulva a Magyar Honvédség, azon belül a légierő feladataiból – fő katonai teherviselői nemzeti szinten a repülő és légvédelmi csapatok.

A nemzeti légierő, a nemzeti és a szövetségi védelmi rendszereken belül járul hozzá az országot és lakosságot fenyegető légi terrorveszélyek megelőzéséhez és a támadások elhárításához, integrálódik a NATO európai légtérben a NATO integrált légvédelmi rendszeréhez, szükség esetén a politikai döntést és a műveleti alárendelést követően – NATO területen belül, vagy kívül – elemeivel a szövetséges összhaderőnemi légvédelmi rendszerhez. A nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségeknek megfelelően kijelölt erőivel részt vehet a válságreagáló és békeműveletekben, illetve a nemzeti védelmi rendszerben oldhat meg terrortámadás elleni védelmi feladatokat.

A légierő jövője szempontjából lényegi kérdés, hogy a nemzeti légierő alapvető feladata marad a nemzeti légtér védelme és a NATO integrált légtér védelmében való részvétele. A légtérből fenyegető terrorveszélyek elhárítása a jövőben is a NATO Integrált Légvédelmi Rendszer (NATO Integrated Air Defence Systems – NATINADS) keretein belül – szükség esetén kiegészítve további nemzeti erőkkel – történhet. Felismert tény, hogy a légvédelemnek általában, de különösen a NATO Integrált Légvédelmi Rendszernek (benne a nemzeti légvédelemnek) stratégiai szerepe van és lesz a jövőben

is. A légvédelem, mint a nemzetek- és a szövetség légierőjének része, olyan képesség, amely biztosítja a katonai erő alkalmazását saját légtérünkön belül és azon kívül is. A légvédelem biztosítja a haderő cselekvési szabadságát, védi a tartalékokat, csökkenti a támadó erejét és segít fenntartani a saját csapatok és a lakosság morálját. A légvédelem gátolja az agresszor sikerességét.

A fentiek okán a légvédelmi gondolkodásnak két oldala van, egyik, hogyan használjuk a légierőt, másik, hogyan védekezzünk ellene. A NATO integrált légvédelmi rendszere már béke időszakban is demonstrálja a szövetségesek közötti szolidaritás mértékét, a kollektív katonai felkészültség szintjét, hozzájárul az elrettentéshez és a béke megőrzéséhez. Az Észak-atlanti Szerződés arra kötelezi a szövetségeseket, hogy járuljanak hozzá a NATO védelméhez, egészben vagy részben a fenyegetettség és az agresszió függvényében és már békében hangolják össze a szükséges előkészítéseket és tevékenységeket a védelem érdekében.

Napjaink, még inkább a jövő kihívásai arra irányítják a figyelmünket és ösztönöznek bennünket, hogy jobb a krízist, a konfliktust távol tartani, mint azt elszenvedni. Ezt figyelembe véve, joggal feltételezhető, hogy a nemzet a katonai (légvédelmi) képességek olyan szintjét fogja kialakítani és fenntartani, amely képességek az ország geostratégiai helyzetét, erőforrásait, lakosságát figyelembe véve joggal elvárhatók. Ezek a képességek a légvédelem vonatkozásában meg kell, hogy jelenjenek a NATO hadműveleti vezetési és irányítási rendszerébe való integrálással, az erők NATO parancsnok alá rendelésével, a szükséges parancsnoki viszony kialakításával, a technikai, személyi, kiképzési területeken, törvényi feltételek kialakításában, válság és konfliktus helyzetben a légvédelmi erőfeszítések növelésében, a légvédelmi rakéták integrálásban és a vadászkapesség nö-

velésében. Teljes integrációt kell megvalósítani a szövetség vezetési és irányítási rendszerébe. Képességet biztosítani arra, hogy a légvédelem előre telepítsen erőket, bárhol és bármikor megerősítse a képességeket, rendelkezzen a megerősítés fogadásához és támogatásához szükséges erővel és eszközökkel.

A nemzeti légi vezetési és irányítási (Air Command and Control – Air C2) funkciók beépítésre kerültek a NATO teljes légi vezetési és irányítási rendszerébe (Air Command and Control System – ACCS), így biztosított a tiszta és egyértelmű kapcsolat a NATO légi hadviselés és a nemzeti légvédelem között, ez teszi egyértelművé, hogy a légvédelem része a légi hadviselésnek. A csapatok közvetlen légvédelmi eszközei és erői békében, alaphelyzetükben nem részei állandó légvédelmi struktúrának, de ha azt a helyzet és a feladat megkívánja, funkcionálisan integrálódnak a légvédelem rendszerébe.

A NATO integrált légvédelmi rendszere, mint békeidőben is folyamatosan működő állandó légvédelmi szervezet, teljes interoperabilitást követel minden alkotóelemétől. A felajánlott nemzeti erőket szövetséges légvédelmi parancsnokok irányítják és csak ez az irányító lánc működik. Egységes fogalmak, szabványok és eljárások biztosítják a nemzeti légvédelmi erők NATO parancsnok általi irányítását. A szabványosítás kiemelkedően fontos a repülőbiztonságra akkor, amikor a szövetséges erők integrált katonai, még inkább nemzeti polgári légteret használnak. A működés magas fokú szabványosítást, sok szabványosított gyakorlást követel, különösen képpen a gyakorlások és gyakorlatok során.

A fenti követelmények teljesítése nem könnyű és nem is olcsó. Nemzeti vállalásaikkal összhangban, a támasztott magas hadműveleti követelmények (képesség, hatékonyság, biztonság) a jövőben sem engedik meg a kevesebb ráfordítást. A saját képességek, a harci hatékonyság és a biztonsági kö-

vetelmények egyrészt a légvédelmi parancsnokok szakértelmén, a törzseken, a hadműveleti és technikai személyzetén múlnak, de erősen függenek a modern technika alkalmazásának mértékétől is.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a NATO integrált légvédelmi rendszere, annak képessége és védelmi effektivitása a nemzetek légvédelmi erőforrásainak minőségén, azok felajánlásán és NATO műveleti alárendelésén alapul. Az integrált légvédelmi rendszer hatékonyságát a nemzeti légvédelmi rendszerek – vezetési rendszereinek és végrehajtó fegyverrendszereinek – minősége és hatékonysága alapvetően meghatározza. A NATO Integrált Légvédelmi Rendszere a légvédelem földi hálózatát, az aktív fegyverrendszereket és különböző támogató erők integrált rendszerét foglalja magába. A légvédelmi földi hálózata a különböző szenzorok, vezetési és irányító, fegyverirányító és kommunikációs hálózatok integrált rendszere. Aktív fegyverrendszereit a vadászrepülőök és a földi telepítésű légvédelem képezi. A vadászrepülőök az integrált légvédelmi rendszer legrugalmasabban alkalmazható, legmobillabb elemei, megfelelő támogatás mellett történő alkalmazásukkal nagykiterjedésű földrajzi területek légvédelme biztosítható.

Békeidőben az arra kijelölt vadászrepülőök repülőtéri készséget látnak el, készen arra, hogy a NATO – benne a nemzeti – légtér-szuverenitásának védelme érdekében légi műveleti feladatokat hajtsanak végre. A földi telepítésű légvédelem (Ground Based Air Defence – GBAD) nagy és közepes hatótávolságú föld-levegő rakétarendszerekből (Surface to Air Missile -SAM) és kis hatótávolságú légvédelmi fegyverekből (Short Range Air Defence – SHORAD) áll. A légvédelmi rakéták a NATO Integrált Légvédelmi Rendszer alapvető elemét képeznek, gyors reagálást, hosszabb időn keresztül magasabb készenlétbe tartást biztosítanak,

egyres típusok alkalmasak ballisztikus rakéták leküzdésére is.

Magyarország NATO csatlakozásával a Szövetséges Hatalmak Európai Legfelsőbb Parancsnoka (Supreme Allied Commander Europe – SACEUR) azon feladata és felelőssége, hogy megőrizze a NATO európai légtérének integritását és megóvja a NATO nemzetek erőit bármely ellenséges támadástól, kiterjesztésre került a Magyar Köztársaság területére és légtérére is. A megkötött kétoldalú egyezmények értelmében a Magyar Köztársaság Légi Felügyeleti és Irányító egységet (Air Surveillance And Control System – ASACS), valamint a készülségi elfogó (Quick Reaction Alert (Interceptor) – QRA (I)) harcászati repülőgépeket helyezett a NATO hadműveleti vezetése alárendeltségébe. Ezek az erők a Déli Régió Integrált Légvédelmi Rendszerének (Southern Region Integrated Air Defence System – SRIADS) részeként békeidőben és konfliktus helyzetben részt vesznek a NATO/magyar légtér sérthetlenségének védelmében.

A légi terrorizmus elleni küzdelemben – elsősorban NATO területen belül – előtérbe kerülnek a légvédelmi feladatok és azon belül a nemzeti légvédelemre háruló feladatok. A magyar repülő és légvédelmi csapatok a nemzeti törvényi szabályozásnak megfelelően, a kormány döntései alapján, a honvédelmi miniszter irányításával készülnek fel a terrortámadások elhárítására, készenlétben tartanak NATO műveleti irányítás alá helyezett, illetve nemzeti légvédelmi készenléti erőket.

LÉGI TERRORTÁMADÁSOK ELLENI VÉDELEM FŐ SZAKMAI KÉRDÉSEI

Az elmúlt évtized tapasztalatai és a szakmai elemzések alapján megállapítható, hogy a levegőből (légtérből) kiinduló kihívásokra a jövőben is a NATO integrált légvédelmi rendszerének képessége lehet a direkt vá-

lasz, ezért természetes elvárás a szövetséges nemzetektől, hogy a hadműveleti követelményeknek megfelelő erőket ajánljanak fel és tartsák be az elfogadott szabványokat. A NATO integrált légvédelmi rendszerének feladata lesz a jövőben is, hogy az integrált légtérben belül megbirkózzon minden elképzelhető kihívással és fenyegetéssel, ami jelenti a csúcstechnológia és a komplex rendszerek alkalmazását, jól képzett személyzeteket és az új kihívásokhoz való alkalmazkodást.

Ugyanakkor a terrorizmus elleni küzdelemben nemzeti készenléti erők nemzeti alárendeltségben tartása is elengedhetetlen. A szükséges és elégséges előkészületekről, a megfelelő erő és légvédelmi képesség fenntartásáról lemondani igen nagy politikai és katonai kockázatvállalást jelent. Ez különösen kényes kérdés a légierőnél, – benne a légvédelemnél – az alkalmazott komplex, igényes és drága rendszereknél, ahol azok újra szervezése és felállítása a kockázati időn belül lehetetlen és rendkívül költségigényes.

Az új típusú kihívások és fenyegetések időszakában ismételten felmerül a nemzeti légierő felelőssége az állam területe feletti légtérben, a légtérintegritás biztosításának, biztosíthatóságának problémája. A NATO/nemzeti légvédelmi rendszerrel a jövőben rugalmas helytállást kell biztosítani a potenciális és a létező kihívásokkal, fenyegetettséggel szemben. Minimális katonai követelmény megfelelő erőforrás időbeni rendelkezésre állása, a légvédelmi erők megfelelő készenlétben tartása és időbeni bevetettségük biztosítása. A légi terrortámadás igen gyorsan változó helyzeteket hozhat létre és ez a vezetési szinteken rendkívül rövid idő alatt hozott döntéseket igényel. Jellemző lehet, hogy a reális időben történő reagálás érdekében a döntési szintek, a döntési jogkörök és a végrehajtás irányításának felelőssége a vezetési rendszer alsóbb szintje irányába tolódik el, ez a centralizált vezetés és decent-

ralizált végrehajtás ismételt elemzését feltételezi úgy rendszerméreteken, mint az egyes feladatok végrehajtása során.

A légi terrortámadások elleni tevékenység tervezésének, szervezésének fő kérdései melyekre reális választ kell adni minden egyes feladatnál igen változatos képet mutatnak és összetett feladatokat takarnak.

Első kérdés: – „MIT” és „MI” ellen kell megvédeni? A végrehajtandó feladat lehet például: repülési tilalmi zóna ellenőrzése, tárgyalási helyszín oltalmazása, VIP személyek légi szállításának biztosítása, kulcsfontosságú objektum légvédelmi oltalmazása. „MI” ellen, milyen típusú támadás ellen kell megvédeni kérdés megválaszolását az oltalmazandó objektum, zóna, vagy védendő körzet, repülési útvonal nagysága, légvédelmi prioritása mellett az oltalmazandó környezete is lényegesen befolyásolhatja.

Második kérdés: – „KIK” hajtják végre a feladatot? Csak NATO erők, vagy NATO és egy nemzet alárendeltségében lévő erők, vagy NATO és több nemzeti rendszerben, több nemzet alárendeltségében lévő erőknek kell-e a feladatot megoldani? E kérdés elemzése kiemelten fontos a feladat megszervezése és végrehajtása, továbbá a feladatba bevont erők hatékony együttműködése megvalósítása és a saját erők baráti tüztől való megóvása céljából.

Harmadik kérdés: – „HOGYAN”, milyen módon, milyen csoportosítással, milyen eljárások, és módszerek alkalmazásával lehet a feladatot megoldani? Felbecsülhetetlen a jelentősége a résztvevők közti folyamatos információáramlásnak, a valós idejű adatok cseréjének, az alkalmazási eljárások és módszerek harmonizálásának.

Negyedik kérdés: – „MILYEN” erők szükségesek, illetve állnak rendelkezésre, hogyan biztosított az erők rendelkezésre állása, elérhetősége és tervezett készenléte? A reális elemzés mutatja be a feladat végrehajtásá-

nak várható hatékonyságát, a végrehajtás során jelentkező kockázatokat.

Ötödik kérdés: – „KI” vezeti a feladatot és irányítja a csoportosítást, „HOGYAN” valósul meg a légi vezetés és irányítás, milyen „FELHATALMAZÁSOK” -kal és irányítási jogkörökkel rendelkeznek a csoportosításban résztvevő erők vezetői, melyek a fegyveralkalmazás esetei, korlátai és tilalmai? Világos és egyértelmű alá-fölérendeltségi viszony, feladatszabó, valamint jelentési lánc működtetése szükséges a kapott feladatok önálló végrehajtása mellett.

Hatodik kérdés: – hogyan valósítható meg az együttműködés NATO és nemzet között, nemzeteken belül, nemzetek között? Ez kiemelten fontos olyan feladatok végrehajtása során, ahol a feladatba kijelölt erők együttműködési képessége egymástól lényegesen eltér.

A kérdésekre adandó válaszok bonyolult tervezési és egyeztetési folyamatban, a NATO és a résztvevő nemzetek érintett szervezeteinek részvételével kerülnek általában kidolgozásra.

A 2001. szeptember 11-i Amerikai Egyesült Államok elleni terrortámadások során kialakult helyzet és a terrorakciók alapvető tapasztalatai azt támasztják alá, hogy jövőben, a légvédelmi rendszerek és oltalmazási feladatok tervezésének, szervezésének alapvető kihívását a nyílt és demokratikus társadalom és a jogállam adta lehetőségek és korlátok jelenthetik. A nyílt és demokratikus társadalom és a jogállam által a terrortámadásokra „adott lehetőségek” jogállami keretek közötti korlátozásának megoldása igen nagy kihívás a politikai, állami és társadalmi intézmény rendszernek. Feltétlenül elemezni kell, hogy a terroristák a meglévő légi közlekedési- és légvédelmi intézményrendszer gyengeségeit, a légi közlekedésben alkalmazott, – számunkra természetes – törvényi szabályozásokat kihasználva légi járműveket el-

tulajdoníthatnak és pusztító eszközként alkalmazhatnak. Külön elemzendő és értékelendő az a tapasztalat, hogy a légtérből érkező terrortámadások a nemzeti légtéren belülről is kiindulhatnak.

NEMZETI LÉGVÉDELEM, AZ INTEGRÁLT LÉGVÉDELEM HADMŰVELETI MEGFONTOLÁSAI

A magyar nemzeti légvédelemmel – mint a NATO Integrált Légvédelmi Rendszer részével – szemben azon kockázatok, fenyegetések jelentik a legnagyobb kihívást, amelyek elsősorban békeidőszakban a szövetséges megerősítés megérkezéséig jelentkezhetnek. A magyar légtér felügyeletét (*a magyar légtér védelmének biztosítása érdekében folytatott szervező-irányító tevékenységek összessége*) Kormányrendelet szabályozza. A felügyelet tartalmát a légtér igénybevétel jogosságának megállapítása és a jogosulatlan igénybevétel során a légtérsértő járművek ellen fogatosított intézkedések képezik. A feladatok végrehajtása során a légierő kijelölt szervezetei részt vesznek a légijármű azonosításában, a légtérsértések elektronikus eszközökkel való felderítésében, a légiforgalmi szolgálatok által nem azonosítható légijárművek készütségi repülőgépekkel és más módon történő azonosításában, a légijármű feltartóztatásában (elfogásában), illetve leszállításában (kényszerítésében).

A nemzeti légtér-felügyeleti rendszerben és a NATO légvédelmi rendszerében a katonai feladatokat békeidőszakban ugyanazon nemzeti légvédelmi szervezetek oldják meg. Következésképpen a kihívások, a kitűzött rendszercélok és a megoldandó feladatok köre azonos. A NATO légvédelmi rendszerének, így a nemzeti légvédelmi rendszernek is meg kell felelni a jövő kihívásainak úgy a kollektív védelem, mint a légi terrortámadások elleni küzdelem során. A NATO lég-

védelmi rendszere a nemzetek felajánlásán alapul, a rendszer hatékonyságát mindig a nemzeti légvédelmek hatékonysága határozza meg. A NATO alapokmánya, illetve a Magyar Köztársaság Alkotmánya szerint is megmaradnak, a légi terrorizmus elleni küzdelemben pedig előtérbe kerülnek a légvédelmi feladatok a szövetségi/nemzeti légtérben. A fentiekből következtetve ismételten hangsúlyozandó, hogy a szükséges és elégséges előkészületekről, a megfelelő erő és szükséges légvédelmi képesség fenntartásáról lemondani igen nagy politikai és katonai kockázatvállalás. Megoldás lehetne, hogy a fenti problémát csak szövetségi szinten kezeljük, ekkor a légvédelem feladatait egy másik tagország NATO alárendelt erői oldanák meg, ez azonban ellentmond az arányos teherviselés elvének és különösen napjainkban kockázatos megközelítés, ugyanis a NATO tagországok jelentős része légvédelmi képességeit radikálisan csökkentette, az egyes tagországok ilyen képességekkel egyáltalán nem rendelkeznek és ilyen képességek létrehozását nem is tervezik.

Ma már az is megállapítható, hogy a légtérből kiinduló fenyegetettségek és azok elhárítására hivatott légvédelmi rendszer képességeinek egyensúlya megbomlani látszik. Az új típusú kihívások és fenyegetések időszakában ismételten felmerül a Szövetség, a tagállam és légierőjének felelőssége a Szövetség integrált légtere, az adott állam területe feletti légtér szuverenitása és integritása vonatkozásában, fókuszban a légi felségjog biztosításának, biztosíthatóságának problémája, dilemmái és deficitjei.

A díszfunkcionalitás szembevető akkor, amikor NATO/nemzeti légvédelmi rendszerrel a jövőben rugalmas helytállást kell biztosítani a potenciális és a létező kihívásokkal, fenyegetettséggel szemben, amikor minimális katonai követelményként fogalmazható meg, hogy a kihívásokkal és fenyegetettség-

gel arányos, megfelelő erőforrás rendelkezésre állása, a légvédelmi erők megfelelő készenlétre tartása és időbeni bevetetősége elengedhetetlen. A magyar légvédelemnek keresnie kell a válaszokat a potenciális és létező fenyegetettségek teljes spektrumára úgy, hogy a szövetség által is rendelkezésre bocsátott, vagy támogatásra, megerősítésre felhasználható légvédelmi erőforrásoknak képesnek kell lenniük az állami légijárművek, fegyverként alkalmazott nem állami légijárművek, rakéták elhárítására. A NATO integrált légvédelmi rendszerének jövőbeni fejlesztése során a légi kihívásoknak és fenyegetettségnek jobban megfelelő hadművelleti megfontolásokat kell előtérbe helyezni, amelyek természetesen hatást gyakorolnak a nemzeti légvédelem erőinek jövőbeni fejlesztésére is. Az integrált légvédelemben szoros kapcsolat van a védett légtér integritásának megőrzése, a kollektív védelem és a válság, továbbá a konfliktus megelőzés elvei között. A jövőben elmozdulás várható a rugalmasabb NATO és nemzeti, NATO vagy nemzeti légvédelmi konfliktuskezelés, továbbá a rakétavédelem irányába az elrettentés reális szintjének fenntartása mellett. Ezen hadművelleti megfontolás úgy a Szövetség, mint a nemzetek általános és konkrét felelősségét is megnöveli, hogy együttes és gazdasági lehetőségeikkel arányos teherviseléssel és erőfeszítésekkel birkózzanak meg a jövőbeni kihívásokkal.

A légi hadműveletek és légvédelmi műveletek területén az eddigi elméletre alapozva, új megközelítésekre van szükség. A rendelkezésre álló erők mennyiségi csökkenésének és a válaszadásra rendelkezésre álló rendkívül rövid idő okán, új elméletre van szükség, ami a kisebb, de gyorsabb, rugalmasabb és effektívebb erők alkalmazásáról szól, amely erők a fenyegetettség teljes spektrumában arányos és hatékony válaszadási képességekkel kell, hogy rendelkezzenek. Mindezek miatt meg-

fontolandó a képességi, a készenléti és alkalmazási követelmények újra fogalmazása.

A NATO tagországok katonai szervezetei csökkentésének következményeként a jövőben a készenlét elérési és a bevetési képesség egyre fontosabb szerepet játszik az elrettentésben. A légtérből jövőben kiinduló fenyegetések időbeni és az integrált légvédelmi rendszeren belüli kezelhetősége szempontjából alapvető fontosságú a légvédelmi erők megfelelő elhelyezése a védendő területen, ami hatással van a csapatok állomásoztatására, gyakorlati felkészítésére, a gyakorlatokra, az előre kialakított és elhelyezett anyagi készletekre és adott esetben a vendéglátó nemzet támogatására. A készenlét elérési- és a bevetési képesség időbeni elérhetősége döntő lehet a fegyverként alkalmazott nem állami légijárművek és a rakéták elhárítása során.

A légi fenyegetettség kezeléséhez szükséges követelmények között ki kell emelni a vadászrepülő erők hatékonyságának fontosságát és különleges alkalmazhatóságát. A vadászrepülő erők jellemzői (gyors reagálási képessége, nagy hatékonyság, mozgékony-ság, rugalmas állóképesség és túlélő képesség) biztosítják a légvédelmi rendszer területfedő kiegyensúlyozását, adott esetben az erők kipótlását. A hatékonyság növelése és a különleges alkalmazási lehetőség kiaknázása az eljárások újragondolását igényli.

Mint az már kifejtésre került, a légvédelemnek úgy a nemzet, mint a Szövetség szempontjából stratégiai jelentősége van és lesz a jövőben is. A légvédelem felelősségi körén belül oltalmazza az ország/szövetség területét és légtérét, a lakosságot, ipari és katonai bázisokat a légi fenyegetettséggel szemben. A légvédelem a légi hadműveletek részét is képezi. Vesztéseget okoz a támadó légi erejének, részt vesz a kedvező légihelyzet kialakításában és fenntartásában, a támadó légi támadó terveinek megghiúsításában. A légvédelemnek fontos szerepe van a nem-

zeti szuverenitás prezentálásában. A légvédelemnek demonstrálnia kell a politikai és katonai elhatározottságot, eltökélt szándékot és akaratot, felmutatni a hiteles erőt, még akkor is, ha a konkrét fenyegetés ténye az adott időpontban nem áll fenn.

A légvédelemnek egy adott válság, vagy konfliktus kezdeti szakaszában – a légtér integritásának biztosításával egyidejűleg, – elsősorban a megerősítő erők fogadását, az erők felépítését és telepítését kell oltalmazni. A fentiek érdekében a különböző készenléti szinteken végrehajtandó és alkalmazandó elégséges védelmi és légvédelmi rendszabályok kidolgozásához, bevezetéséhez és alkalmazásukhoz szükséges időegyensúlyt fenn kell tartani. Ennek egy olyan egységes és összehangolt légvédelmi erő kifejtést kell eredményezni, ami integrált részét képezi a másik (többi) haderőnem műveleteivel összehangolt légi műveleteknek.

A légvédelem (alkalmazási változatainak) elméleteit ismételten fontolóra kell venni. Számításba kell venni a meglévő és jelentkező veszélyek konkrét paramétereit, valamint a nemzeti, továbbá a megerősítő erők légvédelmi képességeit. Továbbra is alapvető légvédelmi cél marad az állam területe feletti légvédelem fenntartása, de újra kell fogalmazni olyan képességeket, mint a felderítési, vezetés-irányítási rendszer, a légtér megfigyelésének végrehajtása és a légvédelem tűzének irányítása, vezetése ott, ahol, és amikor az szükséges, miközben a kijelölt körzeteket, objektumokat oltalmazni kell kiemelt fontosságuk miatt. A légvédelem minden elemét integrálni kell a légi vezetés és irányítás rendszerébe, így biztosítható a képességek teljes kihasználása, a saját erők saját légvédelmi tűztől való megóvása.

A NATO katonai parancsnokságoknak a nemzeti hatóságokkal (vagy fordítva) konzultálva kell döntenie a légvédelem prioritásainak meghatározásáról és azok megváltoz-

tatásáról. A légvédelem prioritásai a működő vagyontárgyak értékének, sebezhetőségének és helyreállíthatóságának értékelésén alapul. Ezek magukba foglalják az intézményrendszer kiemelt elemeit, politikai és közigazgatási központokat, energetikai objektumokat, katonai összpontosítási körzeteket, magasabb szintű vezetési pontokat, stb.

Az integrált légvédelmi rendszerben működő alrendszerek, egységek és erők interoperabilitása, mint lényeges és minimális követelmény marad. A légvédelmi elemzés, a légi vezetés és irányítás, a repülő-, légvédelmi rakéta- és radar eszközök adatcseréje, együttműködési képessége biztosítja csak a közös tevékenységet és az együttes alkalmazást. Hiánya hatékonyság csökkenéshez, rosszabb esetben eredménytelenséghez vezethet.

LÉGIERŐ STRATÉGIA, A DOKTRINA MODOSULÁSA

A légierő doktrinális tételeire igen komoly hatást gyakorolt, hogy a világban lejátszódó folyamatok és változások a biztonságot a politika végcéljára tették, a légierő – mint a biztonságpolitika egyik eszközrendszere – új minőséget és megközelítést kapott. Az új minőséget támasztja alá, hogy a légierő, – benne a légvédelem – az ország, illetve a Szövetség vonatkozásában már békeidőszakban is stratégiai jelentőségűvé vált. Ebből következik, hogy a légierő doktrínának útmutatásokat kell adni az asszimétrikus fegyveres küzdelem során a légierő alkalmazásával kapcsolatban is.

Szükségessé vált, hogy a háború természetéről, dimenzióiról és megvívási elveiről vallott nézetekhez hasonlóan kialakításra kerüljenek az asszimétrikus fegyveres küzdelemről, dimenzióiról és megvívási elveiről vallott nézetek. Kerüljenek meghatározásra azok a speciális légierő képességek, alapvető jellemzők, amelyek alapján a légtér feletti el-

lenőrzés (Control of the Air) szükséges képességei és szintjei béke, válság és konfliktus időszakában is egyértelműen értelmezhetőek legyenek.

Új, illetve módosult tartalmat kell, hogy kapjanak olyan szerepkörök, mint a légi harc, légvédelmi harc, légi csapás. A légierő „klasszikus” hadműveletei az asszimetrikus fegyveres küzdelem síkján mozogva nem értelmezhetőek, ezért a légi műveletekről vallott nézetek megtartása mellett új elméletek szükségesek az új műveleti fajták doktrinális megközelítéséhez és a rakéták elleni védelem megszervezéséhez. Az asszimetrikus fenyegetések (különösen a terrorfenyegetések) válság és konfliktus helyzetekben is várhatóan jelen lesznek, ezért a légierő műveletekben (válság, konfliktus, háború) be kell, hogy épüljenek a terrortámadások elleni műveleti tevékenységek és a rakétavédelem is.

Pontosítani szükséges a légierővel szemben támasztott, ha szükséges – ez valószínűsíthető – a szervezetekkel, a vezetés és irányítással kapcsolatos követelményeket is. A légierő doktrína módosítása során feltétlen figyelembe veendő a repülőeszközökre jellemző sebesség, mozgékonyság, a gyors súlyképzés és a jövőben a nagymélységű behatolási képesség és ezzel párosuló, eddig nem tapasztalt pontosság és hatékonyság, továbbá értékelendő, hogy a modern földi telepítésű légvédelmi rendszerek a meghatározott légtérben hosszú időn át képesek fenntartani a tűzkészséget. A fenti jellemzők meghatározzák a bevetésük és vezetésük módját az előkészítés és alkalmazás esetén.

Lényeges tényező, hogy a számszerűen egyre csökkenő, de teljesítőképességében növekvő, eltérő specializáltságú fegyverrendszerek bevetésekhez történő – a NATO rendszerében a többnemzetű erők – összefogása megköveteli a légi vezetés és irányítás rendszereinek teljes integrációját, az eljárások és módszerek harmonizálását. Ez azon-

ban nem zárja ki, hogy konkrét alkalmazáskor a kijelölt erők ne kerüljenek vissza a nemzeti hatáskörbe, nemzeti vezetés és irányítás alá.

A nemzeti légierő stratégia – figyelembe véve a nemzeti biztonsági- és nemzeti katonai stratégiát és a rendelkezésre bocsátott erőforrásokat – alapvetően defenzív, azaz légvédelmi centrikus kell, hogy legyen. Az ellentámadás képessége csak a szövetségi rendszerben biztosítható. A rendelkezésre álló erők szintjének általános csökkenése következtében lényegesen megnő az erők összetételének, minőségének és készenléti helyzetének fontossága, az erők konkrét fenyegetettséghez igazodó átalakítása és készenléti helyzetük és szintjük fenyegetéssel arányos, rugalmas változtathatósága.

Rugalmasabb művelettervezést, feladat-szabást és végrehajtást célszerű preferálni. A feladat végrehajtás során eddig nem tapasztalt mértékben nő meg a kisalegységek, alkalmi harci kötelékek és az egyes repülő, légvédelmi eszközök és az alkalmazó katonák jelentősége. Ezért a küldetésekért és az azt teljesíteni tudó katonákért viselt felelősség meg kívánja, hogy a katonai intézményrendszer korszerűen felszerelje őket, kiváló kiképzésben és méltányos ellátásban részesüljenek. A több haderőnem katonáiból és harceszközeiből (adott esetben több nemzetből) összeállított kis létszámú alkalmi harci csoportok az erők legalacsonyabb szintjén is közös (többnemzetű, több haderőnemi) tervezést és együttműködést igényelnek.

Sajátosság, hogy a légi kihívások és fenyegetettségek rövid időn belüli konkrét aktivizálódása rendkívül gyorsan változó körülményeket hozhat létre és ez a vezetési szinteken rendkívül rövid döntési ciklusokat követel. Jellemző lehet a jövőben, hogy a reális időben történő reagálás érdekében a döntési szintek a vezetési rendszer alsóbb szintjei irányába tolnak el, így természetesen a

döntési jogkörök és a végrehajtás irányításának felelőssége is.

A módosuló légierő doktrínának meg kell határozni az új kihívásokhoz és fenyegetettségekhez való viszonyt és a légierővel adandó válaszok fő tartalmi elemeinek meg kell jelenni a doktrínában. Súlyponti problémakör a nemzet (állam), illetve az új kihívások és a fenyegetettség, továbbá azok kezelésének viszonya, az aszimmetrikus fegyveres küzdelemről vallott nézetek, azok jellege, formái, elvei, szintjei, a fegyveres erők – benne a légierő – helye, szerepe és általános feladatai a nemzetbiztonság garancia rendszerében.

Tartalmazni kell konkrétan a légierő doktrínával, mint a légierő alkalmazásának, felkészítésének, fejlesztésének alapokmányával kapcsolatos iránymutatást, meg kell határozni a légierő doktrína fogalmát, célját, alkalmazását és elhelyezni a légierő doktrínát a szabályzó dokumentumok rendszerében.

Le kell „írni” magát a légierőt, mint a fegyveres erők egyik haderőnemét. Megadni jellemző tulajdonságait, sajátosságait, erős és gyenge oldalait, valamint alkalmazásuk főbb törvényszerűségeit békében, (szuverenitás és integritás megőrzése) béke fenntartás, béketeremtés, válság és konfliktus kezelés és végső esetben a háború időszakára. A doktrínának tartalmazni kell a légtér katonai megfigyelésének, felhasználásának, ellenőrzésének általános rendjét, a légtérben folyó katonai (légi és légvédelmi) műveletekről vallott nézetek szintézisét.

Foglalkoznia kell a légierő vezetésének és a műveletek irányításának kérdéseivel. Meghatározni a vezetés, a légi-vezetés és irányítás fogalmát, típusait és szintjeit, megadni és magyarázni a vezetési – irányítási folyamatot, a vezetési – irányítási szervezeteket és a különböző szintű parancsnokok általános jogosultságait, kötelességeit és felelősségeit. Bemutatni az erőgazdálkodási folyamatot, benne az erők kijelölésének, az erők és erő-

kifejtések elosztásának, az erők átalárendelésének és támogatásának fő folyamatait. Foglalkozni kell a légierő alkalmazási formáival, a légi stratégiák és műveletek részletes leírásával, a légi stratégiai műveletek harci támogatásával és harci kiszolgáló támogatással kapcsolatos tevékenységek kifejtésével is.

A légierő béke és haditevékenységi hierarchiájának meghatározásakor determináló tényező, hogy a békeidős, válság, konfliktus, illetve a háború szintjeiről vallott nézetek a nemzeti alapokmányokban (nemzeti biztonsági stratégia, nemzeti katonai stratégia) már kifejtésre kerültek, e dokumentumok alapvetően meghatározzák a légierő béke, válság, konfliktus, háborús időszaki tevékenységének, haditevékenységének lényegét, jogosultságát. A légi stratégia, a legmagasabb szintű tevékenység, általában meghatározza a fegyveres konfliktus teljes idejére a légierő alkalmazását, céljaként a fegyveres küzdelem fő célja szerepelhet (hadászati szint). A légi hadjáratok a stratégiai célok elérése érdekében szervezett, rendszerint több légi hadműveletből áll össze, általában csak nagyobb konfliktus esetén kerül tervezésre és végrehajtásra. A légi hadművelet a légi hadjárat egyik fő célkitűzését hivatott elérni alapvetően harci- és harctámogató légi hadműveletekre épül, de egyéb más célból is szervezhető. A haditevékenységi hierarchia előbbi három szintjének célkitűzéseit és tartalmát elemezve bizton állítható, hogy a magyar légierő önállóan, ezeken a szinteken nem képes tevékenykedni. A nemzeti katonai stratégiából és a magyar légierő rendelkezésre álló erőforrásaiból és képességeiből következően egyértelműen megállapítható, hogy erőforrásainak és képességeinek megfelelően csak a légierő különböző szerepkörökben való alkalmazása lehetséges (harcászati szint), ezzel támogatva a légi hadműveletek sikeres végrehajtását. A fentiekből következik a magyar légierő doktrína kulcskér-

dése, hogy a légi, légvédelmi szerepkörökről vallott nézeteinket hogyan alakítjuk ki akkor, amikor egyrészt a szövetség légi stratégiájának, légi hadjáratainak és légi hadműveleteinek doktrínális tételeit elfogadva és bevezetve, ezen doktrínális keretek között kell légi és légvédelmi szerepköröket, feladatokat megoldani.

A módosuló légierő doktrínának a konkrét célkitűzésen túlmenően célszerű bemutatni, hogy hogyan lehet elősegíteni és hatékonyan támogatni a légierővel és a légi műveletekkel kapcsolatos ismeretek oktatásának lehető legegységesebb megközelítését azért, hogy a haderőnem egésze, illetve valamennyi tagja megértse azt és legyen képes együttműködni a közös célok érdekében.

Hozzá kell járulni az együttes (összhaderőnemi) doktrínához, továbbá a szövetségi doktrínákhoz, így erősítve a haderőnemek közötti és szövetségi rendszeren belüli együttműködést. Elő kell segíteni – a polgári intézményrendszeren és általában a társadalmon belül – elfogadtatni azt a tényt, hogy a légierő, mint a nemzetbiztonság- és a védelempolitika katonai eszköze, eredményesen hozzájárulhat a békéhez és biztonsághoz.

KONKLÚZIÓ

Az ország légterének védelme – mint a légierő egyes prioritású feladata – alapvetően NATO hadműveleti – harcászati vezetés és irányítás alatt, békében nemzeti, válság- és konfliktus időszakában szövetséges erőkkel kiegészítve valósul meg. A légierőnek országhatáron belüli alkalmazásának felelőssége a vonatkozó törvények és szabályzók szerint kiterjed a légi felségjog biztosítására, a légtér-szuverenitás megőrzésére, a légtér integritásának védelme, az összhaderőnemi műveletek céljainak támogatására, a légtér feletti ellenőrzésére. A levegőből (légtérből) kiinduló asszimetrikus fegyveres erőszak, a

kihívások és fenyegetettség katonai intézményrendszerben történő tanulmányozásához új elemző és értékelő stratégiát, módszereket és eljárásokat kell kidolgozni. Az új kihívásokra, fenyegetettségekre adandó válaszokat a veszélyek lehetséges teljes spektrumára célszerű kidolgozni, kutatni kell annak lehetőségét, hogyan hozhatók létre feladat specifikus-, jól felszerelt és kiképzett erők. Folytatni kell a légierő műveleti doktrína felülvizsgálatát és kezdeményezni kell az összhaderőnemi doktrína légierő részeinek módosítását.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1./ Magyar Köztársaság Alkotmánya; 1949. évi XX. Törvény.
- 2./ 2004. évi CIV. Törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről.
- 3./ Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 2. kiadás
- 4./ NATINADS – Key Element of NATO's Air Power in Peace, Crisis and War. Office NADS 2000. április 18.
- 5./ ATP-33 (3) JOINT AIR SPACE OPERATIONS DOCTRINE, Szövetséges Légierő és Űrhadviselési Doktrína
- 6./ ATP-40 (C) DOCTRINE FOR AIR-SPACE CONTROL IN TIMES OF CRISIS AND WAR Légtérelenőrzés doktrínája válságkezeléskor és háborúban
- 7./ Supplement 1 to Air Operation Function Planning Guide Part 1. 2. A NATO Integrált Légvédelmi Rendszer elemei és főbb funkcionális feladatai
- 8./ 4/1998. Kormányrendelet a magyar légtér igénybevételéről.
- 9./ Tóth Sándor: Kihívások és fenyegetések a légtérből a XXI. században, a nemzeti légierő stratégia és doktrína változása. Tanulmány, MH ÖHP Tudományos Tanács – 2010

GACSAL JÁNOS ŐRNAGY: FIGYELEM, GÉPESÍTETT LÖVÉSZ! (VISSZA AZ ALAPOKHOZ!)

BEVEZETÉS

A vitaindító célja, hogy javaslatot tegyen az MH-ban alkalmazott lövészkiképzési rendszer további fejlesztésére szakmai, CREVAL- és missziós tapasztalataim, valamint a szovjet–afgán és amerikai–afgán tapasztalat-feldolgozások alapján. A saját tapasztalatok és ismeretek kölcsönösen erősítik egymást a korábban feldolgozott tapasztalatokkal.

E vitaindító azt kívánja hangsúlyozni, hogy a sok bírálat és negatív hangok ellenére az MH fő lövészkiképzési irányvonala jó, csak a szükséges finomhangolásokat kell rajta végrehajtani. Ez véleményem szerint nem jelent mást, mint azt, hogy vissza kell térni a lövész szakmai alapokhoz, melyeket a modern harc követelményeinek megfelelő harceljárásokkal össze kell hangolni, a magyar viszonyokra adaptálni, amelyek mind a szimmetrikus, mind az aszimmetrikus hadviselésben alkalmazhatók.

Azt figyelembe véve, hogy az MH anyagi forrásai nem teszik lehetővé a nagyon drága haditechnika beszerzését, meglátásom szerint a technológiai hiányosságainkat megfelelő komplex kiképzéssel, a rendelkezésre álló eszközök mesteri felhasználásával és kezdeményező harcászati gondolkodással lehet kompenzálni.¹

Hozzá kell azonban tennem, hogy a modernkor harcászatának megvannak azok a szükséges minimális technikai feltételei, melyek nélkül a harc sikeres megvívása nehézkessé vagy lehetetlenné válik, pl.:

- adekvát fegyverzet,
- egyéni éjjellátó eszközök,
- digitális és hagyományos tájékozódást segítő eszközök (GPS)
- a modern kor követelményeinek megfelelő egyéni felszerelés,
- stabil és folyamatos összeköttetést biztosító híradókapcsolat,
- adekvát felderítési képesség (UAV, célfelderítő radar, stb.)

Fontos, hogy mindezeket olyan szabványok szerint alkalmazzuk és állítsuk rendszerbe, amelyek lehetővé teszik más NATO-szövetséges országok rendszereibe való integrálást, pl.: híradás)

A kiképzés során ugyanazokat az eszközöket kell használni, mint amivel a harcot meg kívánjuk vívni. A katona sok esetben a művelti területen találkozik az adott eszközzel. Sokszor éles feladat során kell szembesülniük az eszköz sajátosságaival, valamint itt kell megtanulniuk a gyakorlati alkalmazását.)

Meglátásom és tapasztalatom szerint az MH-ban a kiképzés során figyelembe kell venni, hogy mindenki rendelkezzen lövész

¹ Hadművelési terveiben Rommel mindig számításba vette, hogy a Wehrmacht hadianyag-ellátása nem kielégítő. „Nem nehéz egy olyan gazdag országban hadvezérnek lenni, amelynek sok hadianyaga van. De nekem korlátoznom

kell magam, és apró eszközökkel kell megkísérelnem legyőzni az ellenséget.” – írta 1944 áprilisában. Felfogása szerint legfontosabb a kiértelt taktika – s ennek ő a virtuóza volt.

(David Fraser: Erwin Rommel Tábornyag élete)

szakmai ismeretekkel (alapképzettsége a lövész legyen), legyen képes lövészalegység kötelékében – egyszerű lövészként – harctevékenység folytatására, majd a legjobbaknak adjuk meg azt a lehetőséget, hogy toronylövész, rajparancsnok, tüzér, páncéltörő tüzér, harcocsizó, híradó, logisztikai stb. beosztást láthasson el. A tisztképzés-tiszthelyettesképzés terén is szükséges az előbb lövészképzés, aztán szakosodás.²

Az MH létszám viszonyai nem teszik lehetővé, hogy nagyszámú, a szárazföldi harc megvívására nem kiképzett személy töltsön be beosztást.

Meglátásom szerint az MH-ban a gépesített lövész (mint minőségjelző) kell, hogy domináljon. Ez azt jelenti, hogy a gépesített lövész katonának képesnek kell lennie mind harcjárművel, mind harcjármű nélkül a harc feladat végrehajtására, bármilyen körülmények között. Az a lövészkatona, aki nem rendelkezik a rendszeresített harcjárművek alkalmazásának képességével is, a harc megvívásának sikerét kockáztatja. De ez nem azt jelenti, hogy a gépesített lövészkatona a harcjárműve nélkül ne lenne alkalmazható. Ugyanúgy képesnek kell lennie a harc feladat végrehajtására harcjármű nélkül is (*könnyűlövész elveknél megfelelően*) vagy más szállítóeszközzel (helikopter) (*gépesített lövész század, – zászlóalj alkalmazása harcászati légideszantként*).

A vitaindító tartalma kiterjed a lövész szakharcászat, lövkiképzés, híradókiképzés, egészségügyi (Harctéri életmentő – Combat lifesaver – CLS) képzés, műszaki (Rögtönzött robbanóeszköz C-IED) kiképzés, személyi mentés (Personal Recovery – PR) és a tűztámogatás rendszerére, mint a modernkor harcának sikeres megvívását alapvetően biztosító ismeretekre.

A KIKÉPZÉS IRÁNYVONALÁNAK MEGHATÁROZÁSA

Az amerikai hadsereg „Anakonda” hadművelete (2002., Afganisztán) során szerzett tapasztalatainak vannak általánosan megfogalmazható tanulságai:

1. Ha nem kiképzésen veszünk részt, hanem valóságos harctevékenységben, nem jelenti azt, hogy teljesen mást kell csinálni. Harcolj úgy, ahogyan kiképeztek, és ahogy tanultad! Tehát nem kell feltalálni a spányolviaszt. Úgy gondolom, hogy azok az elvek és dolgok, melyek az ÁLT 211/212-ben (A Magyar Honvédség szárazföldi haderőnemének harcszabályzata II. rész – zászlóalj, század, illetve III. rész – kezelőszemélyzet, raj, szakasz.) megfogalmazásra kerültek, **a megfelelő frissítések után** rendkívül jól használhatók, mivel a orosz harci tapasztalatokon alapulnak, melyeket vérrel és izzadsággal írtak.

2. Tanítsuk meg a katonát pontosan lőni 0 méter és 500 méter közötti távolságon.³ Vissza az alapokhoz: figyelés, távbecslés, cél-távolság meghatározása, tüzelés közben felmerülő akadályok elhárítása.

3. Lövész alapképzés, kötelékképzés

- a) másodlagos kiképzés: a lövészrajon belül mindenkinek legyen helyettese, ha kiesik, akkor feladatát át tudja venni;
- b) az eggyel alacsonyabb szintű parancsnok legyen képes a parancsnoka kiesése esetén az alegységet tovább vezetni (fall-out-one drill);
- c) a tűz folyamatos vezetése (tűzparancsok);
- d) a lőszer megfelelő beosztása, újraelosztása;

² Alapvetően fontos az összefegyvernemi gondolkodás kialakításához a lövész szakmai ismeret.

³ Dél-afganisztáni amerikai háborús tapasztalatok azt mutatják, hogy a leadott lövések kb. 50%-át 300 méternél távolabb kell leadni.

is. Ezen kiképzésnek előtérbe kell helyeznie a harctéri túlélést. Ezt a fajta kiképzést nem kell tudományos magasságokba emelni, hiszen minden annál jobb, minél egyszerűbb.⁶

Minden bevonuló katonát először karabélyosnak képezzünk, nem szükséges a kiképzési időszak végén a bizonytalan katonát kollektív fegyverkezelőként átadni a gépesített lövészalagységeknek, mert ekkor még nem teljes értékűek. Az alapkiképzés idején végrehajtott megfelelő alapozás a kötelékkiképzés idején kifizetődik.

A gépesített lövészalagységeknél a már rutint szerzett, magabiztosabb karabélyos katonák közül kerüljenek kiválasztásra a lövés szakbeosztásokra való képzésre kijelöltek.

A lövész kötelékképzések tekintetében mindenképpen a gépesített lövészraj az a szint, melynek megfelelő összekovácsoltságától függ, hogy tudunk-e tovább építkezni vagy pedig sem. Amíg a raj felkészültsége nem megfelelő, teljesen fölösleges és hibás áttérni a szakasz összekovácsolására, mert később nagyon megbosszulja magát.

Véleményem szerint a gépesített lövészalagységek kiképzésében pontosan meg kell határozni a **mit** és a **hogyan** is, ez pedig érvényes harczsabályzat és harci okmányok pontos megadása nélkül nem lehetséges⁷.

A *mit?* kérdésre ismét az a válasz, hogy a tudományos magasságokat mellőzve raj, szakasz szinten a feldolgozandó témaköröknek a következőknek kell lenniük:

- raj, szakasz század támadásban,
- raj, szakasz század védelemben,
- raj, szakasz század menetben,

- raj, szakasz század nyugvásban, nyugvasbiztosításban.

Ha az említett témaköröket feldolgoztuk normál viszonyok között, akkor dolgozzuk fel különleges viszonyok között is, és ezután térjünk át a felderítő szakharcászatra (lesállítás, rajtaütés, vállalkozás) tárgyköreire, ill. a városharcra (épületharcra).

LŐKIKÉPZÉS

Ez az a kiképzési ág, melyre nem szabad sajnálni az időt és energiát (a többire sem), mert ha a katona nem szerzi meg a szükséges rutint fegyvere kezelésében, nem fog érteni hozzá, nem fog bízni benne, s nem lesz magabiztos a harcban. Lőkiképzés esetén nagyon fontos, hogy miután a katona magabiztosan használja fegyverét, legyen képes azt bármilyen körülmények közt is alkalmazni⁸. Tudja a fegyverénél jelentkező hibákat elhárítani, tudja a céltávolságot meghatározni, tüzet helyesbíteni, tudja leküzdeni 500 méteren belül, tudja beosztani a lőszerét, ne pocsékolja azt, és tudja végrehajtani a szükséges manővereket tűzzel, bonyolult viszonyok között is.

A kollektív fegyverekre való kiképzést azon lövész katonákkal tartom célszerűnek végrehajtani, akik mint gépkarabélyos katonák már bizonyították rátermettségüket. Legyen ez egy elismerés a katona számára, hogy ha jól teljesít, lehessen kollektív vagy főfegyver kezelője.⁹

Kötélék-lőgyakorlatokat csak akkor érdemes megkezdeni, ha az egyes harcos a szükséges lövészet alapkészségekkel rendelke-

⁶ „Bonyolultat gyártani egyszerű, egyszerűt gyártani bonyolult.” – Mihail Kalasnyikov

⁷ Ellenőrző eljárótól már sokszor hallottuk a „szerintem ez így nem jó” mondatot, de nekünk nem volt szabályzatunk, hogy megvédjük magunkat.

⁸ Ne csak gyenge napsütésben, szélcsendes időben délután 3 és 4 óra között.

⁹ Ezen beosztásokat be kellene építeni a karrier modellbe, mint magasabb beosztás előfeltételét. Mindehhez megfelelő elismerést kell adni a beosztáshoz anyagilag is.

zik. Itt is tartsuk be a fokozatosság elvét: védelmi típusú lögyakorlatokkal kezdjük, és itt fektessük a fő hangsúlyt a tűzrendszer megszervezésére, a tűz vezetésére, a tűzmannőverekre, a hibaelhárítások gyakorlására, a lőszer beosztására. A képzetesebb állomány esetén építjük be a „fall-out-one” rendszert és a tűzrendszer újjászervezését is.

Érdemes lenne átvenni a nyugati hadseregekben már működő „teljes nap a lőtéren” rendszert. Mit is takar ez? A gépesített lövészzakasz hajnalban harcszerűen elfoglalja a lőtéren védelmi támpontját, majd ott tölti a teljes napot. A célok a legkülönbözőbb időszakokban a lögyakorlat-vezető által meghatározott helyeken jönnek fel. A katonák így hozzászoknak a lőszerrel való takarékoskodáshoz és kialakul egyfajta rutin a napi élet extrém helyen (lövészárók, bunker, beton tüzelőállás stb.) történő vezetéséhez. A folyamatos jelentések által a szakaszparancsnokba és a beosztott rajparancsnokokba is beleivódik, hogy miként vezessék és irányítsák tűzharc előtt, alatt és után is a katonákat (lőszerfogyás, ügyeletes tűzfegyverszolgálat szervezése, lőszer-újraelosztás, stb.). Ezt a gyakorlatot még meg lehet fűszerezni sérülések és „fall-out-one” drillek bejátszásával.

A támadó jellegű lögyakorlatoknál a hangsúlyt a védelmi lögyakorlatok során már begyakorolt készségek elmélyítésére, valamint a tűz és mozgás összhangjára helyezük.

Problémásnak tartom, hogy míg valóságos harc helyzetben lehet tüzelni alegységek fölött, között és mellett (átlövés, hézaglövés és ellövés), addig a felkészülés időszakában, békében ez nem lehetséges. Eltérés a valóságostól, nem realiztikus.

Célszerűnek tartom olyan kötelék-lögyakorlatok végrehajtását – az erre megfelelően felkészített állománnyal –, amelyekben a résztvevő alegységnek (vagy egy részének) manővert kell végrehajtania, például egy át-

karolást. Sajnos jelenlegi szabályzók ezt nem engedélyezik.

Ha nem ezen elveknek megfelelően járunk el, akkor az alegység az ilyen jellegű harci feladatokat nem vagy csak nagy veszteségekkel lesz képes végrehajtani.

Alapjában véve az egységes lövészeti szakutasításban lévő lögyakorlatok megfelelőek a katonák kiképzéséhez.

A lövész katonának az alap és a szakalapos kiképzés végére képesnek kell lennie lökiképzésből:

- a tűzkészség fenntartására;
- a fegyver magabiztos használatára;
- a fegyver önálló beszabályozására (belövés);
- hibaelhárításra;
- a célok megbízható leküzdésére minden időjárási és terepkörülmények között;
- a céltávolság pontos meghatározására;
- a megfelelő tüzelési testhelyzetek készségszintű alkalmazására;

A lökiképzés eme rendszere biztosítja azt, hogy a katonák minden körülmények között képesek legyenek a fegyverek kezelésére, és a már képzetesebb katonák révén a kollektív fegyvereket a raj többi katonája is képes legyen kezelni, ezzel biztosítva, hogy a fő és kollektív fegyverek még az elsődleges kezelő kiesése esetén is a tűzrendszer része maradjon.

HÍRADÓKIKÉPZÉS

Bármilyen híradó berendezés használata előtt a kötelekeknek képesnek kell lenniük „fakerekes” módszerekkel végrehajtott egyszerűbb tevékenységekre és manőverekre. Ilyenek a kéz-, zászló-, fény-, hang- és egyéb jelzésrendszerek.

Az MH hírrendszerében az egyik alapvető probléma a több rádiótípus alkalmazása, melyek csak részben kompatibilisek egymással. A különböző rádiótípusok csak bizonyos funkciók kikapcsolásával, korlátozásával ké-

pesek a szükséges – és nem mindig megbízható – összeköttetés biztosítására. Digitális és zárt (titkos) üzemben csak az azonos típusok alkalmazhatók. Így hiába rendelkezünk modernebb eszközökkel, ezek csak akkor működnek együtt, ha le vannak korlátozva a régi orosz rádiók szintjére.

A probléma megoldása lehetne, ha a híradó rendszert mihamarabb homogenizálnánk, ezzel biztosítva a rendszerek lehetőségeinek maximális kihasználhatóságát. Így egy rádiótípus alkalmazásával ki lehetne használni az adott eszköz összes képességét minden vezetési szinten. Például: adatátvitel, rövid előre programozott parancsok gyors továbbítása, frekvenciaugratás az adatforgalom biztonságos lebonyolítása érdekében, zárt (titkos) összeköttetés akár rajkötelékben is.

A másik probléma az alegységnél végrehajtott híradókiképzés. Az elméleti foglalkozások szükségesek, hiszen itt sajátíthatók el a honi és NATO-hírváltás alapjai, melyek alkalmazása készségszintre fejleszthető a gyakorlati foglalkozásokon.

Előtérbe kellene helyezni a gyakorlati foglalkozásokat, mert a valós végrehajtásoknál a gyakorlati foglalkozásokon megszerzett rutin kerül alkalmazásra.

Rajparancsnok és rajparancsnok-helyettesi szinten mindezek mellett sajátítsák el a kisebb meghibásodások javítását, eszközök programozását. Ez azért szükséges, mert az eszközök alkalmazása során esetleg fellépő nehézségek, problémák elhárítására, megoldására nem mindig áll rendelkezésre híradószakember.

Az elméleti foglalkozások során meg kell ismertetni a katonákat az alapvető forgalmi szabályokkal (honi, NATO) melyeket elsajátítva később folyamatosan tudnak alkalmazni.

A fő hangsúlyt mindenképpen a gyakorlati képzésre kell fordítani, ahol az eszközök használatát rutinná kell alakítani. A gyakor-

lati képzés során a rajparancsnoknak és helyettesének képesnek kell lennie a rádiókészülékek üzemelése közben fellépő hibák kijavítására, az összeköttetés fenntartására. Valamint ismeretekkel kell rendelkezniük az adott híradó eszköz típusajátosságairól, típushibáiról és azok kiküszöbölésének módjáról. Az előjáró híradószakmai vonalnak folyamatosan frissített adatokkal kellene rendelkeznie, melyeket biztosít az alegységek számára. Továbbá célszerű lenne kialakítani egy olyan nyomtatott ellenőrzési listát, amely segíti a lövész katonát a programozás, üzemeltetés és hibaelhárítás folyamatában¹⁰.

EGÉSZSÉGÜGYI KIKÉPZÉS

A harc-képesség és a jó harci morál fenntartásának egyik kulcsa. Nem is lehet kétséges, hogy a CLS-kiképzett katona a lövészalagegységek szintjén képes életeket menteni. Minden parancsnoknak kötelessége odafigyelni arra, hogy alegysége rendelkezzen CLS-kiképzett katonával. Mert a CLS-katona az első lépés ahhoz, hogy a lövészkatona harctéren elszenvedett sérüléseiből minél nagyobb valószínűséggel felépüljön, illetve a katonát mentálisan is kezdeményezőbbé teszi az a tudat, hogy nagy a túlélési esélye¹¹.

De a CLS-képesítéssel rendelkező katoná-

¹⁰ Meglátásom és tapasztalatom szerint az a rendkívül sokfajta rádiókészülék, amelyet az MH-ban használunk, nagyon megnehezíti a kiképzést, s az, hogy honi területen is mást és műveleti területen is más eszközöket használnak a gépesített lövészalagegységek, egyrészt rutinvesztéshez vezet, másrészt nem készségszintű alkalmazási lehetőségeket teremt. Ezt mihamarabb orvosolni kellene.

¹¹ A szovjet-afgán háború egyik tapasztalata az volt – a Stinger-rakéta megjelenésének a következtében –, hogy a helikopteres sebesült-kiürítés lehetősége nagymértékben lecsökkent, s így a harcoló katonát harc-készsége is.

kat nem elég csak egyszer kiképezni, hanem rendszeres elméleti s főleg gyakorlati képzésben kell őket részesíteni, hogy elkerüljük a rutinvesztést és a tudásanyagot naprakész szinten tarthassuk. E képzés során is alapvető fontosságú a valóságost legjobban megközelítő, annak legjobban megfelelő kiképzés biztosítása, hogy a CLS-katona ne a harctéren találkozzon először valós sérült katonával. Meglátásom szerint célszerű lenne, ha a CLS-katonák a kórházak sürgősségi osztályain, illetve a mentőkkel együtt asszisztálhatnának valós sérültek ellátásában.

A gépesített lövészalegységek minden katonájának szüksége lenne az elsősegély nyújtásával kapcsolatos naprakész gyakorlati ismeretekre, melyek az alap elsősegély témakörébe tartoznak, melynek ki kell terjedjen a megelőző egészségügyi higiénés rendszabályok oktatására is (a láb „karbantartása”, a fertőzések megelőzése, rovar-csipések...).

Megfontolandó lenne, hogy a magyar sajátosságoknak megfelelően módosítsuk a magyar CLS-képzést, abból az aspektusból, hogy az MH nem rendelkezik nagy mennyiségű légi kiürítő képességgel.¹²

RÖGTÖNZÖTT TOBBAESZKÖZÖK ELLENI VÉDELEM (C- IED)

Az afganisztáni és iraki hadműveletek egyik legvéresebb esettanulmányait az IED – tevékenységek kapcsán kellett megismernünk, melyek a gerilla hadviselés széles körben alkalmazott velejárái az öngyilkos merénylőkkel egyetemben. Ezen eszközök hatásának csökkentése érdekében a katonának készségi szinten kell ismerniük az ellenük alkalmazott harceljárásokat. Ez véleményem szerint nem más, mint a veszély időben történő felismerésének képessége.

¹² De ezt óvatosan, mert még a jót is képesek vagyunk elrontani.

Eme képesség kialakításához a következőkre van szükség:

Elméleti képzés terén:

- Mindenképpen célszerű, ha naprakész információval rendelkeznek a lövészalegységek a legújabban használt ellenséges módszerekről, illetve ezek elleni eljárásokról, mert ezen ismeretek nagyban hozzásegítik a lövészalegységeket a modern harceljárások elsajátításához

- A katonai célra rendszeresített robbanószerkezetek általános ismertetésével és azok felismerhetőségével kell kezdeni az ismeretek elsajátítását, mert ezen eszközöket még mindig nagy számban használják az ellenállók az IED-k előállításához és ez a jövő harcmezéjén is így lesz

- A következő lépésként az IED-k általános felépítését javaslom, mint fő témakört, mert az eszközöket felépítő alkatrészek felfedezése és felismerése a harctéren életmentő tényező lehet

- Az öngyilkos merénylők technikáinak ismertetése és az ellenük való tevékenység is része kell, hogy legyen a kiképzésnek.

Az elméleti oktatásba bele lehetne építeni, hogy az előadáson részvevők IED-eket – elméletben – helyeznek el a térképen: **gondolkodj az ellenség fejével!** (Például hogy egy vezetékirányítású IED-t hova helyeznének, merre vinnék a vezetéket és hol lenne a robbantó ember.

Gyakorlati képzés:

- A gyakorlati képzésen be kell gyakoroltatni a katonákkal a megállók alkalmával végrehajtandó „5-25”-ös szabályt.

- Terület-átvizsgálásoknál rá kell kényszeríteni a katonákat, hogy ne csak nézzenek, hanem lássanak is, és vegyék észre az apró veszélyre utaló jelzéseket (*vezetékek, huzalok, szigetelőszalag-maradványok*).

- Gyakoroltatni kell, hogy vegyék észre a területen beállt változásokat (*pl. az út mellett lévő nagy mélyedés pár nap elteltével*).

tével eltűnt, földmunkák nyomai a menetútvonalon).

- Terület-átvizsgálásoknál az IED-k fő telepítési helyeinek (*átereszek, kanyarulatok, vízmosások*) részletes begyakoroltatására is nagy hangsúlyt kell fektetni (**gondolkodj az ellenség fejével!**).

- Fel kell készíteni a katonákat a menektek alatt bekövetkezett IED – támadások (*pl. mozgásképesen maradt a jármű, mozgásképtelen jármű sebesültekkel*) után való tevékenységekre.

- A gyakorlatokon egy alájátszó alegység által működtetett hang- és füstjelzők jobban ösztönzik a katonákat a veszély felismerésében.

- Az öngyilkos merénylőknél fel kell ismerniük a rá utaló jeleket és alkalmazni a megfelelő ellenlépéseket.

Ezen módszerek elsajátítása csak akkor hasznos, ha naprakész információkkal rendelkezünk mind az ellenség harceljárásairól, mind IED – eszközeiről és az ellenük való eljárásokról is.

Továbbá szükséges lenne ezen eljárásokat a harcászati komplex foglalkozásokon szélesebb körben alkalmazni, mert a jelenkor háborúi nem nélkülözik ezen eszközöknek és eljárásoknak az alkalmazását.¹³

SZEMÉLYI MENTÉS (PR)

A Personal Recovery tárgykör magában foglalja mindazon tevékenységeket, erőfeszítéseket (katonai, politikai, civil), amelyek az alegységtől elszakadt vagy elveszett személy(-ek) felkutatására, kimentésére és alakulatukba való visszaillesztésére irányulnak.

Mivel ilyen esemény (konvojt ért táma-

dás, műszaki meghibásodás, repülőeszköz lezuhanása, stb. esetén) bármikor, bármilyen hadszíntéren előfordulhat, elengedhetetlen, hogy a katonák – legalább – alapszinten ki legyenek képezve az ilyen helyzetben alkalmazandó tevékenységre, tudatában legyenek a túlélésükhöz szükséges alapvető ismereteknek.

Minden hadszíntéren, így az ISAF afganisztáni missziója során is kiemelt prioritása van az elveszett/izolálódott személyek minél előbbi kimentésének. Ennek sikeres végrehajtásához azonban elengedhetetlen a következő feltételek biztosítottága:

- A vezető és koordináló szervek részéről a PR esemény mielőbbi felismerése;

- A PR-rendszer működésének, valamint működtetésének ismerete és képessége;

- Az elveszett személyek felkutatására, kimentésére kiképzett állomány;

- Az elveszett személyek megfelelő – legalább alapszintű – ismeretekkel való felruházottsága, amelyek biztosítják számukra a mentőcsapatok megérkezéséig a túlélést az ellenséges területen, illetve képessé teszik őket arra, hogy a kimentést koordinálókkal és az azt végrehajtó alegységgel fel tudják venni a kapcsolatot és elősegítsék a feladat sikeres és gyors végrehajtását.

Az ISAF-szabályzók egyébként nemzeti felelősségként előírják, hogy a katonáknak a hadszíntérre kiérkezésük előtt részt kell venniük egy – a beosztásuknak megfelelő szintű és tartalmú – PR-képzésen, amelynek magában kell foglalnia minimálisan a következő ismereteket:

- Tevékenység rendje PR-esemény bekövetkeztekor, a mentőcsapatokkal való kapcsolatfelvétel;

- SERE (Survive, Evade, Resist and Escape) A (alap) szint (túlélés, ellenség elkerülése, tevékenység fogságban és szökés);

- túlélési kiképzés az adott hadműveleti

¹³ Erre lehetne egy módszer a valóságban megtörtént IED- vagy öngyilkos merénylős támadásoknak a feldolgozása a harcászati komplex foglalkozások keretében.

területre vonatkozó speciális földrajzi adottságoknak megfelelően;

- a hadműveleti területre vonatkozó veszélyek ismerete;

Ezenkívül az ISAF előírja, hogy minden PRT-nél kell lennie egy csoportnak, aki képes az eltűnt/elszakadt személyek felkutatására, velük a kapcsolatfelvételre, kimentésükre, mivel PR-esemény bekövetkeztekor az azonnali reagálás elsősorban az adott felelősségi körzet parancsnokáé. Ezen túlmenően az izolálódott személyek kimentése gyorsabb, egyszerűbb és így eredményesebb is, ha arra azonos nemzethez tartozó katonákat alkalmaznak. A kutató-mentő alegységeknek helikopteres úton történő célbajuttatására is javasolt kiképezni a katonák egy részét a nagyobb mozgékonyág és a lehetőségek szélesebb spektrumának megteremtése érdekében.

Mindezen szabályzók és előírások figyelembevételével javasolt az összes, műveleti területen szolgálatot teljesítő katonát legalább alapszintű, általános képzésben részesíteni, ezen felül pedig az FP- (Force Protection) feladatot ellátókat a kutató-mentő alegység tevékenységére kiképezni.

A KIKÉPZÉS

Tulajdonképpen magának a kiképzésnek csak néhány eleme (pl. PR-rendszer működése, azonnali tevékenység rendje, jelentések, kódok használata) jelent új ismeretet egy kiképzett lövészkatona számára. Nagyobb részben a már korábbi kiképzések során elsajátított ismereteknek (*túlélési alapismeretek, járőrözési, személyátvizsgálási és közelbiztosítási feladatok, rádióhíradás*) a PR témakörébe való integrálását, az adott feladatra való összehangolását jelentik.

Mivel az MH állományában vannak PR-témakörben jártas, abból komoly kiképzésen résztvett szakemberek, valamint a kiképzés

java részét a már megszerzett katonai ismeretek speciális helyzetben való alkalmazása teszi ki, a kiképzést „**Képezd a kiképzőt**” módszerrel lehetne végrehajtani.

Legelőször is azonban a témakörben mélyebb ismeretekkel rendelkező szakemberek vezetésével kell egy, a kor elvárásainak megfelelő, hadszíntéri tapasztalatokkal alátámasztott egységes kiképzést kidolgozni.

Természetesen a kiképzés során elsajátított ismereteknek a későbbiekben folyamatos szintentartása szükséges. A gyakorlati végrehajtás ismereteinek felfrissítését pedig a nagyobb hazai gyakorlatokba is be lehet építeni.

Ezen felül a külszolgálat előtt álló katonák részére szükséges a témakörben meglévő ismeretek frissítése, illetve kiegészítése az adott hadszíntér speciális követelményeinek, körülményeinek figyelembevételével a szolgálatra való vezénylést megelőzően.

Az egész kiképzés időtartama kb. 1,5-2 hét, 15-20 fős csoportokban végrehajtva.

A PR-kiképzés 2 fő részre bontható, mindkettő elméleti és gyakorlati foglalkozásokat tartalmazna :

1. alapszintű ismeretek a PR-ról elméletben, valamint a tevékenység és a link-up (kapcsolatfelvételi) eljárások begyakorlása, (kb. 3-4 nap)

2. SERE-kiképzés (elméleti, majd gyakorlati foglalkozásokkal, kb. 1 hét)

Elméleti felkészítés:

- PR célja, rendszere, részei;
- Tevékenység PR-esemény bekövetkeztekor;
- MRI/HRI ISOPREP formátum kitöltése, az abban szereplő adatok azonosításra való felhasználása;
- METHANE jelentés kitöltése, leadása;
- Kódok alkalmazása (ISAF heti kód, FLASH kód, DURESS kód, RAMROD kód);

- Helyzet jelzésére, megjelölésére alkalmazandó eljárások;
- Hadszintérismeret (veszélyek, szokások, túléléshez szükséges ismeretek);
- Link-up eljárások mind elszakadt személyként, mind kutató-mentőcsoportként;

Gyakorlati képzés:

- jelentések megtétele (METHANE);
- helyzetjelzések alkalmazása;
- kapcsolatfelvétel gyakorlása nappal és éjszaka, elszakadt személyként/csoportként, valamint kutató-kimentő alegységként;
- SERE-kiképzés;
- az ellenséges területen való túléléshez, az ellenség elkerüléséhez szükséges elméleti ismeretek, illetve ezek gyakorlati alkalmazása.

Összegzésképpen hangsúlyozom, mivel egyrészt harctéri előírás, másrészt pedig szükséges alapismeretet, a katonákat legalább alapszinten ki kell képezni a PR tárgykörből. Ezen felül a lövészalegységek állományát fel kell készíteni kutató-mentő alegységként való feladatvégrehajtásra is.

TŰZTÁMOGATÁS

Tüzérségi tűztámogatás bázisírány-belövési eljárással

Az „Anakonda” hadművelet során az amerikai tapasztalatok azt igazolták, hogy mennyire fontos, hogy a katonák képesek legyenek az őket támogató tüzérség tüzének vezetésére rajszinten is, hiszen az afganisztáni viszonyok megkövetelték a tűz minél gyorsabb és pontosabb vezetését a gyorsan mozgó, kis csoportokban harcoló ellenséggel szemben. Ez a fajta harcmodor megköveteli a tüzérségi tűz gyors és egyszerű vezetését, illetve helyesbítését. Erre egy remekül használható módszernek tartom, mert a koordi-

nátahálós (bázisírány) belövési eljárás alkalmazhatósága a lövészalegységeknél kiváló, mivel nem igényel hosszadalmas kiképzést a lövészkatonáknak, technikai feltételei pedig minden rajnál megtalálhatóak.

A bázisírány-belövési eljárás technikai feltételei a lövészkatonára részére a következők:

- távcső (EDF);
- tájoló (39/49M/CN);
- térkép;
- GPS (opcionális);
- rádióeszközök.

A bázisírány-belövési eljárás lényege a következő:

A tüzet igénylő katona jelenti saját álláspontja koordinátáját, valamint a cél irányszögét és becsült távolságát. Ezt a tűzvezető ponton (TVP) feldolgozzák, majd a tűztámogatási tervnek megfelelően elkezdik a cél belövését. A TVP és a tűzigénylő folyamatos rádió-összeköttetésben van. A tűzigénylő katona megfigyeli a becsapódást a távcsővel, majd jelenti az oldaleltérést vonásban, valamint a robbanópont távolságát a célhoz képest (+; -). Ezeket az adatokat a TVP feldolgozza. A belövés befejeztével a TVP jelzi a tűzigénylő katonának a hatástűzre való áttérést. Ezt is megfigyeli a lövész, majd jelenti a hatástűz eredményét.

A minimális kötelék a tűzigénylésre a raj. Ezért a tűzigénylésre és a belövés végrehajtására mind a rajparancsnoknak, mind a helyettesének képesnek kell lennie.

A kiképzendő állomány számára a szükséges elméleti ismeretek megszerzésén túl, a fő hangsúlyt a gyakorlati végrehajtásra kell helyezni, mert nem az a lényeg, hogy a katona el tudja mondani, hogy hogyan kell végrehajtani, hanem hogy a gyakorlatban tudja a tüzet vezetni és helyesbíteni! (*alkalmazóképes tudás*)

A) egyéni felkészítés (elméleti foglalkozás):

1. Aknavető általános technikai ismeretei;
2. Tereptan (álláspont meghatározása térkép alapján);
3. Híradás, jelentések a hírhálón;
4. Bázisirány-belövési eljárás.

B) kötelékkiképzés (gyakorlati foglalkozás)

1. Tereptan (álláspont meghatározása térkép, illetve GPS alapján);
2. Tűzigénylés bevont aknavető-kötelék nélkül, híradóeszközök nélkül;
3. Tűzigénylés bevont aknavető-kötelék nélkül, híradóeszközökkel, tűzmegfigyeléssel;
4. Komplex ellenőrző foglalkozás bevont aknavető-kötelékkel, híradóeszközökkel, tűzmegfigyeléssel.

Az amerikaiak sokszor elemezték az oroszok afganisztáni tevékenysége során a tűzértség alkalmazását, és úgy ítélték meg, hogy nem megfelelő, mert a precíziós tűzértség a jövő. De saját magukat kellett felülbírálniuk, miután megtapasztalták az afganisztáni valóságot.

KÖZVETLEN LÉGI TÁMOGATÁS

Korunk professzionális haderőinek szerves részét képezi a kifinomult légi támogatási rendszer. Azokra a fejlett nyugati hadseregekre, amelyek élenjáró képviselői annak a katonai szövetségi rendszernek, amelynek az MH is tagja, ez különösen igaz. Reagálva a kor által intézett kihívásokra a Magyar Honvédségnek is fejlesztenie kell azon képességét, ami a közvetlen légi támogatás alkalmazására irányul. Ennek egyik megoldása lehet az erre specializálódott szakemberek képzésén túl a harcoló állomány alapszintű felkészítése a légi támogatás alkalmazására.

A kiképzést elsősorban lövészalakulatok katonái részére kell tartani. A gépesített lövészzakaszok állományából a rajparancsnokoktól a szakaszparancsnokig célszerű ki-

képezni az embereket. Ez az MH jelenlegi gépesített lövészzakasz szervezeti felépítése alapján a szakasz tiszthelyettessel együtt nyolc embert foglal magába szakaszonként. Egy osztály állománya egyszerre két szakasz állományából állna (kb. 16 fő).

Foglalkozásvezetőnek a legcélszerűbb harctéri repülésirányító és közvetlen légi támogatás terén tapasztalt harci helikopter-, illetve vadászrepülő-hajózó beosztást ellátó tiszteket kijelölni.

Maga a képzés egy munkahét (5 nap) időtartamban kivitelezhető. Az elméleti-gyakorlati foglalkozások aránya körülbelül 10%:90%, de ez nem azonos a tanteremben végrehajtott foglalkozások és a terepfoglalkozások arányával.

A kiképzés az elméleti alapok elsajátításával kezdődik és egészen a valós repülőeszközökkel gyakorlótéren szimulált közvetlen légi támogatás végrehajtásáig tart.

Az elméleti foglalkozások az első kiképzési nap délelőttjén kerülnek lebonyolításra.

Az elméleti foglalkozások tematikája:

- a közvetlen légi támogatás általánosságban (fogalma, folyamata, követelményei)
- a közvetlen légi támogatás vészhelyzeti változata és a CCA (lefolysa, formátumok alkalmazása)
- az MH közvetlen légi támogatás végrehajtására képes eszközei és a fegyverrendszereik

A gyakorlati foglalkozások elsősorban a formátumok elsajátítására és készség szintű kezelésére irányulnak. A fázisok során a feladatok végrehajtásának módja fokozatosan egyre összetettebbé és egyre életszerűbbé válik.

A gyakorlati foglalkozások **első fázisa** szintén tantermi körülmények között kerül lebonyolításra. A feladatokat a kiképzendőkhöz adott szituációba helyezve az instruktorok segítségével hajtják végre. Az első fázis célja,

hogy a kiképzendők megtanulják jártasság szintjén használni a formátumokat. A fázis az első kiképzési nap délutánját öleli föl.

Az első fázis végeztével a kiképzendők alapvető rávezetési technikákat tanulnak. A rávezetés a második fázistól fokozatosan részét képezi a feladatok végrehajtásának.

A **második fázisban** a kiképzendők a feladatokat adott szituációba helyezve rádióforgalmazással, az instruktorok segítségével nélkül hajtják végre. A második fázistól a kiképzendők folyamatosan egyre kevesebb instrukciót kapnak a kiképzőktől. A fázis az első fázisban tanultak rövid felelevenítésével kezdődik.

A rádióforgalmazással végrehajtott feladat közben a gépszemélyzetet szimuláló instruktor külön helyiségben tartózkodik, ezzel elősegítve, hogy a kiképzendők csak a rádióon történő kommunikációra hagyatkozzanak.

A fázis célja a kiképzendők jártasságának javítása a formátumok alkalmazása terén, valamint a légi eszközzel rádióon forgalmazáshoz történő szoktatás. A második fázis időtartama a rávezetési foglalkozásokkal együttesen a második kiképzési nap.

A **harmadik fázisban** a kiképzendők két csoportra oszlanak. Az egyik csoportban a feladatokat terepen hajtják végre, rádióforgalmazással. A második csoportban a kiképzendők a feladatokat számítógépes szimuláció keretében hajtják végre – amennyiben rendelkezésre állnak szimulációs munkaállomások. A fázis célja, hogy a kiképzendők a feladatokat egyre inkább éles helyzetnek megfelelő körülmények között hajtsák végre. A fázis a harmadik kiképzési napot öleli föl.

A **negyedik fázisban** a kiképzendők repülőeszközökkel együttműködve szimulált közvetlen légi támogatási feladatokat hajtanak végre. A fázis célja, hogy minden kiképzendő legalább egy alkalommal közvetlen légi támogatást hajtson végre valós repülőeszközzel együttműködve. Az első nap estéjén éj-

szakai kivitelezés részét képezi a kiképzésnek, amennyiben a feltételek adottak. A fázisra a kiképzés negyedik és ötödik napja áll rendelkezésre. A végrehajtás függvénye a repülésre alkalmas időjárás és a repülő eszközök rendelkezésre állása ilyen jellegű kiképzési célokra.

Amennyiben a feltételek nem adottak, a kiképzés a szimulációs munkaállomásokon folytatódik.

A fent leírtak nem lehetségesek anélkül, hogy az MH kidolgozott koncepcióval rendelkezne a közvetlen légi támogatást illetően. Az eljárásokat egységes szabályzatban kell lefektetni, és a **repülőeszközök személyzetét**, valamint az erre a szakterületre specializálódott **harctéri repülésirányító** állományt ki kell képezni, és tudásukat el kell mélyíteni még a szárazföldi állomány kiképzését megelőzően. Máskülönből egy hasonló képzés beindítása hiábavaló erőfeszítésnek bizonyulna.

MÁSODLAGOS KÉPZÉS

Nagyon fontos hangsúlyt helyezni a másodlagos képzésre rajon belül, mert csak így tartható fenn a gépesített lövészelegység maximális harci alkalmazhatósága.

Alapfeltételként meghatározható, hogy a gépesített lövésraj szintjén mindenkinek minimum két feladata van, pl.: *lövészkatona CLS is egyben, vagy a rajparancsnok mint híradó-specialista.*

A másodlagos képzéssel felkészítjük a katonát, hogy a rajon, szakaszon belül más katoná feladatát is képes legyen átvenni.

Mivel a rádiókommunikáció alapvető fontosságú a harc megvívása alatt, ezért:

- minden katonának tudnia kell, hogyan használja a rádiót;
- tudnia kell, hogy hogyan jelentse helyzetét, a kialakult helyzetet, hogy igényeljen MEDEVAC-ot (METHANE), tiszt-

tában kell lennie a kölcsönös felismerési jelekkel és a SALUTE jelentéssel is;

- Tudjon kérni ECAS-t és CCA-t;
- Tüzérségi tűz vezetése és helyesbítése;
- RAMROD (DURESS) kód használata és az angol katonai ABC ismerete;

Mindenkinek képesnek kell lennie a raj egyéni fegyvereinek kezelésére és a kollektívokéra is, de ez esetben lehetőségeinket figyelembe véve, ha már a rajon belüli két fő esetén megvalósul a koncepció, már akkor is működőképes.

Rajon belül legalább két főnek mindenképpen tudni kell a raj rendszeresített járműjének vezetését.

Ugyan ez vonatkozik a CLS-képzéssel rendelkező állományra, itt is rajonként legalább két fő szükséges.

Viszont a C-IED-ismeretekkel, a tüzérségi tűz vezetésének és helyesbítésének ismeretével a gépesített lövész raj minden tagjának rendelkeznie kell.

HARCJÁRMŰ: A LÖVÉSZKATONA ÉS FEGYVERE EGYSÉGE

Az MH-nál rendszeresített páncélozott szállító jármű jelen pillanatban a BTR-80(A). Ez esetben is érdekes megfigyelni, hogy míg honi területen ezzel az eszközzel hajtja végre a kiképzését, és a katonának ezzel kellene harcát megvívnia, addig használata afganisztáni körülmények között mellőzött.

Most vagy alkalmas a páncélozott szállító jármű harci alkalmazásra, vagy sem. Kielégíti-e a modernkor vele szemben támasztott követelményeit, vagy sem? Ha a válasz nem, akkor az MH-nak minél hamarabb meg kell nézni annak a lehetőségét, hogy mivel kívánja kiváltani. Mert ha a lövészkatona azt látja, hogy azzal a páncélozott szállító járművel, amellyel a hazáját meg kellene védenie, az éppen csak harcban nem al-

kalmazható, akkor hogy várjuk el tőle, hogy bízzon a technikában, és professzionális módon alkalmazza? Hová lesz így a fegyverek erejébe vetett hit? Ha a lövészkatona nem bízhat a saját eszközében, elvesz magabiztossága és kitartása. Ez mindenképpen kerülendő.

Meglátásom szerint az MH következő harcjárművét mindenképpen a jövő és nem a múlt háborújának megvívására kell alkalmassá tenni. A kiválasztásnál viszont nem biztos, hogy az olcsóságnak kellene a fő szempontnak lennie, hanem a harci alkalmazhatóságnak, a kezelhetőségnek és a strapabíróságnak. A kiválasztásnál véleményem szerint a harcjárműnek mindenképpen magyar gyártmánynak kellene lennie a gyárthatóság, szervizelhetőség és a magyar sajátosságok miatt. Itt könnyebb figyelembe venni a magyar lövészkatona igényeit és az ország lehetőségeit, pl.: olyan harcjármű motor alkalmazása, mely képes üzemelni növényi alapú üzemanyagokkal is, hisz honvédelmi harcok esetén csökkenne függőségünk a külfölddel szemben. A szűkös magyar anyagi források figyelembe vételével, úgy látom, hogy a jövő harcjárművének nem kellene drága eszközöket tartalmaznia, hanem a katona saját magával vihető eszközeit kellene adaptálni a harcjárműbe úgy, hogy a harcjármű elvesztése esetén a felszerelést a lövészkatona különösebb probléma nélkül magával vihesse harcértéke jelentős csökkenése nélkül. Ez megvalósítható, ha a lövészkatona a saját személyi éjjellátó eszközt használja, pl.: a harcjármű vezetéséhez éjjel, a saját rádióját használja a harcjárműben (erősítővel együtt), ha a raj nehézgéppuskája és az optikája is autonóm módon alkalmazható a harcjárműtől függetlenül (ebben az esetben a harcjármű vezetője lehetne a nehézgéppuska segédírányzója).

Ebből a koncepcióból kifolyólag a harc-

jármű elvesztése nem jelentené a drága fegyverzeti eszközök elvesztését is. A páncélelhárítás ezen koncepció mentén is megoldható lenne különböző típusú páncéltörő rakéták alkalmazásával, a harcfeladat függvényében.

A modernkor követelményeinek figyelembevételével és a harci tapasztalatok alapján az amerikaiak arra jutottak, hogy nincs két egyforma háború. Mindegyiknek megvannak a maga sajátosságai, s erre úgy reagáltak, hogy létrehozták az úgynevezett „fegyverszoba-koncepciót”, melynek lényege, hogy a harc, hadművelet viszonyainak megfelelően állítják össze, hogy milyen fegyvereket is célszerű az adott területen alkalmazni, mivel mást kíván a városharc, és mást kíván a nagy kiterjedésű síkság.

Amíg azonban mi nem vagyunk képesek a „fegyverszoba-koncepció” kialakítására, addig olyan hadi kézfegyverekre van szükségünk, amelyek biztosítják az MH számára a megfelelő hadi alkalmazhatóságot különböző alkalmazási viszonyok között. Véleményem szerint az MH-ban rendszeresített AK-63, PKM, SZVD és RPG-7 (modernebb páncéltörő gránátjai képesek a legmodernebb harccsokik páncélját is átútni) a modernkor követelményeinek még mindig megfelelnek, de szükséges lenne újak beszerzésére és megfelelő optikai eszközzel történő el látására, valamint lehetőség szerint ergonomiailag jobb kialakítására.

MEGTETT LÉPÉSEK¹⁴

Tapasztalatom szerint az utóbbi években a dandárnál jó irányú folyamatok indultak meg a kiképzés gyakorlatiasabb és feladatorientáltabb végrehajtása érdekében. Ez

¹⁴ A lövészkiképzés megvalósulása és megvalósítási lehetőségei az MH 5. Bocskai István Lövészdandárnál.

egyrészt abból az igényből valósult meg, hogy az MH nem rendelkezik hatályos, érvényes harcsszabályzatokkal, a lövész (és más fegyvernemi, szakcsapati) szakmai kiképzést meghatározó szabályzókkal és kiegészítő (tapasztalatokat feldolgozó) írásos anyagokkal, melyek feladata a kiképzés végrehajtásának módja és annak pontos irányvonalának meghatározása lenne.

Ezt a problémát a dandár parancsnoka és vezetőállománya helyesen ismerte fel, s elkészített több olyan szakmai anyagot, mely támaszt nyújt a célirányos, egységes felkészítés megvalósításának irányába. Ilyen nélkülözhetetlen dokumentumok egyike a dandár által kiadott az Ált/212 (A Magyar Honvédség szárazföldi haderőnemének harcsszabályzata III. rész – kezelőszemélyzet, raj, szakasz) naprakésszé tett kiadványa, mely ugyan a folyamatosan bővülő tapasztalatoknak megfelelően folyamatos frissítést igényel, de mégis nagyon fontos lépés volt a gépesített lövész szakmai kiképzés további irányvonalának meghatározásában.

Ugyanilyen fontosságú volt a rajparancsnoki kézikönyv elkészítése is, mely egységesíti rajparancsnoki szinten a feladatok végrehajtásának folyamatát, ami alapvető feltétele a sikeres és célirányos, kötelékben végrehajtott feladatoknak. Véleményem és tapasztalatom szerint nem engedhető meg, sőt káros az a mechanizmus a gépesített alegységek kiképzésének rendszerében, amikor a felhalmozott tapasztalatokat, ismereteket (zászlóaljszinten) nem egységesen értelmezik. Mert még ha maga az ismeretanyag a szakmai követelményeknek meg is felel, a lövészalegységek közötti együttműködés lehetősége, ezáltal csorbát szenved, illetve sérül a másodlagos kiképzés megvalósíthatósága¹⁵.

¹⁵ Az akkori 5/1 lövészzászlóalj 2009. évi nemzeti CREVAL egyik fontos tapasztalata.

A dandárunk életében, az egyik legfontosabb sarokkönek, megmérettetésnek a CREVAL-t tartom. Az általa meghatározott követelmények teljesítése segít a kötelékkiképzés irányának meghatározásában és annak gyakorlati végrehajtásában. Továbbá ezen keresztül megvalósíthatóknak látom a fegyvernemi és szakcsapatok integrálását (a modernkor követelményeinek megfelelően) az összefegyvernemi harc megvívásának komplex rendszerébe.

Továbbá meg kell említenem, hogy a dandárnál a kiképzéssel kapcsolatban megindultak olyan pozitív változások, folyamatok, melyek már elindultak a lövész szakmai gyökerekhez való visszatérés útján, illetve ötvözik mindazokat a hasznos folyamatokat, melyek teret engednek a hibázás lehetőségének (ebből tudunk tanulni és továbbépítkezni), valamint lehetőséget ad az új módszerek kipróbálására és gyakorlatban történő alkalmazásukra.

Ilyen pozitív dolognak tartom az MH rendszerében a szakalapozó kiképzés már korábban meglévő hasznos rendszerének ismételt hangsúlyozását és még célirányosabb, gyakorlatiasabb felkészítést biztosító felfrísítését is. Ha ezeknek a szakalapozó kiképzéseknek a fontosságát mindenki átérzi, akkor és csak akkor lesz képes a Honvédség lövész szakmai színvonala megfelelni a modernkor vele szemben támasztott követelményeinek. Ez lesz az a szakmai fundamentum, mely lehetővé teszi a gépesített lövészalagységek kötelékkiképzésének sikeres és hatékony végrehajtását.

De a gépesített lövészkatona kiképzési rendszerét nem lehet csak magában értelmezni. Szükség van a komplex gondolkodásmód kialakításra, mely a gépesített lövészkatonaét, egységes rendszerben, annak olyan meghatározó elemeként kezeli (az egyes harcostól a dandár szintjéig) mely rendszer a doktrína, a vezetés és irányítás, a kiképzés, a

személyügy, a pénzügy és a logisztika együttes alkalmazása, összehangolása nélkül nem garantálhatja a modern harc sikeres megvívását.

KONKLÚZIÓ

Az MH létszámviszonyait és lehetőségeit figyelembe véve azt kell mondanom, hogy az MH minden egyes tagjának rendelkeznie kell a gépesített lövész szakmai ismerettel. Mert enélkül az ismeretanyag nélkül az MH nem képes megfelelni a modernkor követelményeinek, hiszen a világnak rá kellett döbennie, hogy hiába a fejlett légierő és csúcstechnika, amíg a gépesített lövészkatona nem teszi be a lábát a megszállandó területre, addig az a terület az ellenségé. Lásd: Líbia bombázása, afganisztáni háború.

Továbbá az oroszok csecsenföldi háborúi arra is rávilágítottak, hogy mekkora probléma, ha a hadsereg nem minden tagja van tisztában a lövész harc megvívásának elveivel, illetve végrehajtásának módszereivel. A logisztikai menetek biztosításához a gépesített lövészalagységektől kellett katonákat elvonni a szállítmányok kísérésére, mert a logisztikus katonák erre nem voltak képesek – nem a létszámuk miatt –, és ez nagyban csökkentette a harcban bevethető erők számát.

Valamint az olyan parancsnok, aki nincs tisztában az összefegyvernemi harc alapvető szabályaival, az hogyan is lehetne képes a modernkor követelményeinek megfelelő harceljárások elsajátítására és alkalmazására.

Remélem, hogy vitaindítóm hozzásegíti az MH azon katonáit, akik a modernkor harcának sikeres megvívásának lehetőségében érdekeltek, hogy megosszák velem elképzelésüket arról, ők hogyan képzelik el az MH kiképzési rendszerének és kiképzési feltételeinek jobbá tételét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

STANAG 2934, A Arty P-1

Lester W. Grau, Michael a Gress: The Soviet-Afghan War (Az orosz vezérkar által elkészített orosz változat alapján)

Lester W. Grau, Michael a Gress: The Bear Went Over the Mountain (Az orosz vezérkar által elkészített orosz változat alapján)

Földi Ferenc mérnök ezredes: Az egyéni lövész fegyverek fejlődése a XX. században, és az ezredforduló táján

HQ USAF: Operation Anaconda (An Air Power Perspective)

First Segeant Rudy Romero's comments to Squad-leader.com: lessons learned during afghanistan deployment

AP Published October 11, 2009 Did Weapons Fail U.S. Troops During Afghanistan Assault?

Nelson G. Kraft: Lessons learned from a light infantry company during Operation Anaconda

Larry Kahaner: Lessons of the AK-47

School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas: Increasing Small Arms Lethality in

Afghanistan: Taking Back the Infantry Half-Kilometer

Force reconnaissance platoon smagtf Afghanistan: Enemy ttp and after action review (PPT)

The Battle of Grozny. Deadly Classroom for Urban Combat TIMOTHY L. THOMAS

Katonai műveletek a nagyvárosokban és megalopolisokban Kőszegvári Tibor Grozny 1 1994-1995.

Lessons learned from battle of Grozny

Lessons learned from russian mil ops in chechnya

A.L. Orehov: A közelharc apróbb trükkjei fordította: Zicherman István

A. Grigorjev: a modernkori kis háborúk tapasztalatából fordította: Zicherman István

S.B. Monetcikov: A harcoló Csecsenföld fordította: Zicherman István

Richard L. Kugler, Michael Baranick, és Hans Binnendijk: Operation Anaconda Lessons for Joint Operations

Center of Army Lessons Learned: The First 100 days Operation Enduring Freedom Joint Publication 3-09.3

JFIRE

AJP 3.7 Allied Joint Doctrine for Personnel Recovery

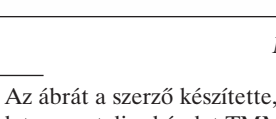
VÁRDAI MIHAIL FŐHADNAGY: PERSPEKTIVIKUS MŰSZAKI MODULSZÁZAD

BEVEZETÉS

A Magyar Honvédség 5. Bocskai István Lövészandár (továbbiakban: MH 5. BILDD) lövészászlóaljaiból létrehozásra kerülő Zászlóalj Harccsoportok (továbbiakban: ZHCS) műszaki moduljai a tényleges tapasztalatok hiánya miatt eléggé „öszvérek” lettek. Ennek az oka nagy valószínűséggel az, hogy ilyen szerkezettel a tervezés időszakában nem nagyon

találkozott az a csoport, aki próbálta kitalálni, hogy milyen feladatokkal találkozhat egy ilyen alegység. A szervezeti átalakítások következtében a lövészászlóaljak műszaki szakaszai megszüntetésre kerültek és új szerkezettént a Művelettámogató Műszaki Zászlóalj (továbbiakban MMZ) 1. műszaki századának szakaszai lettek, viszont feladatvégrehajtáskor a szakaszok a ZHCS-k műszaki moduljaként tevékenykednek.

A MŰSZAKI MODUL SZAKASZ JELENLEGI SZERVEZETE, FELSZERELÉSE ÉS KÉPESSÉGEI

 <p>Terepjáró személygépkocsi</p>	 <p>Terepjáró tehergépkocsi¹</p>	<p>3 {</p> <p>Szakasz törzs = 3 fő</p> <p>1 Szakaszparancsnok hdgy-fhdgy.</p> <p>1 Szakasz tts ftörm.</p> <p>1 Gépjárművezető (kezelő) (s) szkv.</p>	<p>3 x Gépkarabély</p> <p>1 x PK-3 gk. rád.klt.</p> <p>1 x Tj. szgk. (MG-270)</p> <p>1 x 8t tj. tgg. (H-18)</p>
 <p>Kerekes műszaki pc. akadályelhárító jármű</p>	 <p>Kerekes műszaki pc. akadályelhárító jármű</p>	<p>5 {</p> <p>1. Műszaki raj = 5 fő</p> <p>1 Rajparancsnok ftörm.</p> <p>1 Rajparancsnok h. örm.</p> <p>2 Utász (s) szkv.</p> <p>1 Harcjárművezető (utász) (s) szkv.</p>	<p>5 x Gépkarabély</p> <p>1 x PK-3 pc. gk. rád.klt.</p> <p>1 x Kézi URH rádióállomás</p> <p>1 x Láncfűrész</p> <p>1 x Harci műszaki klt.</p> <p>1 x BTR – 80 EOB</p>
 <p>Kerekes műszaki pc. akadályelhárító jármű</p>	 <p>Kerekes műszaki pc. akadályelhárító jármű</p>	<p>5 {</p> <p>1. Műszaki raj = 5 fő</p> <p>1 Rajparancsnok ftörm.</p> <p>1 Rajparancsnok h. örm.</p> <p>2 Utász (s) szkv.</p> <p>1 Harcjárművezető (utász) (s) szkv.</p>	<p>5 x Gépkarabély</p> <p>1 x PK-3 pc. gk. rád.klt.</p> <p>1 x Kézi URH rádióállomás</p> <p>1 x Láncfűrész</p> <p>1 x Harci műszaki klt.</p> <p>1 x BTR – 80 EOB</p>

Műszaki modul szervezete és felszerelése¹

¹ Az ábrát a szerző készítette, a felszerelés abban módosult 2009-ben, hogy a szakaszban 2 billencs illetve egy teljes készlet TMM-3 található.

Terepjáró tehergépkocsi 8t

Tehergépkocsi 8t kú. önküürítő

- 8 { **Műszaki technikai raj = 8 fő**
 1 Rajparancsnok törm.
 1 Rajparancsnok h. (gjmű. vez.) őrm.
 4 Kezelő (s) szkv.
 2 Gépjárművezető (s) szkv.

Rakodó földmunkagép

Univerzális földmunkagép

- 8 x Gépkarabély
 2 x Kézi URH rádióállomás
 2 x Hordozható URH rádió
 3 x Univerzális földmunkagép
 1 x Rakodó földmunkagép
 1 x 8t önküürítő tgk.
 1 x 8t tj. tgk.

Univerzális földmunkagép

Univerzális földmunkagép

Mobil víztisztító állomás

Terepjáró tehergépkocsi 8t

Mobil víztisztító állomás

- 6 { **Mobil víztisztító raj = 6 fő**
 1 Rajparancsnok törm.
 1 Részleg vezető (gjmű. vez.) őrm.
 2 Kezelő (s) szkv.
 2 Gépjárművezető (kezelő) (s) szkv.

- 6 x Gépkarabély
 2 x Kézi URH rádióállomás
 1 x Hordozható URH. rád. kt.
 2 x ZENON
 1 x 8t tj. tgk.

Terepjáró tehergépkocsi 8t

- 8 { **Mozgás támogató raj = 8 fő**
 1 Rajparancsnok törm.
 1 Rajparancsnok h. (gjmű. vez.) őrm.
 4 Kezelő (s) szkv.
 2 Gépjárművezető (kezelő) (s) szkv.

- 8 x Gépkarabély
 1 x Kézi URH Rádióállomás
 1 x Hordozható URH rádió
 2 x Nehéz hidrakó gépkocsi
 1 x 8t tj. tgk.
 2 x Rohamsónak

Nehéz hidrakó gépkocsi

Nehéz hidrakó gépkocsi

Rohamsónak

Rohamsónak

A szervezetből és a felszerelésből látszik, hogy a műszaki modul sok feladatra képes elméletileg, melyek a katonai műveletek teljes spektrumára terjednek ki, viszont ezek a képességek elméleti számadatok:

Feladat	Teljesítmény
Hk. elleni akna telepítése kézzel, zártrendben, 4 sorban (aknák elő vannak készítve, aknamező ki van tűzve, anyagtér max. 200 m távolságban)	
földfelszínre	120 db/óra
földfelszín síkjába	190 db/óra
földfelszín alá	160 db/óra
Hk. elleni akna telepítése kézzel, arcvonalra merőlegesen kifestetett koordinátaszinórral, 4 sorban (aknák elő vannak készítve, anyagtér max. 200 m távolságban)	30 db/óra
Hk. elleni akna telepítése kézzel, arcvonallal párhuzamosan kifestetett koordinátaszinór mentén, 3 sorban (aknák elő vannak készítve, aknamező ki van tűzve, anyagtér max. 200 m távolságban)	
földfelszínre	450 fm/óra
földfelszín síkjába	270 fm/óra
földfelszín alá	120 fm/óra
Irányított repeszakna telepítése (IHR-60) földre és fára robbantóvezetékek kifestetésével (aknák elő vannak készítve)	40 db/óra
Átjárónyitás hk. elleni aknamezőn kézi erővel, felszedéssel, rajonként külön-külön (4,00 m szélességben)	11 m/óra
Átjárónyitás hk. elleni aknamezőben kézi erővel, robbantásos módszerrel, rövid nyújtott töltetek (RNYT-3) alkalmazásával, 3 raj együtt (8 kg/fm-es előkészített RNYT-3, 4-6 m szélességben)	átjáró/20 perc
Aknamezőn lévő 6,00 méter széles átjáró kiszélesítése 12,00 méterre, kézi erővel, már felderített aknák esetén, rajonként külön-külön	aknamező mélységében 75 m/óra
Aknamező felderítés, 3 raj együtt	6000 m ² /óra
Terület teljes akna- és lőszermentesítése, 3 raj együtt	200 m ² /óra
Körletek, állások ellenőrzése és aknamentesítése, 3 raj együtt	1000 m ² /óra
8,00 méter hosszú, 2,00 négyzetméter keresztmetszeti területű áteresz robbantása, tűzzel való gyújtással. 3 raj együtt	90 perc
Úttest rongálása 2,50 méter mélységű tölcser kirobbantásával, (az aknakutak elkészítése kézi erővel) tűzzel való gyújtással. Rajonként külön-külön	30 perc/tölcser
Úttest rongálása 10,00 méter hosszú és 2,50 méter mély árok kirobbantásával, (az aknakutak elkészítése kézi erővel) tűzzel való gyújtással. 3 raj együtt	110 perc
Fémhíd (vasbetonhíd, aluljáró) felépítményének robbantása elektromos hálózattal. 3 raj együtt	130 perc
Vasbeton (kő) hídpillér robbantása (3,00 méter vastagság, melléhelyezett, nyújtott töltet alkalmazása esetén) elektromos hálózattal. 3 raj együtt	100 perc

Feladat	Teljesítmény	
Vasbeton (kő) hídpillér robbantása (3,00 méter vastagságig, előre elkészített töltetkamrák esetén) elektromos hálózattal. 3 raj együtt	80 perc	
Egysoros drótkerítés építése 5 szál tüskésdróttal (Az oszlopok beásása kézzel történik.)	3 raj együtt. Az építéshez (készítéshez) szükséges anyagok a helyszínen elő vannak készítve. Az akadály helye ki van jelölve.	45 fm/óra
Dróthenger készítése (A sablon előre el van készítve.)		120 fm/óra
Dróthenger telepítése. (Az oszlopok beásása kézzel történik. A telepítés történhet 1; 2 vagy 3 sorban)		120 fm/óra
4,50 méter széles buktató drótháló telepítése		60 fm/óra
Egyszerű (3,00 folyóméter hosszú, 1,50 méteres átlójú) spanyolbak készítése fából.	300 perc	
Oszlopútépítés	12 km/óra	
Útvonalisztítás	20 km/óra	
Hó tisztítás	18 km/óra	
Szennyezett útvonal tisztítása	9 km/óra	
Földmozgatás	300m ³ /óra	
Anyagterítés	160m ³ /óra	
Erődítési építmények	típusalbum szerint	
Ivóvíz előállítása ZENON klt-vel. (normál szűrés)	500 l/óra	
Ivóvíz előállítása sugárszennyezett nyersvízből ZENON klt-vel. (kettős szűrés)	125 l/óra	
max. 20 m vagy 2 db 10 m széles, max. 3 m mélységű akadály áthidalása rendszeresített TMM- 3 hídkészlettel	30 perc/db	
40 m széles, max. 3 m mélységű akadály áthidalása rendszeresített TMM- 3 hídkészlettel	72 perc/db (bontás 105 perc)	
Vízfolyások felderítése 50 m vízszélességig.	1 óra/db	

1. táblázat: A modul szakasz elméleti képessége²

A felsorolásból kimaradt a sérült technikai eszközökből illetve épületből történő műszaki mentés, illetve a faanyagok megmunkálása benzinmotoros illetve villamos láncfűrészsel.

Látható a feladatlistából, hogy ezeket a feladatokat a 40 fős műszaki szakasz nem képes végrehajtani harcászati időhatárok (72 óra önálló tevékenység) között, továbbá a

feladatai zömét nem alkalmas harchelyzetben, közvetlen tűzhatás alatt végre hajtani³. Ez a szakasz kizárólag „béke” körülmények

² A táblázatot a szerző készítette

³ Department of the Army, TRADOC Pamphlet 525-5, Force XXI Operations, A Concept for the Evolution of Full-Dimensional Operations for the Strategic Army of the Early Twenty-First Century; Washington, D.C.; 1 August 1994

között képes feladatait ellátni, bár így is, egy lövésszázlóalj érdekében szükséges műszaki feltételeket nem képes 72 óra alatt megteremteni.

ZHCS érdekében szükséges műszaki támogatási feladatok:

- Saját erők manővereinek támogatása:
 - Mozgási pályák műszaki felderítése (2 menetvonal illetve egy tartalék menetvonal);
 - Átjárónyitás (századonként egy átjáró);
 - Hadiút berendezése, fenntartása (mint mozgási pályák felderítésénél);
 - Gépi híd telepítése akadályokon keresztül, lehetőleg rohamhíd maximum 20 szélességig;
 - helikopter leszállóhely berendezése.
- Ellenséges erők manővereinek akadályozása:
 - Robbanó műszaki záruk telepítése:
 - Biztosítási övben, fővédőövben illetve a szárnyak biztosítása érdekében a művelet előkészítési illetve végrehajtása időszakában (harchelyzetben);
 - Nem-robbanó műszaki záruk telepítése;
 - Műtárgyak rombolása, műszaki zár-csomópontok előkészítése, aktiválása.
- Saját erők túlélőképességének fokozása és fenntartása:
 - Speciális erődítési létesítmények berendezése, fenntartása;
 - objektumok álcázása, színlelése.
- Egyéb/általános műszaki feladatok:
 - Általános és speciális műszaki felderítés;
 - részvétel természeti csapások, ipari balesetek és tömegpusztító fegyverek csapásainak elhárításában;
 - terület aknamentesítése;
 - tüzserész feladatok végrehajtása (IEDD);

- ZHCS önálló alkalmazása esetén vízkitermelése, tisztítása és csomagolása.

A MŰSZAKI MODUL SZAKASZ JELENLEGI FELKÉSZÍTÉSE

A műszaki modul felkészítése során törekszünk arra, hogy a különböző szakkiképzési csoportok együttesen legyenek kiképezve, ezért is sikerült elérni azt, hogy a beosztott katonákat könnyen lehet pótolni egy adott szakmán belül, továbbá egységesen értelmezik és hajtják végre a feladatokat. A szakaszok felkészültsége egyéni illetve rajkötelékben jónak értékelhető. A szakasz minden CREVAL ellenőrzés előtt részt vesz egy hét napos gyors felkészítésen, melynek célja az „összekovácsolása a szakasznak”. Ez a módszer hibás, mivel a szakasz sohasem tevékenykedik egységes kötelékben, mindig lövész alegységhez betagozódva, elszótan hajtja végre feladatait. A gyakorlatok alkalmával bizonyosodott, hogy az összefegyvernemi alegységparancsnokok nem tudják kihasználni a rendelkezésükre álló műszaki potenciált, a műszaki-utász rajokat ugyan szétosztják a menet végrehajtása során a lövész századok között, a fennmaradó állományt egyben tartva mozgatja, és a menet végrehajtása után a műszaki-utász rajok vissza kerülnek a modulhoz. A modul a harcászati gyakorlatokon kizárólag körletfoglalást, illetve körletbiztosítási feladatokat lát el.

A műszaki modul kiképzésében sajnos hátráltató tényező a technikai eszközök hiánya, több esetben hadfoghatalansága, melyet az alkatrészek hiánya okoz.

A műszaki modulparancsnokok felkészítése során nem fordítunk kellő figyelemet a törzsmunkára történő felkészítésre és ez megmutatkozott a „Bocskai Fokos 2010” parancsnoki és törzszvezetési gyakorlaton.

Röviden a műszaki modul alegységeinek

több közös kiképzésen, nem gyakorlaton illetve annak előkészítő időszakában, kellene résztvenniük a lövészászlóaljakkal, így az összefgyvernemi alegység parancsnokok megismerik a modul képességeit, továbbá be tudják gyakorolni a műszaki tevékenység közbiztosítását is.

A törzsvezetési gyakorlatok során „Bocskai Fokos 2008”, „Bocskai Erőd 2009”, „Strong Hand 2009” illetve a „Bocskai Fokos 2010” bebizonyította, hogy a modult nem lehet alkalmazni elméleti feladatvégrehajtáskor sem, mivel a számvetések következtében kiderült, hogy a modul nem képes önállóan harcászati időhatárok között tevékenykedni (a „Bocskai Fokos 2010” parancsnoki munkája során az elméleti időhatár 53 nap, a BÁTOR HARCOS 2010/1 (MH ZHCS NATO CREVAL) előkészítésekor 17 nap volt).

Összeségében a szakaszok nem felelnek meg a műszaki támogatás alapelveinek mind szervezetéből, mind felszereléséből adódóan.

A MŰSZAKI TÁMOGATÁS ALAPELVEI

A tanulmányozott szakirodalom, illetve saját tapasztalataim alapján a műszaki támogatásnak négy alapelvét véltem felfedezni:

1. *Harcászati célszerűség*
2. *Modularitás*
3. *Időszerűség*
4. *Gazdaságosság*

A HARCÁSZATI CÉLSZERŰSÉG ELVE

A műszaki támogatás tervezése és végrehajtása során minden körülmények között figyelembe kell venni, hogy milyen kötelék a támogatandó és mi a deklarált célja az adott katonai műveletben. Például támadó műveletek során nem feltétlenül kell a katasztrófák következményeinek felszámolására el-

sődlegesen készülni. Röviden a műszaki támogatási feladatok prioritását a végrehajtandó művelet céljaihoz kell igazítani.

MODULARITÁS ELVE

A modularitás elve a harcászati célszerűség elvén alapul, mely szerint nem célszerű felesleges képességeket minden pillanatban bevetni, a műszaki kötelékeket elemi módon fő feladatok köré kell kialakítani. A lényege az, hogy a műszaki alegységek nem hajtják végre a feladataikat egységes kötelékben, sőt nem feltétlenül ugyanaz a szervezeti forma kezdi meg a műveletet, mint amelyre a művelet során később szükségessé lehet.

IDŐSZERŰSÉG ELVE

A műszaki támogatás céljai a katonai műveletek során dinamikusan változnak, ennek érdekében a műszaki tiszt folyamatos információ igényeinek a lehető leggyorsabban kell megfelelni, ennek érdekében az információáramlásnak folyamatosnak és „zavartalannak”, külön műszaki hírhálón kell történnie, így naprakészen tudja tartani a nyilvántartását ezzel elősegítve a műveletért felelős parancsok döntésének alátámasztását műszaki szempontok alapján. További fontos jellemzője az időszerűségnek, hogy a kötelékek önálló alkalmazásának vannak bizonyos időkorlátai, például a harcászati szintű műszaki támogatási feladatait 72 óra időtartamban célszerű végrehajtani.

GAZDASÁGOSSÁG ELVE

A feladatokat a lehető legkisebb erő, eszköz, anyag és idő felhasználással célszerű végrehajtani, viszont a gazdaságosság nem mehet a kívánt hatás rovására. Minden esetben meg kell győződni arról, hogy mi az elsődleges cél.

PERSPEKTIVIKUS MŰSZAKI SZAKASZ

A szakasz szervezetét, felszerelését és felkészítését a gyakorlati tapasztalatok alapján, összhangban a műszaki támogatás alapelveivel az alábbi módon látom célszerűnek átalakítani.

A szakasznak kell rendelkeznie egy szakasztörzsszel, 4 – 6 műszaki-utász rajjal, illetve egy vegyes műszaki rajjal.

A SZAKASZ FELÉPÍTÉSE, FELSZERELÉSE, FELKÉSZÍTÉSE

A szakasz törzs felépítésén, felszerelésén nem kell változtatni, viszont a felkészítés rendjét, illetve a katonai műveletekben elfoglalt helyét kell megváltoztatni. A felkészítés során kiemelt figyelmet kell fordítani a szakaszparancsnok és szakasz-tiszthelyettes törzsfelkészítésére, mivel célszerűbb, ha a lövészzászlóalj törzsében, mint műszaki részleg működik. A 2010. évi MH szintű gyakorlatokon (BÁTOR HARCOS 2010/1-2.) a zászlóalj törzsbe biztosítania kellett a MMZ-nek egy tisztet, ezen kívül a szakaszparancsnokot az alegységhez „rakták”. Ez utóbbi hibás megoldás, mivel így fölöslegesen alkalmazunk egy főt, hiszen a szakasz sohasem hajt végre egyöntetűen egységes tevékenységet. Ahhoz hogy a szakaszparancsnok közvetlenül tudjon vezetni, akkor legalább hat helyen kell egyszerre tartózkodnia, ami a tudomány jelenlegi állásával nem megoldható. A szakasz törzs annak a műszaki részlegnek kell lennie egy zászlóalj-törzsben, amely a nap 24 órájában képes nyomon követni a műszaki feladatokat, irányítani az alárendelt műszaki köteléket, továbbá az összefegyvernemi zászlóaljparancsnok részére tanácsot tud adni egy művelet műszaki támogatásával kapcsolatban.

A jelenlegi szervezet kritikus pontja a műszaki-utász rajok állományával, felszerelésével kapcsolatos. A műszaki-utász rajok létszáma jelenleg 5 fő, és abból 3 fő az, aki szakfel-

Orosz műszaki-utász raj⁴

adatot konkrétan végrehajtja. A műszaki szakutasítások illetve a tapasztalatok alapján biztonságosan és hatékonyan a legkisebb létszám, amit egy műszaki feladatra lehet igénybe venni 3 fő, ami nem más, mint műszaki figyelő őrs feladat végrehajtása, viszont ez a szakfeladat a katonai műveletek magas ütemének következtében általában nem kerül alkalmazásra. A tapasztalatok következtében a szükséges műszaki-utász raj létszám 7 főtől maximum 12 főig. A jelenleg rendelkezésre álló technikai eszköz alapján javasolt a 7 fős raj létszám, mert ez a minimálisan elegendő szinte minden utász szakmával kapcsolatos műszaki szakfeladat végrehajtására.

A műszaki-utász rajoknál túl sok felszerelés van, ami nem illik bele a szakmai profilba, mint például a HOLMATRO feszítő-vágó fej, továbbá látszik hogy a CREVAL listában szereplő szakfeladatok végrehajtásához vannak felszerelések amelyek hiányoznak:

- reaktív átjárónyitó készlet
- aknaszóró berendezés
- tüzserész készlet (demagnetizált)
- könnyű illetve nehéz tüzserész ruha
- disruptor
- UAV
- UGV

⁴ <http://www.october5.ru/imgs/nahabino/4.jpg>, 2011. 02. 10. 07.44. Érdemes megfigyelni a harcjárművön kívül tartózkodók létszámát.

- multispektrális álca készlet
- 12,7 vagy 14,5 mm űrméretű mesterlövész puská robbanótestek hatástalanítása érdekében
- géppuska

Mindebből kiderül, hogy a műszaki-utász rajoknak az alábbi képességekkel kell elsődlegesen rendelkezni:

- Saját csapatok manővertámogatása
 - mozgási pályák műszaki felderítése
 - átjárónyitás
- Ellenséges erők manővereinek akadályozása
 - Műszaki zárok telepítése
 - műszaki zárcsomópontok berendezése és parancsra történő aktiválása
 - a harc folyamán az ellenség várható betörésének irányában műszaki zárok telepítése
 - szárnyak biztosítása műszaki zárral
- Egyéb/általános műszaki feladatok
 - általános és speciális műszaki felderítés
 - tüzserész feladatok végrehajtása (rögtönzött robbanószerkezetek hatástalanítása)

A fenti képességek és felszerelések a különböző gyakorlatokon felmerült igények, tapasztalatok illetve a NATO CREVAL képesség követelmények listája alapján határozta meg. A másik típusú raj, amit létre kell hozni a vegyes műszaki-technikai raj,

melyben az alábbi műszaki felszerelések találhatóak alapesetben:

- 2 klt. univerzális földmunkagép (pl.: Komat'su WB-97S)
- 2 klt. rohamhíd (MLC⁶ 30, de inkább MLC 70)

Ez a raj kiegészülhet a földmunkagépek szállításához szükséges technikai eszközökkel, illetve önálló feladat végrehajtáskor víztisztító állomással (Zenon Mini-ROWPU).

A vegyes műszaki-technikai raj alapvetően a ZHCS erődítési illetve szükséges manővertámogatási feladatait látja el.

A szakasz felkészítése során törekedni kell arra, hogy a műszaki támogatási és az általános katonai feladatokat egyharmad-kétharmados arányban kell meghatározni.

A szakaszok kiképzési időszak végén a modulok számára nincs szükség „összekovácsolásra” szakasz szinten, mert a szakaszok nem kerülnek egységes kötelékként alkalmazásra. A másodlagos műszaki képességekre történő felkészülés a kiképzési ciklus során folyamatos jelleget ölthet, mely során olyan kiképzési foglalkozások kerülhetnek levezetésre, melyek lehetővé teszik a katonák alapszintű felkészülését előre nem látható feladatok végrehajtása érdekében.

A következő táblázatban a különböző szakmákhoz rendelt elsődleges, illetve másodlagos szakmai kiképzési ágak rendszere látható:

	Robb.	Mű.zár	Mű.feld.	Átk.	Er.álc.	Tech.kik	ag.elők.	út.hé.	Rept.karb.	Mű.me.	Vízt.kik
utász	teljes, kivéve 7.	teljes	teljes	1	6	7;8;22	2	1	4-5	1-3	
kezelő (WB)		8	1; 8		1-5	12.		1-5; 8			
kezelő			1; 9	1		6; 15.		4-6			

2. táblázat: Perspektivikus műszaki szakasz szakfelkészítésének prioritásai⁵

⁵ A fekete szín elsődleges, a szürke másodlagos kiképzési ág, a számok a tárgyköröket jelölik.

⁶ MLC: (Military Load Class) Katonai terhelési osztály/a szám kistonnában adja meg például egy adott híd teherbírását

A felkészítés rendszeréből látható, hogy a műszaki csapatok felkészítése sokrétű feladat, és ezek mellé járul hozzá az általános katonai felkészítés. Az általános katonai képességeken felül az utász alegységek részére komplex harcászati felkészítés javasolt, hiszen lövész-, illetve felderítő alegységekkel közösen hajtják végre feladataikat.

A „BOCSKAI FOKOS 2010” SZÁMÍTÓGÉPPEL TÁMOGATOTT TÖRZSVEZETÉSI GYAKORLAT

A „BOCSKAI FOKOS 2010” gyakorlatnak a tapasztalatait kívánom felhasználni az elméletem helyességének igazolására.

A gyakorlat 2010. februárjában került levezetésre, mely során a következő volt a helyzet:

REDLAND hadereje BLUELAND ellen korlátozott célú támadást készít elő, és a 15. Lövészdandár Zászlóaljharccsoportai a védelem balszárnyán tevékenykednek. A feladatot az alábbi módon került meghatározásra:

A védelmi harc műszaki támogatási feladatait a BH 15. l.dd. 1. L.Z. műszaki modulja hajtja végre „SZOLNOK” fázisvonaltól „MISKOLC” fázisvonalig NKOM D-4 a zászlóalj védőkörletében.

A műszaki támogatás alapvető feladata a saját erők túlélőképességének fokozása és fenntartása, az ellenséges erők manőverének akadályozása.

Elgondolás a műszaki támogatás végrehajtására:

A BH 15. LDD. 1. LZ. védelmének műszaki támogatása az erők megóvása érdekében, együttműködve BH 15. LDD. 62. LZ. műszaki moduljával együttműködve az ellenséges erők manővereinek akadályozása illetve a saját csapatok túlélőképességének fokozása és fenntartása önállóan, továbbá az ellenlökés során a manővertámogatási felada-

tok végrehajtása együttműködve a 176. DD-al. A művelet műszaki támogatása négy fázisban kerül végrehajtásra.

A műszaki támogatás prioritása:

1. Fázis: Előrevonás védőkörletbe

- Saját erők mozgásszabadságának biztosítása;
- A saját erők megóvása, a túlélőképesség fokozása;
- Egyéb műszaki szakfeladatok biztosítása;
- Az ellenség mozgásának akadályozása.

2. Fázis: Védőkörlet műszaki berendezése

- A saját erők megóvása, a túlélőképesség fokozása;
- Az ellenség mozgásának akadályozása;
- Saját erők mozgásszabadságának biztosítása;
- Egyéb műszaki szakfeladatok biztosítása.

3. Fázis: Mozgóvédelem „SZOLNOK” és „MISKOLC” fázisvonalak között

- A saját erők megóvása, a túlélőképesség fokozása;
- Az ellenség mozgásának akadályozása;
- Saját erők mozgásszabadságának biztosítása;
- Egyéb műszaki szakfeladatok biztosítása.

4. Fázis: Ellenlökés

- Saját erők mozgásszabadságának biztosítása;
- Az ellenség mozgásának akadályozása;
- A saját erők megóvása, a túlélőképesség fokozása;
- Egyéb műszaki szakfeladatok biztosítása.

A műszaki támogatás fázisai:

1. fázis: Előrevonás védőkörletbe:

Kezdet: D-4

Vége: NKÉM D+53

- Fő szállítási és manőver utak fenntartása;
- Műszaki felderítési adatok pontosítása;

2. fázis: Védőkörlet műszaki berendezése:

Kezdet: D

Vége: NKÉM D+53

- Műszaki zárok telepítése a zászlóaljvédőkörlet megerősítése érdekében (Szükséges idő 96 óra);
- Kiemelt objektumok túlélőképességének fokozása, fenntartása (Szükséges idő 30 nap);
- Manőverutak fenntartása.

3. fázis: Mozgóvédelem „SZOLNOK” és „MISKOLC” fázisvonalak között:

- A BH 15. LDD. 62. LZ. átvezetése a telepített műszaki zárokon, azokon az átjárók zárása, a műszaki zárok aktivizálása.

4. fázis: Ellenlökés:

Kezdet: Az ellenséges erőktérnyerésének megakadályozása, nagymértékű veszteség okozása

- Fő szállítási és manőver utak, fenntartása, átjárók nyitása;
- Szárnyak biztosítása műszaki zárokkal.

Alárendeltek feladatai**BH 15. Lövészdandár 1. LZ. műszaki modul:****Szervezet:**

- szakasz törzs
- 1. – 3. műszaki-utász raj
- műszaki-technikai raj
- mobil víztisztító raj
- mozgástámogató raj

1. Fázis:

A mű. sz. pontosítja a műszaki felderítési adataikat NKÉM D+53.

A 15/1. l.z. mű. sz. felkészül a zászlóalj átcsoportosítása érdekében a manőver támogatás feladataira „SNAKE – LION” útvonalon a kijelölt védőkörletig.

2. Fázis:

A műszaki-technikai raj végrehajtja a speciális erődítési feladatokat. (Zászlóalj harcálláspont berendezése). Továbbá felkészül úthelyreállítási feladatok végrehajtására.

Az 1. – 3. műszaki-utász rajok a kijelölt helyeken robbanó, nem-robbanó műszaki zárokat telepítenek. A feladat végrehajtás után a védelmi harc időtartamára átadásra kerülnek az „A”, „B”, „C” századharccsoportoknak.

A mobil víztisztító raj víztisztító pontot telepít a meghatározott koordinátán (vízkitermelési kapacitás: egyszerű szűrés 1000 l/h, kettős szűrés: 250 l/h, tárolási kapacitás 9600 l, tárolási idő max. 24 óra).

A mozgásbiztosító raj felkészül manővertámogatási feladatok végrehajtására a Zászlóalj FH körzetében.

3. Fázis:

A műszaki-utász rajok átvezetik a 15/62. LZ. erőit a műszaki zárokon, majd parancsra lezárják az átjárót és aktivizálják a műszaki zárokat.

A műszaki-technikai raj és mozgástámogató raj felkészül az ellenlökés műszaki támogatási feladatai a Zászlóalj FH körzetében.

4. Fázis

Az ellenlökésben résztvevő erők manővertámogatása során átjárók nyitása, utak helyreállítása.

Koordinációs utasítások

- A védelmi művelet előkészítése időszakában a 15/62 LZ. műszaki erőivel.
- A logisztikai századdal vízellátás időtartama idején.

A feladat listából látszik, hogy a jelenlegi műszaki modul a feladatokat el tudja látni békeidőben, a terep műszaki előkészítése viszont sok időt vesz igénybe. A 30 nap időtartam erődítésre, illetve a 96 óra műszaki zárok telepítésére a modern elveknek nem felel meg, mivel megnő a műszaki berendezés felderíthetősége, ezáltal veszélyeztetve a harc feladat sikerét. Az erődítési feladatok meghatározásakor a kiemelt objektumok berendezését kell előtérbe helyezni, továbbá összefegyvernemi kötelékek is bevonhatók

erődítésbe, de ezt általában nem veszik figyelembe a művelet tervezése során. Legtöbbször, sajnos, a műszaki alegységet kizárólag BTR tüzelőállások kiépítésére tervezik alkalmazni az összefegyvernemi alegységparancsnokok. Szintén probléma az némely összefegyvernemi alegységparancsnok kívánsága, hogy lövész szakaszonként egy-egy átjárót létesítsünk a 3 műszaki-utász rajjal, mikor a raj létszáma ismert, többször is jeleztem, hogy 5 fő és ebből 1 harcjárművezető, 1 rajparancsnok, 1 rajparancsnok-helyettes és 2 utász. Felhívtam többször a figyelmet arra, hogy a műszaki-utász rajok századoknál vannak elosztva és századonként 1 átjáró létesítése és fenntartása felel meg a doktrinális elveknek⁷. A másik kérdés ami sorozatosan merül fel, hogy távaknásítás lehetőségei milyenek vannak a műszaki szakasznak. A válasz minden esetben az volt, hogy nincs. További hiányosság az, hogy az összefegyvernemi alegységeknél nem vesznek tudomást a műszaki-technikai, mobil víztisztító illetve a mozgásbiztosító rajokról.

A gyakorlat során az alábbi tevékenység történt:

Az átjárókat a „C” századharccsoportba tartozók kivételével sikerült lezárni, mert az a műszaki-utász raj megsemmisült, ezért az „A” századharccsoportba tartozó műszaki-utász raj volt kénytelen zárni, a műszaki modul századharccsoportba be nem osztott állománya teljesen megsemmisült. Ebből látszik, hogy a műszaki-utász rajok nem rendelkeznek elégséges önvédelmi fegyverzettel, helyette viszont rendelkezik „HOLMATRO” feszítő-vágó felszereléssel, amit a gyakorlati életben sem alkalmazunk, továbbá az is hogy a jelenlegi modul nem alkalmazható a katonai művelet dinamikájában, mivel a

modul megsemmisült a „MISKOLC” fázison.

A feltételezéseim alapján a műszaki be rendezést felderítették így az ellenséges csapatok különböző ellenrendszabályokat tudtak érvényesíteni, mint az állások gyalogos harcrendben történő támadása, mivel nem rendelkezik a Magyar Honvédség megfelelő alternatívával a gyalogsági aknák kiváltására.

GYAKORLATI TAPASZTALATOK A STRONG HAND 2010/2 GYAKORLATTAL KAPCSOLATOSAN

2010. 09. 07 – 2010. 09. 29-ig a MMZ egy kijelölt szakasza az 5/1. lövészászlóalj bázisán megalakult ZHCS-2 nemzetközi CREVAL-ján vett részt a Központi Gyakorló- és Lőtér a MH Bakony Harckiképző Központ területén. A szakasz megalakítása során az alábbi problémák merültek fel:

- Az utász állományból összesen kettő fő rendelkezett érvényes robbantásfoglalkozás vezetői igazolvánnyal;
- a mozgástámogató raj állománya nem rendelkezett érvényes gépkezelői igazolvánnyal, mivel nem volt műszaki gépkezelői kiképzés az alegységnél egy rendelt hiányosságaiból kifolyólag.

A gyakorlat körzetében a szakasz az első két hétben saját kiképzése érdekében az alábbi szakfeladatokat hajtotta végre:

- robbantási, imitációs feladatok;
- műszaki szakfelderítés;
- átjárónyitás;
- utak helyreállítása;
- Tüzelőállások fejlesztése;
- TMM-3 híd telepítése és átkelőhely üzemeltetése;
- szimulált víztisztító pont telepítése és üzemeltetése.

Az első hétvégén módszertani foglalkozás került levezetésre a TMM-3 alkalmazási lehetőségeiből az alábbi okok miatt:

⁷ ATP-52: A szárazföldi csapatok harci-műszaki doktrínája 1992.

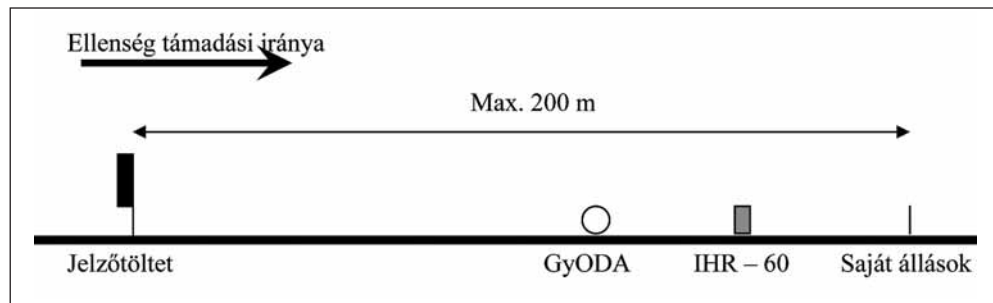
- telepítési időhatárok és módszer ismertetése;
 - alkalmazási lehetőségek ismertetése;
 - átkelőhely kommandáns szolgálat ismertetése.
- Ennek ellenére rohamhídként kívánták alkalmazni a Malom-völgyben a patak áthidalására, mert a gázló nem tette lehetővé lövészelegység áthaladását. A felderítés után, melyet személyesen vezettem, az alábbi jelentést küldtem a zászlóaljparancsnoknak:

ENGRECCEREP/MŰSZAKI FELDERÍTŐJELENTÉS

A. Amendment Módosítás/Kiegészítés	
1. YES/NO IGEN/NEM	IGEN TMŰFJ 001-HEZ
2. Designator Megnevezése	TMŰFJ 002
B.Map details: Térképpel kapcsolatos adatok:	
1. Map/Chart Series Térkép sorozatszám	Nincs
2. Map/Chart Suffix No Csatlakozó szelvény száma	Nincs
3. Map/Chart Sheet No Szelvény száma	Nincs
4. Map/Chart Edition No Kiadás száma	Nincs
5. Geodetic Datum Vonatkozási rendszer	WGS84
C. Task ID: Feladat azonosító:	
1. Task No: Feladat száma:	002
2. Engineer task nickname: Műszaki feladat neve:	TMŰFJ
D. Aim of recce - free text statement: A felderítés célja:	Gázló felderítése
E. Date-Time Group (DTG) of recce completion: A felderítés végrehajtásának időpontja:	260830SEP10B

F. Recce type: Felderítés típusa:	
1. Engineer task type: Műszaki feladat típusa:	Felderítés
2. Mobility task indicator: Mozgásbiztosítási feladat jelzése:	nincs
G. Location and nearest feature: Elhelyezkedése és a legközelebbi jellegzetes tereptárgy:	
1. Geographic place name: Földrajzi terület neve:	Malom-völgy, gázló
2. Grid Ref (1-metre location): Koordináta (1 méteres pontossággal):	33TYN2631330935
MOBILITY MOZGÁSBIZTOSÍTÁS	
H. Crossing area boundaries: Áthaladási/Átkelési terület határai:	
1. Entry Grid Ref : Belépés helyének koordinátája: Exit Grid Ref: Kilépés helyének koordinátája:	33TYN2631330935
2. Entry Grid Ref: Belépés helyének koordinátája: Exit Grid Ref: Kilépés helyének koordinátája:	33TYN2631330935
I. Minefield boundaries - a series of Grid Refs: Aknamező határai.- koordinátákkal:	Nemleges
J. Route Start Point (SP)/Nearest feature: Út kezdő pontja/Legközelebbi jellegzetes tereptárgy	
1. Geographic place name: Földrajzi terület neve:	CSUM
2. Grid Ref (1-metre location): Koordináta (1 méteres pontossággal):	33TYN2583330635
K. Route Intermediate Point (IP)/Number/Nearest feature: Út középpontja/Száma/ Legközelebbi jellegzetes tereptárgy:	
1. Geographic place name: Földrajzi terület neve:	-

2. Intermediate Point ID No: Középpont azonosító száma:	–
L. Route Release Point (RP)/Nearest feature: Út végpontja/ Legközelebbi jellegzetes tereptárgy:	
1. Geographic place name: Földrajzi terület neve:	Nemleges
2. Grid Ref (1-metre location): Koordináta (1 méteres pontossággal):	–
M. Military Load Classification (MLC) 1-Way/MLC 2-Way data: Katonai Terhelési Osztályozás; adatok 1, ill. 2 sávós útra	
1. MLC 1-Way Tracked: KTO 1 sáv-láncos:	járhatatlan
2. MLC 1-Way Wheeled: KTO 1 sáv-kerekes:	járhatatlan
3. MLC 2-Way Tracked: KTO 2 sáv-láncos:	nemleges
<p>Alkalmazott eljárások:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Szemrevételezés 2. Út szélességének megmérése 3. Vízbesség megmérése: 1,2 m/s vízbesség 4. jobbpárt járhatóságának mérése: 2,5 kg-s ejtősúllyal, 2 ütés (3 ütés alatt az út nem járható!!!) 5. balpart járhatóságának mérése ejtősúllyal: 2,5 kg-s ejtősúllyal, 0 ütés (járhatatlan gyakorlatosan is) <p>Javaslatok (a gyakorlatra vonatkozóan):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Az út megerősítése osztályozott zúzott kővel (környezetvédelmi okokból TILOS végrehajtani!!!) 2. A jobb part és bal part BTR-80-al járhatatlan, megerősítés frissen vágott fával, ami a természetvédelmi terület jellegéből TILOS!!! 3. TMM-3 hídmező lerakásához a terület egyengetése, feltöltése és fa kidöntése szükséges, ld. 2. pont, továbbá nem tudja megközelíteni mind KrAZ-255B, mind WB-93/97, mert elsüllyed. <p>Következtetések:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Az út járhatatlanságából kifolyólag az utat nem szabad használni! 2. Javasolt megkerülési lehetőség TATU útvonal és tovább Körös-hegy lőtér körzetbe. 	

Gyalogsági akadályrendszer a MH-ben⁹

A döntésre 2010. 09. 28. 22.00-ig kellett várni, addig a zászlóalj folyamatosan ezzel az úttal számolt, amin ez a gázló volt, és többször kijelentették (nem a parancsnokság), hogy TMM-3 hídmezővel kellene leküzdeni.

A szakasz a CREVAL alkalmából gyakorlatilag nem hajtott végre szakfeladatot, és ellenőrzésre nem került, bár JÓ értékelést kapott.

GYALOGSÁGI AKADÁLYRENDSZER A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

A Magyar Honvédség, mivel az állam ratifikálta⁸ az ottawai-egyezményt, nem alkalmazhat gyalogsági taposó illetve botlódrótos aknákat, ezáltal csökkentve a harcok elleni aknák védelmét. Nem kívánok az ottawai-egyezménnyel szembehelyezkedni, viszont a jelenlegi eszközök és eljárások rendszere nem elégséges.

Jelenleg a MH a következő harcanyagokat alkalmazza a gyalogsági taposó illetve botlódrótos aknák kiváltására:

- Jelzőtöltet;
- GyODA gyorstelepítésű drótakadály;
- IHR – 60 kistömegű, irányított hatású repesztöltet.

Ez a felépítés alapelveiben jó, viszont elavult köszönhetően a technikai fejlődés következtében. Az alapelve a gyalogsági akadályoknak az, hogy a harckocsik elleni aknamezők védelme érdekében telepítik. A jelzőtöltet, GyODA, IHR – 60 felfedi a járható irányokat.

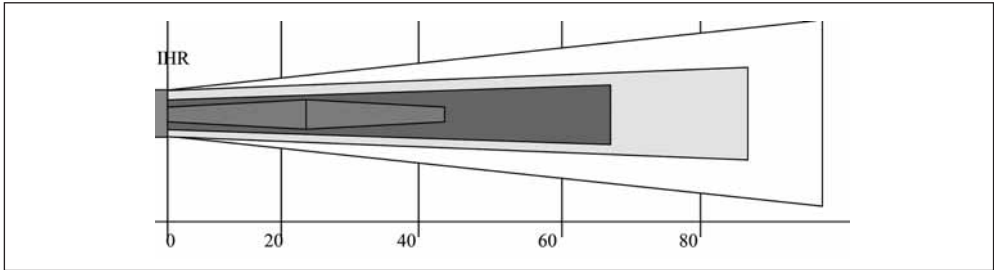
A jelzőtöltet alkalmazása, mivel pirotechnikai anyagokat tartalmaz nem megfelelő a harc megvívása során, hiszen a támadásban lévő katona figyelmét nem tereli el, hiszen stressz alatt van, és ilyenkor az elműködött katona nem fogja fel mi történik körülötte,¹⁰ és hatékonysága a védelemmel szemben nem csökken, továbbá a harci zajban nem különül el élesen a jelzőtöltet „jelzése”. A jelzőtöltet elműködése következtében a műszaki berendezés rendszere felderítetté válik.

A másik hibás eleme az IHR – 60. Már a 20. század 60-as éveiben rájöttek, hogy a repesztöltetek esetén a kidomborodó forma hatékonyabb, mert a cél az, hogy minél nagyobb területen szóródjanak szét a repeszek, ami megnöveli az egyes töltetek hatékonyságát.

⁸ 1998. évi X. törvény

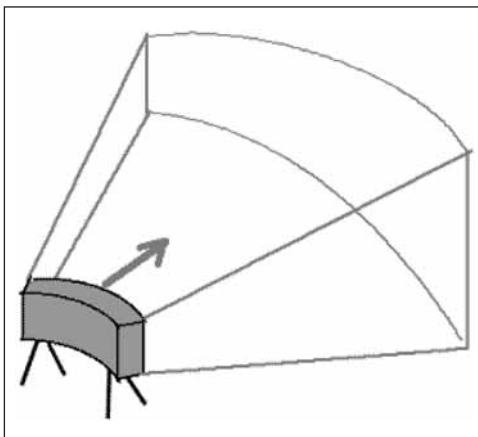
⁹ Az ábrát a szerző készítette.

¹⁰ Atkinson&Hilgard Pszichológia (harmadik átdolgozott kiadás): Edward E. Smith; Susan Nolen-Hoeksema; Barbara L. Frederickson; Geoffrey R. Loftus, Osiris Kiadó, Budapest, 2005, ISBN 963 389 713 0, 534. old.

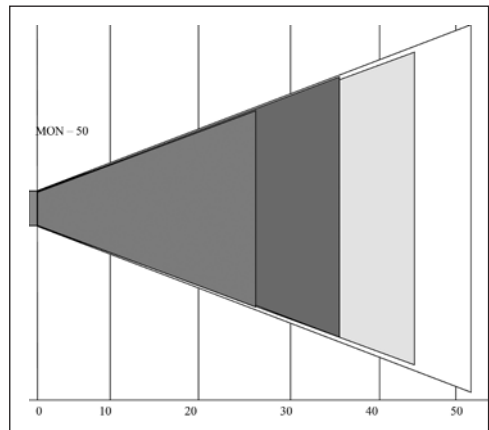
Az IHR – 60 találati valószínűségének sematikus vázlata¹¹

Az ábrán látszik, hogy a szóráskép nem a legkedvezőbb, ezzel szemben a MON – 50 szórásképja nagyobb területet fed le.

MON – 50/90 szórásképja¹²

A találati valószínűségi ábrát összehasonlítva ki lehet jelenteni, hogy a MON – 50 hatékonyabb gyalogság elleni eszköz, mint az IHR – 60. A MON család legújabb „tagja” a MON – 90, mely 2000 repeszt tartalmaz és az

MON – 50 találati valószínűségének sematikus vázlata¹⁴

1-es találati valószínűsége 51 m-ig és ezt 54°-s szögben éri el¹³.

Javasolom a MON – 50/90-hez hasonló felépítésű irányított repesztöltet alkalmazását, továbbá a gyalogsági akadályrendszer fejlesztését a következő módon:

- Lépésérzékelők, kamerák, mozgásérzékelők alkalmazása és integrálása a harcvezető rendszerekbe;

¹¹ A fehér 0,1; a sárga 0,5; a kék 0,9; a piros rész pedig 1 a találati valószínűség szempontjából. Készítette a szerző. (A számok az ábrán távolság méterben)

¹² <http://www.saper.etel.ru/mines/mon-50.html> 2010. 07. 21. 17.40.

¹³ <http://www.saper.etel.ru/mines-3/mon-90.html> 2010. 07. 21. 18.06.

¹⁴ Készítette a szerző. A jelmagyarázathoz ld. 5. lábjegyzet.

- rádióvezérelt gyűjtők alkalmazása (*nem TRR*¹⁵).

Ezek a javaslatok a gyakorlatban történő alkalmazás során lehetővé teszik a *harcászati célszerűség illetve a gazdaságosság elvének* érvényre juttatását.

Következtetések a műszaki modulra vonatkozóan

A szakasz jelenlegi rendszerített létszáma, technikai eszközei, fegyverzete, szervezete nem alkalmas önállóan műszaki támogatási feladatok végrehajtására egy lövész-zászlóalj érdekében.

A perspektivikus műszaki modul széleskörűen alkalmazható alegység lenne, amely a harc dinamikájában is megállja a helyét. A műszaki-utász rajok létszámának növelése elsődleges fontosságú, mivel az utászok leváltása nem lehetséges aknamező felderítési feladatnál, hiszen az indukciós aknakutató műszer alkalmazása a katonák számára rendkívül megterhelő és nem minden esetben alkalmazható. Az utászok a jelenlegi szervezetben műszaki felderítési feladatok közül kizárólag műszaki figyelő őrök feladatát tudják ellátni, viszont ez felderítő szerv nem mindig alkalmazható. A másik fő feladat végrehajtásához is kiemelt fontosságú a létszám növelése, mivel az átjárónyitás és átjáró kommandáns feladat végrehajtásakor, hiszen a feladat veszélyessége a jelenlegi létszámmal nem valósítható meg. A kiképzés során javasolt a tűzszerész felkészítés is az utászok részére.

További korlátozó tényező, hogy egy műszaki-utász raj van általában lövésszázadonként, így az átjárók nyitása, zárása a valóságban nem megoldható a jelenlegi létszámmal, továbbá a szárnyak lezárása műszaki zárak-

kal a harc dinamikájában. A perspektivikus műszaki modul állományával, felszerelésével, szervezetével a műszaki támogatás alapelveivel összhangban tudna tevékenykedni.

Műszaki technikailag olyan fejlesztésekre van szükség, melyek képesek önállóan a támogatott alegység harcrendjében mozogni és megfelelő páncélvédettséggel rendelkezik

Az 1. műszaki század

Az 1. műszaki század jelenleg az az alegység, amelyből a modul műszaki szakaszok kiállításra kerülnek az Zászlóaljharccsoportok részére. Jelenlegi állás szerint a műszaki század feloszlik és a századtörzs betagozódik a MMZ törzsébe.

A javaslatom az, hogy a BILDD törzsében műveletek végrehajtása időszakában jöjjön létre egy manővertámogató csoport, mely a következő szakértőkből állna:

- CIMIC/PSYOPS;
- katonai rendész;
- műszaki;
- vegyvédelmi.

Hasonló csoport „Manővertámogató dandár” megnevezéssel kialakítása folyamatban van az Egyesült Államok Szárazföldi Erejénél. A „Manővertámogató dandár”¹⁶ alapvetően egy törzs szervezet, melyhez a csapatokat mindig feladathoz rendelik, vagyis szervezete nem állandó.

Ez a csoport a hadművelleti térben koordinálhatja a műveletekhez szükséges manővertámogatási illetve egyéb támogatási feladatokat. A műszaki részt az 1. műszaki századparancsnokság illetve a Harctámogató Műszaki Század (továbbiakban HTMSZD) parancsnokság állományából lehetne kialakítani a következő megosztással:

¹⁵ A Béta-Matik Kft. által gyártott, a MMZ-nél csapatpróbázott távrobbantó rendszer, megbízhatatlansága miatt nem felel meg a harci alkalmazás követelményeinek.

¹⁶ FM 3-90.31: Maneuver Enhancement Brigade Operations, Headquarters, Department of the Army, Washington, DC, 26 Feb 2009, pd 1–7, 1–8.

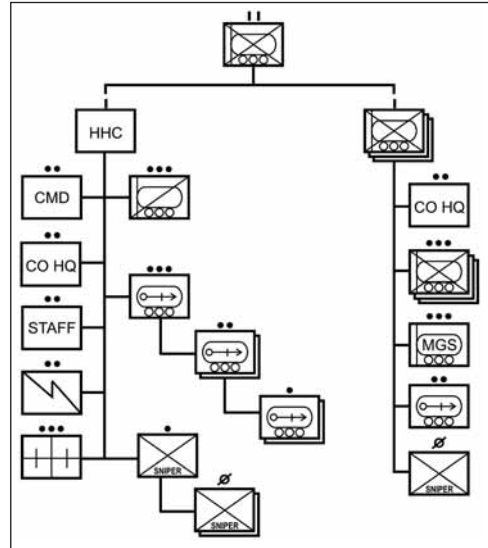
- 1. műszaki század parancsnokság:
 - Műszaki felderítési adatok begyűjtése, elemzése értékelése;
 - műszaki záruk leküzdésével és egyéb nem-hagyományos módon készített robbanóeszközökkel (IED¹⁷) kapcsolatos információgyűjtés, elemzés;
 - tábori erődítési módszerek elemzése, javaslat tétel a továbbfejlesztésekre;
 - csapatok részére szükséges víztisztítási feladatok tervezése.

HTMSZD parancsnokság:

- A század tevékenységének szervezése, koordinálása;
- saját csapatok manővereinek támogatása érdekében a nehezen járható terepszakaszok leküzdésének megszerzése;
- műszaki záruk telepítésével kapcsolatos feladatok koordinálása;
- speciális védelmi létesítmények elemzése, javaslat tétel a továbbfejlesztésekre;
- infrastrukturális feladatok végrehajtásának tervezése, szervezése, koordinálása;
- saját csapatok manővertámogatásának feladatai.

A feladatok felosztásakor törekedtem arra, hogy a két műszaki század felkészítése és felszerelése legyen a fő rendezőelv.

A MH ZHCS-II NATO CREVAL ellenőrzésre a század nagyon nehezen tudta az összeszedni a szükséges állományt és technikai eszközparkot a meglévő hiányokból kifolyólag, mivel a parancs értelmében egy katonára, egy technikai eszköz¹⁸ nem vehet részt két CREVAL ellenőrzésen.

*Stryker dandárharcsoport
(továbbiakban: SBCT)¹⁹ zászlóalj
szervezeti felépítése²⁰*

Javaslatom, mely az afganisztáni, illetve iraki tapasztalatokra épül az, hogy zászlóaljak részére nem biztosítunk műszaki alegységet és az adott művelési területen lévő parancsnok alárendeltségéből támogató erőként kerülne alkalmazásra, és ilyenkor a szakaszparancsnokok mint összekötő tiszt tevékenykednének az esetleges támogatandó zászlóalj törzsében. Ez a módszer az Egyesült Államok Szárazföldi Erejénél és Tengerészgyalogságánál, az Egyesült Királyság haderejében működőképesnek bizonyult. Tanulmányozva az amerikai szabályzatokat ki lehet jelenteni, hogy egy zászlóalj szervezetében nincs helye műszaki elemnek:

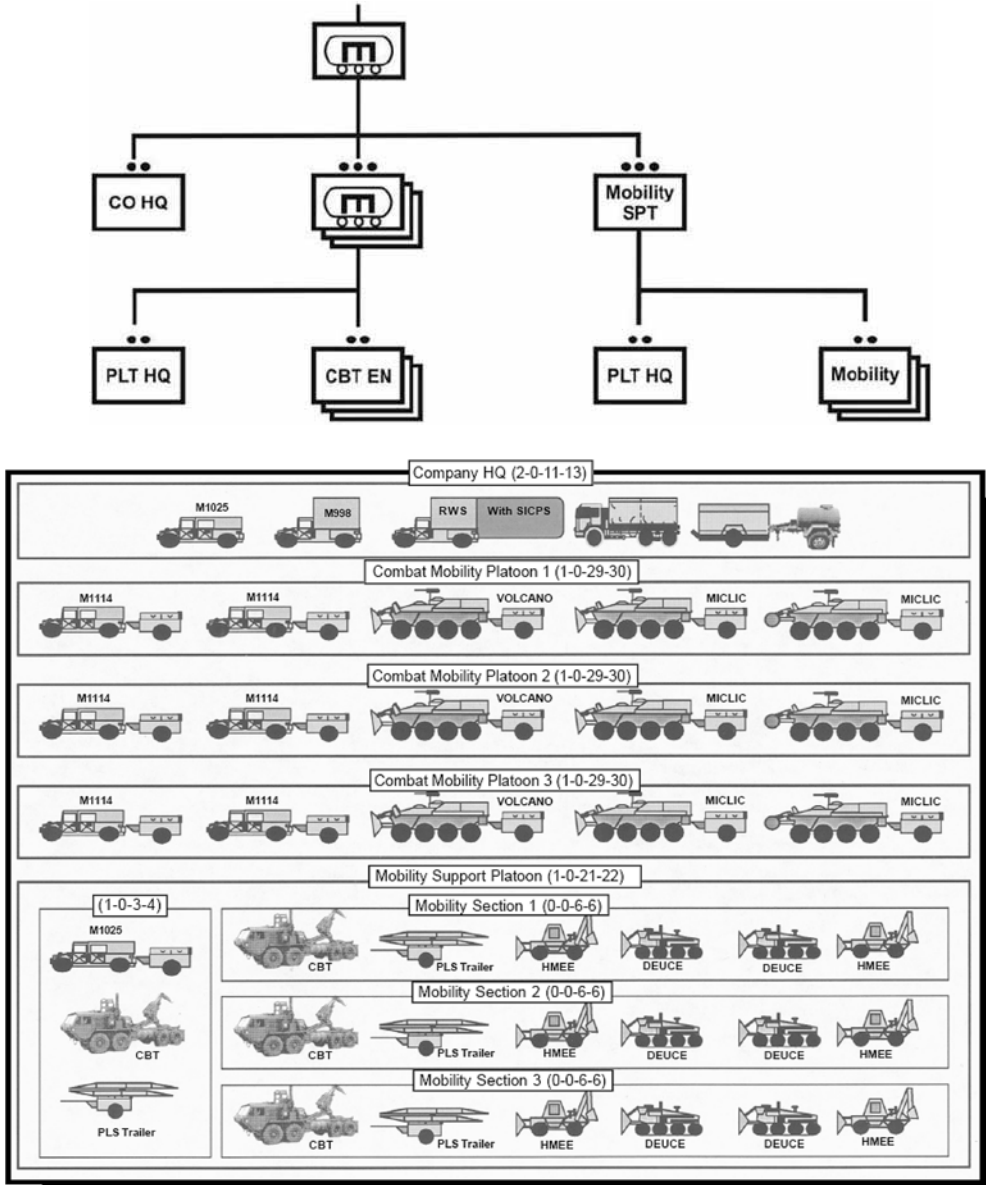
A zászlóaljak támogatását a dandárharcsoport műszaki százada végzi, amely a művelet tervezése után kiegészülhet más speci-

¹⁷ IED: Improvised Explosive Device

¹⁸ A technikai eszközök alkatrészhányából adódó hadrafoghatatlanság, technikai eszközök hiánya illetve a személyi állomány missziós leterheltsége volt a fő korlátozó tényező.

¹⁹ SBCT: Stryker Brigadier Combat Team

²⁰ FM 3-21.21: The Stryker Brigade Combat Team Infantry Battalion; Headquarters, Department of the Army, Washington; DC; 8 Apr 2003. , p 1-6, Figure 1-1

SBCT műszaki század szervezete²¹, állományábrája²²

²¹ FM 3-21.31: The Stryker Brigade Combat Team; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 13 Mar 2003., p 1-17, Figure 1-9.

²² Stryker Brigade Combat Team: A Window to the Future, by Lieutenant Robin Selk and Major Ted Read, Engineer Bulletin, April-June 2003, p. 10, Figure 1.

ális műszaki elemekkel²³, a parancsnok által felállított prioritások figyelembevételével a század moduljait támogató funkcióban biztosítja a zászlóaljok részére.

A század a következő módon épülne fel, hasonlóan a SBCT műszaki századhoz:

- Századparancsnokság és törzs;
- 1–3. műszaki-utász szakasz;
- műszaki-technikai szakasz.

A századparancsnokság a jelenlegitől eltérően kiegészülne egy híradó tiszthelyetessel, és a műszaki támogatás koordinálása érdekében egy híradó raj kerülne létrehozásra. A század a következő feladatkörrel rendelkezne:

- Saját csapatok manővereinek támogatása:
 - Mozgási pályák műszaki felderítése;
 - utak berendezésében való részvétel, azok fenntartása;
 - átjárónyitás akadályokon és műszaki zárazakon;
 - gépi híd telepítése és fenntartása (rohamszár alkalmazásával);
 - előretolt csapatlégierő leszállóhelyeinek berendezése, fenntartása
- Ellenséges erők manővereinek akadályozása:
 - Robbanó és nem-robbanó műszaki zárazak telepítése;
 - rombolások végrehajtása, műszaki zárazsomópontok aktiválása;
- Saját csapatok túlélőképességének fokozása és fenntartása:
 - Erődítési létesítmények alapözdreinek kialakítása robbantással;
- Egyéb/általános műszaki szakfeladatok:
 - Általános és speciális műszaki felderítés;
 - részvétel természeti csapások, pusztító fegyverek csapásai illetve ipari ka-

tasztrófák következményeinek felszámolásában;

- tűzszerész feladatok ellátásán belül a IEDD tevékenység.

A műszaki-utász szakaszok részére alapvető eszközként egy lehetőleg páncélozott, nagy mozgékonyaságú és felfegyverzett eszköz szükséges, mivel perspektivikusan ezek a szakaszok nem kizárólag műszaki szakfeladatot lát el, hanem általános lövész feladatokat is el. A felkészítés során törekedni kell a minél szélesebb körű, változatos kiképzés elérésére, mely az általános- és szakfelkészítésen kívül az alábbi lehetőségeket tartalmazhatja:

- Ejtőernyős, helikopteres deszant képzés;
- harctéri egészségügyi felkészítés (Combat Life Saver);
- lökiképzés minden rendszeresített kézi fegyverrel;
- pszicho-taktikai felkészítés.

BEFEJEZÉS

Nincs olyan katonai művelet, mely ne igényelne műszaki támogatást. A jelenlegi harcoló műszaki alegységek közül a MMZ 1. műszaki százada az egyik, amely felkészítéséből kifolyólag összefegyvernemi harcban harcászati szintű műszaki támogatást tud nyújtani a fentebb említett korlátokkal. A változtatásokra a hatékonyság növelése érdekében szükség van, hiszen a katonai műveletek üteme, intenzitása nem teszi lehetővé a meglévő képességek alkalmazását a jelenlegi időhatárok között.

I. (Nagy) Péter cár szavait tudom idézni zárásképpen: „Erősebb hadsereghez első sorban a műszaki csapatok számát és erejét kell növelni.”

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1998. évi X. törvény a „Gyalogsági aknák alkalmazásának, felhalmozásának, gyártásának és átadásának betiltásáról, illetőleg

²³ Például: hídépítő, útépítő, infrastrukturális stb. alegységekkel, mindig szem előtt tartva a műszaki támogatás alapelveit.

- megsemmisítéséről” szóló Egyezmény megerősítéséről és kihirdetéséről
- FM 3-0: Operations; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 14 Jun 2001. (SS FM 100-5)
 - FM 3-21.20: The Infantry Battalion; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 16 Dec 2006. (SS FM 7-20)
 - FM 3-21.21: The Stryker Brigade Combat Team Infantry Battalion; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 8 Apr 2003.
 - FM 3-21.31: The Stryker Brigade Combat Team; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 13 Mar 2003.
 - FM 34-130: Intelligence Preparation Of The Battlefield; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 8 Jul 1994.
 - FM 3-34: Engineer Operations; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 02 Jan 2004. (SS 5-100 and FM 5-114)
 - FM 3-34.221: Engineer Operations – Stryker Brigade Combat Team; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 07 Jan 2005.
 - FM 3-90.31: Maneuver Enhancement Brigade Operations, Headquarters, Department of the Army, Washington, DC, 26 Feb 2009.
 - FM 5-100-15: Corps Engineer Operations; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 06 Jun 1995.
 - FM 5-103: Survivability; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 10 Jun 1985.
 - FM 5-7-30: Brigade Engineer And Engineer Company Combat Operations (Airborne, Air Assault, Light); Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 28 Dec 1994.
 - FM 5-71-2: Armored Task-Force Engineer Combat Operations; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 28 Jun 1996, Change 2, 4 September 1997.
 - FM 5-71-100: Division Engineer Combat Operations; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 22 Apr 1993.
 - FM 20-3: Camouflage, Concealment, And Decoys; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 30 Aug 1999.
 - FM 20-32: Mine/Countermine Operations; Headquarters, Department of the Army, Washington, DC; 29 MAY 1998, Change 3, 1 Oct 2002.
 - Department of the Army, TRADOC Pamphlet 525-5, Force XXI Operations, A Concept for the Evolution of Full-Dimensional Operations for the Strategic Army of the Early Twenty-First Century; Washington, D.C.; 1 August 1994
 - ATP-52: A szárazföldi csapatok harci-műszaki doktrínája 1992.
 - Atkinson&Hilgard Pszichológia (harmadik átdolgozott kiadás): Edward E. Smith; Susan Nolen-Hoeksema; Barbara L. Frederickson; Geoffrey R. Loftus, Osiris Kiadó, Budapest, 2005, ISBN 963 389 713 0
 - Törzsszolgálat tankönyv, Budapest, 1999, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadműveleti-harcászati tanszék kutató-csoportja
 - web.etel.ru/~saper: Az Orosz Hadsereg műszaki csapatainak honlapja
 - www.hm.gov.hu: Magyar Köztársaság Honvédelmi Minisztériuma
 - www.sbct.army.mil: A SBCT program menedzsment honlapja, 2007. 08. 13.
 - Stryker Brigade Combat Team: A Window to the Future, by Lieutenant Colonel Robin Selk and Major Ted Read, Engineer Bulletin, April-June 2003 pp. 9-12.
 - Б.В.Вареньшев и др. Учебник. Военно-инженерная подготовка. Военное издательство МО СССР. Москва. 1982г.
 - Е.С.Колибернов и др. Справочник офицера инженерных войск. Издание второе дополненное и исправленное. Военное издательство. Москва. 2000г.

CSEPREGI BALÁZS ŐRNAGY: A 60 MM EXPAL M-08 COMBI AKNAVETŐ REND- SZERBEÁLLÍTÁSÁNAK EDDIGI TAPASZTALATAI

2011 első félévében került sor a 60 mm Expal M-08 Combi aknavető és 60 mm Expal M-AE-86 HE aknavető repeszlőszer csapatpróbájának végrehajtására, amely sikerrel zárult, remélhetőleg a cikk megjelenése idején már folyamatban lesz azok rendszeresítése, azonban a beszerzési folyamat sokkal régebben kezdődött.

ELŐZMÉNYEK

2004-ben, a haderő átalakítás kapcsán jelentek meg a lövészsquadok támogató szakaszainak állományában a 60 mm-es aknavetővel felszerelt aknavető rajok. Ez az akkor divatosnak és jövőbe mutatónak tűnő könnyűlövész koncepció részeként került az állománytáblába. Ez az eszköz a századszintű szervezetek megnövekedett önállóságát volt hivatva szó szerint támogatni. Helyettesítő eszközként a sürgősszerűen megfelelő, ám minden paraméterében eltérő 37M 82 mm-es aknavetővel látták el az újonnan alakult könnyűlövész zászlóaljkat, de a rajonkénti 2-2 eszköz helyett csak 1-1- aknavető került a csapatokhoz, ám ezt a számot sem sikerült feltölteni. Ez főként annak köszönhető, hogy pont ekkor megszűnő zászlóalj közvetlen 122-mm-es önjáró tarackos tüzérűtegek átfegyverzésre kerültek az említett típusú aknavetővel, ahol a nem létező 81 mm-es aknavetőket pótolták velük. Másrészt az addig raktárak mélyén pihenő aknavetők lassú kihalásra voltak ítélve, hiszen a szárazföldi csapatok egyetlenegy alakulata (a jelenlegi MH 25/88. KVZ) használta csak

meglehetősen kis számban. Ez láthatóan nem volt hosszú ideig tartható, de a 60 mm-es aknavetők beszerzése későbbi időpontra lett halasztva. Egészen 2007-ig kellett várni, amíg az Fegyvernemi Állandó Munkacsoport tüzér szekciója kézbe vette az ügyet és meghívott „szakértők” bevonásával megfogalmazta az első alkalmazói követelményeket az állománytáblában több, mint kettő éve szereplő, de addig be nem szerzett eszközről. Az idézőjel nem véletlen és semmiképp sem minősítés, hiszen nem meglévő fegyverek cseréjéről vagy harci tapasztalatokon nyugvó csapat-igényről volt szó, hanem mind az alkalmazás szintjén (könnyű lövészsquad), mind az űrméretében (60 milliméteres könnyű) addig nem létező eszköz képességeinek meghatározásáról kellett dönteni, mégpedig hosszútávra.

Az alkalmazói követelmények meghatározásánál a kibővített szekció igénybe vette azokat a tapasztalatokat, amelyeken az Egyesült Államok haderejének tanfolyamain szereztek a 25/88. zászlóalj tisztjei, tiszthelyettesi. Bár a tűztámogatást nem lehet önmagában, a haderő alegységeinek és egységeinek képességei és a hozzájuk kapcsolódó támogatások rendszerszemléletű lehetőségei nélkül vizsgálni, mégis ezek voltak az egyetlen kapaszkodók az új eszköz követelményeinek meghatározásához. Másrészről figyelembe kellett venni a legnagyobb felhasználók, a könnyű lövészsquadok igényeit is az előírások szabatos megfogalmazásához. Már az elején kiderült, hogy a könnyű vegyes (lövész) és a nevében könnyű, de felszerelt-

ségét tekintve leginkább közepes (gépesített) lövészelegységek egymással némileg szembenálló igényeit alapvetően két eszközzel lehet kielégíteni.

- egy 1 fő által is kezelhető, főként félközvetlen tűzfeladatok végrehajtására alkalmas 1 – 1,5 km lőtávolságú kézi aknavető, amely a kézi páncéltörő gránátvetők és a cső alatti gránátvetőknel hatásosabb eszközként, azok tüzét kiegészíti, de a főleg gyalogosan, beépített vagy fedett területen végrehajtott harcfeleleteket végrehajtó katonákat a harcban mindenható követni képes;
- valamint egy állványos változat, amelynek a BTR lövészpáncélosokkal felszerelt lövészsorozatok 30 mm-es gépágyú és a tervezett zászlóalj közvetlen aknavetőtüteg tűzképességei közötti űrt kell betöltenie megosztott irányzással és a felhasználható lőszeres széles skálájával.

A várhatóan alacsony számú beszerzés okán, a szekció alapvetően egy univerzális megoldásként, mindkét feladatra egyaránt alkalmas eszköz beszerzése mellett tette le voksát. Ez logisztikai és kiképzési szempontból is előnyösnek tűnt, ráadásul magában hordozta a rugalmas felhasználás lehetőségét is.

Ez a mindössze két oldalas dokumentum elegendő alapot nyújtott a szakemberek számára a harcászati műszaki követelmények meghatározáshoz. Talán nem mindenki sejt, hogy egy ilyen okmány összeállítása milyen sokrétű követelményrendszert határoz meg a vetőcső teljes hosszától (BTR oldalsó ajtók méretei) a klimatikus követelményeken át (meleg- és/vagy hidegégővi felhasználás) a szabványosításra és egységesítésre vonatkozó követelményekig (magyar szabvány és NATO egységes előírások). Nem túl gyakori elemként megjelent az elvárások között az ergonómikus felépítés is, azonban a majdani kiválasztáshoz ezt az elvont fogalmat mér-

hető és számszerűsíthető értékekkel kellett változtatni. Ezt a munkát az 5/62. lövészsászlóalj alkalmazói végezték, beleértve a vizsgálat módszerét, dokumentálásának rendjét és összehasonlításának rendszerét is. A vizsgálat a MH BHK táborfalvai gyakorlóterén került végrehajtásra – a tender újraindítása miatt két ízben is – két, majd három pályázó az előírásoknak megfelelő aknavetőivel. Végrehajtóként bevonásra került mind az 5/62. lövészsászlóalj, mind 25/88. könnyű vegyes zászlóalj kijelölt állománya. A vizsgálat során nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy a majdani felhasználók végezzék, ezért azt 1-1 aknavető kezelőszemélyzet hajtotta végre. Ezzel sikerült kiküszöbölni, hogy a vizsgálatot bármilyen más oldalról (ismert gyártó, árajánlat, fellelhető prospektusok és reklámanyagok) befolyásolni tudják. A két csoport egymástól függetlenül, de azonos szempontok alapján értékelték az aknavetőket, anélkül, hogy a haditechnikai jellemzőikről bármilyen adat rendelkezésükre állt volna. Ugyan a két felhasználó ellentmondó igényeket támasztott, a jól megfogalmazott követelmények és a vizsgálat módszerének hála ugyanaz az aknavető került a kezelők szerint az első helyre. Bár ez a vizsgálat csak kis részét képezte a pályázatok elbírásának és a beszerzés megvalósításának folyamatában, mégis fontosnak bizonyult. Később ugyanis ezen ergonómiai és funkcionális megfelelőségi vizsgálat képezte alapját a nyertes EXPAL cég 60 mm-es M-08 típusú aknavetőjének csapatpróbájához, egyben kellő tapasztalatot is nyújtott annak megtervezéséhez.

FELKÉSZÜLÉS

Annak érdekében, hogy az immár hét év óta hiányzó állománytáblás eszközök minél hamarabb rendszeresíthetők legyenek, a lehetőségekhez mérten felgyorsítottuk a csa-

patpróba folyamatát. A gyártó által végrehajtott kezelői felkészítésre a lehető legtöbb kezelőt biztosítottuk, minden esetben jól felkészített, régóta aknavető kezelői beosztásban tevékenykedő katonákból. Az első próbálövészet célszerűen az akkor végrehajtásra kerülő 82 mm-es aknavető lövészzettel egy időben került levezetésére. Sajnos, ekkor egy olyan eseményre is sor került, ami kis híján megakasztotta a rendszeresítési folyamatot, egyben felelős az azóta néha felröppenő kedvezőtlen véleményekért. Lövészet közben a lökhárító szerkezet hibájából az állványláb eltört. A gyártó azonban gyorsan reagált a felmerült problémára, a hibás alkatrészt minden aknavetőnél kicserélte és februárban maximális töltettel leadott közel 100 lövéses teszttel bizonyította annak alkalmazhatóságát. (Itt térnék ki arra, hogy a meghibásodás részben annak az alultervezettségnek volt az oka, hogy ebben a konfigurációban eddig sehol a világon nem ált rendszerbe ez az eszköz, hiszen pont a speciális igények miatt lett áttervezve az aknavető.) A csapatpróba történető felkészülés már a 2010-es évben végrehajtásra került az 5/62. lövészzászlóaljnál. Bár ezt a kiképzést 2011 februárjában megismételtük, a tavalyi tevékenység mégsem volt hiábavaló, ugyanis a kiképzők gyakorolhatták a felkészítés fogásait a tapasztalatok tükrében módosíthatták. Megjegyzendő, hogy a kiképzés inkább átképzésnek minősült, bizonyítva, hogy a helyettesítő eszközökkel begyakoroltatott aknavető kezelőknek nem jelent problémát az új fegyver kezelésének elsajátítása. Ugyanakkor kellemetlen tapasztalat volt, hogy a kiképzés során nem lehet vegyesen alkalmazni a két típusú eszközt, annak egymástól eltérő löszög számozási metodikája miatt. Ez hibákhoz, tévedésekhez vezet és ezek kijavítása időrabló feladat. Ennek (valamint a még ki nem adott, javított állványláb-szerkezetek hiánya) ellenére a csapatpróba kezdetének

tényleges időpontjára négy kiképzett kezelőszemélyzet állt rendelkezésre, valamint ezzel a feladattal egy időben a parancsnoki és tűzmegfigyelői állomány is ismétlő foglalkozásokon mélyítette el addig megszerzett tudását. A felkészítés az

- 549/135 „Kiképzési Program a Magyar Honvédség tüzérkatonái és alegységei szakkiképzéséhez”
- 549/56 „Tüzér katonák és alegységek harcszolgálati kézikönyv”
- Tü/29 Szakutasítás a tüzérallegységek önbemérő csoportjai munkájához
- Tü/50 A tüzérség lövutastása (LŐUT-86.)
- 60 mm-es M-08 aknavető Műszaki Kézikönyv
- 60 mm-es M-08 aknavető Karbantartási Kézikönyv
- 60 mm-es M-08 aknavető Kezelői Kézikönyv
- Kezelői Kézikönyv – 60 mm-es (HE) aknavető (M-AE-86)

című kiadványok alapján került megtervezésre. A kezelők felkészítését az aknavető technikai ismeretével kezdtük. A foglalkozást főként tanteremben került levezetésre. A katonák egyöntetű véleménye alapján az új aknavető bonyolultabb, mint a régi 82 mm-es aknavető, bár ez részint az alkatrészek magyarra fordításának bonyolultsága, részint a deszant változat alkatrészeinek megjelenéséből adódott. A 82 mm-es aknavetőből átképzett állomány könnyen megértette a 60 mm-es működését és használatát. A lőszerismereti foglalkozások sem jelentettek problémát, bár ezt hátráltatta a metszettek és oktató aknavető hiánya. A harcszolgálat foglalkozásokon először módszeresen került begyakoroltatásra az állomány, később a terepen, teljes harcászati felszereléssel és egyéni fegyverrel végrehajtott foglalkozásokat hajtottunk végre. Már a felkészítés során látszott, hogy alacsony tömegével,

modern, praktikus kialakítású műanyag tárolóládájával osztatlan sikert aratott.

Kiemelt fontosságú volt a munkavédelmi oktatás, hiszen az állomány a kísérleti lövészet során számos baleseti forrással kerülhet szembe, épp ezért minden tevékenység különös óvatosságra ad okot.

CSAPATPRÓBA

A rendelkezésre álló idő rövideje miatt a csapatpróba az azt általában megelőző haditechnikai ellenőrző vizsgálattal párhuzamosa került végrehajtásra. Egyébként sem indokolta semmi annak különválasztását, hiszen számos, az ellenőrző vizsgálatban szereplő lövészeti feladat megoldása vált szükségessé. Az MH ÖHP parancsnok által jóváhagyott Csapatpróba Intézkedési Terv alapján készült Csapatpróba Végrehajtási Terv szerint meg kellett megállapítani, hogy a tüzefegyver

megfelel-e az alkalmazói követelményeknek valós, terepen történő feladat végrehajtása során. Kiképzés keretében vizsgálni kellett a rendszeresíteni tervezett aknavetőhöz készletezett tokok, zsákok, kiegészítők használhatóságát és viselhetőségét is. Vizsgálandó tulajdonságok és követelmények a következők voltak:

1. Konstrukció: katonai követelményeknek megfelelő kivitel, megfelelő kezelhetőség, kezelő által végrehajtható gyors részleges szét- és összeszerelhetőség;
2. Az eszköz karbantartási, technikai kiszolgálási feladatainak vizsgálata normál és szélsőséges alkalmazási körülmények között. A karbantartás, technikai kiszolgálás különböző szintjeire vonatkozó utasítások (ajánlások) vizsgálata;
3. Megbízható és pontos működés, különböző tüzelési fogások, időjárási viszonyok között, nappal és szürkületben;
4. Hordhatósági, szállítási, tulajdonságok a várható alkalmazási körülmények között az aknavetőhöz készletezett málnaszerkezet használatával. A katonák részére biztosított különböző egyéni ruházati és egyéb harcászati felszerelésekkel (védőmellény, málnamellény) való együtt alkalmazhatóság vizsgálata;
5. A kiadott kezelési és karbantartási leírások véleményezése;
6. Lövőre gyakorolt hatás deszant módban: biztonságos és megbízható kezelhetőség.

Ez utóbbi különleges érdeklődésre tartott számot, hiszen semmilyen tapasztalat nem volt még kézi aknavetőkről. Látható, hogy a 3. és 6. pont kivételével a vizsgálandó területek egyáltalán nem kötődtek lövészet végrehajtásához, így ezek vizsgálata nem is korlátozódott egyszeri időpontra, hanem a kezelés több hónapos tapasztalatainak összegzését jelentette.

2011. február 28. és március 4. között HM FLÜ HFPTI táborfalvi Lőkísérleti és Vizsgáló Állomásán került végrehajtásra az előírt haditechnikai ellenőrző vizsgálat, melynek során álló célok pusztítása került végrehajtásra félközvetlen és megosztott irányzással, a hatástűz elemek meghatározása pedig belövessel. A vizsgálat ideje alatt az előírt szolgálati személyeket is beleértve mintegy 50 fő került bevonásra, közte 2 aknavető kezelőszemélyzet (1 raj) és egy híradó eszközökkel, periszkópos tüzér tájolóval (PAB-2A), valamint VECTRONIX digitális mérőállomással ellátott, 3 fős figyelőpont végezte a lövéstet kiszolgálását. Miután a „tűzlépcső” a lőtér kiépített aknavető tüzelőállásaiban tevékenykedett, a tűzmegfigyelők egy gépjármű segítségével három különböző figyelőpontot foglaltak el, annak érdekében, hogy megbízhatóan tudják megfigyelni az egyre nagyobb töltetekkel kilőtt aknagránátok eltérő távolságon megjelenő robbanópontjait. A lövésteteket kizárólag az M-AE-86 HE aknavető repeszlőszerrel lett végrehajtva.

Ekkor kerültek végrehajtásra – a Lőkísérleti Intézet külön terve alapján – a ballisztikai vizsgálatok, többek között lőtávolság (töltetként), szórás és tűzgyorsasági vizsgálatok. Ennek során olyan extrém kísérletek is kipróbálásra kerültek, mint például a folyamatos gyorstűz a biztonságos csőhőmérséklet eléréseig. Bár valós helyzetben ilyen tűzfeladat szinte kizárt, fontos tapasztalatokra tett szert a kezelő állomány a lőszer-előkészítésével és azok biztonságos kezelésével kapcsolatban. Felmerült, hogy bár a lőszer műanyag védőburkolata korszerű és biztonságos megoldás az aknagránátok szállítására és tárolására, azonban ez sem nélkülözheti a lőszer-előkészítés fázisát. Magyaratzként elmondható, hogy az alkalmazói követelmények kiírásakor a részben gyalogosan végrehajtandó harctevékenység során előforduló lőszer-utánpótlást a részleg úgy kívánta megoldani,

hogy a lőszer akár kézi erővel is biztonságosan, páramentesen és felhasználásra készen szállíthatóak legyenek. Így lehetővé vált, hogy a katonák (akár személyes málhájukban is) néhány aknagránátot magukkal tudjanak vinni, kizárva azt, hogy lőszerhiány lépjen fel ezzel a lőszerszállító és rakodógépre legyen utalva az alegység. A lőszer egyesével műanyag dobozokba vannak csomagolva, légmentes lezárásukról gumi tömítőgyűrűs, menetes fedél gondoskodik, amelyet a gyártó még vastag szigetelő-szalaggal is lezárt. Ez utóbbi anyag azonban a hőmérsékletre igen érzékeny. Hidegben rugalmasságát elveszítve gyakran elszakadt, így adva munkát a MH-ben nem rendszeresített, de majdnem minden katonánál megtalálható zsebkések és bicskák széles skálájának.

Később a kezelők a lőszer-előkészítés időszakában – nevével ellentétben, hiszen maga az aknagránát előkészítést nem igényel – ezeket az elemeket előre eltávolították. Az is bebizonyosodott, hogy a kicsomagolás ideje

negatívan befolyásolja a gyakorlati tűzgyorsaságot. Annak ismeretében, hogy egy aknavető kezelőszemélyzet csak 3 fős (vetőparancsnok, irányzó, töltő-lőszeres), az egyetlen mód a tűzgyorsaság elfogadható szinten tartására az volt, hogy a tűzfeladathoz csoportosítani kellett a löszereket, olyan állapotban és távolságban, ahonnan a töltő azt könnyen elérheti és egy mozdulattal a csőszájhoz emelheti. Váratlan segítségként jelentkezett, hogy a csőszájra szerelt, csonkakúp alakú lökeshullám-terelő egyfajta töltőtölcséreként működve segíti a gyors és biztonságos töltést. A vizsgálati lövészet során megpróbáltuk bevonni a vetőparancsnokot a töltés folyamatába, azonban egyértelműen kiderült, hogy az nem lehetséges. Lövés közben ugyanis nagyobb – akár 20 cm-es – utólagos lángkicsapások is tapasztalhatók, ezért főként gyorstűzek lövésénél elengedhetetlen annak figyelemmel kísérése, nehogy a töltő a következő aknagránátot idő előtt helyezze a csőszájhoz. Amennyiben ismert volt a tűzfel-

adat végrehajtásához szükséges és elégséges löszermennyiség, a kezelők az aknagránátokat közvetlenül az aknavető mellé halmozták fel, célszerűen a löszeresládák tetőlapjára. Ez biztosította a tűzfeladatok gyors végrehajtását, azonban valós körülmények között (harchelyzetben) ez csak akkor végrehajtható, ha az rövid időn belül felhasználásra kerül, mert így nem biztosított a gránátok és töltetek időjárási hatásokkal szembeni védelme (napsütés, pára).

A haditechnikai ellenőrző vizsgálat egyik kiemelt vizsgálati eleme volt, hogy a löszerek az előírt hőmérsékleti viszonyok között alkalmazhatóak-e. Ezt a HTI szakemberei temperált gránátokkal végrehajtott lövészet keretében mérték a figyelőpont segítségével, melynek során megállapítható volt, hogy a gránátok biztonságosan lőhetők akár -20 és +40 Celsius fok közötti hőmérsékleti tartományban is. A gyújtók minden esetben működtek. Lőtávolságban ugyan – a várakozásoknak megfelelően – észlelhetőek és mér-

hetők voltak az eltérések, de ez biztonsági kockázatot nem jelelt. Ezen feladatoknál jó hasznát vette az állomány az aknavetőhöz készletezett – egyébként a felforrósodott csőszerkezet megfogását biztosító – hővédő kesztyűt.

Összességében elmondható, hogy a tervezett feladatokat az állomány maradéktalanul végrehajtotta és a lövészet közben rengeteg tapasztalatot gyűjtött az eszköz kiszolgálásával kapcsolatban. Egyik ilyen a lőszerkezet kezelésével volt kapcsolat. A gránát gyújtóján kis ellenőrző ablak mutatja annak biztosítottságát, jelezve azt, hogy sem málházaskor, sem rakodáskor, sem pedig a lövészkor fellépő erőhatások miatt nem történhet meg a gyújtó idő előtti elműködése és a gránát biztonsági távolságon belüli robbanása. Ennek zöld színe mutatja a töltőnek, hogy a gránát felhasználható, ezért célszerűnek tűnt, hogy a lövészet közben hangos „ZÖLD!” szóval jelezze azt a vetőparancsnoknak.

A TÜZELŐÁLLÁS

Az aknavető tüzelőállásának berendezése és kialakítása hasonlít a 82 mm-es aknavetőnek a tüzelőállásához. Mindössze arra kell figyelni, hogy az aknavető alacsonyabb és ezért nem lehet mélyre ásni a kiépített tüzelőállást, amennyiben félközvetlen tűzfeladatokat is végre akarunk hajtani. Ez a probléma magas fűvel borított illetve alacsony bozótos területen is problémát jelenhet, hiszen az irányzékhoz nincs toldat, hogy magasabbra kerüljön az optikai irányvonal. Az érem másik oldala, hogy a kis méretből adódóan az eszköz nehezebben felderíthető, valamint a tüzelőállás kiépítése is sokkal kevesebb földmunkát igényel. A fedett tüzelőállást is lehetőleg úgy kell kialakítani, hogy az alacsony építésű mellvédje legyen, hogy az aknavető irányzásánál megfelelő kilátást biztosítson a célterületre. Fedett tüzelőállásból

történő megosztott tüzelés esetén szükséges, hogy a fő illetve a tartalék kiegészítő célokat is megfelelően lássa az irányzó.

A 60 mm-es aknavető tüzelőállásának kiválasztása odafigyelést igényel. Mivel a villaállványhoz tartozó talplemeznek kicsi a mérete a 4-es és 5-ös tölteteken végrehajtott lövés a talajra 650 és 750 kg/cm² nyomást gyakorol, ami elég nagy ahhoz, hogy az aknavető instabil legyen. Ez nem csak az aknavető stabilitására gyakorol hatást, hanem közvetve az aknavető tűzgyorsaságára. Ezért gondosan kell kiválasztani és előkészíteni az aknavető talplemezének helyét főleg akkor, ha nagyobb 3-as, 4-es vagy 5-ös tölteteken hajtunk végre lövészetet.

A 2011. februárban végrehajtott – az új állványláb-szerkezet megbízhatóságát igazoló – lövészet kezdetén a TÁS a korábban kialakított (kiásott) aknavető tüzelőállások egyikéből került kijelölésre, amelyben a felazult homokos talaj miatt a tűzfeladatok csak körülményesen váltak végrehajthatóvá. A kis átmérőjű talplemez és a laza talaj azt eredményezte, 3-8 lövést követően az aknavető talplemeze 20-30 cm-re beleásódott a talajba (5-ös tölteten). A talplemezek lecsúszásával az aknavető több alkalommal is kibillent az egyensúlyából, illetve a súlypont egyre hátrébb helyeződésével a cső egyre magasabb emelkedési szögön tüzelt, ami jelentős hibákat okozott. Természetesen, ez csak az irányzás ellenőrzése nélkül, gyorstűzben leadott lövéseknél jelentkezett.

Érdemes az előkészítés során a talplemez alá homokzsákokat ásni, hogy az aknavető talplemeze könnyebben vezesse el a talajra gyakorolt hatást. A lövészet azt mutatta, hogy amennyiben ez lehetséges, akkor a lövészet előtt érdemes 2, 3 és 5 tölteten, nagy csőállásnál egy-egy gránátot löni, hogy az aknavető megfelelően beüljön a talajba.

Minden esetben törekedni kell arra, hogy ha csak lehet, időt kell szakítani az aknavető

tüzelőállásának előkészítésére, főleg kavicsos, törmeléken talajon. A kavicsos területen az előkészítést magában az aknavető talplemez helyének fellazítását és homokzsákokkal történő „kibélelését”. További tapasztalat, hogy lövészet közben az aknavető felgyúri maga mögött a talajt. Amennyiben nincs elegendő idő a TÁS előkészítésére, akkor legyen előkészítve homokzsák és sáncszerszám vagy gyalogsági ásó.

További lényeges utasításként kell megfogalmazni, hogy tüzelés közben az irányzónak az állványláb bal oldali, míg a töltőnek a jobb oldali villát kell stabilan tartania annak érdekében, hogy az aknavető ne mozdulhasson el oldalra. Nagy töltet esetén az irányzónak minden lövést követően ellenőrizni kell a szintezést, míg kisebb töltet esetén (0-2T) 4 lövedékes gyorstűz-sorozatokat is biztonságosan kilőhetők. A gyorstűz sorozatokat a leggyorsabban úgy lehet kilőni, hogy az irányzót a vetőparancsnok csak az első lövés kiváltása előtt ellenőrzi. Az aknavető torkolatszintje alacsonyan van, ezért a vetőparancsnoknak fel kell térdelnie és oda kell hajolnia, az irányzónak pedig el kell onnan hajolnia. Ez időt vesz igénybe, ami csökkenti a tűzgyorsaságot. Meg kell bízni az irányzóban, hogy képes jól szintezni két lövés között. Természetesen, ez csak megfelelő kiképzés és gyakoroltatás után lehetséges. Amennyiben megfelelő az aknavető stabilitása, akkor az irányzónak sem kell ellenőrizni minden lövésnél az irányzékot. Mivel idővesztéssel jár, hogy az irányzó felhajoljon az irányzék magasságáig és újból irányozzon. Elegendő az irányzék hátsó libelláját ellenőriznie. Ott láthatja, ha túlságosan elmozdult és szükséges az irányzáson korrigálnia. Az aknavető parancsnokának – a balesetek elkerülése érdekében – szabad szemmel figyelnie kell a vető elmozdulását.

A láb stabil tartásával, oldalban nem mozdult ki az aknavető 0-05 vonásnál többet, még hat gránát gyorstűznél sem, míg a talp-

lemez süllyedése jelentős emelkedési szög különbséget okozhat, amely azonban gyors újrainyázzással kiküszöbölhető.

GYORSTŰZ

A 100 gránátos gyorstűz sorozat vizsgálat célja az volt, hogy 1 perc alatt mennyi gránátot lehet ellőni az aknavetővel biztonságosan, bár mint az elején említettem, ennek valós körülmények között szinte semmi esélye sincs. A lövések során az irányzó nem ellenőrizte az irányzást. Az aknavetőt a vetőparancsnok figyelte, hogy elmozdult-e jelentősen. A kezelő vezényszóra engedte a csőbe a gránátot. A gyorstűz sorozat lövésénél megfigyelhető, hogy a hőmérsékletváltozás hatására izzik a levegő a lökeshullám terelő felett mikor a gránát elhagyja a csövet egyre nagyobb lángcsóva jelenik meg. Az első végrehajtásnál 1 perc 12 másodperc alatt 25 db 1T gránát került kilövésre, a cső pedig felmelegedett majdnem 150 fokra. Ezt még több végrehajtás is követte, bár a végrehajtások közt meg kellett várni, hogy a cső lehűljön 10-15 fokra. Ez perceket vett igénybe. A mérésel igazolt tapasztalatok alapján elmondható, hogy begyakorolt állomány mellett az eszköz képes az előírt 20 lövés/perc elméleti tűzgyorsaságot biztosítani. Egyben korlátozásként is kijelenthetjük, hogy az aknavetővel folyamatosan maximum 1 percig lehet lőni és folyamatosan legfeljebb 20 gránátot lehet egymás után tölteni. Ezek az adatok azonban messzemenőkéig kielégítik a felhasználók igényeit.

A DESZANT AKNAVETŐ

Mint a fentiekben említettem a könnyű, kézi aknavető teljesen új típusú fegyver a Magyar Honvédségben. Az aknavetőt deszant üzemmódban kézi elsütéssel kell használni, különben nem lehet vele célozni. De-

szant üzemmódban jelentősen csökken a tűzgyorsaság, mivel minden gránátnál irányozni kell. OT és 1T gondos irányzással meglepően jó szórásképet kaptunk, ez azonban nem harci tapasztalat, hanem egy békeidős kísérleti lövészet eredménye. A részvevők egyöntetűen kiállnak amellett, hogy már néhány gránát kilövésének szükségessége esetén is érdemesebb az állványos variáció harchoz tétele. Az aknavető felállítása – mint arról a későbbiekben szó lesz – egyáltalán nem hosszú folyamat, ezután pedig a tüzelés gyorsasága és pontossága vitathatatlan! Véleményem szerint ez a módozat igen ritkán szerepelhet a lövészsorozatok elképzelt felhasználási területein. Csak a várhatóan beszerzésre kerülő köd és világító aknagránátok alkalmazásával látok reális felhasználási lehetőséget, hiszen a jelenleg használatos ködgyertyák és világító jelzőtöltények képességeit sokszorozná és egyben egészítené ki a gyalogosan végrehajtott harcfeleladatok során. Ez főként nem a fegyver pontosságának köszönhető, hanem annak, hogy a kezelő – legyen bármilyen képzett is – képtelen pusztán a csőszájjal irányozva pontszerű célokat leküzdeni. Bár sokakban felmerülhet, hogy az irányzót milyen hatások érik a deszant-változattal történő lövészet során, a szerző saját tapasztalata, hogy a visszarúgás közel 100%-át a talaj fogja fel és az a kezelő tevékenységét semmilyen sem befolyásolja.

ERGONÓMIAI ÉS FUNKCIONÁLIS MEGFELELŐSSÉG

Az ergonómia és funkcionalitás elemzésének célja jelen esetben a kezelőelemek kialakításának, elhelyezésének és erőszükségletének vizsgálata volt, beleértve a különböző hordszerkezeteket is. A tervek szerint ezek az alábbi témakörök szerint csoportosítható:

– Járműre/járműről szállás, szállítás különböző járművekkel.

- Tüzeléshez kész helyzetbe/menethelyzetbe állítás.
- Alapirányba tájolás, irányzás, irányzék- és oldalváltoztatás, irányzó-berendezések kezelése
- Tüzelőállás váltása; menet gyalogosan, a málhaszerkezetek használatával, illetve használatával nélkül, a málhaszerkezetek hordhatósága, akadályok leküzdése

A csapatpróba során vizsgáltuk a nyári és téli ruházatban, valamint vegyvédelmi felszerelésben végrehajtott kiszolgálást is. Előbbi esetben a főként a rendszeresített téli kesztyűre, az utóbbi esetben pedig a gázálcban végrehajtott tevékenységre helyeztük a hangsúlyt.

A szállító járművek tekintetében a Rába H-14, a Mercedes UNIMOG-4000, a Mercedes MB-270 BA10 (ponyvás) gépjárműveken, a MI-17 szállító- és a MI-24 harci helikoptereken, valamint a lövészsorozatoknál jelenleg erre a célra rendszeresített BTR-80 típusú harcjárműveken való szállítást, valamint az azokra(-ba) történő fel- és leszállást értékeltük, mind a szállítóáda, mind a málhaszerkezetek tekintetében. Egyik esetben sem jelentkeztetett probléma, bár minden esetben kényelmesebbnek tűnt a málhaszerkezetek feladogatása, különösen a tehergépjármű platója esetén.

A harchoz és a harctól tétel is viszonylag egyszerű és problémamentes, az öltözeti változatoktól függően 50-75 másodperc alatt végrehajtható. Egyedül málhakeretbe történő rögzítés igényel nagy odafigyelést és gyakorlatot, itt egy-egy rossz mozdulat akár meg is triplázhatja a végrehajtás idejét. A gyakorlatok során sokkal hatékonyabb és gyorsabb, ha a hordkeretet nem használtuk hozzá. A kiinduló helyzetben az irányzó vállán van az aknavető a szerelt villaállvánnyal, a töltő-kezelő kezében a talplemez, a parancsnoknál pedig az irányzék. Így „vállról” rendkívül gyorsan lehet harchoz tenni és színtezni, begyakorlott

állománnyal 30-40 másodperc alatt. Ugyanígy szükségtelen hordkeretbe tenni kisebb távolságokon, főleg akkor, amikor a harctól tétel után a harcjárműbe kell szállni. Kiképzett kezelőszeméllyel 10-20 másodperc alatt harchelyzetből „vállra lehet venni”.

Alapirányba tájolás során a vizsgálatot vég-re kellett hajtani előre meghatározott tájolóirány irányszögeivel (alapszögmérő állásokkal), iránylécekkel; CN katonai tájolóval; illetve VECTRONIX digitális mérőállomással és PAB-2/A tájolóműszerrel is. Mind a négy módszerrel lehetséges az aknavető tájolása, bár némileg lassítja a folyamatot az utóbb említett eszközzel, hiszen a tájolóműszer 60-00 vonással dolgozik, míg az aknavető 64-00 vonással. A CN katonai tájolóval végrehajtott tájolásnak megvannak a maga fogyatékságai, mert a tájoló kizárólag mágneses északi irányhoz képest tud szögeket (azimutot) megadni. A térképeken használt hálózati északi irányhoz való áttéréshez szükséges szöget nem lehet rajta állítani. Így a CN tájolóval megosztott irányzáshoz tájolni csak abban az esetben célszerű, ha a vető parancsnok teszi ezt meg, tüzelőállása és a figyelőpontja megközelítőleg (50 méteren belül) egy helyen van. (Ilyen eset lehet például, ha a figyelőpont egy ház tetőterében van, a tüzelőállás pedig a ház mögötti udvaron.) A CN tájolóval való tájolás meglehetősen pontatlan és nagy odafigyelést igényel biztonsági távolság meghatározása lövészet során. Legszerencsésebb eset egyértelműen az, amikor a VECTRONIX műszerrel lehetséges a tájolás, ez a műszer ugyanis képes 64-00 vonásban is dolgozni és megfelelő pontosságot is biztosít.

A csapatpróba során 500–1500 méter közötti, álló, gyalogos cél(ok)ra, valamint 1000-2000 méter között látható, (harc-)jármű célra hajtottuk végre félközvetlen irányzási feladatokat. Megállapítható, hogy elvben az ilyen típusú célok leküzdhetőek, tiszta időben az optikában jól láthatóak. A kezelőszervek el-

helyezkedését és azok kényelmes használatát, gyakori löelem helyesbítéssel és új célra irányzással vizsgáltuk. Ennek során valószerű és extrém nagy irányzék- (300 vonás feletti) és oldalváltoztatásokat (800 vonás feletti) alkalmaztunk, ahol az állványlábak gyors áthelyezése is szükségessé vált. Ehhez természetesen a társ segítségét is igénybe kellett venni, de még kirívó esetekben is megoldható az új célra irányzás 30-40 másodperc alatt.

A 60 mm-es M-08 aknavetővel könnyen lehet tüzelőállást váltani. A kezelőállományra való felmálházás nélkül, legalább 200 méter távolságba, gyalogosan, az eszköz minimális szétszedésével végrehajtott tüzelőállás-váltás gyakorlása során azt az elképzelt helyzetet teszteltük, amikor szükségessé válik, hogy a raj ellenséges tűzhatás alól kivonja magát. Az aknavetőt szétszedés nélkül egy vagy két fő kézbe veszi és kézben tartva elmozog a következő tüzelőállásig. A végrehajtások során egyszer sem esett le a talplemez a csőfarról, az eszköz tömege pedig nem gyakorolt különösebb megterhelést az állományra. Az irányzékot ebben az esetben is célszerű levenni az aknavetőről, azt a vetőparancsnok viszi. A könnyített harcászati felszerelés minden további nélkül viselhető és hordható az eszköz kiszolgálása folyamán. Az aknavetőhöz tartozó málházakok egyikebe bele lehet tenni az összes olyan tartozékát (deszant markolat, deszant talplemez, tisztító rongy, tűzvezető tábla, esetenként a talplemez) ami nem fér rá a hordkeretre. További feladat volt a málházott aknavetővel, könnyített harcászati felszerelésben és egyéni fegyverzettel végrehajtott 5 km-es gyorsított menet, amely esőben, +3 Celsius fokban, sáros talajon került végrehajtásra. Amikor a málhakeretre felhelyezünk minden tartozékot (villaállvány 6,6 kg; cső 5,8 kg; lökéshullám terelő 0,9 kg; TASZT készlet, tisztító kefe, talplemez 4,33 kg), az majdnem 20 kg.

Azonban, lehetőség van a talplemezt a lő-

szerszállításra használt nagyobb hátizsákban is elhelyezni, ezzel segítve a tömeg egyenletes elosztását a kezelők között. Egy aknavetőnek a szállítása esetén az alábbi elosztás a célszerű:

vetőparancsnok: irányzék, TASZT, lőszer
 irányzó: állvány, szerelt cső
 töltőkezelő: talplemez, lőszer

Negatívumként elmondható, hogy a málhakeret nyomja az irányzó hátát, és alacsonyra helyeződik a súlypontja, ami némileg megnehezíti az eszköz szállítását. Előfordult, hogy gyakorlások során a hevedereken több csat is eltört. Talán a hordkeret kialakítása a legkevésbé ergonómikus.

A málhszerkezetek hordhatósága felmál-

házott aknavetővel történő akadályok leküzdése során célszerűen a lövész akadálypálya elemeit használtuk, minden esetben azt vizsgálva, hogy mennyire változtatja meg a kezelő súlypontját az eszköz. Sajnos, gyakorló gránátok hiányában ezt a löszeres hátizsákokkal nem tudtuk tesztelni. Végrehajtásra került feladatok voltak a harcárokból, harcárokba történő ki- és bemászás; egyenetlen, köves talajon való átjutás; a 2 méteres fal leküzdése egyénileg vagy társ segítségével; épületbe bemászás ablakon keresztül; függőleges létra (pl. tűzlétra) megmászása, valamint a lapos- és oldalkúszás is. Bár a vizsgálat során több, néha egymással ellentétes vélemény is született, kijelenthető, hogy egy fizikailag kellően felkészült katonának hosszabb-rövidebb gyakorlás után nem okoz problémát az akadályokon való átjutás. Természetesen, a 82 mm-es aknavetőnél lényegesen jobban teljesített a kevésbé elfogadható málhakeret ellenére is. A 7,7 kg tömegű deszant aknavető esetén – annak hordhevedere segítségével – gyakorlatilag mindent le lehet küzdeni, amit gépkarabéllyal.

LŐTÁBLÁZAT

Súlyos hiányosságként jelentkezett, hogy az eszközhöz nincsen lőtábla! A végrehajtó állomány részére csak egy TÖLTETKIVÁLASZTÓ TÁBLÁZAT áll rendelkezésre, igaz, ez minden löszeresládában megtalálható. Ez azonban nem tartalmazza sem a meteorológiai és ballisztikai eltérések miatti szükséges javításokat, sem a töltetenkénti löszöghatárok közötti távolságokat minden irányzékálláson, de teljességgel hiányoznak a röppálya-magasság és a szórás adatai is. A javítások meghatározásához szükséges alapadatok, illetve a lőtávolságok minden tölteten és irányzékálláson való feltüntetésének hiánya nem teszi lehetővé az eszközben rejlő teljes lehetőségek kihasználását, illetve az első lö-

vések becsapódási helyének lehetőség szerinti megbecsülését sem. Ennek oka, hogy az eddigi felhasználók az eltérő szervezés miatt nem alkalmazták ilyen szerepkörben azt a típusú aknavetőt. Ennek a magyar igények szerinti pótlása a cikk írásakor folyamatban volt.

ÖSSZEGZÉS

A 60 mm M-08 Combi aknavető egyesíti azokat a tulajdonságokat, melyek megfelelőek egy harcjárművel felszerelt (közepes), illetve harcjármű nélküli (könnyű) lövészszázadban történő alkalmazásához is. A harcjárműves alegységeknél történő alkalmazás esetén a villaállványos változat a megfelelőbb, amely nem nélkülözi a deszant változat által biztosított rugalmasságot sem. Hátrányai közé lehet sorolni a hozzá tartozó málhakeret hordhatóságát (ami egyébként nagyon hasznos és szükséges lenne) és a lőtáblázat (remélhetőleg átmeneti) hiányát. Nagy előnye az elődjéhez képest, hogy nagyobb a tűzgyorsasága, könnyebb a szállítása, a gránátjainak az előkészítése leegyszerűsödött és időben lerövidült, gyorsabb a harchoz tétel, könnyebben lehet vele akadályokat leküzdeni. A nagyobb lőtávolság mellett pontossága is elismerésre méltó. Nem utolsósorban, a kezelők kedvelik, jó hatással van az alegység moráljára és sokoldalú lehetőséget biztosít a századparancsnok kezébe az alegység tűzzel való támogatására. A jövőben rendszeresíteni tervezett (kőd, világító), valamint a nemzetközi piacon beszerezhető aknagránátokkal (IR, titán-tetraklorid töltetű, stb...) együtt pedig egy nagyon ígéretes fegyver-löszér kombinációt vetít előre. Azt, hogy mennyire hasznos egy ilyen kategóriájú fegyver, azt a jövő dönti el, de meggyőződésem, hogy az adott körülmények között hatékony aknavető kerülhet az alegységek állományába.

MADARÁSZ GÁBOR SZÁZADOS: VECTOR 21B LÉZERTÁVMÉRŐ ALKALMAZÁSA A LÖVÉSSZÁSZLÓALJAK CÉLFELDERÍTÉSÉBEN ÉS A TŰZ VEZETÉSÉBEN

A VECTOR 21 fejlesztését 2001-ben kezdte el a svájci székhelyű Leica Geo-systems-ből alakult – majd a francia Sagem Csoporhoz csatlakozó – Leica Vectronix AG. A cégcsoport és jogelődjei által korábban gyártott geodéziai és tüzér műszereket már ismerhetik a szakmabeli Olvasók úgy, mint a MO TAS-10 (TZG-90) giroszkópos célfelderítő műszert, vagy a korai gyártmányú WILD T-2 teodolitot.

A távmérő kialakításakor megőrizték az előző század végi VECTOR 1500 és VECTOR IV ergonomikus formáját és bevált lencséit, melynek eredményeképpen egy – megfelelő időjárású és légköri viszonyok között – 12 km-es mérési távolságot is elérni tudó, a szabvány NATO célok (2,3 m x 2,3 m kiterjedésű) észlelését 10 km-ről és 90%-os valószínűséggel történő azonosítását már 5 km távolságból lehetővé tevő, széles körűen alkalmazható moduláris (digitális szögmérő egységgel, éjjellátóval, GPS vevőkészülékkel, digitális rádiókkal stb. összeköthető) műszert hoztak részre.

A lézertávmérő olyannyira népszerűvé vált, hogy alapvető és meghatározó mérőműszer lett az USA szárazföldi erőinél (US Army), a Francia Hadseregénél (Armée de Terre) és a Német Szövetségi Hadseregénél (Bundeswehr) –, melyeknél több ezres (!) darabszámúban rendszeresítették különböző alap-, illetve moduláris változatait, de az Egyesült Arab Emírátságok is a műszercsaládra alapozva szereli fel tüzérfelderítő erőit a XXI. század hadszíntereinek kihívásaira készülve.

FELDERÍTÉS, TÜZÉRFELDERÍTÉS ÉS TŰZTÁMOGATÁS

Egy jól megszervezett és hatékonyan működő felderítő rendszer kellő segítséget nyújt, és megfelelő előrelátást biztosít a törzseknek és a parancsnokoknak az elhatározásuk meghozatalához, valamint a csapatok vezetéséhez.

A harcoló csapatok a harcérintkezés vonalában jó felderítő forrást jelentenek. Az előretolt harcállásaik, felderítő szakaszaik, felderítő járőreik és figyelőpontjaik megfigyelés alatt tudják tartani közvetlen közelükben lévő tevékenységeit. *A jó felderítés sikerre visz!* Hiányában a döntéselőkészítés és a parancsnok döntése nem végezhető el teljes megalapozottsággal. Forrásait tekintve ide soroljuk *alegység szinten* a harcélőrsöket, a felderítő katonákat és járőröket, a tűztámogató-tűzfigyelő csoportokat, rejtett figyelőket stb., illetve az értékelő jelentéseket, a hadifoglyok, helyi lakosság és menekültek kikérdezése során nyert információkat is.

A célok elérése érdekében a különböző felderítési nemektől származó információkat egy integrált felderítési rendszerben kell feldolgozni, „áramoltatni”, valamint időben biztosítani az adatokat a döntést előkészítő törzsek és döntést hozó személyek részére.

A felderítés, és legfőképp a *tüzérfelderítési nem*, a harctámogatás végrehajtásához elengedhetetlenül szükséges, melynek eredményeként kerülnek meghatározásra a tá-

mogató tüzek végrehajtásához elengedhetetlenül szükséges céladatok: a célok koordinátaíainak, jellemzőinek, sebezhető pontjainak meghatározása. Ezen információk kellő segítséget nyújtanak a parancsnok és a tűztervezésben résztvevő részlegek, csoportok feladatainak ellátásához, a nagy értékű (HVT) célok, valamint a pusztításra kijelölt célok kiválasztásában.

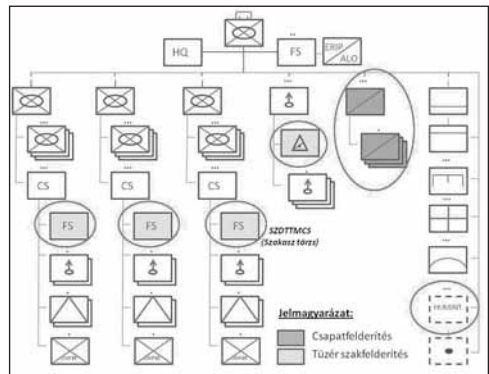
Számos példát láthatunk NATO tagországok haderőiben arra, hogy már a lövészszázadoknál megjelennek azok a szakfelderítő-vezető és irányító csoportok, amelyek a harcoló alegység tűztámogatásának tervezéséért, megszervezéséért és koordinálásáért felelősek. Ezek a csoportok gyakorta olyan képességgel vannak felruházva, hogy mind tűzérési, mind légi támogatást is igényelni-vezetni tudnak (JFO), de olyan szervezettel is találkozhatunk, amely lehetővé teszi, hogy a csoportot szükség esetén részekre tudja osztani, így a szakaszokkal együtt mozogva biztosítják az azok támogatására kijelölt tűzalegységek tüzeinek vezetését.

A Magyar Honvédségben a lövészászlóaljknál nincsenek állandó jelleggel létrehozott szervezetszerű csapatfelderítő erők. Egyedül az MH 5. Bocskai István Lövészdandár szervezeti alárendeltségében lévő felderítő zászlóalj részéről kerülhetnek biztosításra felderítő szakasz(ok) zászlóalj harccsoportok létrehozásakor.

A lövészászlóaljaink századainak szervezetében megjelenő tűzmegfigyelő (tűzfelderítő) katonák a támogató szakaszparancsnokokkal, illetve -tiszthelyettesekkel ún. század tűztámogató és tűzmegfigyelő csoportot (SZDTMCS) létrehozva tudnak optikai felderítési feladatokat végezni, de a zászlóalj aknavető szakaszának állományában meglévő beosztott tiszthelyettes a tűzmegfigyelő katonával és optikai eszközeivel szintén képes figyelőpont elfoglalására. Ezen figyelőpontok fő erő kifejtésének iránya – az egysé-

ges, integrált felderítési rendszer (JISR) részeként – a tűzfelderítés feladatainak végrehajtása, a tűzérési és aknavető tüzzel való pusztításhoz szükséges adatok biztosítása az ellenségről és a terepről, a tűzvezetés kiszolgálása, valamint a célok pusztítási fokának kiértékelése (BDA).

„A század tűztámogató és tűzmegfigyelő csoport rendeltetése a század felelősségi zónájában a tűztámogató eszközök alkalmazásának tervezése és koordinálása. A század tűztámogató és tűzmegfigyelő csoport felelős a század felelősségi zónájában a célok kiválasztásáért, a célpont listában szereplő század, vagy harccsoport érdekű célokra a tűzkiváltásáért, a tűzérési tűz megfigyeléséért. A század tűztámogató és tűzmegfigyelő csoport a felderítő rendszer része.” – Áll egy a MH SZFVK Tűzfőnökség 1999-es kiadványában. Sajnos az említett csoportok ma már nem léteznek állománytáblában, 2007-ben megszüntetésre kerültek, csak a feladatrendszerük maradt meg, melyet kényszerűségből a fenti beosztásúakra „erőltetünk”.

ZHCS felderítő erői (változat)

Lövészászlóalj bázisán létrehozott zászlóalj harccsoport (ZHCS) tekintetében, annak harctéri felderítési rendszerének állandó elemei a felderítő szakasz a maga csoportjaival és a fent említett tűzfelderítő erők. A harc-

csoport természetesen a képességek és feladatok tekintetében kaphat további modul-elemeket (HUMINT, SIGINT stb.), azonban az elmúlt évek CREVAL ellenőrzései alapján ezt tekinthetjük kiindulási alapnak. A szervezetszerű tűzérfelderítő erőkkel és az előljárótól kapott felderítő szakasz csoportjaival számolva a harcscsoport összességében 7-9 figyelponttal kell, hogy biztosítsa a felderítés rendszerének adatokkal való ellátását. (Ebben a számban azonban már benne vannak a felderítő szakaszparancsnok csoportja, illetve a zászlóalj tűztámogató részleg is, amelyek alapfeladata nem a felderítés végzése, sokkal inkább az adatok-információk értékelése-elemzése, nyilvántartása és továbbítása.)

A zászlóalj harcscsoport harcterületén védelmi harctevékenységek feladat végrehajtása esetén – figyelembe véve az alegységek lépcsőzöttségét is – kilométerenként 1-2 figyelpont helyezhető el, amely még egy közepesen átszegdelt terep esetén is biztosítja a működést, a felderítés végzését 3-5 km-es *mélységben* (a terep- és időjárás viszonyoktól függően), valamint a szükséges rugalmasságot. A fenti arány tovább javítható ún. *nem szervezetszerű felderítő csoportok* létrehozásával (pl. a támogató szakaszok mesterlövész rajainak állományából) – megfelelő technikai felszereltség és szakfelkészítés biztosításával.

Harchelyezettől és feladattól függően egy-egy figyelpont képes 1-2 km szélességű sávban felderítést folytatni, így a felderítő csoportok mozgathatók a be nem látható területeken elhelyezkedő nagy értékű célok felderítésére, rejtett figyelők létrehozására, vagy átszivárgással a mögöttes területekről történő információgyűjtésre.

A „sajátos békeszervezeti forma” – a lövészszázad támogató szakaszának – törzséből, az elengedhetetlenül szükséges tűztámogatási feladatok végrehajtása érdekében ideiglenesen, a harc feladat végrehajtásának időszakára létrehozott század tűztámogató

és tűzmegfigyelő csoport (SZDTTMCS) három főből állhat, akik – a műveleti állománytáblával rendelkező 62. lövészszázalaj technikai állománytábláját alapul véve – felvannak szerelve modernizált BTR-80 harcjárművel, PLGR+96 GPS vevőkészülékkel, digitális adatátvitelre is alkalmas MRR URH és HARRIS RH-URH rádiókkal, továbbá tábori C² rendszerrel, digitális mérő és tájolóműszerrel – lézertáv mérővel (Vector 21B / Vectronix SG-12, PAB-2/A) és éjjellátóval (AN/PVS-14) – csak a szakfeladataik ellátásához szükséges eszközöket említve.

Ezen tűzérfelderítő erők a technikai felszereltségükkel és megfelelő (szak-) felkészítéssel képesek biztosítani nem csak a *tűzérzési-aknavető tűztámogatáshoz* szükséges pontos távolságot, irányszöveget, terepszöveget, koordinátákat, de szükség esetén *vészhelyzeti közvetlen légítámogatás* (ECAS) igényeket és jelentéseket is megbízhatóan előkészíteni. Fontos hangsúlyoznom, hogy ezen csoportok csak korlátozottan állnak rendelkezésre, értékes eszközök a parancsnokok kezében és kiesésük esetén az alegység hatékony aknavető tűztámogatása megszűnhet, továbbá az előljárótól történő támogató tüzek igénylése és vezetése nem lehetséges – a manőveralegység nem sok előljárói támogatásban reménykedhet. Ezért a csoportok helyét a század tűztámogatásáért felelős tüzértiszt (*tűztámogató tisz*t) a századparancsokkal egyeztetve, a harc (hadművelet) megvívásának tervével összhangban határozza meg.

Bár alapelveként azt kell betartanunk, hogy a század tűztámogató tiszta a támogatandó alegység parancsnokának közelében – látótávolságon belül van – a figyelpont helyének kiválasztásakor számos befolyásoló tényezőt figyelembe kell venni:

- ✓ a parancsok elgondolásának támogatásához szükséges képességeket,
- ✓ a harcmező felderítő előkészítése (IPB) során levont következtetéseket,

- ✓ a támogatást végző tűzalegység(ek) képességeit és lehetőségeit,
- ✓ a tűzalegység – figyelőpont és a várható célok távolságát,
- ✓ a mérőműszerek technikai lehetőségeit, illetve korlátait,
- ✓ a terep, légköri és időjárás körülmények hatását a felderítésre,
- ✓ erők megóvásának biztosítását (force protection),
- ✓ a várható célokhoz lehető legközelebbi elhelyezést,
- ✓ a figyelőpont bemérésének lehetőségeit,
- ✓ a folyamatos összeköttetés biztosított-ságát.

A lézertáv mérőkkel felszerelt optikai tűzfelderítő csoportok nagyban növelik a tűz-támogatási képességet, azonban van néhány alapvető tényező ami korlátozza, illetve csökkenti a használhatóságát (az eszköz-specifikus jellemzőket a későbbiekben részletezem):

- ◆ **Láthatóság:** A láthatóságnak biztosított-nak kell lennie a figyelőpont és a cél között, nem lehetnek az azokat összekötő fénytani irányvonalak között olyan nagyságú és kiterjedésű tereptárgyak, melyek meggátolják a cél felderítését. A legoptimálisabb elhelyezés akkor biztosított, ha a figyelőpont a célterület magassága felett helyezkedik el és kellő rálátása van annak minden területére.
- ◆ **Sötétség:** A sötétség korlátozza az optikai felderítést végző csoportok lehetőségét a célok észlelésére, azok azonosítását és követését. A felderítés mélységének és az észlelés valószínűségének csökkenését alapvetően a kiképzettség, a technikai eszköz fejlettsége, a természetes és mesterséges fény- és árnyékviszonyok, az ellenség álcázó eszközei és rendszabályai, valamint a terep befolyásolják.
- ◆ **A harcmező levegőszennyezettsége:** A

köd, por és a vegyi anyag részecskék a levegőben gyengíthetik, szétszórhatják vagy visszaverhetik a lézersugarat. Ez megakadályozhatja, hogy elegendő energia verődjön vissza a célról és az eszköz meg tudja határozni annak távolságát. Az ilyen részecskékről visszaverődött lézersugár sok esetben megtevesztő és az adott helyzetben nehezen kiszűrhető mérési adatokat eredményezhet.

- ◆ **Célok alakja és felülete:** Bizonyos célok alakjuknál és felületük minőségénél fogva kisebb mértékben verik vissza a lézersugarakat, esetleg szét is szórják azokat. Ilyen esetben a lézertáv mérőt egy olyan közeli tereptárgyra célszerű irányozni, amely elégséges visszavert jelet ad.
- ◆ **Akadályok:** A természetes akadályok (fák, ágak, magas aljnövényzet stb.) sok esetben lehetetlenné tehetik a célok előmetszését, ezért a figyelőpont helyének kiválasztásakor a felderítési sávot és a műszerek szektorait át kell vizsgálni és a szükséges és lehetséges mértékben megtisztítani az akadályoktól.
- ◆ **Légköri viszonyok:** Ide soroljuk a talajfelszín közelében gyakorta tapasztalható ún. légrezgést és a felszálló párákat, mely az alacsonyan elhelyezett távmérők működését teheti lehetetlenné. Különösen érvényes ez a sivatagos, meleg éghajlatú területekre, ahol a földfelszín és a levegő nappali felmelegedése, illetve az éjszakai lehűlésének változásai okozzák a levegő „rétegződését” és annak kavargó áramlását (turbulencia).
- ◆ **Szélsőséges hőmérsékleti körülmények:** A szélsőséges hőmérsékleti viszonyok hatással vannak a mérőműszerek akkumulátorainak teljesítményére. A hideg és/vagy nedves akkumulátor jelentősen csökkentheti a lézertáv mérővel végrehajtható mérések számát, de a kezelő teljesítményét is.

- ◆ IR (infravörös) zavarforrás: A modern lézertáv mérők infravörös hullámtartományban működnek, így napkeltekor és napnyugtakor előfordulhat – de erős napsugárzás esetén is –, hogy nem érzékeli a célról visszaverődött lézersugarat, így mérési eredményt sem ad.

VECTOR 21B KÉZI LÉZERTÁVMÉRŐ

Az eszköz elnevezésével ellentétben nem csak egy távmérő, az négy műszert is magába foglal és egyszerre távcső, lézertáv mérő, tájoló és terepszög mérő szerkezet. Mindezek egyetlen kézi látcső méretű műszerbe integrálva, melynek *alaprendeltetése* földi célok felderítése nappal és éjszaka, a felderített célok helyének – követelményeknek megfelelő pontossággal történő – meghatározása, vala-

Vector 21B 4 az 1-ben

mint a támogató tüzek megfigyelése és azok javítása.

A műszer lehetővé teszi GPS vevőkészülékkel (PLGR, DAGR, GARMIN 12) történő összekötést, valamint a mérési adatok to-

VECTOR 21B kézi lézertáv mérő főbb harcászati-technikai adatai

Alkalmazás:	optikai célfelderítő műszer, tüzhelyesbités, mérési feladatok	Irányzőgek kijelzése:	360, 64-00, 63-00, 60-00, 400 gon
Felépítése:	4 műszer 1-ben	Irányzőgek mérési pontossága:	$\pm 0-10$ vonás
Áramellátás:	6V Li elem	Terepszögek mérési pontossága:	$\pm 0-03$ vonás
Mérések száma egy elemmel:	>3000	Terepszögmérés tartománya:	$\pm 45^\circ$
Vízállóság:	10 perc 1m vízmélységben	Szögek kijelzése:	0-01 vonás pontossággal
Nagyítás:	7x	Mágnestű kalibrálása:	Menüvezérelt
Látómező:	1-20 vonás	Működési hőmérséklet:	-35-től +63 °C
Felismerés távolsága (2,3x2,3m):	10 Km-ig	Tárolási hőmérséklet:	-40-től +85 °C
Mérési távolság:	5m- 12000 m	Méreték:	205 x 178 x 82 mm
Felderítési távolság:	5m- 5500 m	Súly:	1710 g
Távolságmérés pontossága:	± 5 m	Interfész:	RS232
Lézerfény hullámhossza:	1550 nm (IR)	Lézer szembiztonság:	I. Osztály

vábbítását külső csatlakoztatott eszközre is. A Magyar Honvédségben a 21B került rendszeresítésre, mely a távvezérlési képességben és megújult külső csatlakozójában különbözik az alaptípustól.

A távmérő egy binokuláris 7x42-es távcsőből lett kialakítva, melyben elhelyezett digitális mágnesű a mágneses azimutokat képes egy gombnyomásra meghatározni és – betáplált iránytűeltérés, vagy mágneses elhajlás értékek esetén – átszámítani azokat hálózati, illetve földrajzi irányszögekké. Ez a változat $\pm 45^\circ$ -os szögtartományban képes terepszög meghatározására, azonban az újabban megjelent „Aero” változata már teljesen függőlegesen (90° -ig) képes ugyanezen értékeket meghatározni.

A gyártói adatok szerint a 21-es típus 10 km felett is képes távolságokat mérni, de a mérési eredményeket nagyban befolyásolják a környezeti viszonyok (időjárás, napsugárzás, levegő szennyezettsége és páratartalma stb.), valamint a cél alakja felülete és a műszer stabilitása. A műszer család korábbi változatát, a Leica VECTOR IV-et megtalálhatjuk a hőmezővásárhelyi MH 5. BILDD Művelettámogató Műszaki Zászlóalj utász rajainál, amely alapvetően kisebb (4 km) maximális mérési távolságában különbözik, de a gyártó cég már elkészítette a 23-as típust is, mely – a saját adatai szerint – 20 km feletti mérési távolságot (10x-es nagyítással) tesz lehetővé. (Csak a gyártó által publikált mérési képességekből kiindulni hiba lenne, hiszen minden esetben figyelembe kell vennünk az emberi tényezőt, illetve a műszer valamennyi részének összesített hatását az *észlelésre*, *azonosításra* és a mérési feladatokra.)

A VECTOR egyesíti a négy említett eszköz képességeit és ezáltal a célfelderítésben és tüzéségi/aknavető tűz javításában egy rendkívül jól és széleskörűen alkalmazható mérőműszert jelent. Kezelőszervei rendkívül egyszerűek, első látásra túlságosan is „lebutí-

tottnak” tűnhet a mindösszesen kettő (irány- és távolságmérő) többfunkciós nyomógomb. A leegyszerűsített kezelőfelület biztosítja leginkább a műszer egyszerű és gyors kezelését.

Más VECTOR modellekhez hasonlóan a 21-es is képes a szemlencsében kijelezni a távolságot, az irányszöveget, a terepszöveget, a vízszintes távolságot és magasságkülönbséget – mindezeket nem csak az álláspontunkról, hanem kettő távoli pontra is kiszámítva.

Használatát egy beépített szoftver segíti, amely végigvezeti a műszer kezelőjét a kívánt folyamaton. Ezen szoftverének köszönhető alkalmas összetettebb mérési és számítási feladatok elvégzésére az alábbiak szerint:

- ✓ Irányszög és terepszög mérése álláspontból a céltárgyra
- ✓ Távolság, irányszög és terepszög mérése álláspontból a céltárgyra
- ✓ Abszolút szögek meghatározása kettő céltárgyra (az álláspontból a céltárgyak közötti szögeltérés)
- ✓ Vízszintes távolság és magasságkülönbség meghatározása álláspontból a céltárgyra
- ✓ Távolság meghatározása kettő céltárgy között
- ✓ Vízszintes távolság és magasságkülönbség meghatározása kettő céltárgy között
- ✓ Irányszög és távolság kettő céltárgy között
- ✓ Bázisirány (koordinátahálós belövési eljárás) javítások meghatározása

VECTRONIX DIGITÁLIS MÉRŐMŰSZER

A VECTRONIX digitális mérőműszer alapja a VECTOR 21 kézi lézertáv mérő, amely egy adapterrel rögzíthető a mérőműszer alapjául szolgáló SG-12-es digitális szögmérő egységhez, és az állványon való rögzíttetésének, valamint finom oldal- és magassági állító csavarjainak köszönhetően nagyobb pontosságot, jobb kezelhetőséget

Alap adatok
 r távolság
 a irányszög
 v terepszög

Számított adatok
 d vízszintes távolság
 h magasság-különbség

2 pont között
 Δr vízszintes távolság
 Δd ferde távolság
 Δh magasságkülönbség

TÜZÉRSÉGI TŰZ JAVÍTÁSA A CÉLRA

Vector 21 alapképességek

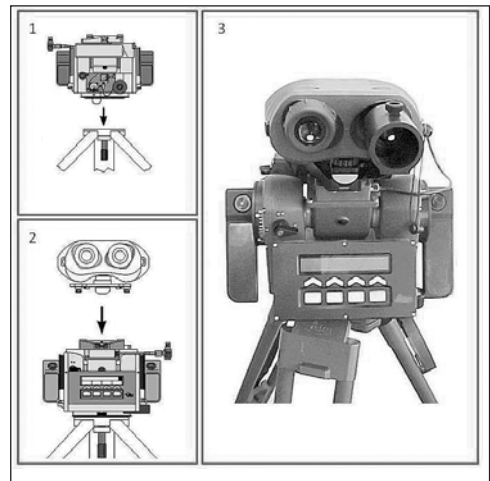
tesz lehetővé. Lehetővé teszi a célok, poláris és derékszögű koordinátáinak azonnali meghatározását és megjelenítését a mérést követően. Megfelelő rádióval történő összekapcsolás esetén a mérési adatok egy gombnyomással elküldhetők.

Rendeltetése a lövész és támogató alegységek műveleti tevékenységeinek támogatása érdekében célok felderítése, a felderített célok koordinátáinak meghatározása, valamint a lövészszakaszok és századok érdekében lőtt tüzérségi/aknavető tüzek megfigyelése, valamint az eltérések meghatározása nappal és éjszaka.

A műszer kezelése a beépített menürendszerének köszönhetően rendkívül egyszerű, kezelőfelülete a szükséges mértékben leegyszerűsített, jól áttekinthető. Azon feladatok, amelyek jellege azt lehetővé teszi, a megfelelő módon „menüvezéreltek”.

A VECTRONIX mérőműszer SG-12-es

digitális szögmérő egységének konstrukciója és kezelőszervei a kor színvonalának megfelelnek, minden igényt kielégítenek. A hozzá rendszeresített különböző méretű és típusú

Vectronix mérőműszer összeszerelése

műszerállványok és egyéb kiegészítők biztosítják a feladatok teljeskörű végrehajtását. A digitális szögmérő egységgel történő munkavégzés már pontosabb bemérési, célelőmetzési és tűzhelyesbítési munkavégzést tesz lehetővé kezelője számára. A műszerrel való munkavégzést nagyban megkönnyíti egyszerű kezelhetősége, digitális és manuális szögmérő egysége, egy katonai szállíthatósága és kezelhetősége.

FELHASZNÁLÓI TAPASZTALATOK

A Magyar Honvédség részére 2007-ben került beszerzésre 9 készlet VECTOR 21B kézi lézertáv mérő és 2 készlet SG-12 digitális szögmérő egységgel felszerelt állványos változata, melyek csapatpróbáját volt szerencsém végrehajtani.

A részlegemmel azóta más alakulatok katonáit is felkészítettük az eszköz használatára, így a Szolnok Helikopter Bázis Előretolt Repülésirányító Csoport állományát is, akik számára szintén előre lépést jelentett az eszköz rendszeresítése a feladataik magas színvonalú ellátásához.

Amellett, hogy a harctéri repülésirányító

(JTAC) számára előírt szigorú felszerelési követelmények (J-MEL) teljesítéséhez hozzájárulhat, sokoldalúan használható eszközt jelent az ERICS kezében. A közvetlen légítámogatást végrehajtó (CAS) repülőeszköz részére célkoordináták, irány-távolság meghatározása mellett biztosítja a felhőalap magasságának lemérését, be- és kirepülés, a kötelező támadási irány (MAH) terepi meghatározását, illetve az új DAGR GPS vevőkészülékkel használva célok, mozgási folyosók, útvonalak, a tűztámogatás koordinációs rendszabályainak (FSCM) és a szükséges riasztások-értesítések vizuális megjelenítését is.

Az eszközök képességei és lehetőségei az elmúlt években minduntalan próbára lettek téve az éleslövészetekkel egybekötött harcászati gyakorlatokon és ellenőrzéseken, de sosem tapasztaltunk olyat, hogy az eszköz rontotta volna a tűzfeladatok végrehajtásának értékelést. Éppen ellenkezőleg, a zászlóalj szervezetszerű aknavető alegységeinek és a harccsoport részére közvetlen támogatási feladatokra kijelölt ágyútarackos üteg részére biztosított célkoordináták *pontosságában* és *időbeniségében* soha nem volt kivetni való, valamennyi ellenőrző tűzvezetésen és éleslövészetben sikerrel szerepeltek a 62. lövészszázlój tűztámogatásban résztvevő elemei.

Vector 21B kézi lézertáv mérő

A műszer részére az iránytű-helyesbítés értékét (a PAB-2 tájolóműszerek mágnesű-helyesbítéséhez hasonlóan, de ellentétes irányba) meg kell határozni ahhoz, hogy a műszer kiszámíthassa a mért mágneses azimutból a munkavégzéshez szükséges hálózati irányszöveget. Ez az érték azonban a VECTOR esetében nem változik műszerenként, digitális műszerről lévén szó nincsenek egyéni javításai a műszereknek, így akár egyszerűen egy 1:50 000 ma. térkép kereten kívüli G-M szög információja alapján is megfelelő pontossággal megadható, amennyiben a

62. lz. ZTTR karjelzés

térkép nem túl régi és ismerjük az adott területen jelentkező éves változás nagyságát és irányát. (Pontosabb mérési eredmények elérése érdekében fontos figyelembe venni azonban áprilistól októberig a napi ingadozás miatti javítást is!)

A számított iránytű-helyesbítés értékekkel való tájolás esetén egyik esetben sem mérünk 0-07 vonásnál nagyobb irányszög eltérést a MO-TAS 10 giroszkóppal meghatározott irányszögéhez képest, ami alapján a műszer irányszög-mérési pontossága azonosnak mondható a PAB-2 tájolóműszerek pontosságával.

A lézertáv mérő digitális mágnesűvel való kalibrálását (tájolását) követően, annak eredményeit 10 Km-en belül használtuk fel. Ezen kalibrálások a környező kisebb mágneses zavarok kiszűrésére is szolgálnak. A 10 Km sugarú körön belül maradván nem volt szükséges a műszer újrakalibrálása, még harcjárműből szállást követően sem. Aknavető tűzének vezetése esetén megengedett a 10 km-en belüli iránytűeltérés használata a Kelet-Nyugati irányú mozgás miatti változások figyelembevételével, azonban csöves tüzés részére történő célfelderítéskor ez csak 5 km-en belül megengedhető, de amennyiben a harc helyzet megengedi inkább végzük el a kalibrálást, mely legfeljebb 2 perc alatt véghezvihető.

A műszerrel kettő kalibrálási folyamat is végrehajtható 4, illetve 12 pontos. A 12 pontos tájolás közben történő végrehajtásához megközelítőleg 2 perc szükséges, a 4 pontoshoz maximum 1 perc. Általánosságban elmondható, hogy a 12 ponttal történő kalibrálás jobban biztosítja a pontossági követelményeket. A tájolási hibák kiküszöbölése érdekében – ahogy azt a kezelési utasítás is jelzi – minden területen célszerű a tájolóirány irányszögének más eljárással történő ellenőrzése is.

A VECTOR-t – szerkezeti kialakítása mi-

att ahogyan arra a kezelési utasítása is figyelmeztet – a kisebb-nagyobb fémtárgyak befolyásolják a szög mérési eredményeit, melynek eredményeképpen az eszközt nem lehet használni acélszakban, mivel annak viselése esetén, az irányszög mérésben jelentős (0-05 – 0-80 vonás közötti, nem állandó nagyságú) hiba jelentkezik. Az AMMSZ gépkarabély „Hátra!” helyzetben való hordmódjakor, ill. a táruk mállamellényben viselésekor azok nem befolyásolták jelentősen (maximálisan 0-02 vonás hibát okozva) az irányszög mérési eredményeket.

Fontos kiemelni, hogy a lézertáv mérő irányszög-mérési eredményeit nagymértékben rontja, ha a közelében (kb. 1 m távolságon belül) adó-vevő rádió van. A vizsgálat során új típusú kézi (MH-300) MRR rádiókat használtunk és azok a mérési eredményekben durva (0-10 – 1-20 vonás közötti, nem állandó nagyságú) hibát okoztak attól függetlenül, hogy adásra voltak e kapcsolva vagy sem.

A rádió közelsége esetén nem lényeges, hogy az be- vagy kikapcsolt állapotban van e, kikapcsolt állapotban is „elhúzza” az irányszöget, így valószínűsíthetően annak akkumulátorának elektromágneses mezeje okozhatja az eltéréseket. A rádió 1 m-es távolságra való áthelyezése már nem befolyásolja a mérési eredményeket még adásra történő kapcsolása esetén sem.

Tekintettel a használatkor szükséges harcászati felszerelésre, a műszer kezelése kevlár sisakban, illetve a töltött táruk derék tájékon való hordmódja biztosítja legjobban a pontos irányszög mérési eredményeket. A kis teljesítményű hordozható rádiók a műszertől legalább 1 m-es távolságra való üzemeltetése a megengedett. A műszer használata ugyan lehetséges kisebb anomáliákkal rendelkező területen, de tájolásuk minden esetben anomáliamentes területen kell, hogy megtörténjen!

Tűzfelderítő katona figyelőponton

A műszer használatát, mérési távolságát és irányszög-mérési eredményeit befolyásolja az a tény, hogy a hozzá tartozó alacsony magasságú antimagnetikus állványra való rögzítése sem tesz lehetővé pontosabb méréseket, mintha azokat kézből, feltámasztással próbálnánk meg végrehajtani. A kis állvány maximális állítható magassága 42 cm, ami megfelel a harcászati-technikai követelményeknek, azonban a lézertáv mérési tulajdonságai azt mutatják, hogy ilyen kis földfelszín feletti magasságban történő mérést gyakran lehetetlenné tesz a légrezgés és a felszálló pára, továbbá negatívan befolyásolhatja azt a magas aljnövényzet is. Az állvány nagy segítséget nyújt a megfigyelő katona kezének tehermentesítésében és komfortosabbá teszi a műszer használatát.

A VECTOR lézertáv mérő és a PLGR+96 GPS vevő összekapcsolva lehetővé teszi a célok, poláris és derékszögű koordinátáinak azonnali meghatározását és megjelenítését, a mérést követően. A PLGR+96 típusú GPS vevők a kor színvonalának megfelelően pontosan és gyorsan biztosítják a beméréshez, ill. az álláspont meghatározásához szükséges UTM/UPS, MGRS vagy földrajzi koordinátákat. A GPS műholdak jeleinek vételét, azonban nagymértékben zavarhatják természetes és mesterséges terepelemek, növényzet, illetve időjárási és légköri zavarok.

Kiemelném, hogy ez a lézertáv mérő és a GPS vevőkészüléket összekötve és azt folyamatos üzemmódra állítva („CONT”) funkció akár menet közben is lehetővé teszi a folyamatos mérőkészség fenntartását. A tűzmegfigyelő katona kezében tartva, vagy „nyakában lógatva” a VECTOR kézi lézertáv mérő, a hozzákapcsolt GPS vevőkészüléket mállhamellényén rögzítve akár gyalogmenet közben rövid megállásokból is képes azonnal megbízható mérési adatokat szolgáltatni.

Egyhelyben történő munkavégzéskor nem szükséges a GPS folyamatos bekapcsolva tartása, annak ki- illetve visszakapcsolásakor – ugyan azon a területen maradva és ideális időjárási körülmények között – a mérésekhez szükséges pontosság eléréséig 2-3 perc volt szükséges. (Amíg a GPS pontosította helyének koordinátáit.)

Természetesen a GPS vevő a VECTOR-ral összekötve a mért távolság, irányszög, terpszög értékekből helyesen számítja ki a cél koordinátáit, a mérési eredményeket vizsgálva a célkoordináták meghatározásának maximális hibája egy esetben sem haladta meg a 75 métert, az esetleges hibákat leginkább GPS vevő pontatlansága és a kezelői irányszögmérési hibák eredményezik. A grafikus térképi kezelőfelülettel rendelkező újabb DAGR GPS vevőkészülékkel használva az már a mérést követően megjeleníti az előmetszett célt is.

A VECTOR 21 kézi lézertáv mérőhöz egy antimagnetikus toldat segítségével rögzíthető az AN/PVS-14 éjjellátó berendezés, amelynek eredményeképpen éjszakai optikai felderítést végezhetünk jó látási és időjárási körülmények között minimálisan 1000 m távolságig. Összeszerelve a berendezés *monokuláris* rendszerűvé válik, így nem alkalmas folyamatos figyelés végzésére. Sajnálatosan az éjjellátóval történő munkavégzést megnehezíti annak, illetve adapterének súlya, így a

VECTOR-ra szerelve, annak nemcsak kézen, de a kicsi állványon történő használata is kifejezetten nehézkes.

Vectronix digitális mérőműszer

Az iránytű-helyesbítés értékét a VECTOR lézertáv mérőhöz hasonlóan kell megállapítani. A számított iránytű-helyesbítés értékekkel való tájolás esetén egyik esetben sem mértünk 0-03 vonásnál nagyobb irányszög-mérési különbséget a MO-TAS 10 gíroszkópos irányjelzőjéhez képest. Geodéziai ponthálózat pontjai segítségével végrehajtott irányszög-meghatározás ellenőrzésekor a számított geodéziai iránytól való eltérések – mágneses környezeti zavaroktól mentes területen – egy esetben sem haladták meg a műszaki-technikai követelményekben meghatározott 0-02 vonást.

A fentiek alapján a műszer irányszög-mérési pontossága azonosnak mondható gíroszkóppal rendelkező műszerek pontosságával, azonban megjegyezném, hogy ezt a pontosságot befolyásolhatják a környezeti mágneses zavarok, (napszél, a mágneses eltérés éves változása és napi ingadozása), mágneses anomáliás területek, valamint egyéb mágneses és elektromágneses mezők.

A műszer újrakalibrálása vagy más módon való tájolása valamennyi felállítást követően szükséges. A VECTRONIX digitális mérőműszer felállításához és kalibrálásához szükséges idő – megfelelő gyakorlattal rendelkező katonán esetében – kevesebb, mint 4 perc. A tájolási hibák kiküszöbölése érdekében – ahogy azt a kezelési utasítás is jelzi – minden területen célszerű a tájolóirány irányszögének más eljárással történő ellenőrzése is.

Positívumként jelentkezik, hogy a GPS vevőt a VECTRONIX mérőműszerrel összekötve nem szükséges annak folyamatos bekapcsolva tartása. A GPS vevőkészülékkel történő bemérést követően a vevőre már nincs szükség, mivel az SG-12-es szoftvere

eltárolja a behívott pontot (álláspont) koordinátáit és azokból számítja az előmetszések eredményeit.

Az digitális szögmérő egység nem csak stabilabb rögzítettséget és pontosabb, megbízhatóbb célelőmetszést tesz lehetővé. Szoftvere tartalmazza (a pontok tárolásának lehetősége és azokra történő rávezetéshez (visszairányzáshoz) szükséges funkciók mellett) az alapvető bemérési eljárásokat, melyekkel mágneses anomáliás területen is tájolóhatjuk a műszert, ami egyébként lehetetlen lenne a digitális mágnesűt használva.

Az AN/PVS-14 éjjellátó készüléket csatlakoztatva a VECTRONIX digitális mérőműszerhez lehetőségünk van éjszakai felderítés és célelőmetszést végrehajtani. A Hold által megvilágított sík területen ($\frac{3}{4}$ Holdalaknál, felhőtlen égbolttal, mesterséges fénytől mentes területen) a 2,3 m x 2,3 m-es nem álcázott célok, körvonalaik alapján, 1000 m-ig megbízhatóan észlelhetők és előmetszhetők voltak. A 8 sz. célalakok ugyanazon körülmények között 800 m-ig voltak megbízhatóan felderíthetők.

A célok észlelési távolságát jelentősen lecsökkenti, ha azok fák, bokrok vagy felhők árnyékában (a Hold által nem megvilágított területen) vannak. A 2,3 m x 2,3 m-es nem álcázott célt fa árnyékába áthelyezve a észlelés távolsága 500 m-re csökken és az csak a környező tereptárgyakról visszaverődő gyenge fénysugaraknak köszönhetően azonosítható. A 8. sz. célalak faárnyékba áthelyezésekor az 300 méterről jól azonosítható a műszer segítségével.

Az éjjellátó eszközön állítható a jel/zaj viszony, illetve a fókusz távolság is, melyek minden körülmények között, a műszerekkel történő munkavégzéskor is alkalmazhatóvá teszik azokat. A távmérő alkalmazása célok felderítésére az éjjellátó berendezéssel együtt sok gyakorlást, kiképzést és nagy szakmai (tűzérfelderítési) tapasztalatot igényel.

Tűzérfelderítési és mérési gyakorlatok egyéb tapasztalatai

A műszerek sajátosságaként tapasztaltuk, hogy a 152 mm-es repeszromboló gránáttal végrehajtott lövészetkor *3 Km-es figyelőtávolság* felett; a 82 mm-es aknagránáttal való lövészetkor bármilyen távolságon a robbanófellegekre (füstre) méréskor egyáltalán nem érzékel a műszer visszaverődő jeleket. A robbanófellegek szétszórják (vagy elnyelik) a lézersugarakat, így csak a robbanótölsér alájára (a becsapódás helyére) méréskor kaphatunk megbízható mérési értékeket lövészetkor. (A szakutasítások egyébként is ezt írják elő.) Ehhez azonban minden esetben szükséges, hogy a figyelőnek rálátása legyen a célterületre és ne legyen azzal egy szintben.

Sem a VECTRONIX-ot, sem pedig a VECTOR-t és a GPS vevőt összekötve, célok koordinátáinak meghatározásakor, 5,5 Km-es figyelőtávolságig a maximális hiba nem haladta meg a 75 métert, ami megfelel a pontossági követelményeknek. Betartva a kezelésükre vonatkozó sajátosságokat, mind a VECTOR 21B kézi lézertáv mérő, együtt a Rockwell PLGR (vagy az újabb DAGR) GPS vevővel alkalmazva, a VECTRONIX digitális mérőműszer és az AN/PVS-14 éjjellátó berendezés a kor színvonalának megfelelően biztosítja a tűzérfelderítők feladatainak végrehajtását, célok előmetszését és a tűzérési tűz helyesbítését.

Egy fő tűzmegfigyelő katona a megfelelő eszközökkel (lézertáv mérő, GPS vevő, rádió) felszerelve képes elvégezni a célfelderítéshez és tűzmegfigyeléshez szükséges valamennyi részfeladatot és összességében megállapítható, hogy a műszerek 5,5 km-es figyelőtávolságig megbízhatóan biztosítják egyes és csoportos célok felderítését, azonosítását és azok előmetszését, ill. – a fentebb részletezett követelményekkel – 3 km-es figyelőtávolságig biztosítják a tűzérési és aknavető tűz vezetését.

A CÉLFELDERÍTŐ MŰSZEREK ALKALMAZHATÓSÁGA

Korunk hadszíntereit egyre inkább a digitális környezet és a hálózatközpontú hadviselés (NCW) jellemzi, ahol egyre hatékonyabb, az informatikai vívmányokat felhasználó és azokra alapuló, rendszerek jelennek meg és teszik hatékonyabbá a hadviselést. Felderítés és felderítési adatok nélkül nem érhetünk el sikereket és informatikai technológiák használata nélkül nem vívhatjuk ki az információs fölényt sem! Ideje hát meglévő technikai eszközeink képességeire és a nemzeti és NATO modernizációs programok keretében újonnan kialakított és alakítás alatt lévő képességeinkre alapozva döntéshozatali rendszerünket és a hadszíntéri végrehajtott erőket eszközöket egy információs rendszerbe szervezni!

A VECTRONIX digitális mérőműszerekben és az MRR rádiócsalád képességeiben rejlő lehetőségek mindenféleképpen vizsgálatot érdemelnének és személy szerint úgy gondolom, hogy a 62. lövésszázlóaljnál jelenleg folyamatban lévő modern tábori C² rendszer kialakításával együtt ezen műszerek kapcsolódási pontjait is szükséges lenne alakítani. A mérési adatok digitális rádióhálón történő továbbításával, a fogadó állomáson (harcállásponton vagy az aknavető/csöves tűzérési tüzelőállásban) történő feldolgozásával, a technikai eszközökben rejlő lehetőséget kihasználva lehetőségünk lenne egy harcászati automatizált célfelderítő és céltervező rendszer, vagy egy tűzérési/aknavető harcászati tűzvezető rendszer alapjainak megteremtésére.

Bármilyen fegyveres műveletről is legyen szó, az emberi veszteségek minimalizálása érdekében, a legfontosabb tennivaló a megfelelő technikai eszközök, felszerelések használata. Az ellenséges célok nagy távolságról

való felderítésének alapvető „eszközei” a *tűzérfelderítők*, melyek háborúkat gyakorta viselő országok haderejeiben ma már jobbnál jobb lézertáv mérőkkel és más, a célok helyének megállapításához, azok megjelöléséhez és a felderítési adatok továbbításához-feldolgozásához szükséges eszközökkel vannak felszerelve, hogy el tudják végezni a tűztámogatásba bevont tüzérségi, aknavető és közvetlen légi támogatást végző eszközök részére a célkoordináták hajszálpontos és gyors megállapítását anélkül, hogy az ellenséget meg kellene közelítenünk vagy felfednénk állásainkat.

A NATO katonai szakirodalomban járatosak tudhatják, hogy a *tüzérség felelős a szárazföldi célok elleni összehangolt célpusztításért* és a tűzérfelderítő erők feladata az ehhez szükséges célok és azok pontos helyének meghatározása. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a célfelderítés (TA) kizárólag a tűzérfelderítők feladata lenne, sokkal inkább egy integrált felderítési rendszeren belüli szakfelderítés megvalósítása kell, hogy a célunk legyen.

Úgy gondolom, elvi hiba lenne bármilyen eszközt csak önmagában, rendszerszemlélet nélkül bemutatni, azokat mindig az alkalmazási helyükre és körülményeikre tekintettel szükséges vizsgálni. Így nem pusztán magára az optikai célfelderítő eszközre koncentráltam jelen írásom elkészítésekor, hanem a felderítés rendszerén keresztül, a tűzér szakfelderítés szemszögéből megvilágítva, alapvetően a *harcoló alegységek tűztámogatásának minőségi javíthatóságát* helyeztem előtérbe.

A megítélésem szerint ezen technikai eszközök valamennyi alakulat manőveralegységeinél történő rendszeresítése megeremtheti annak a lehetőségét, hogy a *csapat- és tűzérfelderítő csoportok* a közvetlen harcrintkezés („A”) zóna teljes mélységében és szélességében optikai felderítéssel biztosítsák

az ellenség nagy értékű (HVT) és nagy fontosságú céljainak (HPT) – követelményeknek megfelelő pontossággal – történő felderítését, valamint azokra a légi- és szárazföldi támogató tüzek vezetését: nem másért, hogy *a harc fő terhet viselő lövészalegységeket segítsük abban, hogy a feladatukat a legkisebb veszteség mellett teljesíthessék!*

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A gépesített lövészandár tűztámogatásának és a tüzéralagységek tűzvezetésének új elvek szerinti végrehajtása – MH SZFVK Tüzérfőnökség, Segédlet, Székesfehérvár, 1999.
- A gépesített lövészandár tűzérfelderítő erőinek kézikönyve, MH SZFP 2004.
- Jegyzőkönyv a VECTOR 21 MOD B kézi lézertáv mérő és a VECTRONIX digitális mérőállomás csapatpróbájáról – kézirat, Hódmezővásárhely 2007.
- Lövészszázalójak és azok bázisán létrehozott harccsoportok tűztámogatásának megvalósítása a gyakorlatban (Tanulmány) (Csepregi Balázs őrgy., Madarász Gábor szds., Lehoczky Péter fhdy., Krokavec Ferenc zls., Berecz Mihály ftőrm., 2010.)
- VECTOR™ Mod B Operating & Operator Maintenance Instructions English, Version 1.4, elektronikus dokumentum, Heerbrug (Svájc) 2005.

Ne küldj oda katonát, ahova lőni is tudsz!

DARUKA NORBERT MK. FŐHADNAGY: ROMBOLÓBOMBÁKAT HOZOTT A MIKULÁS

BEVEZETÉS

A világháború borzalmi manapság már csak történelemnek tekinthető eseményso-
rok, melyekre emlékként már csak nagyszü-
leink esetleg szüleink emlékeznek. A háború
borzalmairól sok ember már csak a történel-
mi irodalmakból illetve dokumentumfilmek-
ből tájékozódhat. Tehát érdekességet gyanít-
va emeljük fel fejünket, amikor azt haljuk,
hogy újabb világháborús bomba fenyegeti a
lakosságot vagy ilyen eszközök miatt kellett
kiüríteni, illetve lezárni egy területet.

Tűzszerészeinknek azonban naponta kell
szembesülniük a napjainkban is fenyegető vi-
lágháborús eszközök működőképességével.
Nem volt tehát meglepő, hogy egy borús téli
napon 2010. december 04-én, szombaton
14⁰⁰ órakor érkezett a bejelentés, hogy a Bu-
dafoki gázló 1637,5 folyamkilométerénél egy
fél tonnás gyújtóval felszerelt amerikai rom-
bolóbombát találtak folyammeder - kotrás
közben.

Az elmúlt években több olyan robbanó-
eszköz kiemelésről is tudósított a média,
amely rendkívüli összefogást és szervezést
valamint egyeztetést igényelt. Ilyen feladat-
nak számított az a tevékenység is, melyet az
Újpesti vasúti híd pillérei mellett végezett a
tűzszerész és hadihajós állomány. A felada-
tok sikeres ellátása érdekében fontos kutató-
munka szükséges az adott terület robbanó-
testekkel való szennyttségének megisme-
rése érdekében.

Kisebb kutatómunka után előtálalhatóak
azok a jegyzetek, melyeken jelölve van a rob-
bantáshoz előkészített híd. Ez csak úgy le-

hetséges, ha egy állványszerkezetet építünk,
és arra helyezzük el a robbanószerkezetein-
ket. Ilyen módon kerülhetett romboló bom-
ba a híd közelébe és maradhatott meg rend-
kívül jó állapotban napjainkig. Ez a megoldás
adhat magyarázatot arra is, hogy az elő-
talált bombák némelyikében miért nincs
gyújtószerkezet.

Az említett tapasztalatok tükrében indult
meg az a folyamat, mely december 06-án a
robbanótest vízből való kiemelésétől, a gyúj-
tók helyszínen történő kiszerezésén át a kö-
vetkező évben a robbanótest megsemmisíté-
sével zárul.

A ROBBANÓTEST ELHELYEZKEDÉSE, TÖRTÉNETE

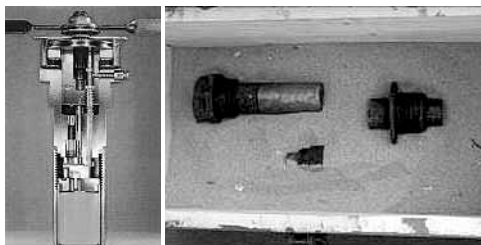
A bevezetőben említettem mennyire fon-
tos a kutatómunka egy mentesítési feladat
végrehajtásánál. A budafoki gázló mellett
előkerült robbanótest azonban érdekes kér-
désekkel vetett fel. Milyen harcok folytak a
területen? Mit akartak rombolni vagy meg-
semmisíteni? A kutatásban fontos segítséget
jelentett az aktuális tűzszerész járőr hely-
színről adott jelentése. Az eszköz egy
DEMO-1000¹-es amerikai rombolóbomba,
amely attól igazán veszélyes, hogy két gyújtó-
szerkezete is van. A bomba egy mindkét vé-
gén csapott, vastag falú tartályra emlékeztet.
Az orr- és a fenékrészben egy-egy gyújtó-
szerkezet található. Az orr-részben úgyneve-
zett pillanat működésű gyújtószerkezet van,

¹ DEMO 1000LB: 1000 libra súlyú amerikai rom-
bolóbomba

amely pirotechnikai késleltetéssel ellátott. A fenékrészen egy úgynevezett másodlagos, vagy kiegészítő gyújtószerkezet van, amely a bomba földbe csapódását követő fél másodpercen belül robban, amikor a szerkezet már 4-5 méter mélyen van a földben.

Az adatok hiányában azt gondolhattuk volna, hogy talán gyújtószerkezet nélküli robbanótest és csak úgy, mint az Újpesti vasúti hídnál egy állványszerkezettel próbálták meg a Lágymányosi hidat előkészíteni részleges vagy teljes romboláshoz. A Lágymányosi híd romboláshoz történő előkészítéséről nem áll rendelkezésre semmilyen fennmaradt dokumentáció. A híd az 1643 folyamkilométernél helyezkedik el, így a robbanótestnek több mint öt folyamkilométert kellett volna megtenni hetven év alatt. Ez a vízmozgásokból adódóan elképzelhető, a Vízügyi Tudományos Kutató Intézet adatai szerint az említett Duna szakaszon a meder anyaga szarmata mészkő². Ez a feltevés tehát helytálló lehet, de az adatok tükrében, vagyis mindkét gyújtószerkezet a robbanótestben van, felmerül a kérdés akkor az Újpesti vasúti hídnál miért nem volt a testekben gyújtószerkezet, vagy miért csak egy? Egy híd előre eltervezett rombolásánál van idő a pontos kivitelezésre, és mivel az előre legyártott állványszerkezeten a testek nem mozognak, így elég lehet egy szerelt töltet a rombolási folyamat elindításához. Tehát ezt a felvetést, hogy a Lágymányosi-híddal kapcsolatos a robbanótest én személy szerint elvetem.

A II. világháború alatt a budafoki Duna szakaszon, volt egy ideiglenesen létrehozott

Légcsavar biztosítású, tengelyirányú csapódó M 103 fejgyújtó⁴ és a hatástalanított GP 1000-es ép gyújtószerkezetei⁵

pontonhíd, mely katonai célból került alkalmazásra. Sajnos pontos adatok nem állnak rendelkezésemre az ideiglenes híddal kapcsolatban, de ez egy magyarázat lehet, a rombolóbomba helyzetére és indítószervezeteire. A hadi repülőgépeket alkalmazásuknak és feladatuknak megfelelően támadó és védő fegyverekkel szerelték fel. A bombázó repülőgépek támadó fegyvere a bombavető berendezés. A célnak megfelelően alkalmaznak romboló, gyújtó, vegyi és úgynevezett *különleges bombákat*³. A bomba az a fegyver, illetve szerkezet, amely a repülőgépről vetés útján jut el oda, ahol a kívánt hatást – romboló, gyújtó, vegyi stb. – érvényesítenie kell. Ha az eszközök nem szabályos előre eltervezett módon és röppályán közelítik meg a célt, akkor előfordulhat, hogy a becsapódás pillanatában a bomba hossz tengelye nagymértékben eltér a talajszint merőleges síkjától, így nem képesek elműködni. Ez tehát egy elfogadható magyarázat lehet a robbanótest állapotával és elhelyezkedésével kapcsolatban.

Számomra azonban kérdéseket vetett fel

² Fiatal mészkő, a 10-15 millió évvel ezelőtti sekély tengerekben, főleg csigák és kagylók héjából összecementálódott. E mészkő jellegzetesége, hogy könnyen aprózódik, porlik, ezáltal felszíne szinte állandóan mozog, így csak a laposabb térszinteken, vagy a horpadásokban alakulhat ki rajta talaj.

³ Különleges bombák: atombomba, baktériumbomba, világítóbomba

⁴ Forrás: MH 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred Archívuma 2010.12.08.

⁵ Forrás: Sebestyén László sz. szakaszvezető felvétele 2010.12.06.

Úszó munkagép a budafoki-gázlóban, a kotró kanalában a rombolóbomba⁶

ez a magyarázat is, így tovább kutattam a lehetőségek között és itt bukkantam egy úgynevezett elveszett gyöngyszemre. A katonai alkalmazás számára szinte teljesen elveszett tudomány a jégrobbantás.

1940 márciusában 824 cm-rel tetőző jeges árvíz során először kísérleteztek a budafoki szűkületben beállt jégtorlasz felrobbantásával. A kialakult jégtorlasz archívumok szerint körülbelül 700-800 méter hosszú volt a folyó akkori szélessége pedig 190-230 méter közé becsülhető. Vízkár elhárítással foglalkozó szakemberek szerint egy ilyen torlasz szakszerű robbantásához akár 600-800 töltet is szükséges lehet és a robbanóanyag felhasználás meghaladhatja a 3 tonnát. Arra nem találtam hiteles magyarázatot, hogy katonák végezték-e a kísérleti jégtorlasz robbantását, az viszont tény, hogy nagy hatóerejű katonai robbanóeszközöket alkalmaztak, melyek más nemzetek háborús készleteiből és elfo-

gott szállítmányaiból származtak. Így kerülhetett amerikai, angol és más származási helyű robbanóeszköz folyóinkba. A nagy tömegű és szállítás biztos szerkezeteket többnyire épületek és hidak rombolási munkálatainál hasznosították, ezeket az eszközöket nem szerelték szét, s részegységeit sem kívánták hasznosítani. Az elmondások szerint a nem ismert szerkezeteket összegyűjtötték és a kívánt rombolási területen nagy tömegben elműködtették őket.

Két módszert is alkalmaztak a jeges árvíz elleni védekezés során, az egyik a jégbombázás, a másik a torlaszra fektetett robbanóeszközök felrobbantása volt. Nem tudom, hogy a cikk olvasói közül hányan közlekedtek már jégtorlaszon, de azt mindenki látta már, hogy milyen a Balaton befagyott állapotban. Szinte teljesen egyenletes a felszíne, így korcsolyázásra is alkalmas, egy összetorlódtott jég-tömeg felszíne olyan, mint ha hegyes jég-csapok állnának ki a talajból. Nem tudom elképzelni, hogy fél esetleg egy tonnás robbanóttesteket mozgatnának egy ilyen felületen,

⁶ Forrás: Hanzelik Tamás sz. szakaszvezető felvétele 2010.12.06.

de természetesen ez sem zárható ki. A legvalószínűbb azonban, hogy repülőgépekről ledobott eszközökkel próbálták meg rombolni a kialakult torlaszt. A robbanótest elhelyezkedésére a legésszerűbbnek tűnő magyarázat, a kísérleti jégbombázás során a rossz becsapódási lehetőségek következtében a fel nem robbant robbanó testek átütötték a jégtorlaszt és csökkentett sebességgel süllyedtek a meder aljára. Az is elképzelhető, hogy a testek megakadtak a vastag jégtorlasz belső felületén és csak olvadáskor, vagy a jégréteg felületi robbantásakor jutottak el a mederfenékre.

Mivel pontos adatok nem állnak a rendelkezésemre a felhasznált robbanótestek mennyiségéről, így csak reménykedni lehet, hogy csak ez az egy bomba nem végezte el a feladatát a kísérleti jégrombolás folyamán.

A ROMBOLÓBOMBÁKRÓL ÁLTALÁBAN

A bombákat különböző szempontok szerint rendszerezhetjük, csoportosíthatjuk. Ha egy járókelőt kérdeznénk meg az utcán, hogy hogyan ismerhető fel egy bomba, talán azt mondaná nagyon nagy, rozsdás és ha felrobban.... A szakemberek azonban több szempontot is figyelembe vesznek, egy bomba rendszerezésénél; az eszköz rendeltetését, működési elvét, irányítási rendszerét, súlyát, alakját és gyárt országát.

A romboló bombák robbanóhatású bombák, melyek teljes hatása a következő részhatásokból tevődik össze. Elsődleges hatások: a bomba eleven ereje, a robbanáskor keletkező légnyomás, légszívás lökőhatás és csekély mértékben repeszhatás. Másodlagos hatások: a robbanási égéstermékek és a gyújtóhatás. Elsősorban nehezen leküzdhető, szilárd anyagú célok leküzdésére alkalmazták és alkalmazzák néhány ma is háborúban álló országban. E feladaton kívül mindazon

célpontok ellen alkalmazzák, ahol a nagy pusztítás elérése a fő szempont. Az amerikai rombolóbombák súlya 50-1000 kilogramm között változik. A bombatestet jó minőségű acélból húzás útján állítják elő; amennyiben a gyártási feltételek úgy kívánják a bombatest részalkatrészből is összeállíthatók. A bombatest szerkezeti megépítésekor a legfőbb szempont, hogy a bomba a súlyához képest minél több robbanóanyagot szállítson a célba, így az ilyen eszközöknél a robbanó-

*DEMO 2000LB rombolóbomba
a kotrógép kanálában⁷*

anyag súlya 40-70% között változik. Lényeges szempont a bombatest megszerkesztésénél az, hogy a cél körzetébe való behatolásakor a fellépő igénybevételekkel szemben ellenálló legyen, a bombatest ne törjön szét. E célból a bombatest csúcs része erős méretezésű és jó minőségű acélból készül. Az egyből húzott vagy öntött bombatestek közep része 8-15 milliméter vastagságú, míg a részalkatrészekből előállított bombák közepre-

⁷ Forrás: Sebestyén László sz. szakaszvezető felvétele 2010.12.07.

sze acéllemezből készül és 3-5 milliméter vastagságú.

A rombolóbombák oly módon fejtik ki hatásukat, hogy a röppályán nyert eleven erejüknel fogva megközelítik a célt és ott megfelelő mélységet elérve robbannak. A cél közegébe való behatolást a gyújtószerkezet késleltetése biztosítja. A bombagyújtó a becsapódás pillanatában a gyújtást kiváltja, azonban az itt alkalmazott 0,01-0,3 másodperc késleltetési idő alatt a bomba behatolá-

*DEMO 1000LB rombolóbomba
a kotrógép kanálában⁸*

sa létrejön. A behatolási mélység a vetési nagyságtól és a célközeg (humusz, téglá, vasbeton, stb.) ellenállásától függ. Egy 8000 méter magasból humuszos talajra vetett bomba gyakorlatilag 3-5 méter mélyre hatol. Ugyanez az eszköz korszerűen épített emeletes épületbe csapódva először átüti a tetőt, aztán a földemet, majd esetleg két emeletet is és a robbanás itt következik be.

A 100 kilogramm fölötti rombolóbombák töltetének iniciálása mindig két oldalról történik. A két gyújtó alkalmazása nem csak a robbanótöltet jó iniciálását segíti elő, hanem

a bomba befulladásának megelőzését is célozza. A bomba becsapódásakor, amennyiben az egyik gyújtó működése elmaradna, a másik működése még valószínű. E cikkemben bemutatott esetről azonban mindkét gyújtószerkezet működése elmaradt.

A HELYSZÍNEEN TALÁLT BOMBA ÉS GYÚJTÓSZERKEZETEI

„DEMO 1000LB rombolóbomba Mk. VII. M. I. fejgyújtóval (M 103) és Mk. V. M. I. fenekgyújtóval (M 101)”- állapította meg a helyszínen tartózkodó tűzszerész járőr a budafoki-gázlóban kiemelt robbanóestről. Ha nem szakavatott olvassa az előző mondatot, akkor elveszhet a rövidítések halmazában, de mit is jelent ez a tűzszerészek számára.

A bombákon általában különböző feliratok találhatóak, melyek megkönnyítik azonosításukat (ha a felület nem sérült vagy rozsdás). A bombák feliratai az orrtól kezdve a bombatesten soros elrendezésűek, így az első sor a fajtát és a tömeget jelöli, a második sor a sorozatszámot és a gyártási évet, a harmadik sor a töltet tömege %-ban, míg a negyedik sorban a gyár jele található. A DEMO felirat a rombolóbomba jelölése, ha ez a jelölés például FUSE lenne, akkor gyújtóbombáról beszélhetnénk. A bombatestre felírt sorszámok libs (libra) angolszász mértékegységben vannak kifejezve, melyek rövidítés LB⁹. A gyújtófajtákat betűvel és számmal jelzik, mely jelölés lehet római vagy arab is. A gyújtók rövidítéséből kiderül, hogy két légszavár biztosítású, tengelyirányú, csapódó eszközzel van szó.

A robbanótestünk tömege tehát közel 500

⁸ Forrás: Gelencsér Imre főtörzsőrmester felvétele 2010.12.06.

⁹ LB-libs: 1-libs=453,6 gramm, tehát egy 1000LB bomba súlya 453,6 kilogramm, mely a gyakorlatilag használt 500 kilogrammos kifejezésnek felel meg.

kilogramm, hossza 1740 milliméter vezetőszárný nélkül, átmérője 485 milliméter.

Az M 101 és M 103 gyújtók anyaga alumínium ötvözet, melyet korrózióálló kivitelben állítanak elő. Mindkét gyújtószerkezet alsó és felső részből áll. Az első esetben a gyújtó alsó részének felső vége peremes kiképzésű, mely a gyújtó becsavarásakor a bomba fenékrészén fekszik fel. A második esetben az alsó és felső rész menetesen csatlakozik egymáshoz.

A MENTESÍTÉSI FOLYAMAT VÉGREHAJTÁSA

A robbanótest pontos helyének, helyzetének és állapotának vizsgálata után a tűzszerész járőr jelentésének figyelembevételével megkezdődött a felkészülés az eszköz hatástalanítására és az elszállítással kapcsolatos feladatok végrehajtására.

Az aknamentesítő hajó, amely a robbanótest mozgatásában és szállításában töltött be fontos szerepet, a *téli időszakra volt felkészítve*¹⁰, így jelentős időt vett igénybe, amíg az említett technikai eszközt felkészítették erre a váratlan feladatra. A hadihajós aleggység számára nem is a feladat volt váratlan, hanem a helyszín, hiszen ezen a folyószakaszon nem számított senki ilyen típusú eszközök felbukkanására. A hír, hogy bombát találtak a Dunában nem volt meglepő, mivel az elmúlt években többször is előfordult ez, a hidak közvetlen közelében, felújítási vagy meder munkálatokat követően. A Margit-híd felújítási munkálatai is olyan szakaszhoz értek, mely munkálatok előtérbe helyezték robbanótestek felbukkanásának lehetőségét. Az említett területen még mindig számítani lehet hasonló eszközök előkerülésére.

A technikai eszközök felkészítése és a mentesítéshez szükséges személyi állomány kijelölése még ezen a hétvégén megtörtént. 2010. december 06.-án miután az illetékes hatóságokkal megtörtént az egyeztetés az AM-31 Dunaújváros aknamentesítő hajó, fedélzetén a kijelölt tűzszerész járőrrel megindult a MH Hadikikötőből a DEMO 1000LB rombolóbombáért.

A budafoki-gázlóban egy úszómunkagép¹¹ helyezkedett el, amikor az aknamentesítő hajó a bejelentés helyszínére érkezett. A hajó fedélzetéről már messziről lehetett látni, hogy a mederkotrást végző munkagép kanálában egy hatalmas robbanótest helyezkedik el. Kikötés után a tűzszerész járőr átvizsgálta a robbanótestet és a gyújtószerkezeit, majd az eszköz hatástalanítása előtt megállapította a biztonsági távolságokat. Az előírt biztonsági távolság egy ilyen eszköz tekintetében legalább 1000 méter. Ez nem is tűnt nagy területnek, ám a hajó radarberendezésével kimérve, már több probléma is felmerült. Az 1 kilométer sugarú körben helyezkedett el a 6-os számú út, egy üzemanyag kút, néhány tízemeletes lakóépület, a volt Csepel Művek négy gázátmelő tartálya és két nyomásszabályozó tartálya, valamint kisebb épületek és a mederfenéken húzódó közüzemi rendszer. Ennek a területnek a kiürítése és biztonságossá tétele több ezer embert érintett volna és 6-8 órás időtartamot vehetett volna igénybe a végrehajtása, ha mindenki együttműködik a rendőrséggel és a polgári védelemmel. A korábbi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a kitelepítésre kerülők egy része ellenáll és így ez is csak az időtényezőt növelhette volna.

¹⁰ Aknamentesítő hajó téli időszakra történő felkészítése: a hajó vízrendszere víztelenítve van, csőrendszere a fagykárok elkerülése érdekében szét van szerelve.

¹¹ Úszó munkagép – a gépi berendezéssel ellátott és belvízen, víziúton, illetve kikötőben történő munkavégzésre szolgáló úszó létesítmény (pl. szívókotró, vedersoros kotró, elevátor, cölöpverő, úszódaru).

A másik megoldás, hogy a mederkotrást végző munkagépet le kell úsztatni 2-3 folyamkilométerrel lejjebb, ahol egy természetvédelmi terület a Háros-sziget a budai oldalon, a pesti oldalról pedig több száz méteres erdős úgynevezett Védőterület helyezkedik el.

Az úszómunkagépet a Jégvirág VI. jégtörő hajó juttatta el a kijelölt területre. A munkagép kezelő személyzete a kikötést követően, ha lehet ilyet írni szó szerint elmenekült az úszómunkagépről. A kijelölt területen nem volt szabad a hatástalanítás időszakában hajóforgalmat bonyolítani, így a vízi rendészet a hatástalanítás megkezdése előtt lezárta a Duna északi szakaszát, az aknamentesítő hajó pedig a Duna déli szakaszának lezárásával segítette a rendőrség munkáját. A tűzszerész járőr megkezdhette a feladatát a gyújtószerkezetek kiszerezését.

A gyújtószerkezet kiszerezésének két módszere van. Ha a gyújtószerkezet nincs elrozsdásodva, akkor egy menetmetsző szerkezethez hasonló eszközt tesznek rá, és egy piropatronnal megindítják a lecsavarást. Ha rozsdás a szerkezet, akkor azt kézzel, egy csavarkulccsal kell leszerelni a tűzszerésznek. Általában az orr-részben lévő gyújtószerkezetet nehezebb kiszerezni, de az esetek többségében el lehet távolítani, bár rendkívül nehéz és veszélyes feladat. A tűzszerész egy ilyen hatástalanítás során bármilyen védőruhát felvehet, de egy mestertűzszerész mondta – semmi értelme.

„Minden fenyegetettség ellen nincs védelem, de a nem viselt védőfelszerelés nem véd meg és nem ad esélyt a túlélésre.”¹²

¹² dr. Hernád Mária: The characteristics of injuries caused by blasting shock waves, *Blasting Techniques* 2010, Stará Lesná 20.-21. mája 2010., előadás

A gyújtószerkezet kiszerezése háromnegyed óra alatt megtörtént és a munkagép kezelőszemélyzete is visszaérkezett a helyszínre. A jégtörő hajó visszajuttatta az úszómunkagépet a kotrási területre, ahol az aknamentesítő hajó ismét mellé állhatott. A robbanótest most már működés képtelen állapotban volt és a munkagép kezelőszemélyzete is határozottabban segítette a további munkálatokat. A robbanóeszközt megfelelő kötélzet segítségével rögzítették és az aknamentesítő hajófedélzeti darujával átemelték az AM-31 Dunaújváros hadihajóra. A bomba megfelelő rögzítése után a homokkal feltöltött ládában a hadihajó fedélzetére került a bomba két gyújtószerkezete is. A homok ágyon történő szállításra a rezgések csillapítása és az elmozdulás miatt van szükség.

Az aknamentesítő hajó parancsot kapott az indulásra és távolodva az úszómunkagéptől hajós módon intettek búcsút a munkagép dolgozói a katonáknak. A Hadikikötőben már jól begyakorolt mozzanatok következtek. Az aknamentesítő hajó orrával a partnak támaszkodva „partmegtűzéssel” kötött ki, majd fedélzeti darujának segítségével a hajó melletti PMP pontonra emelték a hadihajós katonák a rendeltetésétől megfosztott robbanótestet. A pontonon lévő bomba egy emelővillás targonca segítségével jutott el a szállító eszközözig, mely a központi gyűjtőhelyen helyezte biztonságba a hatástalanított robbanótestet.

Látható, hogy ez a szállítási folyamat elég bonyolult, a robbanó testet sokszor kell megmozdítani, és még ha hatástalanítva is van, csak egy 500 kilogrammos bombáról van szó. A szállítási folyamat ezen a napon véget ért, de ezt az eszközt egyszer még meg fogják mozdítani, hiszen a megsemmisítés helyszínére is el kell majd juttatni. A tűzszerész járőr számára azonban még nem fejeződött be a feladat. A gyújtó-

szerkezeteket még meg kell semmisíteni, ez robbantással történik általában a hatástalanítás helyszínén, vagy ennek közelében, de ebben az esetben erre nem volt lehetőség. A járőrparancsnok a gyújtószerkezet megsemmisítése után jelenti a feladat sikeres végrehajtását, s így lezárul egy fejezet a DEMO 1000LB rombolóbomba történetében.

A következő napon már a mentesítésnél használt eszközök karbantartása a fő feladat. A „mikulás napi” rombolóbombára senki nem számított, hát még arra, hogy a következő napon szintén bejelentés érkezik, az úszó munkagép ismét bombát talált. A következő percekben gyorsan pörögtek az események, ismét érkezett a tűzszerész járőr és az aknamentesítő hajó ismét elindult a hadikikötőből. Mindenki azt gondolta, hogy az előző napi tevékenység egy úgynevezett főpróbának fogható fel és csak azt kell megismételni. A helyszínre érve azonban megváltozott ez az elgondolás. A kotrógép kanalában ismét egy nagy fémtest hevert és a személyzet nélküli úszómunkagép már ekkor azt sugallta, hogy nem az előző napi tevékenység fog újra lejátszódni.

Az aknamentesítő hajó kikötött és hihetetlen látvány tárult az állomány szeme elé. Az újabb eszköz szinte nem fért el a kotró kanalában és oldalfalán hatalmas sérülés volt felfedezhető. Mivel a sérülés már teljesen berozsdásodott arra lehetett következtetni, hogy az említett jégbombázásnál vagy jégrobbantásnál sérült meg illetve kis vízállásnál akár egy hajó is okozhatta ezt a sérülést. Ha az utóbbi igazolódna be, akkor a sérülést okozó hajó személyzete a legszerencsésebb hajósnak mondhatja magát, aki valaha a budafoki-gázlóban hajózott.

A tűzszerész járőr megállapította, hogy egy DEMO 2000LB rombolóbomba, tehát az előző napi nagytestvére került a kotrógép kanalába. A rombolóbomba fej gyújtó-

ja megegyezett az előző bombáéval, de a robbanótest elhelyezkedése miatt a fenékgyújtó típusát nem lehetett megállapítani. A munkagép kezelőszemélyzete nem volt hajlandó visszatérni az eszközére, amíg a bomba hatástalanítása be nem fejeződött. A tűzszerész és hadihajós állománynak így ön erőből kellett megoldani a robbanótest mozgását, ami egy közel 1 tonnás eszköznel nem egyszerű feladat. A fenékgyújtó szemrevételezése miatt mindenképpen ki kellett venni a robbanótestet a kotrógép kanalából. Az úszó munkagép mellett egy önjáró uszály vesztegelt¹³, mely a kotrási munkálatok során szállította a kitermelt anyagokat. A tűzszerész járőr egyik tagja vállalta a kotró gép kezelését, s így a rombolóbomba az uszály fedélzetére került, a szennyeződések eltávolítása után a fenékgyújtóról is kiderült, hogy típusa megegyezik az előző napi bombáéval. Mivel a veszteglő hajó személyzete nem volt hajlandó az uszályt megmozdítani, így a hadihajós katonáknak kellett ezt a feladatot elvégezniük. A szóban elmondott kezelési utasítások nem növelték a hadihajósok önbizalmát, hiszen az első mondatok arról szóltak, hogy mi nem működik rendesen az uszályon. Sok emberben merül fel a kérdés – ilyen állapotú eszközökkel, hogyan mernek munkát vállalni? Az uszályt és rajta a rombolóbombát a körülmények ellenére is sikerült az előző napi helyszínre szállítani, ez talán a közel két évtizedes hajózási tapasztalatnak köszönhető, mely birtokában hadihajós kollégánk célba juttatta a hiányos műszaki állapotban lévő technikát. A következő lépés már megegyezik az előzőekben leírtakkal, a tűzszerész járőr a gyújtók kicsavará-

¹³ Hajózási szabályzat: veszteglőnek kell tekinteni a hajót, az úszóanyagok kötelékét vagy az úszóművet, ha az közvetlenül vagy közvetve horgonyon vagy a parthoz kikötve áll.

sával hatástalanította a rombolóbombát. A hatástalanítást követően az AM-31 Duna-újváros aknamentesítő hajó a fedélzetére emelte a közel 1 tonnás robbanótestet és megindult az MH Hadikikötő irányába. A kotrógépről csak ennyi hallatszott „nem hittem volna, hogy rombolóbombákat hoz a Mikulás”.

A gyújtószerkezetek megsemmisítése után a Duna újra korlátozás mentesen hajózható volt a budafoki-gázló szakaszán.

ÖSSZEGZÉS

A Duna budapesti szakaszán végzett munkálatok során eddig összesen hat alkalommal 12 darab DEMO 1000-es és 1 darab DEMO 2000-es rombolóbomba került a felszínre és lett hatástalanítva. Előtérbe került annak a lehetősége, hogy több híd és fontosabb folyó menti műtárgy közelében is felbukkanhatnak hasonló szerkezetek. A 2007-as év végén több robbanó szerkezet is felszínre került a dudai alsó rakpart szélesítése közben. Tehát a háborúk után több mint hat évtizeddel sem mondhatjuk el, hogy folyóink, partközeli műtárgyaink mentesek az ilyen szerkezetektől. A katasztrófák elhárításánál is visszamaradhattak olyan eszközök, melyek még ma is képesek a pusztításra.

Hadtörténeszek szerint jellemzően nem az emberi élet kioltása volt a második világháborús bombázások célja, hanem az utánpótlási útvonalak elvágása a kritikus infrastruktúra megsemmisítésével. Budapesten ezért főleg Lágymányosra, a Weiss Manfréd Acél- és Fémművekre és a fontos vasúti csomópontokra – a déli, a ferencvárosi és a rákos rendezői pályaudvarra – dobtak bombát a szövetségesek. A Magyarországra ledobott bombák 60 százaléka Lágymányosra hullott. Budapestet amerikai és angol csapatok bombázták. A szövetségesek dokumentálták is,

hogyan hol dobták le a repülőket a terhüket, így nagyon jó térképek állnak rendelkezésre a ledobott eszközökről. A talált robbanótestek állapotát tekintve megállapítható, hogy még több ezer olyan bomba lehet, amely képes elvégezni rendeltetését. A központi gyűjtőhelyen tárolt két robbanótest várja a tavaszt, hogy egy megsemmisítés során végleg elműködhesse.

A kotrógép a 2010. évre befejezte a munkát, a következő évi kívánságuk, hogy ilyen eszközökkel többé ne találkozzanak. A tűzszerész és hadihajós állomány azonban tudja, hogy rájuk vár még néhány hasonló feladat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. DARUKA Norbert: Bombakiemelés az Újpesti híd pilléréinél, Műszaki Katonai Közlöny 2009. évi 1-4 összevont kiadás (ISSN 1219-4166) ZMNE 502/2010, pp.: 219-231.
2. DARUKA Norbert: Bomba miatt kitelepítés, Műszaki Katonai Közlöny 2009. évi 1-4 összevont kiadás (ISSN 1219-4166) ZMNE 502/2010, pp.: 207-219.
3. DARUKA Norbert: A jeges árvíz elleni védekezés lehetőségei hazánk belvizein és nemzetközi vízi útjain, különös tekintettel a jégrobbantási feladatok végrehajtására, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Diplomadolgozat 2009. p. 76.
4. http://www.honvedelem.hu/cikk/0/9354/bombak_a_hidnal.html 2007.11.22.
5. <http://www.netlabor.hu/roncskutatas/modules/news/article.php?storyid=248> 2007.11.19.
6. http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/Tudomanyos_ismeretterjeszto_kiadvanyok/A_budapesti_duna_hidak/pages/008_az_ujpesti_vasuti_hid.htm 2009.02.07.
7. www.slideboom.com/presentations/223223/Amerikai-bombak 2010.12.08.

HÜSE CSABA ŐRNAGY: LMT, MINT MŰVELETI KÉPESSÉG SZEREPE JELENTŐSÉGE A NATO VEZETTE KFOR MISSZIÓBAN (2 RÉSZ)

A KFOR LMT, MINT MŰVELETI KÉPESSÉG SZÜLETÉSE

A KFOR Liaison Monitoring Team, mint műveleti képesség létrehozását közvetlenül a 2004 márciusában kirobbant etnikai indíttatású zavargások tették szükségessé. A zavargások során több száz épület, főként a szerb és a roma etnikai közösséghez tartozó emberek otthonai, illetve –

esetenként a világörökség részét képező – templomok, kolostorok váltak a lángok martalékvá. Az erőszakos cselekmények során több ember meghalt, illetve ezek voltak kénytelenek elhagyni otthonaikat. Az események mögött már hosszabb ideje húzódó, a koszovói társadalmat feszítő, főként szociális és gazdasági jellegű problémák álltak, a közvetlen kiváltó ok, az Ibar folyóban megtalált három koszovói albán fiú holtteste, – akik halálát az albánok a szerbek számlájára írták –, már csak olaj volt a tűzre. A fiúk halálának

igazi oka, illetve az állítólagos elkövetők kiléte egyébként máig ismeretlen. A kirobant zavargások mindenkit felkészületlenül értek, ugyanis a nemzetközi erőknek, ideértve a KFOR-t is, fogalmuk sem volt a felszín alatt izzó társadalmi feszültségekről. A történetek utólagos elemzése következményeként, a hasonló események elkerülése érdekében hozták létre a KFOR-ban az LMT-eket a Bosznia-Hercegovinában akkor már meglévő és igen jó tapasztalatokkal rendelkező Liaison Observation Team-ek (LOT) mintájára.

Az LMT-k a KFOR parancsnokának meghosszabbított karjaként vannak jelen Koszovó minden járásában. Korai előrejelzést biztosítanak a KFOR parancsnok számára, tudomást szerezve a társadalmat sújtó szociális, gazdasági problémákról. Ennek alapja pedig a koszovói emberek bizalmának és sok esetben megbecsülésének elnyerése, ugyanis az LMT-k jelmondatukhoz – „Feel the pulse of Kosovo” – híven tevékenységüket etnikai és vallási hovatartozásra tekintet nélkül folytatják. Az LMT-eket sokan ezért a KFOR pa-

rancsnok „szemének és fülének” is nevezik, akik meglátják és meghallják a Koszovóban élő emberek problémáit. Természetesen az LMT-k nem csak az utca emberével, hanem a helyi közösségek, helyi és nemzetközi szervezetek vezetőivel is közvetlen kapcsolatot tartanak fent, ezzel is biztosítva a KFOR állandó jelenlétét a koszovói mindennapok és az élet minden területén.

A KFOR központi szektorában (MNTF-C) már 2004 októberében megalakultak az első LMT csoportok. A KFOR északi szektorában (MNTF-N) megalakult az első, az LMT csoportok tevékenységét irányító, koordináló regionális irányító szervezeti elem az RLMT. (Regional Liaison Monitoring Team) Az RLMT-North alárendeltségében 2005. januárjában 3 francia-; júliusban 2 dán-; 2006 májusában 2 belga csoport kezdte meg tevékenységét. A néhány főből álló csoportok szerkezetében Koszovóban, a dandár szintű, többnemzetiségű harci kötelékek (szektorok) felelősségi területén minden járásban telepítésre kerültek.

Az első magyar LMT csoport hosszas egyeztetés eredményeképpen 2009 decemberében az olasz vezetésű MNBG-W RLMT-West alárendeltségében, Pec/Peje város felelősségi területtel kezdhetette meg működését. A csoport első parancsnoka Szamosi Attila százados volt.

SZAKMAI FELKÉSZÍTÉS RENDSZERE

A NATO az LMT-k hatékonyságának növelése érdekében az LMT-beosztásra jelölt katonák képzésében egységes követelményrendszer kidolgozására törekszik, ami sok hasonlóságot mutat az ENSZ által a katonai megfigyelő- és összekötő tisztek kiképzésében felállított egységes követelményrendszerhez. Az LMT-felkészítés több pillérré épül. Az első pillér nemzeti felelősség, vagyis a küldő ország köteles végrehajtani; Magyarországon a nemzeti LMT szakmai célfelkészítés a MH Civil-Katonai Együttműködési és Lélektani Művelési Központban kerül végrehajtásra. A második pillér, mint nemzetközi LMT szakmai célfelkészítés (NATO

KFOR Liaison Monitoring Team Pre-deployment Pilot Course – KFOR LMT PDPC) a Horvát Köztársaság Hadseregének szervezésében, a NATO Transzformációs Parancsnokság támogatásával, a NATO Művelési Parancsnoksága és a NATO SHAPE által jóváhagyott éves kiképzési tervnek megfelelően a horvátországi Rakitje-ben kerül végrehajtásra. A KFOR JEC LMT CC természetesen állandó szakmai felügyeletet és szakmai iránymutatást ad, valamint előadókat biztosít a tanfolyam számára annak érdekében, hogy az LMT-beosztásra jelölt katonák már a felkészülés szakaszában tisztában legyenek a folyamatban lévő KFOR műveletekkel, ezen belül a műveletekben az LMT-re háruló feladatokkal. Míg a kiképzés első pillére főleg a történelmi, politikai, kulturális háttérre, addig a második a gyakorlati feladatokra, a KFOR jelenlegi és jövőbeni műveleteire helyezi a hangsúlyt. Az LMT-beosztásba kijelölt személyek a művelési területre való kiérkezést követően – a beosztás átadás-átvételi feladatok egyik legfontosabb részeként – ezeket az ismereteket felfrissítik, illetve eligazítást kapnak a folyó műveletek-

ról. (LMT In theatre training) Ezt a fázist nevezhetjük a felkészítés harmadik lépcsőjének, amely „finomhangolja” a korábban megszerzett szakmai tudást és a követelményekhez-, műveleti helyzethez igazodva teljes mértékben képessé teszi a katonákat a feladat végrehajtásra.

JÖVŐT ÉRINTŐ KIHÍVÁSOK

Kiemelendő, hogy az elmúlt időszakban végbement változás nem egyszerű létszámcsökkentés, hanem strukturális átalakulás. Ennek keretében a KFOR, egyre csökkenő mértékben ugyan, de fenntartja a jelenlétét Koszovóban. A javuló koszovói biztonsági helyzetnek köszönhetően a KFOR műveleteinek súlypontja egyre inkább áttevődik a kinetikus műveletekről a nem kinetikus műveletekre. Az átalakulás célja a NATO szerepvállalásának egy, a Bosznia-Hercegovinában már működő szintjére történő szorítkozása. A kinetikus erők kivonására adott reakciók, valamint a kialakuló biztonsági helyzet figyelemmel kísérésének szükségességéből kifolyólag az LMT-k szerepe megnő, és ez a képesség fokozatosan a KFOR fő profiljává válik. Meggyőződésem, hogy az LMT-k szerepét a 2011 júliusában kirobbant északkoszovói erőszakos cselekmények sem csökkentik. Éppen ellenkezőleg. Az LMT-k most kapnak csak igazán hangsúlyos szerepet. Ahhoz, hogy ne ismétlődjenek meg a 2004 márciusi események fokozott figyelmet kell fordítani a nehéz gazdasági körülmények között élő társadalmi csoportok reakciójára, amit sajnos jelenleg politikai érdekek mentén, szélsőséges csoportok tüzelnek.

A korábbi KFOR-struktúrában minden MNBG (Multinational Battle Group) területén egy, a régió LMT-jeinek a tevékenységét irányító-koordináló Regionális LMT (RLMT) működött. A közelmúltban az MNBG-k száma (a központi és a keleti

összevonásával) ötről négyre csökkent, 2011 tavaszától pedig csak kettő (a nyugati és a keleti) maradt. Ennek ellenére az RLMT-k száma nem változott. Az MNBG-k területén működő öt RLMT közül az egyik, az RLMT Centre 2010. október elseje óta a KFOR parancsnok közvetlen szolgálati alárendeltségében végzi feladatát, és 2011 tavaszán pedig mind az öt átalakult a KFOR parancsnok közvetlen irányítása alatt működő JRD-vé (Joint Regional Detachment). A JRD az LMT csoportok egy regionális szintű, nemzetközi irányító egysége, amely némileg kibővült feladatokkal irányítja az alárendeltségébe tartozó LMT csoportokat. A csoportok működését, feladatait illetően jelentősebben változás nem következett be.

Fontos megemlíteni, hogy a már meglévő, az MNBG-West területén tevékenykedő magyar LMT csoport mellett 2011 tavaszán Koszovó központi régiójában, a JRD Centre alárendeltségében újabb magyar csoport kezdte meg működését. A magyar csoport a kivonuló cseh LMT csoport felelősségi területét, az északkelet koszovói Podujevo/Podujeve járást vette át és teljes felelősséggel 2011. június 22.-én kezdte meg műveleti feladatait.

„FIELD HOUSE CONCEPT”

A csapatok létszámának csökkentése táborok bezárását vonja maga után, így az LMT műveleti képességhez hozzájáruló nemzetek a Bosznia-Hercegovinában már bevált gyakorlatnak megfelelően adaptálták az úgynevezett „Field House Concept”-et. Ez azt jelenti, hogy néhány helyen megkezdtek az LMT csoportoknak a táborokból az úgynevezett LMT-házakba történő telepítését. Az LMT házak megnyitásával a KFOR kibújik a „szögesdrót” mögül, és a helyi lakosság között élve, a lakosokkal, a lakossággal együtt végzi feladatát. Az „LMT Field House

Concept” lényege mindenképpen az, hogy a jelentősen csökkenő létszám ellenére a KFOR továbbra is látható és elérhető maradjon, úgy a koszovói emberek, mint a helyi hatóságok, valamint a helyi és nemzetközi szervezetek számára egyaránt. A KFOR nemzetei közül jelenleg Finnország, Svédország, Törökország, Ausztria és Svájc működtet LMT-házat. 2010. november 13.-án megnyitóra került sor a koszovói fővárostól délre fekvő szerb enklávéban, Gračanicában, ahol Svédország az első LMT-házat nyitotta meg. 2011. január 29.-én, alig néhány száz méterre a pristinai parlament épületétől megnyitott a második svéd LMT ház is amelyet a KFOR parancsnoka, Erhard Bühler vezérőrnagy nyitott meg. A pristinai házmegnyitón Bühler vezérőrnagy a meghívott vendégek és a sajtó jelen lévő képviselői előtt ismertette a KFOR új koncepcióját. Elmondta, hogy a jövőben két Többnemzetiségű Harci Kötelék marad a korábbi öt helyett, amelyeknek már nem lesznek regionális szintű kötelezettsége-

ik. A két kötelék feladatait közvetlenül a KFOR parancsnok határozza meg és a műveleti helyzet függvényében telepíthetőek lesznek Koszovó egész területén. A regionális szintű feladatokat a szintén a KFOR parancsnok közvetlen alárendeltségében lévő JRD-k látják el. A JRD-nak természetesen nem lesznek olyan műveleti feladatai mint például check point telepítés, hanem a kölcsönös barátságon és bizalmon nyugvó kapcsolatot fogják jelenteni minden Koszovóban élő ember számára. A vezérőrnagy hangsúlyozta, hogy ezek az LMT-ben szolgáló férfiak és nők, a koszovói emberekhez közel állandó és közvetlen kapcsolatot alakítanak ki és tartanak fent a KFOR és helyi hatóságok és a nemzetközi szervezetek képviselői között. A KFOR biztatja az embereket az egymás közötti állandó párbeszédre. Megvagyok győződve arról, hogy ez egy nagyon hatékony módszer arra nézve, hogy beazonosíthatóak legyenek azok a tényezők amelyek problémát és kockázatot jelentenek az

emberek számára és mindez hozzásegít ahhoz, hogy a bonyolult helyzetek előzetesen megoldhatóak legyenek.-mondta Bühler vezérőrnagy.

Munkám során nagy hangsúlyt fektettem arra, hogy az olvasó a koszovói társadalmat mozgató történelmi-, gazdasági-, társadalmi összefüggéseket megismerve képet kapjon a KFOR LMT, mint műveleti képesség rendelkezésétől. Az első részben döntően történelmi-, társadalmi kérdéseket tárgyaltam, amellyel minden LMT beosztásban lévő katonának tisztában kell lennie. Az ismeretek elsajátítását nagymértékben segíti az a NATO által jól strukturált felkészítési rendszer, amelynek alapjait a Magyar Honvédségnél az MH Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ szakmai célfelkészítési biztosítanak. A KFOR misszió állandóan adaptálódik a biztonsági környezet jelentette kihívásokhoz. A műveleti környezet változása során egyre nagyobb hangsúly helyeződik a „nem kinetikus” műveleti képességekre, mint a CIMIC; PSYOPS vagy az LMT.

A biztonsági helyzet pozitív alakulása nem azt jelenti, hogy a konfliktus mögött húzódó és azt generáló negatív tényezők megszűntek létezni. Ezt bizonyítják a 2011. júliusában kirobbant – két határátkelőhely felgyújtásával, egy koszovói rendőr halálával és útakadályok felállításával végződött – észak koszovói események. A társadalmi feszültségek mindig is érezhetőek voltak, amit a pristinai kormányzat felelőtlen akciójával – szerbiai áruk behozatalának tilalma miatt különleges rendőri erők (ROSU) Észak-Koszovóba küldése és a Szerbia és Koszovó határán lévő két átkelőhely (GATE 1; DOG 31) elfoglalása – erőszakos cselekmények kirobbanását idézte elő. A cselekmények a szélsőséges csoportok malmára hajtotta a vizet, amely könnyen lángba boríthatta volna nem csak egész Koszovót, de a környező országok etnikailag kevert és gazdaságilag mély de-

presszióban lévő területeit is. A KFOR átlátva a helyzetet, átvette a két átkelőhely feletti ellenőrzést és tárgyalásokat kezdve a pristinai-, illetve a szerb kormány képviselőivel megkezdte a kialakult helyzet békés úton történő rendezését.

Egy régió stabilitásának megteremtése soha nem ér véget azzal, hogy megszűntek az erőszakos cselekmények. A katonai jelenlét szükséges mindaddig, amíg a nemzetközi közösség szükségét érzi és biztosítja a mandátumot a misszió számára. Ez a folyamat tarthat a konfliktus politikai úton történő rendezésének végéig, vagy attól tovább is. A békefolyamatnak ebben a szakaszában a katonák egyre inkább szemben találják magukat rendészeti, közigazgatási, diplomáciai vagy egyéb civil területeket érintő feladatokkal, amelynek katonai rendezőelvek alapján történő kezelésére és megoldására mindenkor képesnek kell lenniük. A műveleti szükségletek szem előtt tartásával, a KFOR jövőbeni strukturális átalakítása során elengedhetetlen, hogy a misszióban résztvevő nemzetek ezen a téren is hatékonyan járuljanak hozzá a mandátumból adódó feladatokhoz. Tehetik ezt oly módon, hogy LMT házak létrehozásával és felkészült katonák telepítésével továbbra is biztosítják a nemzetközi katonai jelenlétet Koszovóban, ezzel is erősítve a régió biztonságát és stabilitását. Meggyőződésem, hogy Magyarország sikeresen ismerte fel a NATO vezette KFOR misszió műveleti szükségleteit, amit mi sem bizonyít jobban, mint, hogy már két koszovói járásban is magyar LMT csoport végzi feladatát.

FORRÁS:

<http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/honved-vezerkar/hirek/afontos-kepesség>

<http://www.nato.int/kfor/docu/pr/2011/01/p110129a.pdf>

NAGY ATTILA SZÁZADOS: HELYSÉGHARC FOGLALKOZÁSOK TAPASZTALATAI

Az elmúlt száz évben a lakosság nagy része városokba költözött, ezáltal a lakott területek mértéke, és fontossága jelentősen megnövekedett. Ez természetesen hatással van egy esetleges fegyveres konfliktusra is, mivel a lakott területek birtoklása jelentős előnnyel jár mindkét fél számára.

A másik jelentős oka, hogy napjaink konfliktusai inkább lakott területeken zajlanak, az hogy egy modernebb hadsereg kevésbé tudja érvényesíteni technikai fölényét, mint a hagyományos hadviselésben. Az I. Öbölháború volt az utolsó olyan fegyveres harc, ahol hadosztályok álltak egymással szemben. Már a második iraki konfliktus esetében is – a kezdeti szakaszt leszámítva – főleg lakott területek birtoklására helyezték a hangsúlyt.

A HELYSÉGHARC ALAPELVEI, JELLEMZŐI, KÖRÜLMÉNYEI

A lakott területeken vívott harc alapelvei:

1. Agresszív Információs műveletek végrehajtása: a pilóta nélküli felderítő robotrepülőgépek (UAV) elterjedésével a parancsnokoknak lehetősége van fejlett információszerezésre az ellenségről, ezáltal segítve a döntéshozatalt. A mobiltelefonok, az internet, a média elterjedése biztosítja az alegységek tevékenységének közvetlen megfigyelését és rögzítését.
2. Közelharc képesség fenntartása: a közelharc mind a támadó és védelmi harcok során nagy szerepet kap. A közelharc nagy erőforrásigénnyel jár, valamint igényli a jól kiképzett és felszerelt alegységeket,

valamint magában hordozza a nagy veszteség lehetőségét.

3. Fontos a nagy veszteségeket okozó megközelítési útvonalak elkerülése.
4. A lényeges pontok ellenőrzés alatt tartása: a modern lakott területek túl nagyok ahhoz, hogy teljes egészében ellenőrzés alatt lehessen tartani. Éppen ezért fontos, hogy az alegységek csak a feladatuk teljesítéséhez szükséges területeket birtokolják. Ez minimum szinten a kulcsfontosságú területek birtoklását jelenti. Kulcsfontosságú területnek az számít, amelynek birtoklása jelentős előnnyel jár bármelyik harcoló fél számára.
5. Járulékos rombolás csökkentése: a parancsnokoknak minden esetben számításba kell venniük tűzerő alkalmazásának rövid és hosszú távú hatásait a lakosságra, az infrastruktúrára és az alegység későbbi feladatira.
6. A harcolók és nem harcolók elkülönítése: a harcolók azonnali elkülönítése a nem harcolóktól nagyban növelheti a műveletek végrehajtásának hatékonyságát, és csökkenti az ellenség előnyét. Ez a fontos feladat még nehezebbé válik, ha az ellenfél nem hagyományos ellenség esetén, amely könnyen el tud vegyülni a civil lakosság között.
7. A legszükségesebb infrastruktúra megőrzése: azon létesítmények megőrzése, amely a későbbi stabilitási műveletek szempontjából fontosak, vagy a lakosság egészség és életkörülményeinek fenntartásához elengedhetetlenek, gyakran a parancsnok feladatai közé tartozik.

8. A legszükségesebb és minimális szolgáltatások helyreállítása: számolni kell azal, hogy a műveletek során tönkrement legszükségesebb szolgáltatásokat helyre kell állítani. Ide tartoznak az energiaellátás, élelmiszer, víz – és csatornahálózat, orvosi ellátás és a rendfenntartó erők.
9. Az emberi tényező számításba vétele. A parancsnokoknak pontosan értékelnük kell a helyi lakosság hozzáállását az al egységhez.
10. Irányítás átadása: az összes lakott területen vívott harc végállapota a terület átadása más civil szervezetnek, vagy a helyi irányításnak, mivel a műveletek pénz- és erőforrás-igényesek.

A lakott területeken vívott harc jellemzői:

- kis alegység szintű küzdelmek:
A lakott területen vívott harcok során a szakaszok, rajok, gyakran érezhetik magukat „elszigetelve”, ezáltal egy sor rajtűzecsoport szinten vívott harcok sorozatát kénytelenek megvívni. A védő félnek jelentős előnye van a lakott területen, mivel képesek jól kiépített állásokból pusztítani a támadót, valamint egy lakott területet kis létszámmal is lehet hatékonyan tartani, míg a támadó fél részéről nagyobb létszámfőlény kívánatos, mint egy nyílt területen végrehajtott támadó művelet során.
- Híradás:
A beépített területen vívott harc központi tervezést és decentralizált végrehajtást kíván meg, ezért kulcsfontosságú a híradás. A parancsnokoknak bízniuk kell az alárendelt parancsnokaik kezdeményezőképességében, amit csak a megfelelő kiképzéssel lehet elérni.
Az épületek és elektromos létesítmények nagyban csökkentik a rádiók hatótávolságát, és gyakran nem áll rendelkezésre elég híradó eszköz, hogy az alárendeltek-

kel kapcsolatot tartsanak, ha például behatolnak egy épületbe.

- Nem harcolók:
A lakott területeken nagyszámú populáció található, amelyek hatással vannak mind a saját, mind az ellenség cselekvési szándékaira. A helyi lakosságon kívül valószínűleg megtalálhatók menekültek, kormányzati és nem kormányzati szervek képviselői és a nemzetközi média tagjai. Például Groznij-ban 150000 menekült volt az eredeti 450000 fős lakosságon felül és 50000 ember halt meg a harcokban.
- Lőszer:
A helységarcot végrehajtó alegységeknek fel kell készülniük az átlagostól magasabb lőszerfelhasználásra, a kis távolságok, a korlátozott láthatóság, az állandó összecsapások és tüzzel való lefogás miatt.
- Veszteségek:
Lehulló üveg, törmelék, szemét, megpatlanó lövedék, magasból történő leesés okozhat baleseteket, sérüléseket. Nehéz fenntartani az állomány folyamatos készenlétét. Az állandó stresszel összefüggő és a harcoktól nem függő veszélyek, mint például betegség vagy környezeti veszélyek – fertőzött víz, mérgező anyagok – növelik az áldozatok számát. A területileg elszórt feladat végrehajtás miatt nem mindig áll rendelkezésre képzett felcser, ezért nagy hangsúlyt kell fektetni a MEDEVAC, és CASEVAC tervezésekre.
- Harcjárműves mozgástér:
Lakott területen belül a törmelék, a nem harcolók, az utcák, az épületek mind korlátozzák a harcjárművek alkalmazásának lehetőségeit. Ez persze nem jelenti, hogy járművek nem alkalmazhatók beépített területen, csak az esetek többségében lövész alegységek támogatása szükséges, hogy a járművek túlélőképességét bizto-

sítani tudják. A járművek fegyverei nagyon jól használhatók tűztámogatásra, és bizonyos épületek, fontosabb pontok tűzzel való lefogására.

– 3D terep:

Mind a saját, mind az ellenség háromdimenziós (felszín, felszín feletti, felszín alatti, épületeken belül) harctéren vívják meg a küzdelmet. Többszintes épületek magukban hordozzák annak a lehetőségét, hogy az egyik szint saját erő, a másik pedig az ellenség birtokában van.

– Járulékos rombolás:

A művelet fajtájától függően jelentős járulékos rombolás is előfordulhat, különösen a magas intenzitású műveleteknél. A parancsnokoknak meg kell bizonyosodniuk arról, hogy a fegyverhasználat szabályai mindenki számára ismert, és meg kell követelniük annak betartását.

– HUMINT:

Annak ellenére, hogy a technikai fejlődés jobbnál jobb felderítési lehetőségeket tesz lehetővé, szükséges a lakosságtól gyűjtött információ. A dandár és zászlóalj szinten rendelkezésre álló felderítő lehetőségek mellett a század és az alatti alegységek nagyban támaszkodnak a HUMINT információkra.

– Összefgyvernemi harc:

Míg történelmileg a helység-harc számos lövész specifikus feladtból áll, de csak a lövész alegységek nem képesek maradéktalanul végrehajtani. Egy jól összeállított összefgyvernemi harccsoport, ami főleg lövész alegységekből áll, de megerősítve műszaki, harckocsi és egyéb harctámogató és harci-kiszolgáló egységekkel sokkal nagyobb határfokkal képes ellátni a feladatát.

– Kulcsfontosságú pontok:

Támadó műveletek során századoknak, szakaszoknak, rajoknak a feladata, hogy elfoglaljanak egy-egy épületet, szobákat

tisztítsanak meg. Gyakran nem lehetséges nagy területek elszigetelése, ezért fontos a kulcsfontosságú pontok megtalálása, a közvetlen és a közvetett irányzású fegyverek körültekintő alkalmazása.

– Mesterlövészek:

A mesterlövészek nagyon hatékonyak a beépített területen vívott harcokban. Azon kívül, hogy képesek nagy távolságon precíziós tűzfeladatok végrehajtására, jól használhatóak mozgási útvonalak megfigyelésére.

A LAKOTT TERÜLETEN VÍVOTT HARCOK KÖRÜLMÉNYEI

A politikai, technológiai, gazdasági és az egység szerepe a terület stabilitásának fenntartásának helyzete határozza meg, hogy milyen körülmények között hajtja végre a feladatait. Az ellenség tevékenysége jelentős hatással van a beépített terület körülményeire, amelyek gyorsan változhatnak. Alegységek végrehajthatnak feladatot különböző körülmények között különböző helyen ugyanabban az időben.

1. „Sebészi” műveletek:

Különleges célú rajtaütések, precíziós csapások, kis intervallumú elfogások, letartóztatások túsumentés tartoznak ebbe a kategóriába. Ezeket a műveleteket minden esetben Különleges Erők, (Special Forces) hajtják végre, együttműködve a lövészalagységekkel és a helyi erőkkel. Ezek a műveletek járnak a legkisebb rombolással.

2. Precíziós műveletek:

Ha a fegyveres konfliktus meghatározott politikai célok elérését szolgálja, akkor ügyelni kell arra, hogy a katonai tevékenység ne veszélyeztesse ezen célok elérését. Lövészalagységek precíziós műveleteket hajtanak végre, ha az ellenség civilek közé vegyülve tevékenykedik, és törekedni kell,

hogyan minimalizáljuk a civil veszteségeket és a járulékos rombolást. Ezek a célok szigorú ROE (Fegyverhasználat szabályai) alkalmazásával, és betartásának megkövetelésével érhetők el. Pl.: blokkírozás és kutatás (cordon & search) műveletek

3. Nagy intenzitású műveletek:

Ilyen műveletekről beszélünk, amikor nem követelmény a civil áldozatok és a járulékos rombolás minimalizálása és minden rendelkezésre álló erő bevethető az adott terület birtokba vétele érdekében. Például Groznij-ban az orosz csapatok SCUD és SCARAB rakétákkal és sorozatvetőkkel lőtték az épületekben és pincékben megbújó csecsen ellenállókat, annak érdekében, hogy megtörjék az ellenállásukat és moráljukat.

A KIKÉPZÉS LEHETŐSÉGEI, TAPASZTALATAI

A beépített területen vívott harc az állomány magas fokú kiképzettségét igénylő műveletek, amely során nagy figyelmet kell fordítani az alap mozdulatok és fogások elsajátítására. Ide tartozhatnak:

- a fegyverfogások
- behatolási technikák
- helységek megtisztítása
- az épületen belüli mozgás
- az épületek megközelítése
- lépcsők, lépcsőházak leküzdésének elsajátítása
- közelharc

Ezen kiképzési szempontokat felhasználva hajtott végre kiképzést a Magyar Honvédség 5. Bocskai István Lövészdandár, 3. Bercsényi Miklós Lövészszázlójából 33 fő, tiszt, tiszt-helyettes és legénységi állományú katona 2010 októberében a Hajdú Bihar Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság hajdúszoboszlói kiképző bázisán, hogy a fenti tematika alapján felkészüljenek az alapszintű technikák elsajátítására, majd megtanulják az elsajátított tudás átadásának módszertanát.

A felkészülést a Magyar Honvédség 34. Bercsényi László Különleges Művelési Zászlóalj kijelölt mentorai vezették, és az általuk összeállított tematika alapján került végrehajtásra.

Minden ilyen felkészítés alapja elsőnek meggyőződni, a résztvevő állomány felkészültségéről. Ebbe beletartozik a fegyverfo-

gások, a fegyver kezelés és a mozgási technikák felmérése. Ezzel történik a kiképzés szintjének meghatározása, vagyis hol kell kezdeni a felkészítést. Ez adja a tréning alapját a továbbiakban, hogy a felkészítendő állomány biztos alaptudással rendelkezzen, amelyre alapozva lehessen fokozatosan felépíteni a kiképzést. Ezt az alaptudást folyamatosan ismételni, gyakorolni kell, illetve a foglalkozások bevezetésére a fizikai állóképesség növelésére jól lehet felhasználni.

A második fázisban kerül sor a helység-harc technikáinak elsajátítására. Ezen belül

első lépésben a helyiségek megtisztításának begyakorlása. Ezt a legegyszerűbb módon szalaggal kijelölt helyiségekkel lehet demonstrálni. Ami fontos ennél a kiképzésnél, hogy itt már 4 fős tűzcsoportokkal történik a

végrehajtás, és a csoportokon belül is cserélik az emberek a helyüket, hogy minden szerepkörben begyakorolják a feladat végrehajtást. Ennél a fázisnál tanulják meg a katonák a csoportban való tevékenységet, amely a következő fázisoknál fontos, mivel a következőkben már minden feladat végrehajtás csoportokban folyik. Szintén ennél a fázisnál ismerik meg a katonák a helyiségek típusait, és ezek alapján az alkalmazható harceljárásokat a helyiségek megtisztítására.

Ami fontos és javasolt, hogy lehetőség szerint kezdjük a felkészítést rövid elméleti foglalkozással (Power Point, vagy ha erre nincs lehetőség, táblára, füzetbe lerajzolva) a könnyebb és egyszerűbb megérthetőség érdekében. Ezt a továbbiakban minden új ismeret átadásnál alkalmazzuk.

Ez után következhet az épületek megközelítése, behatolás az épületbe. Itt fontos az alapoknál már megtanult mozgási technikák alkalmazása, lásd raj-, tűzcsoport alakzatok, tűzpár mozgás. Meg kell említeni a tűztámogató csoport feladatát, ugyanis a lövész al egységek feladataihoz hozzátartozik ez is.

A másik fontos ismeretanyag, amivel ezt a foglalkozást ki lehet egészíteni a C-IED ismeretek. Természetesen ezt az ismeretanyagot lehet különálló foglalkozás keretében oktatni és itt már csak a gyakorlati részre fektetni a hangsúlyt. Meg kell tanítani az állománynak mire számíthat, mire kell figyel-

ni, hogyan – milyen módon tudja felismerni az áruló jeleket, és ami a legfontosabb, hogyan reagáljon a veszélyhelyzetekben, ami megkönnyítheti a feladat végrehajtást és növelni a túlélést.

A következő lépés a helységről-helységegre haladás és azok átvizsgálása. Ezt a részt is érdemes szalaggal kialakított helységekkel kezdeni, mielőtt bemennék az épületbe. Ezt a foglalkozást már lehet bonyolítani a helységekben elhelyezett bútorokkal, tárgyakkal, aljátájszókkal, amely már közelíti a következő szint eléréséhez. Csak akkor nehezítsük a kiképzést, ha már jó szinten van az állomány és biztosan elsajátította az alapokat.

A következő szint már összetettebb ezért több gyakorlást és lassabb előrelépést, fejlődést tudunk elérni. Viszont fontos a csoport

ok összekovácsolása szempontjából. Ez a rész tartalmazza az épületen belüli mozgást, folyosón történő mozgás egy vagy több tűzcsoporttal, kereszteződéseken történő áthaladás, lépcsőházakban, lépcsőn történő mozgás és ezek szabályait.

A foglalkozás tematikája hasonló az előzőekhez, a folyosókat szintén lehet modellezni köpperszalaggal, sőt ajánlott is így kezdeni. Viszont mindenképpen használjunk

épületet, mivel a háromdimenziós harctérhez hozzá kell szoktatni az állományt. Ennek a többszintes épületeknél van jelentősége, mivel nem biztos hogy a legalsó szinten hatolunk be az épületbe, ráadásul az egyszintes épületeknél is lehet pince és padlástér.

A felkészítés színesítése, érdekesebbé tétele és élethűvé tétele szempontjából használhatunk alájátszókat, célokat, paintball fegyvereket, füstjelzőket stb. Cél, hogy minél több szituációt tudjunk modellezni.

Amivel még ki lehet egészíteni a helység-harc kiképzést az a közelharc kiképzés. Fontos lenne legalább az alapttechnikákat megismerje. Tudjon védekezni lefegyverzés ellen. Tanulják meg a fegyvereiket közelharcban

alkalmazni, ha nincs lehetőség tüzfegyverként használni.

A részünkről végrehajtott kettőhetes felkészítés stabil alapot nyújtott ahhoz, hogy

meg tudtuk kezdeni a saját lövész állományunk felkészítését. A felkészítés kiterjedt az oktatás módszertani ismeretek elsajátítására és a kurzus végére már kevésbé haladó csoportok oktatása volt a feladat. Ez lényeges volt ahhoz, hogy kívülről figyeljük a végrehajtást, ismerjük fel a hibákat, ki tudjuk elemezni, és rá tudjuk vezetni a katonákat a helyes végrehajtásra.

Az előzőekben bemutatott helység-harc felkészítés folytatása volt a 2011 májusában a Magyar Honvédség 5. Bocskai István Lövészdandár, 3. Bercsényi Miklós Lövészszázlólalj bázisán Hódmezővásárhelyen végrehajtott NEIGHBOURS 2011 magyar-szerb, és WISE FORESIGHT 2011 magyar-román gyakorlatok.

A gyakorlatok célja:

- Egy magyar és egy külföldi (szerb, majd román) lövész szakasz kiképzése békefenntartó műveletek során végrehajtandó feladatokra beépített területen paintball eszközök használatával,
- Felkészíteni a gyakorlaton résztvevő állományt a beépített területen folytatott műveltekben, a házilag készítésű robbanó eszközök elleni (Counter Improvised Explosive Device – CIED) tevékenységre,
- Nem szervezetszerű egészségügyi katonák (Combat Life Saving – CLS) felkészítése;
- A résztvevő nemzetek katonái közötti tapasztalatcsere.

A gyakorlaton résztvevő két nemzetek alegység parancsnokai előadásokat és bemutatókat vezettek le egymásnak a beépített területen folytatott műveletek saját eljárási rendjéről. A szakaszok ennek megfelelően közösen végrehajtották az eljárási módok begyakorlását és a tapasztalatcserét követően közös eljárási rend végrehajtásában egyeztek meg a gyakorlat idejére.

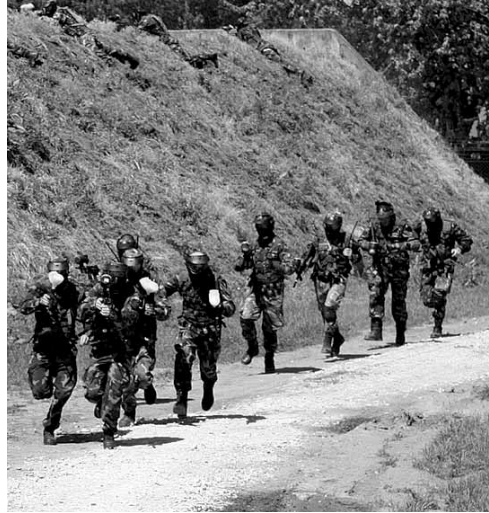
A gyakorlatot a lövész szakaszok egy helység harc általános felkészítéssel kezdték, amely a következő tematika szerint három fázisban valósult meg:

1. fázis: épületen kívül

- Fegyverfogások, fegyverkezelés, mozgási technikák
- Épületek megközelítése, behatolás,
- Helységek megtisztítása,
- Folyosókon történő mozgás.

2. fázis: épületen belül

- Épületek megközelítése, behatolás,
- Lépcsőn, lépcsőházban történő mozgás,
- Folyosón történő mozgás,
- Helységek megtisztítása,
- Helységről – helységekre történő mozgás,
- Házilagos készítésű robbanó eszközök elleni tevékenység (CIED).

3. fázis: összefüggő végrehajtás szakasz kötelekben

- Külső gyűrű, belső gyűrű biztosító csoportok tevékenysége,
- Rohamozó csoport összefüggő feladat végrehajtás.

A gyakorlat fő célkitűzései megvalósításra kerültek, a résztvevő lövész szakaszok sikeresen kiaknázták a paintball eszközök nyújtotta lehetőségeket a közös felkészítésük so-

rán. A különböző eljárásmodok az elméleti felkészítést követően a gyakorlat során beépítésre kerültek a végrehajtási rendbe. A gyakorlat végrehajtása során a két nemzet résztvevő katonái közös rajokban és szakaszokban hajtották végre feladataikat, ezáltal is erősítve az együttműködést és ezen úton is lehetőség nyílt a szakaszparancsnokok, a szakasz tiszthelyettesek és rajparancsnokok valamint rajparancsnok helyettesek előtt az angol nyelv használatára.

TAPASZTALATOK ÖSSZEGZÉSE, ANNAK HATÁSAI A KATONAI SZERVEZETEK KIKÉPZÉSI TEVÉKENYSÉGEIRE.

A beépített területen folytatott műveletek alapvető harcéljárásai mindkét résztvevő nemzetnél nagyon hasonlóak, a felek közösen értelmezik és alkalmazzák a NATO eljárásokat. Mindkét külföldi fél résztvevő alegységeinek állománya a saját különleges erők által a gyakorlatot megelőzően felkészítésre kerültek. Azokat a minimális különbségeket, melyek a közös felkészítések (cross-training) során felmerültek, a gyakorlat ellenerő alegységeivel, a paintball eszközökkel tesztelték le. Az ottani tapasztalat alapján valamennyi fél a jobbnak ítélt fogásokat adoptálta a saját eljárásaiba. A gyakorlat során tapasztalhattuk, hogy a román fél a csoportok felkészítésére, míg a szerb fél az egyéni felkészítésre helyezte a hangsúlyt.

A közös felkészítés tematikája jó gyakorlási lehetőséget biztosított saját alegységeink részére, mely szilárd alapot ad a zászlóalj további alegységeinek hasonló felkészítésére.

A paintball eszközök használata kiemelkedő lehetőséget biztosított a felkészítés és begyakorlás során a minél valóság hűbb helyzetek beállítására, mely realiztikusabbá tette a gyakorlat végrehajtását.

A gyakorlások eredményeképpen, a közös alegységek számukra használható jel- és jelzések rendszerét dolgozták ki.

A kiképzési napok végén levezetésre került napi elemzői összefüggések hasznosak voltak, ahol a résztvevő szakasz- és rajparancsnokoknak újabb lehetőséget biztosított a tapasztalatok megvitatására és a közös eljárási rend kidolgozására.

A felkészítésen és a két végrehajtott gyakorlaton szerzett tapasztalatok szerint a helység-harc kiképzést jobban be kell illeszteni a kiképzés rendszerébe, mivel a kiképzési foglalkozásokra való felkészülés, a foglalkozások levezetése, és az anyagi biztosítás összességében nem jelent számottevő többletet, sem a foglalkozás vezetői felkészítése, sem pedig anyagi vonatkozásban. A foglalkozások megtervezésénél arra kell figyelni, hogy a készség szint eléréséhez legalább két hetes felkészítés szükséges. A felkészítés során pedig tartsuk be a fokozatosság elvét, a szintek elérésénél. Amíg nincs meg a kellő alap, addig ne bonyolítsuk túl a szituációkat. Ha van olyan épület, amelyet lehet kiképzési célokra felhasználni, az alaposabb felkészítést eredményezhet. És amennyiben van rá lehetőség építsük be a felkészítésbe a közelharc oktatást, ami még érdekesebbé teszi a helység-harc kiképzést.

PINTÉR FERENC ÓRNAGY: ÉSZAKON A HELYZET VÁLTOZATLAN, AVAGY MI LESZ A „MEGTANULT LECKE” A HONVÉDSÉG RÉSZÉRE?

„Efforts and courage are not enough without purpose and direction.”

(Az erőfeszítések és a bátorság nem elegendő cél és irányítás nélkül.)

Jonh F. Kennedy

Nagy hagyománya van hadtörténelmünkben, hogy a harcászati- hadműveleti kudarcainkból sohasem tanulunk, és nem törekszünk a győzelem vagy a hatékonyság későbbi elérésére a bekövetkezett sikertelenséget követően. Lehet, hogy „ünneprontóan” hat a fenti vélemény és sokan szívesen vitába is szállnának a megállapítással, de azt hiszem, ha őszintén belegondolunk – mindannyian, akik a katonai hivatást választottuk – azért érezzük az elmúlt húsz év távlatából is, hogy igaz a megállapítás.

Nem a történelmi példákat és azok elemzését szeretném a tapasztalat-feldolgozó szemszögéből fejtegetni ennek bizonyítására, hanem a Magyar Honvédség jelenlegi nagy stratégiai és hadműveleti feladatát: az afganisztáni szerepvállalást veszem vizsgálat alá, mintegy kezdeti figyelem felhívásként. Teszem ezt abból az okból, mert véleményem szerint a jelenlegi „missziós” felkészítés már több éve erősen hiányos és felületes, nem nyújt teljeskörű és hiteles információkat, a szolgálatot vállalóknak. Valószínűleg a több tényező közül azért is, mert a nálunk is bevezetett Tapasztalat Feldolgozórendszer nem kap elegendő minőségi bemeneti információt, valamint érdektelenség van a külön-

böző szakterületek részéről a javító megoldások keresésére.¹

Tudom, sokakat zavarba hoz a téma és „kényes” területnek tekintik ennek feszegetését. Azonban ha kellemetlen a szakmán belül erről beszélni, akkor ez azt jelentheti számomra, hogy vannak a témában megoldásra váró ügyek.

Soraimmel szeretnék javító folyamatokat generálni és bátorítani azokat a kollégákat, akik saját bőrükön érzik, vagy érezték „*az Úristen még mindig itt tartunk!*” problémákat a misszióban, illetve osszák meg tapasztalataikat, annak érdekében, hogy végre felszálljon a füst és a halogatott problémák végre megoldó kollégákra találjanak. A másik céloom a téma felvetésével, hogy tágítsam a szakmai látókörét azon bajtársaknak, akik az ISAF egyéni és kötelék beosztásokra tervezik, szervezik a különböző felkészítéseket.

Ne küldjünk szakmailag alkalmatlan, kiképzetlen vagy gyengén felkészített kollégákat szakbeosztásokba, illetve ismeretlen vagy „emlékek” alapján vizionált helyzetekbe! Úgy gondolom, hogy mindannyiunk kötelessége a kiképzés valós tartalommal való megtöltése, és ha valami időközben elavul, vagy megváltozik akkor a „leckét meg kell tanulni”, annak érdekében, hogy a következő baj-

¹ A MH tapasztalat-feldolgozó rendszeréről, Honvédségi Szemle 62. évfolyam 1. szám 16. – 18. oldal (Süle Attila mk. ezredes – Csabacsinszki Viktor mk őrnagy)

társaknak csökkentjük a kockázati körülményeit és javítsuk eredményességüket, túlélési esélyeiket!

E kicsit hosszú és morális kérdéseket is érintő bevezető után kérem, fogadják egy tapasztalat-feldolgozó magyar vonatkozású megfigyeléseit az ISAF-ből.

AZ AFGANISZTÁNI SZEREP- VÁLLALÁS MEGFIGYELÉSEI VÉGREHAJTÓ SZEMMEL

E lapban is rengeteg NATO-t és az ISAF küldetést érintő cikk vagy cikksorozat jelent meg. Abban talán megegyezik majdnem mind, hogy egyfajta „siker” történetként állítja be a honvédség részvételét az ISAF műveleteiben. A másik általános állítás, amit általában hallhatunk, hogy a „biztonsági helyzet megromlott, vagy romlik...” az adott tartományban. Nem megkérdőjelezni szeretném a jelentőségét vagy sikerességét részvételünknek, hanem jó néhány megfigyelés alapján a különböző feltárt gondok megoldására tegyek javaslatot. Teszem ezt annak érdekében, hogy a végrehajtó kollégák is úgy érezzék: szolgálatuk során, az anyagiakon túl valóban megbecsülik őket, figyelnek észrevételeikre. Legyünk büszkék már mi is magunkra, ne csak az előljárók vagy a közvélemény. Nem osztom viszont a másik megállapítást, mert véleményem szerint az afgán biztonsági helyzet „romlása” vagy „javulása” egyértelműen az adott műveleti körzetben működő nemzetközi és afgán biztonsági erők tevékenységének eredménye!

Ez a pont, amikor az első megfigyelésem szeretném kifejtetni, mivel jelentős magyar vonatkozásai is vannak.

Nem kérdéses, hogy hazánk NATO szövetségesként részt kell, hogy vállaljon ebben a nem V. cikk szerinti hadjáratban. De vajon van-e a diplomáciai-katonai elvárás teljesítésén kívül egyéb nemzeti érdekünk a részvé-

telben? Ha van, akkor ez hogyan jelenik meg hadműveleti szinten megfogalmazva a kötelék parancsnokok vagy a törzsbeosztásokban lévő főtisztek részére? Mi az a nemzeti érdek és hogyan kommunikáljuk a felkészítésen? „*A gyertek haza épségben, de ne vállaljatok be semmi veszélyeset...*”-n kívül létezik talán az úgynevezett „harc tapasztalat” szerzésének stratégiai, hadműveleti, esetleg személyes kényszere? Talán nem merjük kimondani, de a romló megélhetési körülményeket oldjuk meg egy jó ideje időszakosan szociálisan rotálva az egységeket és az egyéni beosztásúakat, fenn tartva az állomány hazai szolgálatvállalási hajlandóságát a „misszióztatással”?

Tudom érzékeny kérdések ezek manapság, de részemről az első azonosított tapasztalat az, hogy nincs hadműveleti szinten megfogalmazott nemzeti érdek és nincsenek harcászati szintre átültetett konkrét célok lefektetve! Ebből következően az adott ISAF szerepvállalásaink „feladat elemzése” valószínűleg hevenyészett, az „erők és eszközök” elosztása pedig nem illeszkedik az adott hadműveleti követelményekhez. Az erők és eszközök bevetése ötletszerűnek tűnik.

Gondoljunk csak arra, hogy hány helyen és hányféle beosztásokban teljesítenek magyar tisztek és tiszthelyettesek szolgálatot, és ha részleteket jobban megvizsgáljuk egy „kis” haderőként ez véleményem szerint éppen nem a siker fokmérője. Vajon miért nem változtatjuk rugalmasan a kiküldött kötelékeket a nemzetközi szövetségesek tapasztalatai vagy kérése alapján? Egy példát had említsek. Baghlan tartományban, ahol mi vagyunk a vezető nemzet, ma már több a német katona a kunduzi PRT-ből és egyéb helyről odavezényelt kötelék, mint a teljes magyar kontingens! Az utóbbi évek úgynevezett „magyar modell”-je a PRT működtetésére véleményem szerint téves volt abból a szempontból, hogy a fejlesztésekkel és újjáépítéssel párhuzamosan megfeledeztünk a térség

biztonságának megteremtéséről és fenntartásáról! Ezért érezzük most a „romló helyzet” hatásait. Sokak itt azonnal gondolhatják, hogy mi nem azért küldtük ki a PRT-t, hogy „harcoljon”. Nem is ezt hiányolom még mielőtt valaki félreérti, hanem úgy gondolom, hogy a helyi (afgán) biztonsági garanciák fejlesztését hanyagoltuk el.

Emiatt a fejlesztések így nem érték el a „céljukat.” Éveken keresztül nem volt rendszeres hadművelleti-, harcászati- szintű biztonsági együttműködés a helyi afgán biztonsági erőkkel (afgán rendőri erők, afgán nemzeti hadsereg kötelékei). Nem teremtettünk partneri viszonyokat a helyi rendőrökkel és katonákkal (közös műveletek, járőrök stb.). Ígértünk, de nem váltottuk valóra és ez az afgán kultúrában elég súlyos következményeket hoz. Hangsúlyoznám, hogy nem a rendszeres összekötői tevékenységet vagy a „mission teamek” munkáját kérdőjelezem meg, hanem a „partnering” típusú felkelőellenes (Counterinsurgency COIN) katonai műveleteket hiányolom. Még az OMLT-nk, aki állítólag aktív, „kiválóan és keményen” harcol, sem érte el, hogy a szomszédban települt zászlóalj közös műveleteket vezessen a PRT erőivel. Talán a valóság nem érzékelhető otthon és már részigazságokat fogalmazunk meg itt is? Érzékelhető 2008 óta egyfajta „távolmaradás” vagy „nemzeti korlátozás”-ra hivatkozás az ISAF északi regionális körzetében folyó nemzetközi NATO műveletektől. Pedig a terület kulcsfontosságú az ISAF szempontjából, és nekik konkrét céljaik vannak arrafelé!

A második megfigyelésem a nemzeti korlátozások értelmezéséhez kapcsolódik. A felkészítéseken, a jogi előadások elnagyoltak és nem adnak konkrét válaszokat a korlátozások vagy az erő alkalmazásának szabályaira! Otthon és a hadszíntéren a korlátozások értelmezése nem tényszerű!

Valóban van korlátozás az OEF (Operation Enduring Freedom) és a drogellenes

műveletekre, de létezne nemzeti korlátozás az ISAF fő célkitűzésének a taktikai megvalósítására? A „feladatelemzés” felületessége, a nemzeti korlátozások félreértelmezése és a nem megfelelő (feladathoz szabott) hadszíntéren tartott erő és eszköz elosztású jelenlét az, ami döntően befolyásolta, befolyásolja kötelékeink eredményességét Baghlanban és a tágabb hadszíntéren. Az iskolaépítés, kűtfúrás és labda, lámpaosztogatás nem ér cél, ha előtte nem fejlesztjük, vagy párhuzamosan nem segítjük a helyi hatóságok és biztonsági erők kialakítását, valamint további tevékenységét! A helyi „szíveket és gondolatokat” a fizikai biztonság létrehozásával kell és lehet elsősorban megnyerni, valamint a kölcsönös bizalmon épülő tisztelettel megtartani! CIMIC központú megközelítés helyett felkelőellenes (COIN) típusú kiképzéseket kell a hazai felkészítésbe sürgősen beilleszteni, ha „minőségi” szövetségessé szeretnénk előlépni a jövőben. Itt kihangsúlyoznám, hogy ez a terület nem kerül pénzbe, mert csak szemléletváltást igényel.

A harmadik megfigyelésem, hogy a hazai felkészítés taktikai szintű alapvető hiányosságára irányul. Nem a aktuális helyzetre és nem az alkalmazott technikával és eljárás-módszerekkel (pl. partner műveletek) készítjük fel kollégáinkat! Még mindig békefenntartónak küldjük őket, holott béketeremtő küldetést kellene, hogy végezzenek. Az ISAF ahogyan megvalósítja a küldetését (ahogyan harcol) az a COIN. Megint csak az említett „feladatelemzés” hiányossága, hogy nincs otthon COIN felkészítés beosztás és szakalegység bontásokban sem!

Így lehetséges például, hogy a lőgyakorlatok többsége, amelyeket végre kell otthoni kiképzés során hajtani elavult, vagy nem életszerű. A katonáink még mindig a céltábla kék felületére kell, hogy célozzanak, mintha még mindig Ciprusra készülének. Jobbik eset, ha a felkészítők nem ott szembesülnek

egy-két kolléga abszolút fegyverkezési hiánynosságai! Aztán, amikor a hadszíntéren az FP (erők megóvása) feladatok teljesítése során rájönnek, hogy a COIN más, mint a klasszikus békefenntartás.

Mivel a COIN típusú kiképzés hiányzik a MH kiképzési rendszeréből, ebből kifolyólag a lő- és harcászati kiképzés oktatása is csorbát szenved a felkészítés során. Sajnos stressz helyzetekben az így felkészült kollégák kevesebb és gyengébb védelmet fognak nyújtani társaiknak és előfordulhat, hogy a gyakorlat bemutatóján „jól sikerült” kombinált lesállítás elhárítása a valóságban teljesen másként alakul és nagy árat szed!

A technikai eszközeink alkalmassága szintén megérne néhány elemző cikket. Annyit kapcsolnék a COIN műveletekhez, hogy a bármilyen modern páncélozott szállítójárműből (pl. MRAP) ígyis-úgyis ki kell majd szállni. Ha az ISAF COIN direktíváját figyelembe vesszük: váll a váll mellett a helyi rendőrökkel, katonákkal – kommunikálva a helyi vezetőkkel – kell az afgán emberek biztonságát megteremteni! Igen, ez nem veszélytelen és ez a feladat is szakmailag felkészült tapasztalt katonákat igényel, nem pedig civilből átöltözött egyéb „munkavállalókat”!

A fejlesztés és újjáépítés küldetésében nem léphetjük át a korábban említett legfontosabb feltételt a biztonság megteremtését. Ehhez pedig aktív műveleti, taktikai kötelekekre van szükség! Jól felkészült szakasz és századparancsnokokra és rangidős főtörzsőrmesterekre, mert ez az Ő háborújuk nem a főtiszteké! Egy rövid összehasonlítással had bizonyítsam a jelenlegi paradox helyzetünket.

Ha megvizsgáljuk az eddigi NATO műveletekben részt vevő kötelekeink taktikai szintjét, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy Boszniában a korábbi KRK, IPU vagy EOFOR kötelekeink napi tevékenységük során általában szakaszokkal járta a hadszínteret. Koszovóban, 2008-ban jutottunk el oda, hogy

egy már komplett század volt taktikai tartaléka a KFOR-nak és került alkalmazásra több alkalommal. Miért van akkor, hogy a legkomolyabb szerepvállalásunkban általában csak egy-két FP csoport (4-8 fő) kíséri az aktuális feladatra kiküldött „mission teameket”, összekötőket vagy CIMIC alkalmazásokat? Kevés a bakancs a felelőségi területen? Így nem csoda, ha a helyzet, romlik. Több nemzet az ISAF-ben általában minimum szakasz szinten mozog és hajt végre feladatokat vagy támogatja a partner (afgánokkal közös) műveleteket. Lehet, hogy az óvatossághozállásunk az ISAF-ben valahol a szakmai lelkiismeretünk megjelenése? De akkor hogyan legyen a Magyar Köztársaság „jó” és megbízható szövetséges? Lehet, hogy nem csak stratégiai, hanem hadműveleti és harcászati szinten is érdemes lenne összegyűjteni és átgondolni végre az eddig szerzett tapasztalatokat? Mindezt annak érdekében, hogy újabb fölösleges emberi és anyagi áldozatokat elkerülhessük a jövőben? Célszerű lenne, ha az otthon kiépült tapasztaltfeldolgozó rendszer lényegre törően fókuszálna a missziós tapasztalatok feldolgozására, és megfelelő és használható információkat állítana elő a döntések előkészítéséhez.

COUNTERINSURGENCY (COIN) LEHETŐSÉGEI A MAGYAR GYAKORLATBAN

A főleg stratégiai és hadműveleti megfigyelések után nézzünk néhány konkrét példát a felvetett témában. Többször említettem a COIN oktatásának hiányát. Ezen ismeretek hiánya főleg a parancsnokok és vezető beosztású tisztek esetében kritikus. Tisztelet a kivételnek, de általános szakmai műveltségi hiányt figyelhetünk meg ezen a téren, ami aztán párosulva az adott egyén személyiségével, olyan taktikai szintű döntéseket vagy döntés-előkészítéseket eredmé-

nyez, amelyek veszélyhelyzeteket vagy műveleti eredménytelenséget idézhetnek elő.

Néhány alapinformációt had osszak meg, hogy tulajdonképpen mi is a COIN?

A counterinsurgency (COIN) (felkelőellenes műveletek) – nem véletlen, hogy a magyar nyelvben nehéz megfelelő szót találni a fogalom leírására – olyan szervezett tevékenységek összessége, amely kormányzati-, katonai-, félkatonai-, politikai-, gazdasági-, pszichológiai-, és civil eszközökkel győzi le az adott hatalom elleni felkelőket.

Mondhatja a tisztelt olvasó, hogy ezt tesszük mi is Afganisztánban. Igen, valami hasonlót. De ha nem közelítjük meg a problémát rendszerszemlélettel, illetve lényeges elemeket kihagyunk a vizsgálati módszerekből, akkor a végeredmény nem az, amit elvárunk! Összegezve az afganisztáni ISAF COIN műveleteit ma öt pillérrel jellemezhetjük:

- a lakosság védelme;
- az afgán nemzeti biztonsági erők (ANSF) fejlesztése, partner együttműködések;
- a gazdasági fejlődés előmozdítása;
- az ellenállók hatásainak semlegesítése;
- a felkelők visszaintegrálása és a felelősség átruházása az afgán hatóságokra.

Visszatérve a hadműveleti szintű megfigyelésemhez – az erők és eszközök hadszíntéri elosztásával kapcsolatosan – a kiküldött létszámhoz illetve a tervezett bővítéshez képest kevés a katona a terepen („boots on the ground”). Azaz, véleményem szerint ez annak az eredménye, hogy hadműveleti szinten nincs összehangolva a kiküldött kötelékek és egyéni beosztásuk munkája a „hiányzó közös hadműveleti cél” érdekében. A hadszíntéri hadműveleti aktivitásunk elenyésző a szövetségesekhez képest. Tudom, ennek már politikai okai is lehetnek, de valóban vannak? Miért nem tudhatjuk akkor meg ezeket a felkészülés alatt? Úgy gondolom, hogy így a hadműveleti szinten bevetett humán erőnk és

anyagi-, technikai erőfeszítéseink sem hozzák meg a várt hatásokat. Azon túl, hogy leng a zászlónk több helyen is, szövetségeseink elismerése változhatna, amennyiben hozzájuk hasonlóan vennénk ki részünket a feladatokból. Nagyobb nemzetközi elismerést hozhatna hadműveleti aktivitásunk a diplomácia szintjén is és nem csak „udvariassági” szempontból. Véleményem szerint nincs több pénzre vagy „extra” felszerelésekre szükség, amíg ilyen mértékben inaktívak vagyunk. A jelenlegi erők elosztása, feladat végrehajtása a hadszíntéren egy komolyabb feladatelemzést követően hatékonyabb lehetne.

Csak egy rövid példa. Ha Baghlanban vezető nemzet vagyunk, akkor hadműveleti szinten gondolkodva, miért nem összpontosítjuk erőfeszítéseinket, képességeinket a PRT munkájának támogatására? A Wardak tartományban működő különleges műveleti csoport képességei és tapasztalatai jól támogathatná és előnyöket adhatna a „beszorult” PRT-ban vagy OMLT-ben dolgozó kollégáknak. Ugyanis a Baghlan-i Afgán Nemzeti Rendőrség (ANP) és Afgán Egyenruhás Rendőrség (AUP) évek óta szinte teljes kiképzés és mentorálás nélkül vannak. De a „különleges felderítés” és a „közvetlen akciók” végrehajtása is sokat segítené a „romló biztonsági helyzetet.”

Vagy például a PRT munkáját a hadszíntéri logisztikai utánszállítási és egyéb szállítási feladatok nehézségeinek megoldására, adminisztratív logisztikai beosztások létrehozása helyett aktív szállító, kiszolgáló köteléket alkalmazva segíthetnénk, támogathatnánk. A magyar légierő Vilniusban felajánlott szállító helikopterei az északi regionális körzetben alkalmazva kivételes műveleti elismerést hozhatna a Magyar Honvédségnek, nem beszélve az EUR százezrekben mérhető szállítási költségmegtakarításokról.

Hadműveleti szinten javaslom az erő és eszköz elosztást a közeljövő hadműveleti el-

várásaihoz hozzáigazítani, amely természetesen a megfelelő helyzet, feladat elemzést követő megfelelő szintű döntés alapján történhet.

Végül, de nem utolsó sorban, szeretnék kiemelni sokak számára talán „jelentéktelen,” azonban a témában bizonyító erejű, néhány taktikai szintű megfigyelést, és felhívni a figyelmet több megoldásra váró problémára. Sokan felvetették már az „elcsépelet” felszerelés problémáját, ami már ráadásul két éve a Nemzeti Katonai Stratégia szövegében is – többek között fejlesztési irányként – szerepel.

Talán 12 éve már tettünk javaslatot, – amikor az első ballisztikai mellények bekerültek a rendszerbe – hogy a Magyar Néphadsereg/Magyar Honvédség MOFÉM rohamsisakja azon kívül, hogy nem felel meg a mai NATO szabványoknak (III/A), nem teszi lehetővé használójának a védőmellényben, fekvő testhelyzetben történő célzott lövések leadását.

Valóban olyan sokba kerülhet azt a néhány végrehajtó köteléket felszerelni ergonomiailag megfelelően kialakított kevlár rohamsisakkal? Szerintem a jelenlegi szűkös helyzetben is juthatna rá anyagi erőforrás, ha valóban komolyan vesszük a honvédelmi miniszter katona központú iránymutatását.

A másik paradox „egyszerű” példa a katonáink „alumínium buborék kulacs” és „evőcsészéje” hadművelleti területen. Otthon az EU előírások szerint már tilos ezek használata, katonáink „taktikai” helyzetben fehér plasztik tányért és evőeszközöket használnak. Ami „érdekes” megoldás szintén az extrém viszonyokra készülő honvédség szempontjából, de művelleti területen ezek az előírt felszerelési tárgyak. Érdemes lenne rákérdezni mekkora a használati mutatója ezeknek a tárgyaknak és mennyiért hurcolják katonáink magukkal oda-vissza félévente! Talán egyszerű lesz a „kanálgéphez” hasonló jó minőségű rozsdamentes edénye is honvédjeinknek.

Olvashatjuk a hivatalos honlapon, hogy

érkeznek az új páncélozott technikák. Ehhez kapcsolódóan van még egy taktikai szintű megfigyelésem, amelyre szeretném a figyelmet ráirányítani. Ha valóban „romlott a biztonsági helyzet”, akkor miért nem használtuk, használjuk a kinn tartott BTR-eket? Azokon ott van a komoly torony fegyverzet, a deszantkatona képes a küzdőtérből tüzelni, s véd a többségében használatos IED (Improvizált Robbanó Szerkezetek) robbanásaitól, az RPG támadásoktól. Ez csak néhány általános előnye a BTR harcjárműnek. Ezen kívül még egy nagy gyakorlati előnye van: történetesen, hogy az otthoni felkészítés során ez van, és ezt használják, ezzel készülnek katonáink. Felmerül bennem újra a kérdés: miért nem tudjuk azt a néhány harcjárművet technikailag kiszorgálni és megfelelően üzemben tartani a hadszíntéren, annak ellenére, hogy ezek az eszközök a lövész dandárjaink alapeszközei? Hogyan tudjuk majd üzemben tartani az új, nem rendszeresített technikákat? Tudom, hogy ez a néhány sor is sok vitát válthat ki, de mielőtt még valaki megint az oroszok miatt „ideologizálja” a BTR alkalmatlanságát, hadd emlékeztessem őket, hogy északon még mindig tisztelete van az „orosz időknek” és kézi fegyvereink ugyanazok most is!

Ha viszont az elmúlt évek költséges BTR modernizálásaiban elfeledtünk arról, hogy hogyan igazítsuk ezt a haditechnikai eszközt az afganisztáni hadművelleti (NATO) követelményekhez, akkor itt az idő a „lecke” megtanulására. A meglévő haditechnikai eszközök „modernizálása” szorosan kell, hogy kapcsolódjon a taktikai tapasztalatok adaptálásához. Talán, ha a hadszíntéren a BTR-ink gyakrabban vannak alkalmazásban, szakasz kötelékekben, akkor a kombinált lesállítások túlélési esélyei aktív harceljárásokkal kombinálva magasabbak.

A COIN műveletekre is különösen igaz, hogy az ellenség általában a gyengébbnek

látszó célpontokat választja (pl. civil Land Cruiser). Itt javasolnám a taktikai szintű megfigyelésekhez figyelembe venni az iraki szállító zászlóalj idejében szerzett szállítási és „erők megóvása” tapasztalatokat! És bizony, ha nem „dobtuk” volna ki a 2S1 önjáró tarackot, akkor kettő darab jól jönne most a magyar PRT-nak, amikor „meleg” a helyzet és nincs légi támogatás vagy jó lenne éjszaka látni is valamit.

Meg is szakítom a taktikai megfigyelések felsorolását, mert szerintem, nem lenne annyi rendelkezésre álló oldal, hogy mindről szót ejtsek. Ahogyan említettem, elsősorban figyelem felkeltésnek szántam a felvetett gondolatokat és remélem, hogy a közeljövőben lesz tapasztalat feldolgozó konferenciája a Magyar Honvédség „stratégiai” századosainak, főhadnagyainak és főtörzsőrmestereinek is, mert ahogy már kiemelttem, ez bizony az Ő háborújuk! Ha igazi eredményeket szeretnénk kapni a befektetett humán és anyagi erőforrások felhasználásáért, akkor hallgassuk meg a megfigyeléseiket és megoldó javaslatukat.

Részükre és az afganisztáni szolgálatot vállalók számára megfogalmaztam néhány gondolatot, aminek használata szintén nem kerül pénzbe, viszont sok esetben jobban védheti életüket, mint a páncélzat!

EMLÉKEZTETŐ

(Az ISAF állományában szolgálatot teljesítő magyar honvédek részére)

Mint a magyar ISAF katona tudom, hogy békét teremteni vagyok hivatott Afganisztánban, azonban reális esélye van harcérintkezésbe történő bevonásomnak!

- 1. Minden helyi személyt úgy közelíték meg, hogy számítok erőszakos eseményekre a körülményektől függetlenül!*
- 2. Sohasem becslöm le a helybelieket, illetve a lehetséges ellenfeleket!*

- 3. Mindig gondolok a fedezékre és folyamatosan ellenőrzöm jelenlétét!*
- 4. Figyelek a közelemben lévő helyi személyek kezeire!*
- 5. Mindig viselem a feladathoz szükséges védő és taktikai felszerelést!*
- 6. Tudatában vagyok, hogy milyen fontos a lökésszég és a jó fizikai kondíció!*
- 7. Állandóan a legrosszabbra készülök, és tervet készítek rá.*
- 8. Mindig hatékonyan használom fegyverimet és taktikai eszközeimet, a jogos helyzetekben.*
- 9. Túl fogom élni a feladat végrehajtást és legyőzők minden erőszakos támadást!*

Köszönöm a megtisztelő figyelmet és a téma óriási információ halmaza miatt csak röviden és figyelemfelkeltően szerettem volna a tapasztalat-feldolgozás fontosságára és lehetséges eredményeire utalni. A téma megközelítése mindenképpen alapvető szakmai alázatot és őszinteséget kíván azok részéről, akik komolyan veszik még hivatásukat.

*„...Learn and adapt more quickly than the enemy...”
(Tanulj és alkalmazd gyorsabban, mint az ellenség...)*

General David H. Petraeus

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- FM 3-24 /MCWP 3-33.5/ Counterinsurgency, Headquarters Department of the Army Washington, DC, USA 15 December 2006
- COMISAF’s Counterinsurgency Guidance, Headquarters International Security Assistance Force/United States Forces-Afghanistan, Kabul, Afghanistan APO AE 09356, 01 August 2010
- Learning from Operations, ISAF RC N wise page, 2010

LISZNYAI LAJOS SZÁZADOS: A „REJTÉLYES HÁBORÚ”¹ KÖVETKEZMÉNYEI. ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS IRAKBAN

Hasonlóan a Sereg szemle valamint a Honvédegi szemle korábbi számaiban megjelent írásaimhoz, ezúttal is egy újabb bukott államiságú terület (Irak) műveleti környezetét befolyásoló elemeit kívánom megvizsgálni és bemutatni.

A harmadik Öböl-háború² különböző feltevései már most is könyvtárnyi irodalmat jelentenek, azonban nem szabad elfelejteni, hogy bármekkora alaposággal és (állítólagos) pártalansággal készültek el ezek az írásművek, még nem áll rendelkezésre az a bizonyos történelmi távlat (minimum 10-15 év) amikor a résztvevők még életben vannak, át tudják adni a tapasztalataikat, és az eltelt évek eseményei igazolják vagy cáfolják a korabeli tetteik helyességét vagy helytelenségét.

Szintén a téma teljes körű kutatását korlá-

tozzák a különböző titkosított dokumentumok, melyek titkosításának feloldása leg hamarabb az amerikai erők Irakból történő kivonása után néhány évvel kezdődhet meg.

Elfogadva a katonák műveleti biztonságát (is) szavatoló titkosítások szükségességét, a rendelkezésre álló visszaemlékezések objektivitását, valamint a nyilvánosságra hozott dokumentumok korlátozott számát, jelen cikkemben a már korábbi munkáimban is bemutatott szempontok alapján kívánom elemezni a műveleti környezetet.

A Foreign Policy (továbbiakban: FP) értékelése alapján Irak bukott államiság indexe alapján 2007-ben 2., 2008-ban 5., 2009-ben 6., 2010-ben a Föld országai közül a 7. helyen állt.³ Az „előkelő” helyezésekből is látható a konfliktus

¹ Csak utalni szeretnék John Keegan: Az iraki háború című könyvére, melyben a szerző megmagyarázza miért is nevezi „rejtélyesnek” a harmadik Öböl-háborút. Rejtély övezte a háború okát, rejtélyt jelentett, hogy a közel 400000 fős iraki haderő – néhány kivételtől eltekintve - milyen minimális ellenállást fejtett ki a szövetséges erőkkel szemben. Rejtélyes volt, ahogy az iraki hadsereg „feloszlatta” önmagát, rejtélyes a polgári lakosság közönye a körülötte zajló háború iránt – mintha a tévben néznék az iraki hadsereg és a szövetséges haderő összecsapását, a rendszer tagjai szintén egyik pillanatról a másikra tűntek el, nem volt nagyszámú halott vagy hadifogoly, amely az ilyen gyors lefolyású, magas intenzitású konfliktusokat jellemezni szokta). Részletesen lásd: KEEGAN pp. 5-6.

² A hadtörténeti irodalom első Öböl-háborúként

tartja nyilván az 1980-1988 között zajlott Irak-iráni háborút, második Öböl-háborúként az 1991-es USA vezette koalíciós erők Irak ellenes hadműveleteit, míg harmadikként a 2003-as Irak elleni inváziót. A 2003. március 19-én kezdődött műveletek amerikai részről Operation Iraqi Freedom (Iraki szabadság hadművelet), brit részről Operation Telic, az ausztrál erők által Operation Falconer (Sólymár hadművelet) fedőnév alatt került végrehajtásra. Hivatalosan, 2003. szeptember 1-én az Iraki szabadság hadműveletet átnevezték Operation New Dawn (Új hajnal művelet), ezzel is utalva a nemzetközi erők megváltozott szerepkörére.

http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraqi_freedom-intro.htm Letöltés ideje: 2011.07.29.

³ http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/06/21/2010_failed_states_index_interactive_map_and_rankings Letöltés ideje: 2011.07.29.

legintenzívebb időszaikában az ország a világ egyik legveszélyesebb helye volt. A bukott államiság ténye a leglátványosabban közvetlenül a katonai műveletek befejezése (2003. május 1.) után vált nyilvánvalóvá, hiszen teljesen eltűnt az előző rendszer kormányzati-igazgatási struktúrája. Az erőszak szervezetek, az államigazgatás, a közszolgáltatások rendszere teljesen megszűnt. A helyére lépő CPA-nak (Coalition Provisional Authority – Koalíciós Átmeneti Hatóság) újra kellett indítania az ország működését úgy, hogy közben meg kellett találnia azokat a helyi támogatókat/együttműködőket, akik ebben a segítségükre vannak.

Ugyan az ország bukott államiság indexe folyamatos javulást mutat, azonban nem szabad megelégednünk arról a tényről, hogy a külföldi erőket már vagy kivonták, vagy kizárólag mentor feladatok ellátására alkalmazzák. Így jóval kisebb az esélye, hogy a sokak szemében vörös posztónak számító külföldi (elsősorban amerikai) erők összeütközésbe kerüljenek a helyi fegyveres csoportokkal.

Mindezekről függetlenül Irak stabilitása, viszonya a szomszédos országokhoz és a nagyhatalmakhoz még hosszú ideig meghatározó marad. Nem annyira az al-Kaida és más terrrorszervezet tevékenysége, sokkal inkább az ország olajkészletei miatt.

A HADSZÍNTÉR ELEMZÉSE A COE ALAPJÁN

Hasonlóan a Szomáliáról és Libanonról készült tanulmányaimhoz,⁴ ezúttal is az ame-

⁴ Békefenntartó/békekikényszerítő műveletek végrehajtása egy „bukott államiságú” területen. Az US erők tapasztalatai Szomáliában (1992-94) – In.: Sereg szemle 2011, IX. évf. 1. sz. pp.137-148. ISSN 2060-3924 és A lakott területen vívott harc tapasztalatai és az aszimmetrikus hadviselés. (A libanoni háború tapasztalatai) – In.: Honvédségi szemle 2011, 65 évf. 4. sz. pp.15-20. ISSN 2060-1506

rikai FM 7-100-as szabályzat⁵ alapján kívánom bemutatni a művelési környezetet valamint az ellenséges erők (OPFOR) tevékenységét.

*Fizikai környezet:*⁶ Az ország kulcsfontosságú területei közé tartozik a Shatt el-Arab folyó (párszi nyelven: Arvand Rüd), amely a Tigris és az Eufrátesz folyók összefolyásából jön létre. A folyó birtoklása, valamint a vízi közlekedés zavartalanságának biztosítása már az első Öböl-háború során is a harcoló felek egyik fontos célja, sőt a konfliktus egyik forrása volt. A 2003-as invázió során Bászra elhelyezkedése, a szövetséges erők logisztikai biztosítása miatt is kiemelt fontosságú volt.

Irak földrajzilag három nagyobb részre osztható: északon, észak-keleten a Zagrosz-hegység, délen és délnyugaton sivatag fogja közre a Tigris és az Eufrátesz folyók által határolt mezőgazdasági művelésre alkalmas terület. Ez a civilizáció bölcsőjének is tartott terület az öntözéses földművelés hagyományainak megfelelően csatornákkal átszellelt terület, amely jelentős mértékben meghatározza, sőt korlátozza az ebből az irányból tevékenykedő hadviselő felek manővereit. A Shatt el-Arab folyó mentén gyakoriak a mocsaras, lápos területek, melyek már az Irak-iráni háború alatt is bizonyították a csapatok mozgásszabadságát korlátozó hatásukat.

*A résztvevő állam típusa és stabilitása:*⁷ Amint arra korábban is utaltam a 2003-as inváziót követően Irak esetében nem beszélhetünk állami intézményrendszeréről, hiszen a Szaddam Huszein idejében kialakult és működő állami szervek megszűntek. A CPA készítette el nyugati – elsősorban amerikai – mintára az új típusú állam berendezkedését, intézményrendszerének tervét. A külföldi beavatkozás elleni tiltakozás egyik leglátvá-

⁵ FM 7-100 pp.V-VIII.

⁶ physical environment (terrain and weather)

⁷ nature and stability of state

nyosabb jele a nagy vihart kavart az USA által „adományozott” új alkotmány és iraki zászló.

Az iraki alkotmányt 2005. október 15-én került elfogadásra. 2005. decemberben megválasztották a 275 fős parlamentet, koalíciós tárgyalások után a kormány 2006. májusban ült össze. A 2009. januári regionális és 2010. márciusi országos választásokat követően 2010. decemberbe alakult meg a napjainkban is regnáló kormány. A köztársaság elnöke Jalal Talabani, a miniszterelnök Nuri al-Maliki, aki egyúttal a Védelmi- és Belügyminisztériumot, valamint a Nemzetbiztonsági Tanácsot is vezeti.

A szembenálló fél *katonai képességei*⁸ közötti jelentős különbségek már a 2003-as invázió műveletei során nyilvánvalóvá váltak. A szövetséges – különösen az amerikai – erők fegyverzeti-technológiai fölénye az aszimmetrikus hadviselés irányába „sodorta” az új renddel szembenálló erőket.

A rendelkezésre álló adatok alapján 2004 tavaszára – amikor a szunniták, a síták fel-

kelése, majd egymás elleni polgárháborúja megkezdődött – az Irakban szolgáló amerikai erők létszáma egy időre 108000 főre csökkent. A kialakult új helyzetben és az azt követő években a szövetséges erők létszáma folyamatosan csökkent, míg az US erők 2007 végéig nőtt.

Ezen kívül nem szabad figyelmen kívül hagyni az országban tartózkodó biztonsági cégek (pl.: Blackwater) alkalmazottainak magas számát. Jelentőségüket mutatja, hogy bizonyos időszakokban számuk megegyezett a hadszíntéren tartózkodó amerikai erők számával. Ez a több mint 100000 „biztonsági alkalmazott”¹⁰ többnyire leszerelt katonaként közvetve vagy közvetlenül az amerikai kormányzat fizetési listáján szerepelt. Szintén fontos elem, hogy ez a jelentős számú fegyveres voltaképpen *zsoldosként* és *nem harcoként* szolgált Irakban, akik nem minden esetben tartották be a nemzetközi hadijogot!

A 2003-as invázió előtt a megosztott országban a Szaddam rendszer idején csak a hadsereg létszáma 300000 fő fölött volt, melynek tagjai nem csak a külső ellenséggel szemben védték a rendszert. Ehhez képest a szövetséges erők 160000 fős létszáma relatív alacsonynak tekinthető, még ha ehhez járultak a biztonsági cégek és az IqDF (Iraqi Defense Forces – Iraki Védelmi Erők) is.

A szembenálló fél létszámának meghatározása szinte lehetetlen feladat, hiszen a konfliktus különböző időszakaiban folyamatosan változott, csak különböző – sokszor egymásnak ellentmondó - becslések vannak rá.

A harmadik Öböl-háborúban különösen fontos volt a *technológiai képességek*¹¹ alkal-

Dátum	Az iraki hadszíntéren szolgáló US erők létszáma ⁹	
	Az országban	A környező szövetséges országokban
2004. december	153 000	30 000
2005. december	160 000	30 000
2006. december	140 000	35 000
2007. december	160 000	30 000
2008. december	146 000	30 000
2009. december	100 000	30 000
2010. december	50 000	30 000

⁸ military capabilities

⁹ http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraq_orbat_es.htm Letöltés ideje: 2011.09.29.

¹⁰ Bizonyos források akár 180000 fő zsoldosról is említést tesznek. Részletesen lásd: http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=6&scid=82 Letöltés ideje: 2011.08.03.

¹¹ technology

mazása. A szövetséges (elsősorban US) erők által már korábban is alkalmazott hatás alapú műveletek kiegészültek a hálózat központú műveletekkel. A háború iraki fegyveres erők ellen vívott konvencionális szakaszában nem csak a technikai-technológiai lehetőségekben rejlő minőségi különbségek, hanem az új eljárásmodok, a rendelkezésre álló eszközök újszerű alkalmazása volt az, ami a meglepetés mellett biztosította a támadók győzelmét az egyébként magasabb létszámú iraki erőkkel szemben.

Ugyanakkor el kell ismernünk, hogy a hagyományos értelemben vett háború végét követően az aszimmetrikus hadviselés során megindult a verseny a technológia és a tömegesen elterjedő IED-k, valamint a felkelők által alkalmazott eljárásmodok között. Ennek leglátványosabb eredménye a különböző MRAP¹² típusú eszközök megjelenése és elterjedése.

A háború aszimmetrikus képét erősítette, hogy Irak lakosságának kb. harmada az ország öt legnagyobb városában él, amely kiváló lehetőséget biztosított az ellenállónak a lakott területen vívott harc és az aszimmetrikus hadviselés nyújtotta előnyök kiaknázására.¹³ Ezeknek a településeknek az ellenőrzése mind a stratégiai helyzetük, mind a lakosság magas koncentrációja miatt döntő fontosságú volt a hadviselő felek számára.

¹² mine resistant ambush protected – elsősorban az út mellett elhelyezett improvizált robbanó eszközök elleni védelemmel rendelkező kerek harcjármű, amely speciális kialakításának köszönhetően képes hatékonyan megvédeni az utasokat, ugyanakkor rendelkezik az ellenséges erők (felkelők) leküzdéséhez szükséges manőverező képességgel és tüzérvél.

¹³ 2009-es adatok alapján az öt legnépesebb város lakossága: Bagdad 5,751 millió fő, Moszul 1,447 millió fő, Erbil 1,009 millió fő, Bászra 923000 fő, Esz Szulajmanijah 836000 fő.

Az információ¹⁴ és a média fontosságának felismeréséhez az izraeli erők tapasztalatai segítettek a szövetséges erőket. Különösen 2007-től nőtt meg az ún. „beépített” riporterek fontossága, akik meghatározott ideig egy-egy aleggységgel együtt éltek meg a mindennapok eseményeit. Ez a fajta média tevékenység – kiegészülve a CIMIC-kel és PSY-OPS-szal – nagyban segítette a hazai közvéleménnyel elfogadtatni a háború és az áldozatvállalás szükségességét, hatásos ellenpropaganda tevékenységet tudott folytatni az ellenállókkal szemben.

A külső (nemzetközi) szervezetek¹⁵ tevékenységébe olyan nem kormányzati szervezetek tartoznak, melyek az ENSZ és más nemzetközi szervezetek tevékenysége mellett „független” résztvevőként próbálják a háború okozta károkat enyhíteni. Itt ki kell emelnem a US AID-et, amely nem nevezhető ugyan pártatlannak, de anyagi-pénzügyi lehetőségeit figyelembe véve a Vöröskereszt/Vörösféldal-dal vetekszik. Ugyanakkor, mint azt az ENSZ képviselő elleni támadás is mutatta, az ellenállók válogatás nélküli támadása a külföldi fél ellen, képes volt az országból ideiglenes távozásra kényszeríteni egy olyan nemzetközi szervezetet, amely elsősorban a helyi lakosság életkörülményein próbált javítani.

A szociális, geográfiai/földrajzi környezet¹⁶ az ország lakossága 2011-es becslések alapján több mint 30 millió fő.¹⁷ Ez jelentősnek mondható különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az ország nemrég esett át egy több éves (polgár)háborún.

A lakosság száma még úgy is viszonylag

¹⁴ information

¹⁵ external organizations

¹⁶ social demographics

¹⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html> Letöltés ideje: 2011.07.29.

magasnak tekinthető, amennyiben figyelembe vesszük, hogy az ENSZ Menekültügyi Szervezete (UNHCR) szerint 3,3 millió fő kényszerült elhagyni a háború miatt a szülőföldjét (ezek jelentős része az országon belüli migráció során menekült el).¹⁸ A többnyire szomszédos országokban menekült táborokban élő nagy számú iraki lakos nem csupán az egyén és a család szintjén jelent problémát és tragédiát, hanem a befogadó ország számára is.¹⁹ Gondoljunk csak Libanon helyzetére, amely az arab-izraeli háborúk kapcsán jóhiszeműen jelentős számú palesztin menekültet fogadott be. A palesztin lakosság évtizedek óta ideiglenesnek (!) szánt menekült táborokban él, jogfosztott helyzete miatt esélye sincs beilleszkedni a többségi társadalomba, vagy visszatérni a szülőföldjére. Ilyen kilátástalan helyzetben nem túl meglepő, hogy ezek a menekültek, – akik adott esetben a lakosság 10%-át is alkotják – különösen fogékonyak a szélsőséges nézetekre és legalább akkora veszélyt jelentenek az őket jóhiszeműen befogadó ország számára, mint a nemzetközi biztonság számára. A fentiek figyelembe vételével felvetődik a kérdés: vajon az iraki menekültekre is hasonló sors vár?

A *regionális és globális kapcsolatok*²⁰ vizsgálata során Irak helyzetét a szomszédos országokkal és a nagyhatalmakkal kialakult viszonya határozza meg. Jordániával hagyományosan jó az irakiak kapcsolata, hiszen a két állam mesterségesen került létrehozásra az első világháborút követően a francia-angol megegyezés eredményeként. 1958-ban rövid ideig perszonálunióban éltek, illetve az Egyesült Arab Köztársaságban Egyip-

tommal és Szíriával közösen alkottak konföderációt.

Kuvaitot az irakiak még ma is a saját elszakított tartományuknak tekintik, igaz az 1990-es helyzethez képest már jelentős előrelépések és kölcsönös gesztusoknak köszönhetően javult a két ország kapcsolata.

Szaúd-Arábia és Irak kapcsolata sokáig jónak volt nevezhető, hiszen a mindkét országban a szunnita vezetés volt hatalmon, valamint a szaúdi kormányzat hivatalosan és nem hivatalosan jelentős pénzekkel támogatta Irakot az első Öböl-háborúban. A két ország kapcsolata Kuvait iraki megszállása után romlott meg. Szaddam Huszein erőszakos és fenyegető viselkedése, arra kényszerítette a szaúdi vezetést, hogy az Amerikai Egyesült Államoktól kérjen segítséget és az 1991-es második Öböl-háború során a szövetséges erők fő hátszögét alkossa.

Irak és Irán viszonyát elsősorban a síita szunnita ellentét²¹ határozza meg, amely több száz évre nyúlik vissza, ehhez járul a perzsák sok esetben érzett és éreztetett felsőbbrendűségi tudata. A két ország kapcsolatát nem csak a Shatt el-Arab folyó fölötti ellenőrzés és az első Öböl-háború ma is élő sebei nehezítik, hanem a kölcsönös törekvés a szomszédos ország belpolitikájába való beavatkozásra. A XX. század második felében Szaddam Huszein jelentős politikai és anyagi eszközöket fordított az önálló Kuzisztán létrehozására, mellyel egyrészt a szomszédos országot kívánta gyengíteni, másrészt regionális középhatalomként egy Irakkal baráti – olajban gazdag – országot akart teremteni. Ennek ellensúlyozására a mindenkori iráni vezetés támogatta az iraki kurdok

¹⁸ <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e486426#> Letöltés ideje: 2011.08.04.

¹⁹ http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=6&scid=82 Letöltés ideje: 2011.08.03.

²⁰ regional and global relationships

²¹ Ehhez kapcsolódik az ún. síita félhold"-tól való félelem, amely alapján a relatív egységesnek tekintett iszlám világon belül felülkerekedik egy alternatívát kínáló Iránból, Irakból, Szíriából és Libanonból álló szövetség.

önállósági törekvéseit. Ezzel azonban jelentős hibát követtek el: rövid távon ugyan sikerült megosztani az iraki erőket és a kurd kérdés alku tárgyát képezhette az önálló Kuzisztánnal szemben, de a kurd azon kevés több milliós népcsoport egyike, amelyik nem rendelkezik önálló országgal és ugyanúgy élnek kurdok Irakban, mint Iránban vagy Törökországban. A kurdok egyetlen önálló országban történő egyesítése pedig nem csak egy-egy ország belpolitikai ügye, hanem az egész térség biztonságát meghatározó és befolyásoló tényező.

Ehhez kapcsolódva a török-iraki kapcsolatokat elsősorban a kurd kérdés határozta, határozza meg. Gondoljunk csak a török hadsereg 2007-2008-as tevékenységére, amikor kezdetben csak repülőgépekkel támatta a Kurd Munkáspárt állásait, majd a szárazföldi erők hadüzent nélkül behatoltak és tisztogató műveleteket hajtottak végre a független Irak területén...²² A másik meghatározó tényező a térségben, amely legalább akkor jelentőséggel és értékkel bír, mint az olaj: az ivóvíz. A török Dél-Anatólia project alapján már hosszú ideje folyik a Tigris és az Eufratesz folyók vízállásának szabályozása, duzzasztó gátak és vízgűjtő medencék kialakítása, annak érdekében, hogy Törökország legelmaradottabb, ugyanakkor termőföldben gazdag régióját fejlesszék. Ennek kapcsán megvalósult feladatok (pl.: Atatürk-víztározó) jelentős mértékben csökkentették a térség két meghatározó folyójának szomszédos országokra vonatkozó vízhozamát. Nem csak Irak, hanem Szíria is aktívan tiltakozott a folyók török szabályozása ellen, hiszen a termőföldek elszivatagosodása részben a folyók csökkenő vízhozama miatt követke-

zett be. A víz megosztás már hosszabb ideje a nemzetközi tárgyalások fontos részét képezi, de megnyugtató, mindenki számára elfogadható eredmény még nem született.

Szíria és Irak kapcsolatár kezdetben a pánarab mozgalom keretein belül az Izrael ellenesség valamint az Egyesült Arab Köztársaságban való részvétel határozta meg. Később, a konföderáció felbomlása után Szíria közeledni kezdett Irán felé, amely napjainkban is meghatározza a két ország kapcsolatát. A Szíriát kisebbségben irányító alaviták²³ helyzete hasonló a szunniták korábbi iraki helyzetéhez.

Az ENSZ BT állandó tagjai közül az USA és Nagy-Britannia már a kezdetektől vállalt részt az iraki konfliktus „megoldásában”. Franciaország, illetve különösen Oroszország és Kína viszonya és hozzáállása a helyzet kezeléséhez jelentősen különbözött-különbözik. Elsősorban Kína esetében a nyersanyagok biztosítása (olaj) az elsődleges és kevésbé foglalkozik olyan politikai megfontolásokkal, mint a „demokrácia terjesztése”.²⁴ Természetesen, az Amerikai Egyesült Államok esetében is tagadhatatlan a Carter-doktrína és a gazdasági szükségszerűség létezése, de ez utóbbi fél sok esetben igyekszik a gazdasági célokat politikai és ideológiai szempontból látni és láttatni.

Az amerikai *nemzeti akarat*²⁵ sebezhetőségét legjobban az élőerő veszteségek mértéke tükrözi. Hosszát és a veszteségek mértékét tekintve ugyan nem vetekszik a vietnámi háború traumájával, de a XXI. század körülményei között igen meghatározó szerepet tölt be az amerikai társadalomban. Amellett, hogy a lakosság büszke a katonáira, sok esetben nem tud azonosulni a céllal, amelyben

²² Bizonyos esetekben még napjainkban is zászlóalj erejű török harccsoportok hatolnak be Észak-Irak területére, miközben üldözik a kurd erőket.

²³ Az iszlám síita ágához tartozik, sokan eretneként tekintenek az alavita vallás követőire.

²⁴ ROSTOVÁNYI p.401. és pp. 406-407.

²⁵ national will

Az Irakban életüket veszített civilek és katonák száma ²⁶							
Év	US erők	Szövetséges erők	Nemzetközi erők összesen	IqSF	Iraki civil	Iraki veszteség összesen	Mind-összesen
2003	486	94	580	n.a.	n.a.	n.a.	580
2004	849	57	906	n.a.	n.a.	n.a.	906
2005	846	51	897	2545	5 680	8 225	9 122
2006	822	50	872	2091	16 564	18 655	19 527
2007	904	57	961	1830	17 108	18 938	19 899
2008	314	8	322	1070	4859	5 929	6 251
2009	149	1	150	515	2604	3 119	3 269
2010	60	0	60	468	2360	2 828	2 888
2011	44	0	44	300	934	1 234	1 278
Összesen	4474	318	4792	8819	50 109	58 928	63 720

nem csak a halottak, hanem különösen a sebesültek számát tekintve magas. Ez részben a különböző típusú védőeszközök (rendszerrek) hatékonyságának köszönhető, ugyanakkor tudomásul kell venni, hogy minden támadás ellen ezek az eszközök sem képesek megvédeni a katonát.

Történelmi tapasztalatok alapján a *rendelkezésre álló idő*²⁷ mindig a hazai félnek kedvez. Így van ez Irak esetében is. Mind a nemzetközi közösség, mind a legnagyobb kontingenst adó USA közvéleménye belefáradt az elhúzódó és költséges háborúban. Az élőerő veszteséget túlságosan magasnak tartja. Ezt legkésőbb 2006 elejére felismerte az Amerikai Egyesült Államok kormányzata és megkezdte olyan opciók kidolgozását, amelyek már nem a korábbi maximális cél elérésével, hanem egy mindenki számára elfogadható status quo kialakításával számol-

tak.²⁸ Ennek részét képezi a csapatkivonások ütemtervének, az Irakban tevékenykedő erők feladatainak meghatározása is.

*Gazdasági lehetőségek*²⁹ figyelembe vétele során az egyik legfontosabb tényező az urbanizáció helyzete. Amint arra korábban is utaltam Irak lakosságának körülbelül harmada az ország öt városában él. Ez ugyan – elméletileg – biztosítja a lakosság koncentrációját az ipari fejlődéshez, de ehhez még szükséges a munkaképes és jól képzett lakosság is. Egyes adatok szerint azonban a jól képzett lakosság jelentős része nyugati országokba emigrált.³⁰ A kiugróan magas népszaporulat miatt az országban maradók döntő többsége kiskorú. Itt jelenik meg a közoktatás, illetve hiányának a szerepe. A korábbi időszak anarchikus helyzete miatt az állami iskolák nem vagy csak korlátozott hatékonysággal működ-

²⁶ <http://icasualties.org/Iraq/index.aspx> Letöltés ideje: 2011.07.29.

²⁷ time

²⁸ BAKER –HAMILTON könyvében pont ezt a lehetőséget részletezik.

²⁹ economics

³⁰ ROSTOVÁNYI pp. 407-408.

tek, ezért a fiatalok között viszonylag alacsony a szakképzett munkaerő. Az arab társadalmak jellegzetességeinek megfelelően a fiatalok (elsősorban fiúk) a különböző medreszékben tanulnak, amely a vallási és nem a szakmai tudást helyezi előtérbe. Ennek megfelelően a lakosság döntő része vallásilag fanatizált és nem tudományosan/szakmailag felkészült emberekből áll.

Ennek megfelelően a felkelők is hamar felismerték gazdasági és katonai jellegű hátrányaikat a szövetséges – elsősorban – US erőkhöz képest. Ugyanakkor ennek ellensúlyozására a szimmetrikus helyett áttértek az aszimmetrikus hadviselésre, amely lehetőséget biztosított, hogy felvegyék a küzdelmet egy gazdasági és katonai szuperhatalommal, ha nem is a győzelem, de a tárgyalásos-konszenzusos rendezés reményében. Itt kell kiemelni, hogy a legfontosabb élőerő veszteség mellett, a nyugati társadalmak másik gyenge pontja a háború, a haditechnikai eszközök üzemben tartásának költsége. Ennek megfelelően, mint azt a tapasztalatok is mutatják, még a legjobban felszerelt, legjobban páncélozott harcjárművet is el lehet pusztítani a páncéltörő eszközök vagy IED-k tömeges alkalmazásával. Ilyenkor a felkelők részéről egy néhány (száz) dolláros egyszerű eszközzel meg lehet semmisíteni egy több millió dolláros harcjárművet.

Szintén nem szabad figyelmen kívül hagyni a szembenálló felek gazdasági lehetőségeit sem. A szövetséges erők különösen érzékenyek az utánpótlási lehetőségeikre, ugyanakkor ez legalább annyira fontos a felkelők számára is. Az iraki tapasztalatok kiválóan bizonyították, amennyiben sikerül a helyi szimpatizánsokat leválasztani az ellenállókról, akkor a különböző fegyver lerakatok felszámolása is sokkal hatékonyabbá válik, ráadásul a felkelők is egyre kevésbé tudják pótolni a kiesett raktári készleteket, ami jelentősen csökkenti az aktivitásukat.

Összességében megállapítható, hogy stratégiai helyzete és nyersanyagkészletei miatt Irak jövőjét nem csak az ország lakossága határozza meg, hanem a környező országok és a nagyhatalmak is. Ez viszont nem a megoldás keresését, hanem az érintett felek egyéni érdekeinek érvényesülését jelenti, amely konzerválja és nem megoldja a problémákat. Évekre, talán évtizedekre, el lehet odázni a kurd autonómia, az ország vallási és etnikai megosztottságának kérdését, de mindaddig, amíg az olaj a világgazdaság meghatározó nyersanyaga marad, addig mindig kell számolni a külföldi országok befolyásolási törekvéseivel. A külső befolyásoló tényezők pedig mindig a megosztottság és nem az egység irányába hatnak...

Szintén a térség felzárkózásának lehetőségeit korlátozzák azon felmérések eredményei, melyek szerint a XX. század utolsó negyedében az arab világban a közvetlen tőkebefektetések mindössze 1%-a történt,³¹ amely az arab elszigetelődésére utal. Ez olyan, mintha az arab világ a világgazdaságtól függetlenül próbálná megoldani a problémáit, holott a világgazdaság eseményei (például a nyersanyagok árának alakulása) ugyanúgy hatnak a világ minden térségében!

FELHASZNÁLT IRODALOM

BABOS László – PAPP Tamás: A modern kor háborúi és csatái – Budapest, Zrínyi Kiadó, 2009, p.288., ISBN 978-963-327-480-4

BAKER, III James A. – HAMILTON, Lee H. (szerk.): The Iraq study group report – New York, Vintage Books, a division of Random House, 2006, p.142., ISBN 0-307-38656-2

FM 7-100 Opposing Force Doctrinal Frame-

³¹ ROSTOVÁNYI p.409.

work and Strategy – Washington DC., Amerikai Szárazföldi Erők Védelmi Minisztériuma, 2003, p.164., PIN 080791-000

KEEGAN, John: Az iraki háború – Budapest, Európa Könyvkiadó, 2004, p.160., ISBN 963 07 7690 1

MEZEI Tibor: A nemzetközi válságok és konklúziók esettanulmányi elemzése az 1990-es évektől térség – In: Deák Péter (szerk.): Biztonságpolitikai kézikönyv – Budapest, Osiris kiadó, 2007, pp.472-498., ISBN 978 963 389 915 1

RESPERGER István: Villámháborúk az Öbölben /Az 1991-es Öböl-háború és az „Iraki Szabadság Hadművelet” (Operation Iraqi Freedom)/ – Egyetemi jegyzet – Budapest-Hamburg, ZMNE nyomda, 2003, p.190.,

ROSTOVÁNYI Zsolt: A Közel-Kelet és az iszlám térség – In: Deák Péter (szerk.): Biztonságpolitikai kézikönyv – Budapest, Osiris kiadó, 2007, pp.396-422., ISBN 978 963 389 915 1

sz. n.: Country reports on terrorism 2007 (COUNTRY REPORT 2007) – United States Department of State Publication Office of the Coordinator for Counter-terrorism, USA, 2008, p.312., <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2007/index.htm> Letöltés ideje: 2011.08.01.

sz. n.: Country reports on terrorism 2008 (COUNTRY REPORT 2008) – United States Department of State Publication Office of the Coordinator for Counterterrorism, USA, 2009, p.351., <http://www.state.gov/ct/rls/crt/2008/index.htm> Letöltés ideje: 2011.08.01.

sz. n.: Country reports on terrorism 2009 (COUNTRY REPORT 2009) – United States Department of State Publication Office of the Coordinator for Counter-terrorism, USA, 2010, p.299., <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2009/index.htm> Letöltés ideje: 2011.08.01.

INTERNETES FORRÁSOK

http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=6&scid=82 Letöltés ideje: 2011.08.03.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html> Letöltés ideje: 2011.07.29.

<https://www.cia.gov/library/publications/world-leaders-1/world-leaders-i/iraq.html> Letöltés ideje: 2011.08.04.

http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/06/21/2010_failed_states_index_interactive_map_and_rankings Letöltés ideje: 2011.07.29.

http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraqi_freedom-intro.htm Letöltés ideje: 2011.07.29.

http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraq_orbat_es.htm Letöltés ideje: 2011.07.29.

<http://icasualties.org/Iraq/index.aspx> Letöltés ideje: 2011.07.29.

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e486426#> Letöltés ideje: 2011.08.04.

KISS ÁLMOS PÉTER: INFORMÁCIÓS MŰVELETEK ASZIMMETRIKUS KONFLIKTUSOKBAN

PROPAGANDA ÉS INFORMÁCIÓS MŰVELETEK

Minden fegyveres konfliktusnak van egy politikai dimenziója, melyben a világ – mind az érintett állam (államok) társadalma, mind a nemzetközi közvélemény – egyik vagy másik oldalra áll és erkölcsi ítéletet hoz. Minden hadviselő számára fontos e politikai és média dimenziót pozitívan befolyásolni: mozgósítani a társadalom erőforrásait; meggyőzni a polgárokat, hogy létkérdés megvívni a harcot; meggyőzni a szövetségeseket, hogy alapvető érdekük fűződik a támogatás fenntartásához; meggyőzni az ellenséget, hogy kudarcra van ítélve, és meggyőzni a semlegeseket, hogy álljanak a „jó” oldalra.

E közvéleményt befolyásoló tevékenységet korábban propagandának nevezték, és különösebb szégyenkezés nélkül folytatták. Mára a „propaganda” gyakorlatilag egyenértékűvé vált a „végtelenségig ismételt manipulatív hazugságok özöne” kifejezéssel. De a propaganda békében és háborúban egyaránt annyira fontos, hogy minden állam és minden nem-állami hadviselő (és minden politikai párt, minden politikus, és minden üzleti vállalkozás is) továbbra is folytatja – csak új

megnevezéseket alkalmaz. A ma leggyakrabban alkalmazott két kifejezés a „stratégiai kommunikáció” hadászati és politikai szinteken, és „információs műveletek” a hadművelési és harcászati szinteken.

A könnyen hozzáférhető doktrínai kiadványok és tudományos elemzések² éles különbséget tesznek propaganda és információs műveletek között. Leegyszerűsítve a magyarázatokat, az ellenség propaganda tevékenységet folytat, a saját oldal stratégiai kommunikációs és információs műveleteket hajt végre. A propaganda gátlástalan, félretol minden szabályt és korlátot, féligazságokat és hazugságokat alkalmaz, célja befolyásolni a teljes információs dimenziót: ellenséget, saját erőket, saját társadalmat, szövetségeseket, kívülállókat. A stratégiai kommunikáció és az információs műveletek szabályokat követnek, és nem tartalmaznak valótlan információkat, céljuk befolyásolni az ellenséget és az ellenséges társadalmat, de nem irányulnak a saját erők, saját társadalom és a szövetségesek felé.

A NATO doktrína szerint a stratégiai kommunikáció „a NATO kommunikációs tevékenységek és képességek – a követelményektől függően a nyilvános diplomácia, közvélemény tájékoztatása, információs műveletek, lélektani műveletek – összehangolt és követelményeknek megfelelő alkalmazása a Szövetség irányelveinek, műveleteinek és tevé-

¹ Az „információs műveletek” az Egyesült Államok fegyveres erőitől származik (Information Operations – IO). Viszonylag új kifejezés: a Information Operations- FM 100-6, Washington DC, Department of the Army, 1996 a legkorábbi doktrínációs okmány, amit a szerző ezzel a címmel talált.

² Ward, Brad M.: Strategic Influence Operations – The Information Connection, Carlisle Barracks PA, War College, 2003. csak egy a nagyon sok közül.

kenységének támogatása érdekében, és a NATO céljainak előmozdítása érdekében.”³A doktrína szerint az információs műveletek „egy katonai funkció, mely útmutatást ad és összehangolja a katonai információs tevékenységeket annak érdekében, hogy azok a Szövetség feladatainak támogatása céljából a kívánt hatásokat gyakorolják az ellenfelek, potenciális ellenfelek és más, az Északatlanti Tanács által jóváhagyott entitások akaratára, helyzetértelmezésére és képességeire”.⁴

A Magyar Honvédség összhaderőnemi doktrínája az információs műveleteket a harci támogatások közé sorolja, és az alábbi meghatározást adja:⁵

Az információs műveletek ... azon koordinált tevékenységeket jelentik, melyek a szemben álló fél információira, távközlési információs rendszereire (CIS) gyakorolt ráhatásokkal képesek támogatni a döntéshozókat a politikai és katonai célkitűzéseik elérésében, úgy, hogy emellett a saját hasonló rendszereket hatékonyan kihasználják és megóvják.

Az információs műveletek célja: Az információs fölény, végső soron a vezetési fölény elérésével a hadművelati előny megszerzése, ezáltal biztosítva az információs fölény birtokosa számára azt, hogy a vezetési rendszereit és azok képességeit kihasználva hadművelati előnyre tegyen szert, vagy a hadműveletet úgy vezesse és irányítsa, hogy az ellenséget megfossza a képességeitől.

Az információs műveletek területei: A lélektani műveletek, a katonai megtévesz-

tés, a műveleti biztonság, az információbiztonság, a fizikai megsemmisítés és az elektronikai hadviselés.

E meghatározások kiválóan leírják a stratégiai kommunikáció és az információs műveletek katonai értelmzését – de egy aszimmetrikus konfliktust nem lehet kizárólag katonai doktrínák mentén, kizárólag katonai eszközökkel megvívni. Az állam valamennyi hatalmi eszközét integrálni kell a siker érdekében, és az integráció különösen fontos az információs környezetben. Ezen túlmenően az aszimmetrikus műveleteket támogató stratégiai kommunikáció a különleges szakmai kihívás mellett gyakran jogi és etikai kérdőjeleket is fölvet: a lélektani hadviselés és megtévesztés például teljesen elfogadható tevékenységek egy ellenséges állam lakossága és fegyveres erői ellen – de mennyire elfogadhatóak ha a harc saját területen, saját állampolgárok között folyik?

ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS ÉS STRATÉGIAI KOMMUNIKÁCIÓ

Egy aszimmetrikus konfliktus inkább erőszakkal teli versenyszínházi előadás, semmint háború. A színpadon a szembenálló felek a hazai és a nemzetközi közvélemény támogatásáért játszanak, és a siker érdekében saját javukra próbálják alakítani az információs környezetet. A fegyveres harc média esemény, melynek célja a harcoló felek „üzeneteinek” alátámasztása, bizonyítása. Ezt a nem-állami hadviselő jobban és mélyebben érti, mint a biztonsági erők, az alkotmányos kormány, vagy a megtámadott társadalom.⁶ Harctevékenysége három fő irányvonalat követ (legális politikai tevékenység – a tett propagandája – biztonság és túlélés), melyeket

³ Public Affairs Handbook, Allied Command Operations - Allied Command Transformation, 2010. http://www.au.af.mil/pace/handbooks/pa_handbook_nato.pdf, p. 314.

⁴ Public Affairs Handbook, p. 342.

⁵ Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrínája, 2. Kiadás, HM-HVK, MH DSZOFT kód: 11313

⁶ Cordesman, Anthony H.: The “Gaza War.” A Strategic Analysis, Washington DC, Center For Strategic and International Studies, 2009.

szorosán integrál a stratégiai kommunikációs műveletekkel. Végső célja egy társadalmi Stockholm szindróma⁷ kiváltásával megtörni a társadalom erkölcsi tartását és ellenállóképességét, a minimumra csökkenteni az állam támogatottságát, növelni saját támogatottságát és kikényszeríteni a polgárok jelentős hányadának támogatását.

A nem állami hadviselő előnyt élvez az állammal szemben: a forradalmár romantikus alak: Robin Hood, Dózsa a tüzes trónon, a halott Marat a fürdőkádban, Che Guevara a szocialista jövőbe révedő tekintettel. Nemes célja (szabadság, nemzeti önrendelkezés, a javak igazságosabb elosztása) nevében elkövethet szörnyű atrocitásokat, manipulálhatja az információs környezetet, alkalmazhatja a legnemtelenebb eszközöket – a közvélemény mégis elnéző és megértő magatartást tanúsít.⁸ Valós sérelmek felnagyításával, az üldöztetés és szenvedés hangsúlyozásával, a biztonsági erők demonizálásával a nem-állami

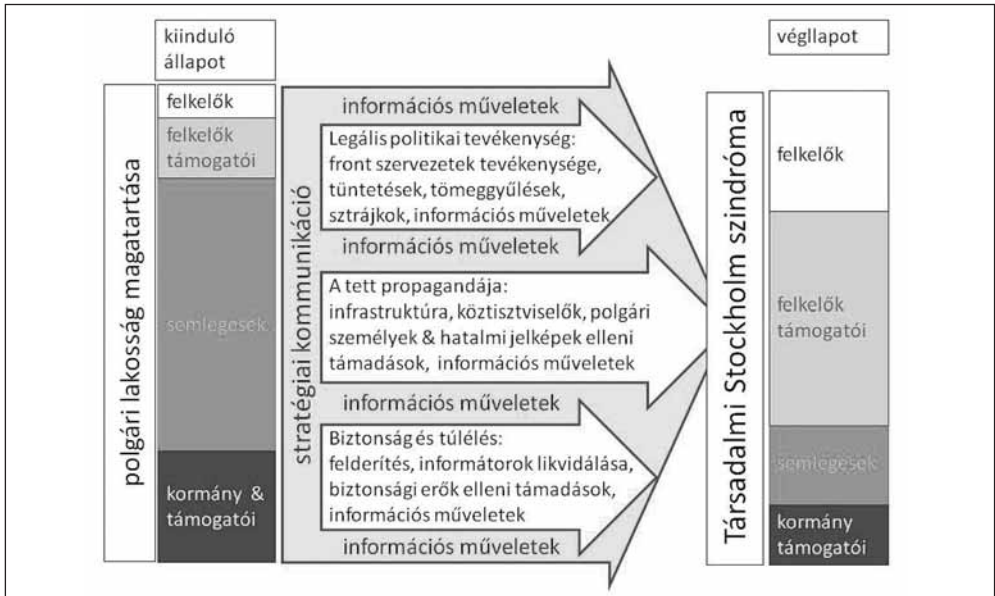
hadviselő egy áldozati narratívát teremt, és egy szebb, jobb, igazságosabb jövőt ígér. Feladata nem különösebben nehéz: a legigazságosabb, legdemokratikusabb, leginkább jogkövető társadalmakban is léteznek igazságtalanságok és sérelmek, amelyekből vallási, etnikai vagy gazdasági krízist (ideális esetben egyszerre mindhárom) lehet gerjeszteni. Könnyű dolog többszörösen felnagyított számokkal és ügyes kamera munkával a katonai műveletekkel járó valódi pusztulást és szenvedést eltúlozni, valós és kitálatott történetek köré tanuk beszámolóival és videó felvételekkel alátámasztott legendakört teremteni.⁹

Ezzel szemben a biztonsági erők tevékenységét gyanakvás, az állam politikai vezetőinek és szóvivőinek nyilatkozatait kételkedés kíséri. E kételkedő hozzáállás többnyire nem alaptalan: mind a jelen tanulmányban elemzett konfliktusok során, mind más konfliktusokban történtek jogsértések az állam intézményei (elsősorban a biztonsági erők) részéről, és hangzottak el nyilatkozatok, amelyek később valótlannak bizonyultak. Talán még az is indokolt, ha a nemzetközi közvélemény az állam képviselőivel és intézményeivel szemben szigorúbb erkölcsi, jogi és politikai követelményeket támaszt, mint a felkelőkkel szemben. A kormány legitimitációjának egyik pillére az, hogy garantálja a közbiztonságot, végrehajtja, betartatja és betartja a törvényt. Az állami intézmények törvényszegő vagy részrehajló magatartása e legitimitációt fenyegeti. Ugyanakkor a korszerű digitális

⁷ Egy stockholmi bankrablási kísérletet követő, több napos túsdráma során az elkövetők kiszolgáltatott helyzetben lévő foglyaikat időnként bántalmazták és halállal fenyegették, máskor figyelmet, törődést, némi felületes kedveséget tanúsítottak irántuk. A túsok egy idő után vonzalmat kezdtek érezni fogva tartóik iránt, azonosultak velük, és közös ellenségnek tekintették a rendőrséget, amely ki akarta szabadítani őket. (1973) Ez a kiszolgáltatott, súlyos veszélynek kitett ember egyik lehetséges lélektani védekezési mechanizmusa. (Mohás Livia pszichológus személyes közlése) A „társadalmi Stockholm-szindróma” (societal Stockholm syndrome) kifejezés K. P. S. Gill indiai rendőrtábornoktól származik. Mahadevan, Prem: *The Gill Doctrine – A Model for 21st Century Counter-terrorism?* 2008. április, Faultlines, New Delhi, Volume 19, <http://satp.org/satporgtp/publication/faultlines/volume19/Article1.htm>

⁸ E magatartás gyakran még az érintett állam véleményformáló elitjére is igaz.

⁹ Ilyen modern legendakör a szerbek kollektív bűnösségét bizonyítani hivatott „srebrenicai népirtás,” és a Jugoszlávia elleni NATO támadást igazoló „racaki mészárlás.” Mindkettő többé-kevésbé tényszerű eseményeken alapszik, de a köréjük fűzött legendák, hamis információk és tényeket torzító propaganda következtében mára megkérdőjelezhetetlen dogmák alapköveivé váltak.

A nem-állami hadviselő célja: társadalmi Stockholm szindróma kiválásán keresztül növelni támogatottságukat és rákényszeríteni akarataikat a társadalomra.¹⁰

technológia és az internet valószínűsítik, hogy a legkisebb jogsértés is gyorsan nyilvánosságra kerül, és még akkor is súlyos kárt okoz, ha később kiderül, hogy csak egy propaganda-buborék volt. Nem elég tehát jogkövető magatartást tanúsítani – jogkövetőnek is kell látszani.

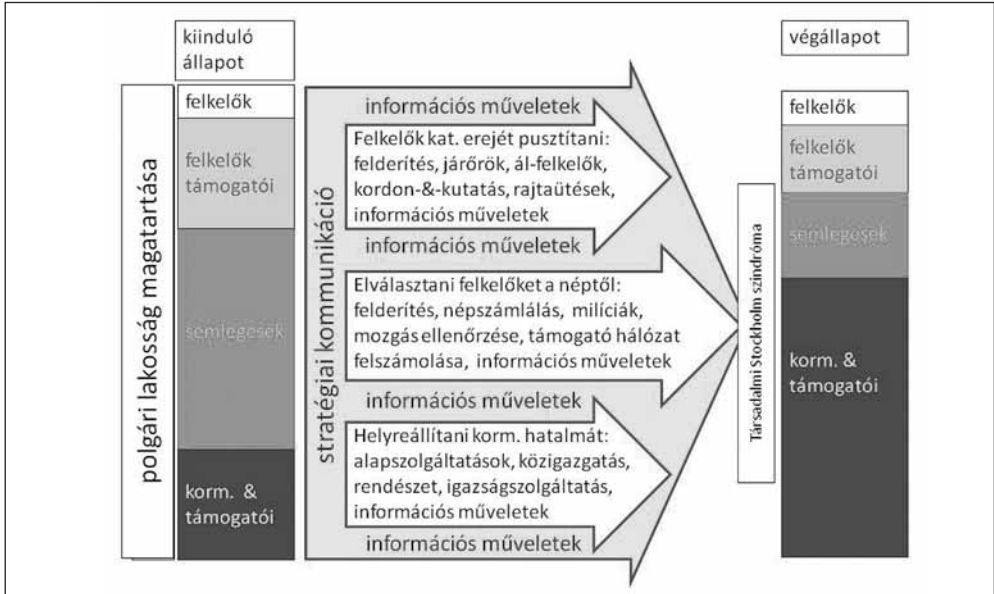
Főlöseges e kettős mérce miatt bosszankodni – egyszerűen tudomásul kell vennünk, hogy a harcot a valódi világban kell megvívni, és a valódi világ ritkán igazságos és fair. Tudomásul kell vennünk, hogy egy intelligens, gondolkodó, kezdeményező ellenféllel állunk szemben, aki gyorsan alkalmazkodik a változó környezethez, minden eszközt kihasznál a siker érdekében – és mestere a propagandának.

A kormánynak nincs választási lehetősége:

fő műveletei irányvonalait¹¹ ugyanúgy integrálnia kell kel a stratégiai kommunikációs irányvonallal mint ahogy az ellenfél teszi azt, és minden műveleti irányvonálnak, és minden műveletnek is kell legyen saját, integrált információs műveleti összetevője. Ehhez jelentős erőforrásokat kell elkülönítenie az információs környezet befolyásolására; meg kell találnia azokat az eszközöket és eljárásokat, amelyekkel semlegesíteni tudja a nem-állami hadviselők propagandáját, és meg tudja győzni a világot, hogy az igazság az állam oldalán áll. A cél sokkal inkább a közvélemény meggyőzése a felkelés elleni harc helyességéről, semmint a vita és kritika elfojtása vagy az intézményi hazudozás. Ehhez azonosítani kell a cél-közönségeket és a

¹⁰ A Counterinsurgency - FM 3-24/MCWP 3-33.5, Washington DC, Department of the Army, 2006. szabályzat 5-1 ábrája alapján (p. 5-3).

¹¹ A nem-állami hadviselő katonai erejét pusztítani – elszigetelni a nem-állami hadviselőt a néptől – helyreállítani a társadalmi rendet és kormány hatalmát.

A biztonsági erők feladata: mérsékelni a társadalmi Stockholm szindróma hatását és növelni a kormányt aktívan támogató polgárok számát.

megszólításukhoz leginkább alkalmas médiumokat; meg kell találni azokat az eszközöket, amelyekkel a felkelőket el lehet szigetelni a médiumoktól, és el kell érni, hogy a konfliktus hazai és nemzetközi értékelése ne a felkelők propagandája, hanem a kormány értékrendje szerint történjen – a kormány legyen a megbízható információk fő forrása. És meg kell találni azokat az eszközöket, amelyekkel felelőtlen riporterek és hamis információkat közlő hírszolgálatok magatartását szankcionálni lehet.

ESET-TANULMÁNYOK

A hagyományos és aszimmetrikus konfliktusok között van egy alapvető különbség. Hagyományos háborúban a hadműveletek nagyrészt függetlenek a háborúhoz vezető és azt fenntartó politikai és társadalmi körülményektől; a tapasztalatok gyakran közvetlenül hasznosíthatóak más hadszíntereken,

vagy akár más háborúkban. Az aszimmetrikus hadviselésre ez nem áll: a konfliktust kiváltó és azt életben tartó társadalmi-politikai-gazdasági körülmények meghatározzák a harcászati eljárásokat és a hadműveleteket is, és annyira egyediek, hogy a tapasztalatokat csak nagyon korlátozott mértékben – vagy egyáltalán nem – lehet alkalmazni más konfliktusok során.¹² Ez méginkább érvényes a stratégiai kommunikációra és az információs műveletekre, mert a társadalmi, gazdasági és politikai körülmények mellett a helyi kulturális környezet is meghatározó szerepet játszik. Irakban sikerrel alkalmazott eljárások valószínűleg nem válnának be Afganisztánban; még Irak egyik körzetében bevált el-

¹² Kiss Álmos Péter: Átvihető-e az aszimmetrikus hadviselés tapasztalatai? *Hadtudomány*, Budapest, 2009. elektronikus szám, http://mhtt.eu/hadtudomany/2009/2009_elektronikus/2009_e_8.pdf

járások sem biztos, hogy egy másik – akár szomszédos – körzetben beválnának.

Ez egyáltalán nem azt jelenti, hogy más államok erőinek akár expedíciós hadszínterében, akár saját környezetben szerzett tapasztalatait nem érdemes tanulmányozni. Ellenkezőleg: e tapasztalatok felbecsülhetetlen értékű nyersanyagok – de csak nyersanyagok. A tapasztalatokból le tudjuk szűrni az általános érvényű alapelveket, amelyeket aztán be lehet építeni a saját fegyveres erők doktrínáiba és felkészítésébe. A következő esettanulmányok ilyen nyersanyagok: rávilágítanak a felkelés elleni műveletek különleges körülményei között végrehajtott információs műveletek néhány sajátosságára.

Pandzsáb 1980-1994¹³

A pandzsábi szikh felkelés számos kiváltó okra vezethető vissza, a gazdasági és társadalmi problémáktól a szikh vallás átpolitizálásán és a miniszterelnök machinációján át a szikh diaszpóra uszításáig. A felkelők célja Khalisztán (a szuverén szikh teokratikus állam) megteremtése volt. A célhoz vezető utat az anarchiában vélték felfedezni: terrorista támadásokkal, féktelen erőszakkal, tömegek mozgósításával hosszú időn át folyamatosan a lehető legnagyobb káoszt okozni, amíg az indiai társadalom és kormány belefáradnak a harcba és elfogadják Khalisztán függetlenségét, vagy a nemzetközi közösség

belefárad a Pandzsábból naponta érkező rossz hírekbe és rákényszeríti Indiát, hogy járuljon hozzá a függetlenséghez.

Az információs környezetben a állami és szövetségi kormányok hátrányban voltak. Egyáltalán nem volt világos, hogy az állam politikai elitje el akarja-e egyáltalán fojtani a felkelést, vagy inkább meg akarja lovagolni azt saját céljai érdekében. A szövetségi kormány számára Pandzsáb csak a számos sürgősen megoldandó probléma egyike volt. Más pártok dominálták az állami és más pártok a szövetségi törvényhozást és kormányt – ami a várható ellentmondásokhoz és komplikációkhoz vezetett. Így a kormányok üzenetei zavarosak, félreérthetőek, gyengék és gyakran egymásnak ellentmondóak voltak.

Ezzel szemben a felkelőknek egyetlen ügyük, egyetlen céljuk, egyetlen üzenetük volt – Khalisztán függetlensége. A „kor szelleme” a felkelők oldalán volt: mivel forradalmárok voltak, nem tehettek semmi rosszat a véleményformálók szemében. Elkövethettek kimondhatatlan atrocitásokat, manipulálhatták a sajtót, megfélemlíthették a segélyszervezetek dolgozóit, félrevezethették a „független megfigyelőket” – jóhiszeműségük mégsem szenvedett csorbát, és a legalapvetőbb emberi normákat sértő tevékenységükre is született mentség.

Khalisztán hangját valamennyire tompította a cenzúra – de ez egy negatív eszköz, mely nem képes helyettesíteni a pozitív üzenetet. Ezen túlmenően a cenzúrát föl kellett oldani azokban az időszakokban, amikor a kormány kiegyezést keresett. Ez lehetőséget adott a felkelőknek, hogy üzenetüket hangoztassák. A V.P. Singh és Csandra Sekár kormányok két éve (1989-91) különösen tanulságos: a Khalisztán mozgalom a növekvő terrorizmussal párhuzamosan egy mesteri stratégiai kommunikációs hadjáratot indított. A meggyőző információs műveletek, a

¹³ Jelen szakasz két legfontosabb forrása: Sahní, Ajai: *Free Speech in an Age of Violence – The Challenge of Non-governmental Suppression*, in K.P.S. Gill and Ajay Sahní (szerk.): *Terror and Containment – Perspectives of India's Internal Security*, New Delhi, Gyan Publishing House Ltd, 2000. ISBN:81-212-0712-6, pp 161-182 Gill, Kanwar Pal Singh: *Endgame In Punjab: 1988-1993*, New Delhi, South Asia Terrorism Portal, 2001. <http://www.satp.org/satporgtp/publication/faultlines/volume1/Fault1-kpstext.htm>

sikeres katonai akciók szinergiája, valamint az állami és központi kormányok határozatlansága következtében 1991-ben a felkelők közel álltak a győzelemhez.

A felkelők kiadták a „Panth¹⁴ magatartási szabályzatát” a hírmédiák számára és teljes együttműködést követeltek a sajtó-, rádió- és TV-fórumoktól. A szabályzatot erőszakkal hajtották végre: szerkesztőket, újságírókat, TV bemondókat, újságárusokat gyilkoltak meg, gyakran látványos brutalitással. Az elkövetők gyakran fogságba estek vagy meghaltak a rendőrséggel folytatott harcban, de a médiákat sikerült megfélemlíteni: egy ideig szigorúan tartották magukat a szabályzathoz.¹⁵

A front-szervezetek tömeg-rendezvényeket szerveztek, melyek az áldozati narratíva és a mártíromság-mitológia építőkövei voltak. Mindennapos esemény volt a városok életét megbénító sztrájk, az utak és vasutak forgalmát akadályozó tüntetés, az elesett felkelők tiszteletére tartott ima-gyűlés. Minden rendőri intézkedés után aktivisták csoportja zaklatta a rendőrörsöket és a magas rendfo-

kozatú tiszteteket¹⁶ (és igyekezett kiprovokálni a letartóztatást). A *gurudwarák* (a szikh templomok) kiváló propaganda fórumnak bizonyultak a közösségi öntudat ébresztését és növelését szolgáló vallási rendezvények során. Az események súlyához szükséges tömeget kényszerrel mozgósították: a falusi tanácsok parancsot kaptak, hogy állítsák ki a megkívánt létszámot; a szállításhoz buszokat és teherautókat foglaltak le; a *gurudwarák* hangszórói közölték, hogy hol és mikor kell gyülekezni és tudtul adták, hogy az engedetlenség súlyos következményekkel jár. Az üzenet világos volt – nem volt engedetlenség.¹⁷

A tömegeket mozgósító programokat egy emberi jogi kampány egészítette ki, melyben a front szervezetek elkötelezett aktivistái mellett sokan politikai opportunistusból vettek részt, másokra inkább a lenini „hasznos idioták” kifejezés illett. Ebben az időszakban a felkelők havonta 200 embert öltek meg, de az emberi jogi aktivisták csak a rendőri intézkedésekben láttak elítélni valót: minden letartóztatás „ártatlan polgárokat” sújtott; minden felkelő halála „megrendezett kivégzés” volt. Az indiai és nemzetközi sajtó tele volt „jogsértő” rendőri intézkedésekről szóló jelentésekkel; minden esetben „tudott dolog” volt, hogy „egy közeli faluban” vagy más, közelebről meg nem határozható helyen történtek, és az esemény

¹⁴ A „Panth” a szikhek közössége szerte a világon – olyasmint mint a muszlimoknak az umma. A szabályzat fontosabb követelményei: megtiltott bizonyos szavakat és kifejezéseket (pl. atankvadi – terrorista pandzsábi nyelven); megtiltott minden nem-pandzsábi nyelvű adást; khalisztáni sajtóközleményeket és propaganda anyagot módosítás (állami médium esetén cenzúra) nélkül kellett közölni; változtatásokat kellett végrehajtani a személyi állományban és a programokban; női TV bemondóknak el kellett takarniuk a hajukat.

¹⁵ Egyetlen média-csoport, a Hind Samachar Group tagadta meg az engedelmességet; védelmére a kormány nagy erőket (esetenként akár két rendőr zászlóalj is) mozgósított. E védelem ellenére a csoport súlyos árat fizetett elvhű magatartásáért: 62 tagját gyilkolták meg, köztük a tulajdonost, szerkesztőket, újságírókat, de utcai árusokat is.

¹⁶ A gherao hindi szó, jelentése bekeríteni, körbevenni. A dél-ázsiai utcai politizálás és tiltakozás egyik gyakori eljárása. A gherao célpontját (általában közéleti személyt) aktivisták csoportja utcán vagy más nyilvános helyen körbeveszi, kíséri és hangosan követeli a figyelmét (valójában sokkal inkább a közvélemény figyelmét). Természetesen a feladat sokkal egyszerűbb, ha a célpont mozdulatlan – mint pl. egy rendőrörs.

¹⁷ Mindez nem jelenti azt, hogy a mozgalomnak nem volt tömegtámogatása. Ellenkezőleg, a vallás és politika összemosására, a tömeggyűlések szónoklataira a falusiak pozitívan reagáltak.

szavahihető tanúja egyetlen esetben sem az elbeszélő volt.

A tömeggyűlések egyre több rendőr jelenlétét igényelte; ez jelentősen csökkentette a műveleti feladatokra vezényelhető létszámot. A biztonsági erők műveleteinek csökkenő intenzitása új lehetőségeket teremtett a felkelők fegyveres szervezetei számára. A politikai erőszak (ami 1988 végén már csak a pakisztáni határ menti körzetekben jelentett problémát) ismét megjelent és nőtt szerte az államban. Az új erőszakhullám egyik különösen nyugtalanító eleme az volt, hogy a biztonsági erők családtagjai ellen is irányult.

A felkelők üzenete világos volt: Khalisz-tánnak nincs alternatívája; sem a kormány, sem a biztonsági erők nem tudják megakadályozni a független állam megteremtését; aki útjába áll, az elpusztul. Az információs műveletek és összpontosított erőszak összekapcsolása sokkal hatékonyabban közvetítette az üzenetet, mint akár egyik, akár másik alkotóeleme tette volna.

A központi és állami kormányok nem tudták megtalálni a független Khalisztán ideálját semlegesítő narratívát. Lehengerlő erővel végrehajtott katonai műveletek, szikh vezetőik fogvatartása, katonai kormányzás, különleges rendőri jogosítványok, vádemelés nélküli fogvatartás, egyszerűsített bizonyítási szabályokkal működő különleges bíróságok, szabadságjogok felfüggesztése és cenzúra – mindezek talán szükségesek voltak. De ezt nagyon rosszul kommunikálták a nép felé: a propagandisták kezében az intézkedések a központi kormány szikhekkal szembeni ellenséges szándékainak, a demokratikus alapelvektől a zsarnokság felé történő elmozdulásának további bizonyítékaiként szolgáltak. Egyben ellehetetlenítették a mérsékelt szikh politikusok helyzetét is a radikalizálódó szikh társadalomban.

De a Khalisztán mozgalomnak is voltak kudarcai az információs szférában, különö-

sen az aktivisták erőszakos hajlamai miatt. A buszokon és vonatokon legyilkolt hindu utasokat, a politikai kampányok jelöltjeinek meggyilkolását, erőszakos megtorlást mindenki ellen, aki nem követte mindenben a mozgalom utasításait, a felkelőknek menedéket nyújtó falvakban nők megerőszakolását, a Khalisztáni erőszak szikh áldozatainak nagy számát nehéz volt összeegyeztetni azzal az üzenettel, hogy a mozgalom a szikh vallás nevében és minden szikh érdekében tevékenykedik. Az üzenet és a valóság közötti eltérés 1991-92-re elidegenítette a mozgalom támogatóinak nagyrészét. A felkelést 1994 végére a biztonsági erők fölszámolták.

Izrael-Hezbollah – Izrael-Hamasz¹⁸

Immár több, mint 60 éve a nemzetközi politikai élet egyik meghatározó tényezője a folyamatos konfrontáció és időnként fellángoló fegyveres konfliktus Izrael és szomszédai között. A legutóbbi két konfliktus (Dél-Libanon, 2006. július-augusztus és Gáza, 2008-2009. tél) eseményei számos tanulsággal szolgálnak az aszimmetrikus hadviselés területén.¹⁹ Különösen figyelemreméltó az izraeli fegyveres erők információs tevékenysége a két háború során. Információs műveletek terén Izrael a múltban általában gyengén szerepelt – a libanoni háború során annyira gyengén, hogy valójában nem is lehetett izraeli információs műveletekről beszélni. E gyengeséget két év alatt sikerült – ha nem is teljes mértékben – megszüntetni: 2008-

¹⁸ A tanulmány e szakasza korábban – rövidebb formában – megjelent a Sereg Szemle 2010./2. számban, a szerző Az Izraeli Főnix – a CAHAL, a dél-libanoni kudarcától a gázai sikerig c. tanulmány részeként.

¹⁹ Kis-Benedek József: A libanoni háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései, Felderítő Szemle, Budapest, 2006.3. pp. 12-23 és Kis-Benedek József: Az izrael-hamasz háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései, Felderítő Szemle, Budapest, 2009.1., pp 12-35

ban az izraeli információs műveletek óriási fejlődést mutattak.

Izrael saját értékei és vilásképe mentén vívja háborúit, és nagyrészt figyelmen kívül hagyja más államok, más kultúrák, más vallások értékeit és világképét. Nem volt ez másképp 2006-ban sem: Izrael a libanoni háborút igazságosnak és indokoltnak tekintette, de keveset tett azért, hogy nemzeti stratégiája részeként megindokolja azt a világ számára. Információs műveleteinek célja elsősorban az izraeli közvélemény és politikai pártok, valamint a legszorosabb szövetségesek befolyásolása volt. Média-szakemberei az arab, európai és más ellenséges vagy semleges véleményformálók és közvélemény álláspontját megváltoztathatatlanak tartották, és meg sem kísérelték befolyásolni azt.

Izrael nem tudta kihasználni az indokolatlan és a hadviselés szabályait sértő Hezbollah támadások propaganda-előnyeit; nem tudta kommunikálni a világ felé a katonai műveletek indokait és jogszerűségét, és képtelen volt hatékony, gyors, információs „megelőző csapásokra,” amikor a műveletek nem várt következményekkel (civil áldozatokkal, izraeli erők kudarcával) jártak. A kánai incidensre sajnálkozással és a műveletek felfüggesztésével reagált – ahelyett, hogy a gyanús körülményeket hangsúlyozta volna. A libanoni civilek szenvedéseit és az infrastruktúra pusztulását hangsúlyozó Hezbollah propagandát nem próbálta semlegesíteni annak hangsúlyozásával, hogy a Hezbollah civil körzetekbe (gyakran magánházakba) telepítette eszközeit és létesítményeit, és ezzel maga hoz veszélyt azokra, akiknek a nevében harcol.

Sem a fegyveres erők, sem más kormány-szervek nem tettek lépéseket az információ-spektrum fölötti ellenőrzés megszerzésére. Újságírók és TV stábok ellenőrzés nélkül jártak szerte a művelési területen, és korlátozás nélkül közvetítettek mindent, amit láttak – a Hezbollah tüzérei az izraeli televízió cs-

tornákon gyakorlatilag valós időben mutatott robbanások alapján helyesbíthették a lövelemeket. Nem volt markáns és világosan megfogalmazott, érthető „Izraeli kormány álláspont,” melyhez minden nyilatkozó tartotta volna magát (vagy ha volt, a szerző nem ismerte föl azt): nyilatkozott mindenki, akit megkérdeztek, és mindenki azt mondta, ami eszébe jutott – gyakran ostobaságokat, gyakran Izrael számára súlyosan káros dolgokat. A vezérkari főnök egy korai nyilatkozata tekinthető a csúcspontnak: „Ha nem kapjuk vissza az elfogott katonákat, 20 évvel visszaállítjuk Libanon óráját.”²⁰ Katonai szempontból e kijelentéssel nincs semmi baj – a katona feladata pontosan az, hogy addig „tekerje vissza az ellenség óráját,” amíg az engedelmessé válik a kényszernek. De a közel-keleti helyzetet kicsit is ismerő ember számára világos, hogy Libanon éppannyira a Hezbollah áldozata mint Izrael – és sokkal kevesebb lehetősége van, hogy helyzetén változtasson.

Különösen nagy kárt okozott Izraelnek az „arányosság” kérdése. Arab diplomaták minden lehetséges fórumon hangoztatták, hogy Izrael a Hezbollah provokációira aránytalanul nagy erővel válaszolt, válaszcspásai az eredeti támadás mértékéhez és az elszenvedett veszteségekhez képest aránytalanul nagy pusztítást okoztak. A kórusok hamarosan csatlakoztak a „szokásos gyanúsítottak:” nemcsak egyes nyugati hírmédiák és nem-kormányzati szervezetek, de az ENSZ egyes tisztviselői (köztük Kofi Annan főtitkár) és Európa vezető politikusai is (pl. Jacques Chirac francia elnök), akiknek – jogi, politikai múltjuk alapján – tisztában kellett lenniük a hadviselés nemzetközi szabályai

²⁰ Israel authorizes 'severe' response to abductions, CNN 2006.06.12.

<http://web.archive.org/web/20070305101409/http://www.cnn.com/2006/WORLD/meast/07/12/mideast/index.html>

szerinti „arányosság” elvével. Vagyis: a parancsnoknak mérlegelnie kell, hogy a tervezett művelet várható civil áldozatainak száma és az anyagi pusztítás arányban állnak-e a művelettől várt katonai előnyökkel – szó sincs tehát arról, hogy egy válaszcspást az ellenfél erejéhez kell igazítani, és nem okozhat nagyobb, vagy más jellegű kárt, mint az eredeti támadás.²¹ Izrael lassan és akadozva reagált – a vádak nagyrészt válasz nélkül maradtak, és hónapokkal vagy évekkel később már senkit nem érdekeltek a kánai incidens gyanús körülményei, az „arányosság” szó valódi jelentése, vagy a „széltől” mentőautók története.²²

Ezzel szemben Hezbollah mesteri stratégiai IO-t hajtott végre. Eszközeit és létesítményeit nagyrészt a dél-libanoni városok és falvak civil lakóközeteibe telepítette (gyakran az érintettek tudta nélkül). A rakétatűzre válaszoló izraeli csapások elkerülhetetlenül civil létesítményeket is romboltak – ami propaganda aranybánya volt a Hezbollah kommunikációs szakembereinek. A világ – de különösen az arab világ – TV képernyőit naphosszat betöltötte a menekülő civil lakosság, a jajszékelő fekete kendős asszonyok és a romok között zavarodottan totyogó öregek, a pusztuló libanoni infrastruktúra, a lerombolt hidak, a romba dőlt épületek és a plüssmaci a törmelékben – majd a kánai in-

cidens halottai. Ahol a romok nem voltak eléggé látványosak és drámaiak, ott a romok közé helyezett tárgyakkal, holttestek „művészi” elrendezésével „feljavították” a támadások helyszínét, vagy fényképek retusálásával megsokszorozták a pusztítás látványát.²³

A hadművelleti területeken a Hezbollah teljes ellenőrzést valósított meg, és a riporterek tevékenységének szoros felügyeletével dominálni tudta az információs környezetet. Csak előzetesen alaposan ellenőrzött és „megbízhatónak” ítélt riportereket engedtek a helyszínre – de azokat is csak kísérőkkel. A kísérők azt mutatták, amit a Hezbollah láttatni akart, elsősorban romokat és a civilek szenvedéseit. Egy-egy helyszínen csak arra volt idő, hogy meghallgassák a kísérők magyarázatát, készítsenek néhány fényképet, és máris sietni kellett tovább. Fényképet és videófelvételt csak engedélyezett témákról készíthettek és aki nem engedelmeskedett, azt kizárással és erőszakkal fenyegették. Különösen tilos volt fényképezni a harcosokat, a fegyvereket, a rakétákat: a Hezbollah narratívájának egyik alappillére az volt, hogy libanoni civilek állnak szemben a világ egyik legerősebb katonai gépezetével. A nemzetközi sajtó legnagyobb sztár-riporterei panasz nélkül túrték e manipulációt.

Izrael gyakorlatilag elvesztette a médiaháborút, mert nem tudott igazán hatékonyan válaszolni a Hezbollah propagandára. Nem tudta megfogalmazni és megindokolni a nemzet céljait, nem tudott gyorsan érthető és meggyőző választ adni a váratlan helyzetekre, az aránytalanság vádjára. Nem tudta

²¹ Keiler, Jonathan F.: *The End of Proportionality*, Parameters, Carlisle Barracks PA, 2009/1. pp. 53-64.

²² Snyder, Micheal D.: *Information Strategies Against A Hybrid Threat: What the Recent Experience of Israel versus Hezbollah/Hamas Tell The US Army in Farquhar*, Scott C., szerk.: *Back to Basics – A Study of the Second Lebanon War and Operation Cast Lead*, Fort Leavenworth KS, Combat Studies Institute Press, 2009. ISBN 978-0-9823283-3-0 pp. 103-142. <http://www.cgsc.edu/carl/download/csipubs/farquhar.pdf>

²³ Három különösen emlékezetes eset volt az égő korán egy órákkal korábban végrehajtott bombatámadás helyszínén; a Reuters fényképész (Adnan Hadzs) retusált fényképei, és a mentőcsapat tagjainak álcázott emberek, akik holttestekkel pózoltak a kameráknak - egyikük, Salam Daher "Green Helmet Guy" (kb. Zöldsisakos Pasas) néven vált notóriussá az interneten.

az észak-izraeli lakosság félelmét és szenvedését közös nevezőre hozni a dél-libanoni-val. Hiába derült fény utólag a Hezbollah és támogatói félrevezető propaganda fogásaira – a politikai kárt már nem lehetett visszacsinálni.

Egészen más volt a helyzet 2008-2009 telén, az Öntött Ólom hadművelet során. A szerző figyelemmel kísérte mindkét konfliktust, és 2008-ban óriási fejlődést látott az izraeli információs műveletekben.

A libanoni tapasztalatok alapján az izraeli kormány létrehozott egy „Nemzeti Információs Igazgatóságot,” amely olyan információs fegyelmet és összhangot teremtett a kormány-intézmények kommunikációjában, amire hadat viselő demokratikus kormányok a múltban ritkán voltak képesek. Minden minisztérium egy üzenethez tartotta magát; gyakran tartottak sajtó tájékoztatókat és a riportereket ellátták információval – de Gázába nem engedték belépni őket; szabályozták a sajtó és a fegyveres erők közötti kapcsolatokat, és megtiltották a katonáknak a mobiltelefon használatát – ami jelentősen növelte a műveleti biztonságot. A nemzetközi közvélemény szembeötlő változást láthatott az izraeli szóvivők megjelenésében, magatartásában és mondanivalójában: határozott, erős arcok; nyugodt, szilárd tekintet; jó beszéd-készség egy árnyalatnyi egzotikus idegen kifejtéssel – és egy narratíva, mely a Hamasz felelősségét, Irán szerepét és az izraeli műveltek jogszerűségét hangsúlyozta.

Figyelemreméltó volt az internet használata: az izraeli fegyveres erők saját oldalakat nyitottak a videó portálokon, és létrehoztak egy gyorsított eljárást, mellyel a videó anyag nagyon rövid idő alatt eljutott e fórumokra. Így semlegesíteni tudták a sajtó és a TV-csatornák szerkesztőinek „kapuőr” szerepét. Ha a világ televízió csatornáit nem is akarták közölni például egy mecsetben történt másodlagos robbanás felvételét (mely egyértel-

műen bizonyította, hogy a mecsetben robbanóanyagot tároltak), a felvétel mégis hozzáférhető volt, és ha kerülő úton is, de a portálok törzsközönségén keresztül nyilvánosságot kapott.

A gázai lakosságot nagyrészt a mobil telefon hálózaton keresztül tájékoztatták: támadások előtt a közvetlenül érintett terület lakosságát SMS üzenetekben figyelmeztették, hogy hagyja el a helyszínt. Az üzenetek nem mindig érték el a kívánt hatást: több esetben az érintett körzetekben egyesek fölmásztak a tetőkre, afféle élő pajzs gyanánt, és jelenlétükkel akadályozták az izraeli légitámadásokat. Más esetekben a várt támadás elmaradt – a következő figyelmeztetést viszont már senki nem vette komolyan.

A Hezbollahtól ellesett eljárás volt a riporterek tevékenysége fölötti kontrol: azt mutatni a sajtónak, amit láttatni akarnak, miközben saját közvetítő eszközökkel közvetlenül sugározzák Izrael üzenetét szerte a világba. A riportereket nem engedték be Gázába, de bőkezűen ellátták őket híryanaggal. A riporterek nehezen tűrték a kényszerű tétlenséget, és Gáza elszigetelése nem akadályozta meg a Hamaszt, hogy üzenetét szétkürtölje a világba. Ellenkezőleg: az al-Dzsazira riportere a helyszínen volt, és a világ valamennyi nagy hírhálózata, ha a hadműveleti területről akart híreket és képanyagot közölni, kénytelen volt erre az egy – a Hamasszal erősen szimpatizáló – forrásra támaszkodni. Így a Hamasz „civil áldozatok” narratívája gyakorlatilag cáfolat nélkül jutott el a világ TV képernyőire, és alig volt nyoma a civil áldozatok számát korlátozó izraeli intézkedéseknek.

Egyes vélemények²⁴ szerint Gáza elszigetelésével, a riporterek kizárásával Izrael ma-

²⁴ Például Lorenzo Cremonesi, a Corriere Della Serra olasz napilap riportere. Idézi Snyder: i. m. pp. 128-129.

ga ellen fordította a nemzetközi sajtót, és ezzel a nemzetközi közvéleményt. De a nemzetközi sajtó és közvélemény már évtizedek óta kifejezetten Izrael-ellenes, és ezen az izraeli hatóságok nem sokat ronthatnak azzal, hogy felbosszantanak néhány sztár-riportert. Izrael nem a riporterek bosszantásával rontotta információs műveleteinek sikerét, hanem sokkal inkább azzal, hogy a kevés Izraellel szimpatizáló vagy legalább semleges riportereknek sem adott lehetőséget, hogy a helyszínen követhessék az eseményeket.

A 2006 után alkalmazott új eljárások legalább három területen hoztak jelentős eredményt Izrael számára: sikerült bizonyos fókig visszaszerezni a hazai közvélemény bizalmát a fegyveres erők és a kormány hatékonysága és kompetenciája iránt; az információkiszivárogtatás megszüntetése, a sajtó mozgásának korlátozása és kommunikációs monopólium megteremtése jelentősen hozzájárult a műveleti biztonsághoz; Gáza elszigetelésével Izrael időt nyert, hogy befejezhesse a műveleteket, mielőtt a nemzetközi nyomás elviselhetetlenné vált (bár, mint láttuk, e döntésnek negatív hatásai is voltak).

Bagdad 2007. december – 2009. február²⁵

George W. Bush amerikai elnök 2007. januárban új erőket rendelt Irakba a gyorsan romló biztonsági és politikai helyzet visszafordítására. Az új erők – összesen öt dandár – érkezésével a biztonsági helyzet 2007 őszére jelentősen javult, de a koalíciós erők óriási technológiai és pénzügyi erőforrásai ellenére az információs környezetet továbbra is

a felkelők dominálták.²⁶ Kezükben volt az információs kezdeményezés, mert egyre gyakoribb, egyre több áldozatot követelő terroristámadásait a nemzetközi hírmédia azonnal szétkürtölte a világban. Műveleteiket egy agresszív propaganda kampány kísérte, melynek céljai a következők voltak:

- hitelteleníteni az iraki kormányt és az iraki biztonsági erőket;
- rombolni a koalíció, az iraki kormány és az iraki biztonsági erők támogatottságát;
- megtartani az iraki lakosság passzív támogatását;
- megtörni az amerikai nép akaratát és támogatását.

A fővárosban a koalíció fő csapásmérő ereje a Bagdadi Többnemzeti Hadosztály (Multi-National Division Baghdad – MND-B)²⁷ volt. A hadosztály parancsnoka (Jeffrey Hamond vezérőrnagy) nagy hangsúlyt fektetett az információs műveletekre; a napi két céltervező megbeszélésen például a G-7 főnököknek be kellett számolnia minden művelet IO támogatásáról. A hadosztály 2007. decemberben aktív, agresszív, támadó jellegű IO kampányba kezdett, felőrölte a felkelők információs fölényét – és egyben felszámolta a lakosság fölötti ellenőrzésüket is.

Az MND-B állománytáblájában a G-7 (IO) főnökség számára előírt 12 fő nem bizonyult

²⁵ Zimmerman, Frank H.: *Attack, Attack, Attack – Information Operations: Multi-national Division Baghdad (4th Infantry Division) December 2007 to February 2009*. IO Sphere, San Antonio TX, 2010/4 pp. 10-17. és Obidinski, Therese L.: *Operationalizing Information Engagement*, IO Sphere, San Antonio TX, 2010/4 pp. 18-25.

²⁶ A felkelők több kategóriába tartoztak, de a két legveszélyesebb az Al Qaida Irakban (AQI) és a „különleges bűnöző csoportok” (Special Group Criminals – SGC – Iránban kiképzett, és közvetlenül Iránból finanszírozott és irányított síita felkelő csoportok) voltak. Gyakorlatilag azonos eljárásokat követtek: rakéta rajtaütések, leszállások, öngyilkos bombamerényletek, gépkocsiba rejtett robbanószekélyek.

²⁷ Az MND-B valójában egy amerikai hadosztály volt, hozzá csatolt (elsősorban amerikai) egységekkel és amerikai állománytáblával. Az itt ismertetett események idején az MND-B a 4. Gyalogoshadosztály volt.

elegendőnek, ezért a létszámot háromszorosára emelték (a 36 fős G-7 létszámából 14 fő megbízási szerződéssel foglalkoztatott civil szakember volt). Hasonló arányban növelték az IO-specialisták létszámát a dandárokban és zászlóaljokban is. A kezdetektől fogva szoros együttműködés alakult ki a G-7 és a G-2 (felderítés) főnökség között, ami lehetővé tette az IO integrálását a céltervezésbe. A két főnökség együttműködése háttéranyagokat szolgáltatott lélektani hadviselési (PSYOP) anyagokhoz és részletes információkat szolgáltatott a célközönségekről; a felderítői jelentések alapján rávilágított az egyes információs műveletek hatékonyságára vagy hiányosságaira; azonosította a cél-közönségek fogékonyságát bizonyos információkra, amit aztán további információs műveletekben ki lehetett használni.

Kezdetben az információs műveletek „rivaldafény” jellegűek voltak: lefedték a hadosztály teljes műveleti területét – egy óriási területet, nagyon nagy és nagyon vegyes cél-közönsséggel. Az eredmény nem volt kielégítő: a korlátozott IO erőforrások szétforgácsolódtak, az üzenetek felhígultak, egy-egy helyszínen, egy-egy helyzetben alacsony volt az intenzitásuk. Az IO tevékenység összpontosítása érdekében a „rivaldafényről” áttértek a „reflektorra”:²⁸ egy meghatározott körzetet meghatározott időre „bevilágítottak” intenzív információs műveletekkel, majd a reflektort kikapcsolták, áthelyezték más helyszínre és ott kapcsolták be. Ezzel nagyjából egyidőben (2008. elején) áttértek a központositott IO-ra – a tervezés és végrehajtás továbbra is a dandárok feladata volt, de az erőforrások elosztása és a műveletek koordinációja a hadosztályparancsnoksághoz került. A reflektor műveletek helyszínei a G-2-vel közösen meghatározott

Harcászati Körzetek (Tactical Areas of Interest – TAI) voltak, amelyekben a hadosztály folyamatos, koncentrált műveletekkel dominálni tudta az információs környezetet – gyakorlatilag „túlkiabálta” a felkelőket.

Az MND-B legfontosabb feladata az iraki lakosság biztonságának megteremtése volt, ennek megfelelően az egyik fő IO funkció a várható veszélyekre és fenyegetésekre figyelmeztető tájékoztatás volt. A hírszerzési információk alapján valószínűsíthető támadásokra és a túlélést biztosító magatartásra előregyártott információs csomagok gyors terítésével figyelmeztették az érintett körzetek lakosságát. Az üzeneteket közvetítő médiumok a helikopterről leszárt röpcédulák és a szórólapok voltak. A leghatékonyabbnak a szórólapok bizonyultak. Ezeket iraki katonák és rendőrök osztottak szét; jelenlétük és tevékenységük egyrészt hozzájárult az üzenet hiteltelenségéhez, másrészt jelentősen javította lakosság biztonsági erőkről alkotott véleményét. Mindez pozitív hatással volt az iraki lakosság véleményére, és hatékony eszköznek bizonyult a biztonság megteremtésében.

Az első „reflektor” IO-t a Hűségesek Csapás (Loyal Strike – 2008.02.01-2008.02.21.) hadművelet részeként hajtották végre. E rövid hadművelet célja egy al-Qaida sejt felszámolása volt. Az IO üzenetekkel az AQ vezetők démonizálása útján éket akartak verni az AQ és a lakosság közé. Az üzenetek fő közvetítő médiumai a célszemélyeket azonosító és büntetteiket részletező szórólapok, plakátok és hangosbeszélő üzenetek voltak. A siker igazolta a reflektor műveletek hatékonyságát. A kiválasztott TAI-t elárastó IO anyagok és csapásmérő és kutató műveletek integrálása a TAI-t járhatatlan tereppé változtatta a célszemélyek számára.

A Thawra negyed (Sadr City) visszafoglalása (2008. március-június) során az MND-B minden rendelkezésre álló IO erőforrást a negyedre összpontosított és megszerezte az

²⁸ Jelen szakasz egyik alapforrása (Zimmerman) a „zseblámpa” (flashlight) kifejezést használja, de a szerző számára a „reflektor” logikusabbnak tűnt.

információs dominanciát. Az üzenetek hangsúlyozták a kormány és az iraki biztonsági erők legitimációját, és démonizálták az al-Qaida és SGC csoportokat. IO már a hadművelet megkezdése előtt folyamatos volt. Röpcédulák, szórólapok, a „Baghdad Alan – Baghdad Now” (Bagdad Most) arab és angol nyelvű ingyenes újság, rádióadások és hangosbeszélő útján, valamint a kulcsfontosságú helyi társadalmi, politikai, vallási és üzleti vezető személyek bevonásával (Key Leader Engagements – KLE) tájékoztatták a negyed lakosságát a kormány szándékairól. Májusban és júniusban – ahogy a koalíciós erők behatoltak Thawrába – 12 nagy hirdetőtáblát állítottak fel. A visszajelzések szerint a helyi lakosság ezeket a növekvő biztonság és stabilitás jeleként értékelte, ezért a következő hónapokban még több hirdető tábla létesült.

A thawrai műveletek során kezdetben nehéz volt mérni az IO hatását. De júliusban már világos volt, hogy IO hatékonyan támogatta a hadműveleteket, hozzájárult a civil veszteségek minimalizálásához, és a lakosság a koalíciós erők jelenlétét pozitív fejleményként értékelte. Ahogy a koalíciós erők fokozatosan felszámolták az AQ és SGC csoportokat, a lakosság megszabadult a felkelők követeléseitől, és a koalíció üzeneteit hitelesebbnek látta, mint a felkelők „idegen megszállás” retorikáját.

E műveletek igazolták a hadosztály IO eljárásait – elsősorban a reflektor elvet és a kijelölt körzet elárasztását IO anyagokkal. A röpcédulák leszórásával egyidőben kiosztott szórólapok különösen hatékonyak bizonyultak, és pozitív mellékhatásuk volt, hogy az iraki biztonsági erők így folyamatos kapcsolatot tartottak fenn a lakossággal. Az IO üzenetek sikerében egy fontos tényező volt, hogy az üzenet és az események között nagyon szoros összefüggés volt – Thawra lakói egyik nap olvasták a helyi bűnözőket köröző plakátokat és szórólapokat – néhány nappal később azt lát-

ták, hogy a körözött személyek elesnek a biztonsági erőkkel vívott tűzharcban, vagy bilincsben viszik őket vizsgálati fogságba.

A Vasló Hóvihar (Ironhorse Blizzard, 2008. aug 25-nov 30) hadművelet valamennyi ellenséges csoportot, támogató hálózataikat és vezető kádereiket egyidőben támadta az MND-B egész területén. A harctevékenység, nem-halálos műveletek, IO, közönségtájékoztatás és hírszerzés koordinációja minden korábbinál magasabb színvonalú volt. IO egyszerre több ellenséges hálózatra koncentrált – egyszerre több reflektorral egyszerre több célt világított be. A hadművelet IO összetevőjében minden korábbinál több eszközt és erőforrást²⁹ alkalmaztak: szórólapokat, röpcédulákat, plakátokat, transzparenseket, sajtót, hangosbeszélőt, hirdető táblákat, televízió és rádió közvetítéseket, sajtótájékoztatókat, és a „Baghdad Alan – Bagdad Now” újságot. A nyomtatott anyagokat elsősorban az iraki hadsereg, rendőrség és az Irak Fiai milícia emberei osztották szét az ellenőrző pontokon és az ellenséget támogató zónákba vezetett őrzőjáratok során. Az üzenetek hangsúlyozták a vezetők idegen kapcsolatait, bűnözői tevékenységüket és az iszlámmal összeegyeztethetetlen magatartásukat. Más üzenetek a felfedezett fegyvertárakra, elfogott bűnözőkre, humanitárius segílyre, újjáépítésre és gazdasági fejlődésre hívták föl a figyelmet. A kulcsfontosságú helyi vezető személyek bevonásával (KLE) további kommunikációs csatornákat nyitottak az felkelőket támogató körzetekben.

A harctevékenység és az információs műve-

²⁹ Figyelemre méltó a műveletek során koncentrált erőforrások nagyságrendje: három hónap alatt 20 000 000 röpcédulát szórtak le, 2 000 000 szórólapot, 600 000 hotline kártyát és 2 500 000 újságot osztottak szét, 170 000 körözési plakátot függesztettek ki és 66 hirdetőtáblát állítottak föl, ezen túlmenően több ezer órát tettek ki a rádió és televízió adások és hangosbeszélő üzenetek.

letek szinkronizálása oda vezetett, hogy a felkelők műveleti képességei jelentősen csökkentek, nagyrészt elveszítették aktív és passzív támogatottságukat és sebezhetővé váltak. Az érintett körzetekben az iraki kormányról és biztonsági erőkről alkotott vélemény jelentősen javult. Az MND-B 15 hónapos tevékenysége sikeres volt: Bagdadban és környékén 80 százalékkal csökkentek a fegyveres támadások; az iraki biztonsági erők képességei jelentősen javultak; a tartományi választások (2009.01.31.) incidensek nélkül lezajlottak.

TANULSÁGOK

Az esztanulmányokból – a teljesség igénye nélkül – levonhatunk néhány tanulságot és megfogalmazhatunk néhány alapelvet, amelyeket célszerű követni aszimmetrikus konfliktusok során.

Bármilyen gyenge IO-terv jobb, mint a terv teljes hiánya. Pandzsábban az állami és szövetségi kormányok közötti ellentétek és a gyakran változó kormánypolitika garantálták, hogy a Khalisz tán mozgalom propagandáját nem fogja akadályozni a kormányerők ellenpropagandája. Izrael 2006-ban felismerhető IO-terv nélkül vállalta a harcot – annak ellenére, hogy korábban mind a palesztinok, mind a Hezbollah több alkalommal bebizonyították: az információs műveletek mesterei. Terv híján Izrael nem tudta meggyőzni a világot, hogy a Hezbollah valós nemzetbiztonsági fenyegetés. Terv híján nem tudta hátrítani az „aránytalanság” vádját, és nem tudta meggyőzni a világot, hogy ugyanolyan joga van védekezni, mint bármely más államnak.

Az IO sikerének nélkülözhetetlen feltétele az üzenetek egysége: a politikai irányításnak, a biztonsági erőknek, minisztériumoknak egy narratívát kell követniük mind alkalmazottaik nyilatkozataiban, mind tetteikben. Ez megköveteli a kormány-intézmények IO tevékenységének integrálását és központi felügyeletét –

de egyáltalán nem azt jelenti, hogy mindenkinek ugyanazt a szöveget kell szajkózni: azonosítani kell a cél-közönségeket és a megszólításukhoz leginkább alkalmas médiumokat, és az üzenetet mindig a helyzethez, a cél-közönséghez és a közvetítő médiumhoz kell igazítani.

Minden műveleti irányvonalnak, és minden műveletnek van IO dimenziója. A tervezés során a tetteket (harctevékenységet, közigazgatási tevékenységet, alapszolgáltatásokat) és a szavakat (IO) összhangba kell hozni, és a végrehajtás során az üzeneteket szorosán a műveletekhez időzítve, a megfelelő időben és helyen a megfelelő célra kell irányítani. Ha ez az összhang hiányzik, IO a kívánttal ellentétes hatást fog elérni. Az MND-B információs műveleteinek sikeréhez pontosan ez az összhang járult hozzá – és ez az összhang hiányzott az izraeli fegyveres erők egyes gázai műveleteiben (lásd a mobiltelefon üzenetekről mondottakat). Hiányzott az összhang a jugoszláv kormány üzeneteiből is a koszovói felkelés során: a kormány igyekezett a biztonsági erők tevékenységét az alkotmányos hatalom terroristák elleni, jogszerű műveleteiként feltüntetni, de a biztonsági erők magatartásáról terjedő hírek megkérdőjelezték a kormány legitimitását a nemzetközi közvélemény szemében.

Információs koordináció a hadműveleteken kívül is fontos feladat. Az MND-B tevékenységének ideális végállapota a visszatérés volt a normális, mindennapi élethez, a törvények uralmához, a működő közigazgatáshoz. Ehhez koordinálni kellett a bagdadi polgármester és a városi önkormányzat, a bagdadi tartományi újjáépítési csoport (Provincial Reconstruction Team – Baghdad – PRT-B), az iraki kormány szakminisztériumai és számtalan más intézmény és személy tevékenységét, és eredményeiket folyamatosan kommunikálni kellett a polgárok felé. Koordináció híján az egyes intézmények mulasztásai cáfolták volna az információs művele-

tek üzeneteit. Folyamatos kommunikáció híján a polgárok csak jelentős késéssel, vagy egyáltalán nem érzékelték volna, hogy életükben pozitív változások történnek.

A legbőkezűbben finanszírozott fegyveres erő sem rendelkezik korlátlan erőforrásokkal – különösen igaz ez az információs műveletekre, amelyek gyakran háttérbe szorulnak a harctevékenység, lőszerellátás és egyéb hagyományosan katonai szempontok mögött. Szükséges tehát meghatározni az IO feladatok prioritását, és az erőforrásokat a legfontosabbakra koncentrálni – ellenkező esetben az információs műveletek hatékonyságát kockáztatjuk: az üzenetek elsikkadnak a felkelés elleni műveletek hangzavarában. Az MND-B bagdadi tapasztalatai igazolták, hogy az információs műveleteket ugyanúgy lehet behatárolt cél-területekre koncentrálni, mint a tűzérési tüzet.

Az IO eredményességét folyamatosan mérni, a műveleteket a visszajelzések alapján módosítani kell. Ez nem mindig egyszerű feladat – hol az erőforrások nem állnak rendelkezésre, hol a szakértelem hiányzik, hol a célközönség elérhetetlen, hol ellentmondások az értékelések. Bagdadban az MND-B feldehítő jelentések és civil közvéleménykutató cégek (Iraqi Advisor Task Force, Gallup Baghdad Survey) elemzéseire támaszkodott. Sok kritika érte a „Baghdad Alan – Baghdad Now” újságot (nyílt amerikai propaganda, gyenge színvonal). E kritikák bizonyára nem indokolatlanok, de az IO nem irodalmi vetélkedő: a siker vagy kudarc nem az elegáns fogalmazáson múlik, hanem a célközönségre gyakorolt hatáson – és a hatást gyakran csak áttételesen lehet becsülni, pl. a biztonsági erőkhez érkező lakossági információkból.

Megoszlanak a vélemények arról, hogy a cél-területek IO anyagokkal történő elárasztása kivált-e valamiféle immunitást a célközönségben. Bagdadi polgárok panaszkodtak a röpcédulák mennyiségére, de magatartásuk alig különbözött a nyugati fogyasztókéétól,

akik panaszkodnak a hirdetésekre, de megváltoztatják vásárlási szokásaikat. A panaszok ellenére nőtt az iraki kormány, a biztonsági erők és koalíciós erők támogatottsága. Az IO sikerének egyik feltétele tehát az üzenetnek minél szélesebb nyilvánosságot adni³⁰. Ha az üzenet érthető, mindenképpen befolyásolja a közönséget – még az ellenséges közönséget is. Ugyanakkor minden bizonnyal igaz van Obidinski őrnagynak, amikor azt írja, hogy a lehető legnagyobb számú közösség eléréséhez a lehető legtöbb információs csatornát föl kell használni az üzenetek közvetítésére: aki nem néz TV-t és nem hallgat rádiót, azt talán el lehet érni nyomtatott anyagokkal.

A hírmédiumokat csak a nem-állami szereplő manipulálhatja büntetlenül: amit a riporterek panasz nélkül elfogadtak a Hez-bollahtól 2006-ban, az mélységesen felháborította őket 2008-ban Izrael részéről. Gáza elszigetelése és a nemzetközi sajtó kizárása amúgy is inkább öngólnak, mint sikernek bizonyult: az al-Dzsazíra versenytárs nélkül maradt, manipulálni tudta a képanyagokat és cáfolatok nélkül tudta közvetíteni Izrael-ellenes nézeteit. A nemzetközi hírmédiumok valószínűleg jobb színben tüntették volna föl Izraelt mind a libanoni, mind a gázai hadjárat során, ha követi az amerikai „embedding” példát, és riportereket – még akár ellenséges beállítottságúakat is – csatol a harcoló alegységekhez. Politikai meggyőződésüktől függetlenül riporterek ritkán utasítják vissza lehetőséget, hogy a tűzvonalból írassák jelentéseiket; jelenlétük garantálta volna, hogy az Izrael számára fontos szempontok valamennyire fórumot kapnak.

Óriási kockázatot vállal az állam, ha figyelmen kívül hagyja a nemzetközi közvéle-

³⁰ Az MND-B tevékenységéről beszámoló két szerző (Frank H. Zimmerman alezredes és Therese L. Obidinski őrnagy) egyidőben szolgáltak a hadosztályban, de ebben a kérdésben eltérő a véleményük.

ményt. Nukleáris arzenál és milliós fegyveres erők védelmében negatív következmények nélkül megtehetette India – a világ amúgy sem figyelt különösebben a Pandzsábra. Biztos kínai támogatás tudatában megtehetette Sri Lanka, mikor a tamil felkelést ellenállhatatlan katonai erővel fojtotta el. Nem teheti meg ugyanezt a nemzetközi hírmédiák állandó kereszttüzében Izrael: a nemzetközi legitimáció érdekében meg kellett győznie a kulcsfontosságú szövetségeseket és nemzetközi szervezeteket, hogy a műveletek a kritikus cél-közönségek értékrendszerének megfelelően jogszerűek. Ebből a szempontból Izrael részben sikeres volt mindkét vizsgált konfliktus során: legfontosabb stratégiai szövetsége, az Egyesült Államok határozottan és szilárdan támogatta; kevésbé volt sikeres a nemzetközi közösség más szereplői és a nemzetközi szervezetek meggyőzésében, és jórészt kudarcot vallott a nem-állami szervezetekkel. Jugoszlávia 1998-99-ben megkísérelte terrorista szervezetnek bélyegezni az UÇK-t (Ushtria Çlirimtare e Kosovës – Koszovói Felszabadító Hadsereg), remélve, hogy ezzel elvágja a szervezetet külső támogatóitól. A kísérlet kudarcot vallott: egyrészt a jugoszláv biztonsági erők és szerb milíciák magatartásáról keringő hírek hiteltelenné tették a jugoszláv állításokat, másrészt az UÇK sikerrel tartotta titokban saját erőinek jogsértő magatartását, és a jugoszláv biztonsági erőket demonizáló média-kampánya sikeres volt.

A nem-állami hadviselő leghatékonyabb narratívája az üldöztetés és áldozati státusz hangoztatása, a valós és valótlan sérelmek felnagyítása. E narratívát nagyon jól szolgálják a civil áldozatok, ezért a nem-állami hadviselő habozás nélkül pajzsnak használja a civileket. A radikális iszlám harcosai számára ez nemcsak harcéljárás, de ideológiai cél is: járulékos veszteségek előidézésével és világá kürtölésével próbálják a maguk oldalára állítani a hívőket – többnyire sikerrel.

A hírmédiák a nem-állami hadviselő leghatékonyabb fegyverei. „Ha nem vetted videóra, nem is harcoltál” a Hezbollah információs doktrínájának lényege. A nem-állami hadviselő műveleteit úgy tervezi, hogy lélektani hatásuk maximális legyen, és a lehető legjobban ki lehessen használni a drámai képanyagot és videókat. A biztonsági erők egyik legfontosabb feladata megragadni és megtartani (vagy rosszabb esetben visszaszerelni az ellenségtől) az „információs magaslatokat.” Különösen nem lehet elfogadni, hogy az internet „ellenséges területet” legyen, ahonnan a nem-állami hadviselő szabadon közvetítheti üzeneteit és információs erőtakarékossági műveleteket hajthat végre.

Izrael példája arra figyelmeztet, hogy súlyos hiba alábecsülni az információs műveletek fontosságát – Pandzsáb példája viszont arra, hogy ugyancsak hiba túlbecsülni azt. A Khalisztán mozgalom sikeres propagandáját (az ingatag állami és szövetségi politika ellenére) ellensúlyozta az indiai biztonsági erők még sikeresebb harctevékenysége. A halott, elfogott vagy kormány oldalra átváltt felkelőkről szóló hírek és amnesztia lehetőségek meggyőzőbbnek bizonyultak, mint a khalisztáni propaganda.

Aszimmetrikus konfliktusban a cél-közönségek befolyásolása több, mint egyszerűen fontos – ez a siker kulcsa: „... a nem-hagyományos hadviselésben a siker alapfeltétele a kommunikációs fölény, csakúgy, mint hagyományos háborúban a győzelem alapfeltétele a légifölény.”³¹ Ezt a nem-állami hadviselő – talán mert gyengébb félként találékonyabbnak kell lennie, talán más okból – egyelőre jobban és mélyebben érti, mint a megtámadott társadalom.

³¹ Holliday, Sam: *Cross and Crescent*, American Diplomacy, Chapel Hill NC, 2008.08.05. http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2008/0709/comm/holliday_cross.html

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Cordesman, Anthony H.: The "Gaza War:" A Strategic Analysis, Washington DC, Center For Strategic and International Studies, 2009.
- Gill, Kanwar Pal Singh: Endgame In Punjab: 1988-1993, New Delhi, South Asia Terrorism Portal, 2001. <http://www.satp.org/satporgtp/publication/faultlines/volume1/Fault1-kpstext.htm>
- Holliday, Sam: Cross and Crescent, American Diplomacy, Chapel Hill NC, 2008.08.05. http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2008/0709/comm/holliday_cross.html
- Keiler, Jonathan F.: The End of Proportionality, Parameters, Carlisle Barracks PA, 2009/1. pp. 53-64.
- Kis-Benedek József: A libanoni háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései, Felderítő Szemle, Budapest, 2006.3. pp. 12-23
- Kis-Benedek József: Az izrael-hamasz háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései, Felderítő Szemle, Budapest, 2009.1., pp 12-35
- Kiss Álmós Péter: Átvihetők-e az aszimmetrikus hadviselés tapasztalatai? Hadtudomány, Budapest, 2009. elektronikus szám, http://mhtt.eu/hadtudomany/2009/2009_elektronikus/2009_e_8.pdf
- Kiss Álmós Péter: Az Izraeli Főnix – a CAHAL, a dél-libanoni kudarctól a gázai sikerig, Sereg Szemle. Székesfehérvár, 2010./2. pp. 128-144.
- Mahadevan, Prem: The Gill Doctrine – A Model for 21st Century Counter-terrorism? 2008. április, Faultlines, New Delhi, Volume 19, <http://satp.org/satporgtp/publication/faultlines/volume19/Article1.htm>
- Obidinski, Therese L.: Operationalizing Information Engagement, IO Sphere, San Antonio TX, 2010/4 pp. 18-25.
- Sahni, Ajai: Free Speech in an Age of Violence – The Challenge of Non-governmental Suppression, in K.P.S. Gill and Ajay Sahni (szerk.): Terror and Containment – Perspectives of India's Internal Security, New Delhi, Gyan Publishing House Ltd, 2000. ISBN:81-212-0712-6, pp 161-182
- Snyder, Micheal D.: Information Strategies Against A Hybrid Threat: What the Recent Experience of Israel versus Hezbollah/Hamas Tell The US Army in Farquhar, Scott C., szerk.: Back to Basics – A Study of the Second Lebanon War and Operation Cast Lead, Fort Leavenworth KS, Combat Studies Institute Press, 2009. ISBN 978-0-9823283-3-0 pp. 103-142. <http://www.cgsc.edu/carl/download/csipub/s/farquhar.pdf>
- Ward, Brad M.: Strategic Influence Operations – The Information Connection," Carlisle Barracks PA, War College, 2003.
- Zimmerman, Frank H.: Attack, Attack, Attack – Information Operations: Multi-national Division Baghdad (4th Infantry Division) December 2007 to February 2009. IO Sphere, San Antonio TX, 2010/4 pp. 10-17.
- Israel authorizes 'severe' response to abductions, CNN 2006.06.12. <http://web.archive.org/web/20070305101409/http://www.cnn.com/2006/WORLD/meast/07/12/mideast/index.html>
- Information Operations- FM 100-6, Washington DC, Department of the Army, 1996
- Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrínája, 2. Kiadás, HM-HVK, MH DSZOFT kód: 11313
- Public Affairs Handbook, Allied Command Operations – Allied Command Transformation, 2010. http://www.au.af.mil/pace/handbooks/pa_handbook_nato.pdf, p. 314.

DR. JOBBÁGY ZOLTÁN ALEZREDES –
MÉRCSE BALÁZS ŐRNAGY:
JAVASLATOK A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN
FOLYTATANDÓ TUDOMÁNYOS KUTATÁSOK
RENDJÉRE VONATKOZÓ IRÁNYELVEKHEZ

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem létesítésének célja, hogy a magyar felsőoktatás hatékonyabban szolgálja a közszolgálat személyi állományának minőségi fejlesztését, utat nyitva egy integráltabb képzési szerkezetnek az alapképzések, a mesterképzések, a doktori képzések, a szakirányú továbbképzések és az átképzések területén. A képzési területek közötti integráció fontos az állam működésének tágabb összefüggéseit is értő tisztviselők, tisztek nevelésében, és szükséges a közszolgálati életpályák közötti mobilitás megteremtésében. A sikeres integráció megköveteli a képzés egyik alapját képező honvédelemhez kapcsolódó tudományos kutatások rendjére vonatkozó irányelvek felülvizsgálatát és szükség szerinti módosítását, mivel a jogutód egyetem fenntartói jogait a közigazgatás-fejlesztésért, a rendészetért felelős miniszterekkel együtt a honvédelemi miniszter is gyakorolja.

ELŐZMÉNYEK

Minden hadsereg igényt tart arra, hogy a különböző tudományos kutatások eredményei folyamatosan segítsék az előttük álló komplex problémák megoldását, a változó környezeti kihívásokhoz való sikeres alkalmazkodást és azokra a megfelelő válaszok megtalálását.

A szövetségesekkel való interoperabilitás és egyenértékűség nem képzelhető el a tudományos kutatások eredményei és a szövetség-

ges országok – mindenekelőtt a hadtudománnyal (védelmi tudományokkal) foglalkozó – kutatóintézeteivel való szoros kapcsolattartás és együttműködés nélkül. Az elmúlt időszak mélyreható változásai előbb-utóbb megkövetelik a honvédelmi tárca tudományos tevékenységének felülvizsgálatát, valamint a megváltozott feltételek és lehetőségek figyelembe vételével annak átgondolását és szükség szerinti újraszabályozását. A felülvizsgálat során fontos szempont, hogy a tudományos kutatások támogassák a képességalapú haderő kialakítását és a tudományos kutatások rendjére vonatkozó irányelvek illeszkedjenek a különböző stratégiai dokumentumok meglévő rendszerébe.

ELÉRENDŐ CÉLOK

A tudományos kutatások rendjére vonatkozó irányelvek a Magyar Honvédség számára végzendő tudományos tevékenységekkel szemben támasztott elvárásokat határozzák meg annak érdekében, hogy azok összehangoltan támogassák az ország biztonságát és szolgálják a honvédelem ügyét. Általánosságban elmondható: a tudományos irányelvek rendeltetése, hogy a dinamikusan változó biztonság- és védelempolitikai kihívásokkal összhangban megfelelő keretet biztosítsanak a védelmi kutatások folyamatosan bővülő szakterületeinek átfogó megközelítéséhez. Továbbá:

- támogassák a tudományos generációváltást és a magyar hadtudomány nemzetközi nyitását;
- segítsék elő a hadtudomány, a katonai műszaki tudományok, a honvédelmi feladatok ellátását szolgáló társadalom- és természettudományok, valamint a haditechnikai kutatás-fejlesztés, összességében a védelmi tudományok hazai művelését;
- biztosítsák más tudományterületekhez való kapcsolódását, a tudományok általános fejlődéséből, a tudományos kutatások eredményeiből származó következtetések, javaslatok célirányos hasznosítását;
- növeljék a védelmi tudományok eredményességét;
- erősítsék a honvédelmi szféra tudományos tevékenységének feladatorientált hatékonyságát;
- biztosítsák az elmélet és gyakorlat egységét;
- szélesítsék a hazai és külföldi tudományos együttműködést;
- tegyék lehetővé a társtudományok védelmi vonatkozású eredményeinek hatékony alkalmazását;
- a folyamatosan változó kihívásokra adott tudományos válaszokkal növeljék az ország védelmi képességét, így segítve elő a hadsereg és honvédelem ügyének társadalmi elfogadottságát;
- az erőforrások hatékony felhasználásával biztosítsák, hogy egyfelől a célok és követelmények, másfelől a rendelkezésre álló erőforrások közötti összhang megteremthető legyen.

ELVI, SZERVEZETI, ÉS SZEMÉLYI ALAPOK

A tudományos kutatások elvi alapjainak összhangban kell lenni az országgyűlési- és a kormányhatározatokban, valamint a külön-

böző katonai stratégiai dokumentumokban leírtakkal, a szövetségi kötelezettségek teljesítéséhez szükséges teendőkkel és a haderő fejlesztésére és felkészítésére vonatkozó feladatokkal.

A tudományos kutatások eredményeinek érvényesülése érdekében központilag a Honvédelmi Minisztérium eddig is támogatta a tudományos kutatómunkát. Ennek érdekében tervezte, szervezte, felügyelte, valamint irányította az átfogó és hosszabb távra szóló kutatásokat és az anyagi lehetőségek függvényében biztosította a tudományos kutatásokhoz szükséges feltételeket. Különböző megrendelések és pályázatok finanszírozásával, valamint azok eredményeinek megjelentetésével pedig ösztönözte a kutatókat.

Elvi alapok

Az MH-ban folyó kutatásoknak két csoportját javasolt megkülönböztetni: a központi kutatásokat, illetve szervezeti kutatásokat. A központi kutatásokhoz hosszabb távú és stratégiai jelentőségű kutatások, míg a szervezeti kutatásokhoz rövidebb távú és nem feltétlenül stratégiai jelentőségű, de a stratégiai kutatáshoz kapcsolódó kutatások tartoznak. A központi kutatások témaköreit – a HM tudományos szervező feladatokkal megbízott szervezeti egysége szakmai javaslatait figyelembe véve – a honvédelmi miniszter határozza meg. A központi kutatások témaköreire egyénileg vagy csoportosan lehessen pályázni. A pályázat irányulhat a kutatási témakör egészére, vagy annak egy részére. A témakörökben megjelölt kutatási célok elérése érdekében kutatási programot kell összeállítani.

A szervezeti kutatások témaköreit a HM szervezeti egységeinek vezetői, a HM Honvéd Vezérkar főnöke, az MH Összhaderőnemi Parancsnokság parancsnoka, valamint a miniszter közvetlen alárendeltségébe, köz-

vetlen vagy fenntartói irányítása, illetve felügyelete alá tartozó szervezetek vezetői a központi kutatások témaköreinek figyelembe vételével határozzák meg. A szervezeti kutatásokban való részvétel a meghirdetett témákra való pályázattal, vagy az azokhoz kapcsolódó önálló témájú pályázat benyújtásával lehetséges. A témakörökben megjelölt kutatási célok elérése érdekében kutatási tervet kell összeállítani.

A pályázatok elbírálása mindkét esetben a kutatási pályázatot kiíró feladata legyen, aki a pályázatok elbírálásához bíráló bizottságot hoz létre. A központi kutatások terén a rendelkezésre álló erőforrások hatékony kihasználása érdekében arra kell törekedni, hogy egyszerre egy-két hosszabb távú és két-három középtávú kutatásnál több ne legyen folyamatban. A szervezeti keretű kutatások esetében az egy időben indított rövid távú kutatások számát az évente felülvizsgálatra kerülő szervezeti erőforrások és feladatrendszerek szerint kell meghatározni. A tudományos kutatások eredményességének biztosítása érdekében a központi kutatásokra vonatkozó kutatási programok, valamint a szervezeti kutatásokra vonatkozó kutatási tervek időarányos megvalósításának dokumentálása érdekében a HM tudományszervező feladatokkal megbízott szervezeti egysége számára éves beszámolót kell felterjeszteni, amely a kutatás részeredményeinek felhasználási javaslatait és a jövőbeni központi tudományos vizsgálatok témajavaslatait is tartalmazza.

Szervezeti alapok

A tudományos kutatások szervezeti alapját a honvédelmi tárca minősített kutatóhelyei, a kutatóműhelyei, a magyarországi NATO kiválósági központok, valamint az oktatási-képzési intézmények tanszékei képezik. A tudományos kutatást a minőségi mutatók növelésével a meglévő bázison és a

rendelkezésre álló szellemi kapacitást kihasználva kell folytatni. A tudományos kutatást, mint alapfeladatot a szervezeti és működési szabályzatban szerepeltetni kell. A kutatási témák meghatározásában, a kutatási programok és tervek megvalósításának elősegítésében, a kutatási eredmények befogadásában és hasznosításában szerepet játszó szervezetek tevékenységük minél hatékonyabb ellátása érdekében tudományos tanácsokat hozhatnak létre.

A tudományos tanácsok javaslattevő és véleményező jogkörrel rendelkeznek. A tudományos tevékenység konkrét céljai és feladatai meghatározásának, eredményei objektív megítélésének és hasznosításának elősegítésére a tudományos tanácsok keretén belül szekciók és bizottságok, esetenként albizottságok működtethetők. Azoknál a szervezeteknél, ahol szervezetszerű tudományos tevékenység nincs, ott a tudományos tevékenység elősegítése érdekében a tudományszervezői feladatok végrehajtására megfelelő végzettségű munkatársat kell megbízni.

Személyi alapok

Tudományos kutatást arra felkészült, megfelelő tudományos minősítéssel, illetve szakmai képesítéssel rendelkező személyek folytathatnak egyénileg vagy csoportosan, hivatásszerűen, önkéntesen, illetve megbízás alapján munkaköri feladatként. A kutatás alapvető személyi bázisát azok a kutatócsoportok és személyek képezik, akik elfogadott pályázatuk alapján a kutatást lefolytathatják. A kutatások eredményes befejezéséért a kutatásvezetők a felelősek. A kutatási programot és tervet elfogadó vezetők, illetve a kutatásvezetők szolgálati előljárói felelősek a kutatási célok elérésének elősegítéséért, a kutatás minden oldalú támogatásáért.

A kutatásvezetők a kutatással kapcsolatos tevékenységükről az éves beszámoltatás al-

kalmával kötelesek a megbízónak vagy a kutatást végző szervezet fenntartójának jelentést tenni. A tudományos tevékenységgel összefüggő koordináció, a tervezés-szervezés végrehajtásának központi felelőse a HM tudományszervező feladatokkal megbízott szervezeti egység vezetője legyen. Az irányelvek hatálya alá eső szerveknél a parancsnok/vezető felelősséggel tartozik az irányelvekben foglaltak betartásáért, érvényesítéséért, valamint a kutatási eredmények elméleti és gyakorlati hasznosításáért. Az alaprendeltetésük szerint kutatással foglalkozó szervezetek kutatási tevékenységét a szervezeti és működési szabályzatban leírtak szerint az illetékes szolgálati előjáró határozza meg. A munkaköri feladatként végzett kutatási tevékenységért külön díjazás ne járjon.

TUDOMÁNYOS KUTATÓHELYEK

A tudományos kutatások elősegítésére a honvédelmi miniszter tudományos kutatóhelyeket létesíthet, amelyek alapfeladataik ellátása mellett a tudományos kutatásban, valamint a doktoranduszképzésben fontos szerepet töltenek be. A kutatóhelyeket határozatban kell kijelölni azon intézmények, szervezetek közül, amelyeknek a szervezeti és működési szabályzat alapján tevékenysége, vagy annak meghatározó része tartalmazza a védelmi tudomány egy bizonyos területének művelését, és rendelkezik a kutatóhellyel szemben támasztott személyi, tárgyi és anyagi feltételekkel.

A HM kutatóhellyé minősített intézmény vagy szervezet átalakulásakor, az új szervezet vonatkozásában meg kell ismételni a minősítéssel kapcsolatos eljárást. Amennyiben a HM kutatóhellyé minősített intézmény vagy szervezet jogutód nélkül megszűnik, automatikusan szűnjön meg tudományos kutatóhellyé minősítése is. A honvédelmi tárca központi ellenőrzéssel foglalkozó szervezeti

egysége, a meghatározott időközönként végzett ellenőrzésének keretében vizsgálja meg a minősített tárca kutatóhelyek megfelelési feltételeit. Amennyiben az ellenőrzés alapján kimutatható, hogy a szükséges feltételek nem állnak rendelkezésre, a tárca tudományos kutatóhellyé minősítése Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem és jogutódja kivételével visszavonható.

TUDOMÁNYOS EGYÜTTMŰKÖDÉS

A tudományos együttműködés az egyéni kutatók egymás közötti kapcsolatait, a tudományos kutatóhelyek között kialakított kooperációt, és a tárca teljes hazai és nemzetközi tudományos kapcsolatrendszerét foglalja magába. A hazai és nemzetközi tudományos együttműködés elősegítése érdekében előnyben kell részesíteni a magas hozzáadékkal bíró, probléma megközelítésben és feldolgozásban atipikusnak számító inter- és multidiszciplináris kutatásokat.

Szakirodalmi információs rendszer

A tudományos együttműködés alapfeltétele a szakirodalom és a tudományos információ elérhetőségének biztosítása. Napjainkban és a jövőben – a számítástechnika és az informatika korában – ezeket az információkat a költséghatékonyságot szem előtt tartva elsősorban elektronikus formában és úton kell lehetővé tenni. Ennek érdekében a tudományos tevékenységet koordináló szervezetek számára biztosítottak kell lennie egy, a felhasználói szintről is elérhető, de a megfelelő információbiztonságot szavatolni képes integrált adatbázisnak, valamint az ezt kezelni és kiszolgálni képes informatikai rendszernek.

Az MH szakirodalmi információs rendszerre a Hadtudományi Szakirodalmi Integrált Információs Rendszer (HSZIIR), amely a katonai felsőoktatási és a szakkönyvtárak

közötti integrációt lehetővé tevő központi tudományos adatbázis. Minőségi és hatékony szolgáltatásaival támogassa az ország biztonságához kapcsolódó és a honvédelem kérdéseit érintő politikai és katonai szakmai döntések előkészítését, illetve az azokkal összefüggő tudományos kutatási feladatok végrehajtását.

A HSZIIR tevékenységét, a szakkönyvtárak szakmai felügyeletét a Honvédelmi Minisztérium tudományszervező feladatokkal megbízott szervezeti egysége felügyeli. A tagkönyvtárak információ feldolgozó munkájának koordinálását – vezető könyvtáraként – a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Egyetemi Központi Könyvtára, illetve a jogutód intézmény kari központi könyvtára látja el. A szakkönyvtárak közvetlen irányítása továbbra is az állományilletékes katonai szervezet parancsnokának a hatáskörébe tartozzon.

Informális és formális kapcsolatok

A tudományos kutatók, illetve tudományszervezők együttműködésének legfőbb jellemzője, hogy alapvetően informális kapcsolatokon nyugszik. A szakterület tudományos kutatóhelyei és tudományszervező feladatokkal megbízott szervezeti egysége közötti együttműködés biztosítsa a kétirányú információforgalmat, ezzel segítve elő a tudományos tevékenység központi irányítását és a kutatóhelyek működési feltételeinek javítását, amely a kutatási tevékenység minőségi mutatóinak folyamatos növeléséhez elengedhetetlen.

A minisztérium hazai és nemzetközi tudományos kapcsolatrendszere a különböző tudományos szervezetekkel és intézményekkel érvényben levő együttműködési megállapodásokon nyugszik, amelyek célja a kooperációból származó előnyök kölcsönös kihasználása. A következő időszakban is kiemelkedő célként jelenik meg a nemzetközi-, első-

sorban NATO és EU, valamint a hazai, védelmi szférán kívül működő kutatóhelyekkel és kutatókkal való együttműködés. Ennek érdekében célirányosan kell azokat a kutatási témákat kiválasztani, ahol az együttműködés a leghasznosabbnak ígérkezik és a rendelkezésre álló anyagi és szellemi erőforrásokat ezekre kell koncentrálni.

Továbbra is szem előtt kell tartani a rendelkezésre álló források hatékony felhasználását, amelynek érdekében fontos a kutatási témák további összehangolása. A pályázatok formai egységesítése, a tudományszervezés standardizált módszereinek kialakítása és betartása szükséges annak érdekében, hogy segíteni tudják a kutatók hazai civil, illetve a nemzetközi katonai és civil kutatási programokba való bekapcsolódását.

Tudományos rendezvények, publikációk

A tudományos tevékenység szerves részét képezik a tudományos rendezvények, amelyek célja a kutatási tervekben szereplő legfontosabb témák, programok kollektív, sokoldalú elemzése, illetve a kutatási eredmények értékelésének elősegítése. A rendezvényekkel szemben követelmény, hogy azok témája a védelmi tudományok körében értelmezhető és a jelen irányelvekben meghatározott célkitűzésekbe beilleszthető legyen.

A honvédelmi tárca szintjén egységes tudományos kiadványozást kell megvalósítani. A tudományos tájékoztatás javítása érdekében a szükségleteknek megfelelően időszakos kiadványként tudományos tájékoztatókat kell megjelentetni. Ezekben közre kell adni a tervezett kutatási témákat, a folyamatban lévő kutatásokat és azok eredményeit, a kutatások során szerzett tapasztalatokat, a hazai és külföldi katonai szakirodalomban megjelent és a hazai kutatásokat elősegítő cikkeket, tanulmányokat, a fokozatot elért személyek névsorát, a tudományos élet leg-

fontosabb híreit, eseményeit, valamint a kutatásokra vonatkozó pályázati felhívásokat.

A legfontosabb tanulmányokat, tudományos dolgozatokat szerkesztett és lektorált tanulmánygyűjtemény formájában kell kiadni. A tudományos dolgozatok és a kiadványok szerkesztésénél be kell tartani a katonai titoktartás szabályait, ami azonban csak a legindokoltabb mértékben korlátozhatja a tudomány eredményeinek közkinccsé válását. A sajtómunkában szorgalmazni kell, hogy a védelmi tudományok eredményei az eddigieknél szélesebb körben, írott és elektronikus formában is publikálásra kerüljenek.

TUDOMÁNYOS KUTATÁSOK FINANSZÍROZÁSA ÉS DÍJAZÁSA

A HM a hatályos jogszabályok és a belső rendelkezések szerint biztosítsa a tudományos tevékenységek költségvetési előirányzatait, amelyet az éves költségvetési tervekbe kell betervezni és jóváhagyni. A tudományos tevékenységek, valamint a kutatási programok finanszírozását az ésszerűség, a szükségyszerűség és takarékoság elvei, valamint az eddigi gyakorlat figyelembevételével a lehetőségek és szükségletek szem előtt tartásával kell meghatározni. A HM tudomány-szervezésért felelős szervezetének vezetője és a HM központi pénzügyi szerv vezetője a hatályos utasítások és címrövidítések alapján biztosítják a költségvetésben a tudományos célú előirányzatokat.

A jóváhagyott és rendelkezésre bocsátott előirányzatokat a tudományos kutatásra, doktori képzésre, a kiadványok megjelentetésére, tudományos rendezvények lebonyolítására kell fordítani. Törekedni kell arra, hogy az egy költségvetési éven túl megvalósuló tudományos kutatási programok tervei részteljesítésnek megfelelő kifizetési ütemezéssel kerüljenek jóváhagyásra. Kiemelt fontosságú, hogy a nemzetgazdasági, társadalmi

és nemzetközi gyakorlathoz, a tudományos életben elfogadott eljárásokhoz igazodva kell keresni és feltárni a tudományos tevékenység, a kutatás finanszírozásának új lehetőségeit és módjait, amelyek az eddigieknél ösztönzőbbek, távlati kihatásúak és kiszámíthatóbbak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A Magyar Honvédség parancsnokának 56/1992 (HK 22) intézkedése a tudományos munka rendjéről,
2. A Magyar Köztársaság kormánya T/2487. számú törvényjavaslata Nemzeti Közszolgálati Egyetem létesítéséről,
3. Irányelvek a Honvédelmi Minisztériumban és a Magyar Honvédségben folyó tudományos munkára, Budapest, 1995. május,
4. A honvédelmi miniszter 556/598 (HK 19/2001.) irányelvei a honvédelmi tárca szervezeteinél végzendő tudományos tevékenységre,
5. A kutatás-fejlesztésről és a technológiai innovációról szóló 2004. évi CXXXIV. törvény,
6. A honvédelmi miniszter 74/2008. (HK 15.) utasítás a Magyar Honvédség művelési tapasztalat-feldolgozó rendszere kialakításáról és működtetéséről
7. A Kormány közléstávú (2007-2013) tudomány-, technológia és innováció-politikai (TTI) stratégiája, Budapest, 2007. március
8. Kozma Gábor: A honvédelmi tárca tudományos tevékenységéről, Hadtudomány, 2006/1-2, internet, elérve 2011. 03.10, http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2006/1_2/2006_1_2_14.html
9. Szabó Miklós: A hadtudomány jelenkori felelőssége, lehetőségei és határai, Hadtudomány, 2006/1-2, internet, elérve

2011. 03. 10, http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2006/1_2/2006_1_2_1.html
10. Gőcze István: A hadtudományi kutatás helyzete és lehetőségei az ezredfordulón, *Hadtudomány* 2000/3, internet, elérve 2011. 03. 10, (http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2000/3_4.html)
11. Szabó János: Magyar hadtudósok helyzete, jövőképük, *Új Honvédségi Szemle*, 2005/4, pp. 46-56
12. M. Szabó Miklós: A Hadtudományi Bizottság múltja – a hadtudomány jelene, *Magyar Tudomány*, 2007/12, p. 1543
13. Süle Attila mk. ezredes – Csabianszki Viktor mk. őrnagy: A Magyar Honvédség tapasztalatfeldolgozó rendszeréről, *Honvédségi Szemle*, 2008/1, pp. (...)

DONI FRONTSZAKASZON VISELT KATONARUHÁBA ÖLTÖZTETETT MŰEMBEREN VÉGZETT HŐÉRZETI MÉRÉSEK¹

BEVEZETÉS

A hideg, illetve forró környezetben végzett szolgálat általában nehezebben viselhető el, mint a semleges környezetben végzett feladat. A fizikai megterhelés, mely a hideg és forró éghajlati körülmények között lép fel, a biztonságot és egészségi állapotot is nagymértékben befolyásolhatja. A ruházat viselésének élettani hatásai bonyolult fizikai folyamatokra vezethetők vissza, ezekkel foglalkozik a ruházatfiziológia. A ruházatnak az emberi szervezetre gyakorolt hatását már az ókorban is megfigyelték. Az i.e. 5. században Hippokratész „A levegőről, a vizetről és a helyekről” c. munkájában a mai ruházat fiziológiájának nevezett problémakörrel, ezen belül az izzadás jelenségével foglalkozott.

A ruházat fiziológiai hiányossága említendő azonban a 2. magyar hadsereg doni tevékenysége során. A nyári hónapokra a legénységet egy rend „zsávoly” (len-pamutvászon-ruhával) is ellátták. Egy rend ruházathoz a felszerelési cikkeken kívül 2 db alsó-felső fehérenemű, 4 pár kapca, egy-egy kimenő és gyakorló ruházat, posztósapka, zubbony, nadrág, köpeny, egy pár lábbeli és egy rend

zsávolyruházat tartozott. Téltre gyapjúkapca, meleg alsó felső fehéreneműt és téli kesztyűt adtak ki. A nyakig gombolt zsávolyruházat nyáron meleg, a posztóruha pedig télen hideg volt”. Ez ruházat tehát nem biztosította megfelelően a katonák komfortérzetét.

A ruházat egészének legfontosabb élettani funkciója az, hogy segítsen az emberi test hőmérsékletét állandó értéken tartani. Ez az állandóság elsősorban a törzsben és a fejben nagyon fontos (kb. 37 °C), a napi ingadozások nem léphetik túl a 0, 7– 1, 5 °C-ot.

Ehhez szükséges, hogy a hőtermelés és a hőleadás egyensúlyban legyen. Az ember a ruhájában akkor érzi magát kényelmesen, ha a bőrfelületnél 30–35 °C levegőhőmérséklet és 80% alatti relatív légnedvesség uralkodik. A felöltözött test hőháztartásában a ruházat hőszigetelő képessége, nedvességáteresztő képessége és a ruházattal borított testfelület nagysága játszik szerepet.

A PTE ÉPÜLETGÉPÉSZETI TANSZÉKÉNEK MÉRŐLABORA- TÓRIUMÁNAK BEMUTATÁSA

A Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki Karának Épületgépész Tanszékén kialakított mérőlabor alkalmas komfort mérések végzésére. A mérőlabor 3 x 4 méter alapterületű, belmagassága 3 méter. A mérőlabor minden oldalának, padlójának és mennyezetének felületi hőmérséklete mérhető és tetszőlegesen beállítható. A vizsgálat során a fal, a mennyezet és a padló felületi hőmérsékleteit beállítva, valamint ventilá-

¹ Szerzők: Révai Tamás (Zrínyi Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest), Magyar Zoltán (Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki Kar Épületgépészeti Tanszék), Bánhidai László (Budapesti Műszaki Egyetem), Lenkovic László (Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki Kar Épületgépészeti Tanszék), Laborc György Péter (Militária-gyűjtő, Baj)

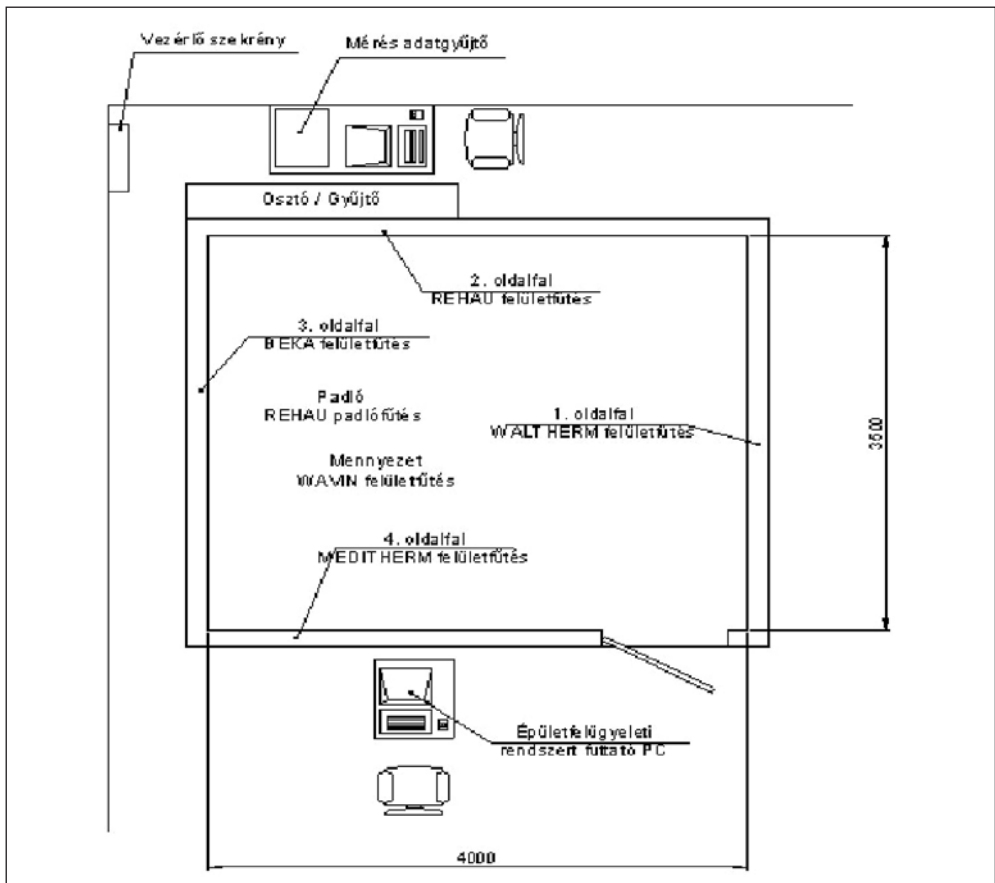
torral légmozgást előidézve (szélhatása) modelleztük az ülő ember hőtermelését. Az 1. ábra a mérőlabor kapcsolási rajzát mutatja.

A MŰEMBERREL TÖRTÉNŐ MÉRÉS MENETE

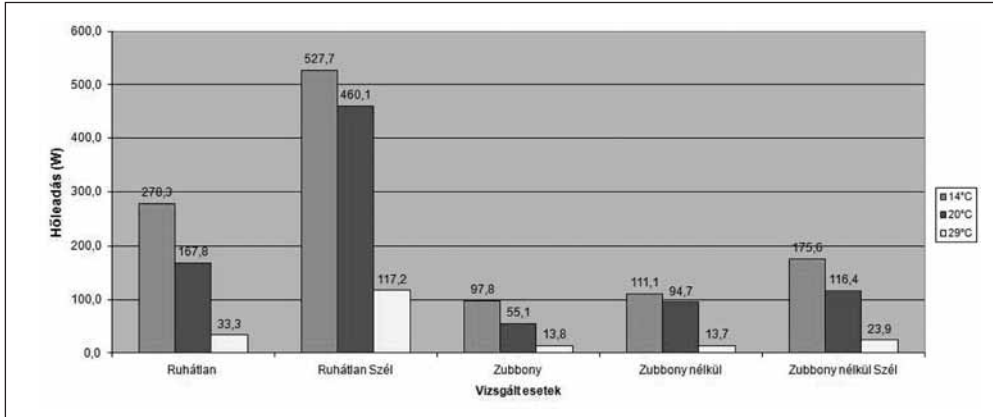
A műember működési elve a következő: a testét 18 részre osztották fel, minden testrészben fűtőszálak találhatók, ezeknek a hőtermelését mérjük, úgy, hogy közben a bőr felületi hőmérséklete állandó marad. A műemberrel modellezhető az emberi szervezet belső hőtermelése, amely különböző külső

körülmények között változik. Az érzékelők jele a műember 18 testrészéből a központi adatgyűjtőbe, majd a számítógépbe jut. A számítógép szoftverén keresztül lehetőség van minden testrész felületi hőmérsékletének egymástól független beállítására.

Az adott testrész hőleadását öt másodpercenként mértük. Egy mérés időtartama kb. 4 óra hosszú volt, ebből a falfelületek hőmérsékletének beállítása 3 órára, míg a „műemberen” végzett mérések ideje kb. 1 órára tehető. Az 1 órás mérés során kapott adatsorból átlagot képeztünk és ezt használtuk fel a további vizsgálatokhoz. A helyi hőkomfort

A mérőlabor kapcsolási rajza

A műember hőleadása különböző vizsgált esetekben

vizsgálatához a testrészek hőleadásán kívül a „műember” közelében mértük a fekete gömb hőmérsékletet, valamint 0,1 méter és 1,1 méter magasságban (ülő munkavégzés esetén boka és tarkó magasság) a léghőmérsékletet.

MÉRÉS A DONI FRONTSZAKASZON VISELT KATONARUHÁBA ÖLTÖZTETETT MŰEMBEREN

A mérés során a mérőlaborban elhelyeztünk a Don kanyarban viselt katonaruhába öltöztetett műembert, mely egy széken ült.

A képeken a doni frontszakaszon viselt katonaruhába öltöztetett műember látható.

A mérés menete a fentieknek megfelelően történt. A mérés során először megvizsgáltuk a teljes test hőleadását 14°C, 20°C és 29°C belső hőmérséklet mellett a ruhátlan test esetén, amely a referenciát jelenti a későbbi különböző változatok vizsgálatához.

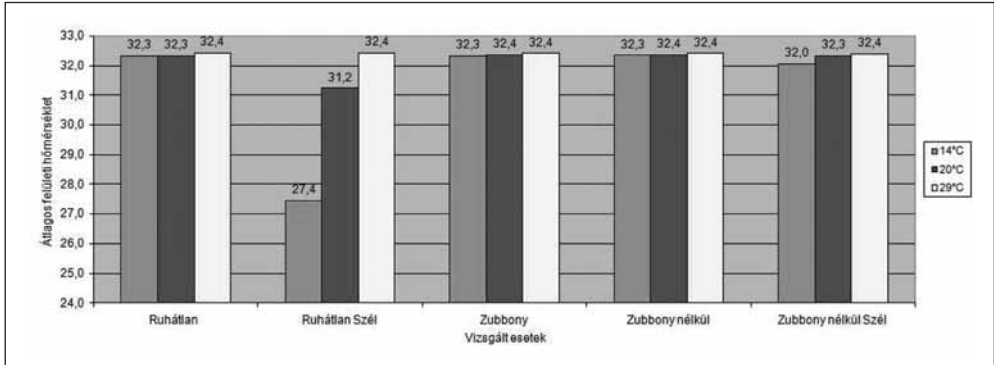
A vizsgálatot ezután elvégeztük a Don kanyarban viselt katonaruházatra teljes felszerelésben, valamint zubbony nélkül, szélcsendes és szeles esetet feltételezve.

A 2. ábrán a műember hőleadása látható a különböző vizsgált esetekben.

A 3. ábrán a műember felületi hőmérséklete látható különböző vizsgált esetekben.

A 2. ábrán látható, hogy a műember hőleadása jelentősen változott a helyiség-hőmérséklet függvényében, ugyanakkor az átlagos felületi hőmérséklete a ruházattól teljesen függetlenül közel állandó maradt (3. ábra). Ez azt jelenti, hogy a vizsgált környezeti hőmérsékletek mellett a Don kanyarban viselt ruházatba öltöztetett műember belső hőtermelése biztosítani tudta az állandó, előre megadott bőrhőmérsékletet.

Ettől eltérnek a szélben végzett mérések, ugyanis már 14 °C külső hőmérséklet mellett, 15 km/h szélesség esetén is a műember átlagos felületi hőmérséklete 16 %-kal

A műember felületi hőmérséklet különböző vizsgált esetekben

csökkent. Alacsonyabb külső hőmérséklet, nagyobb szélesebség mellett és a páratartalom növekedésével ez a csökkenés jóval nagyobb.

Megvizsgáltuk az egyes testrészek hőleadását is külön-külön az adott helyiség-hőmérsékletek mellett. A mérést elvégeztük, amikor a műember Don kanyarban viselt katonaruházata a teljes felszerelésben, valamint zubbony nélkül volt.

A 4. ábrán a műember különböző testrészeinek hőleadása látható zubbonyban.

Az 5. ábrán a műember különböző testrészeinek hő leadása látható zubbony nélkül.

A 4. ábra és az 5. ábra összehasonlításából látható, hogy a zubbony hatására hogyan változott az egyes testrészek hőleadása. A zubbonyal fedett testrészek hőleadása megnőtt, a többi rész hőleadásának változása nem szignifikáns.

A 6. ábrán a műember különböző testrészeinek hőleadása látható zubbony nélkül, 15 km/h szélesebség mellett.

Megvizsgáltuk a szél hatását is a különböző testrészekre a zubbony nélküli esetre. A 6. ábra alapján látható, hogy a vizsgált szél nagymértékben növelte a műember hőleadását, különösen a fedetlen testrészeknél.

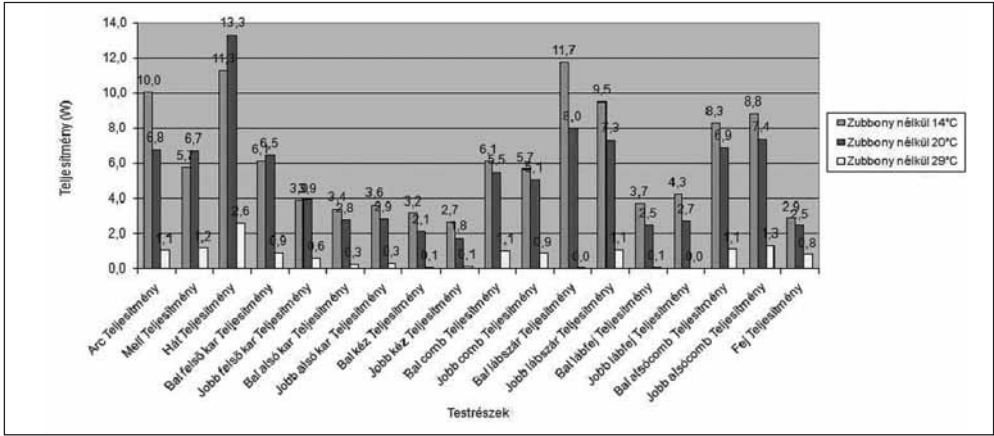
A kapott eredményeket összehasonlítottuk a ruhátlan állapotban a műember hőle-

adásával. Az eredményekből látszik, hogy a vizsgált tartományban a műember hőleadása öltözékben mintegy 40 %-kal csökkent, de komfortérzete elfogadható maradt. Ugyanakkor már kis szélesebség is nagymértékben növelte hőleadását, ami csökkenti hőkomfort érzetét.

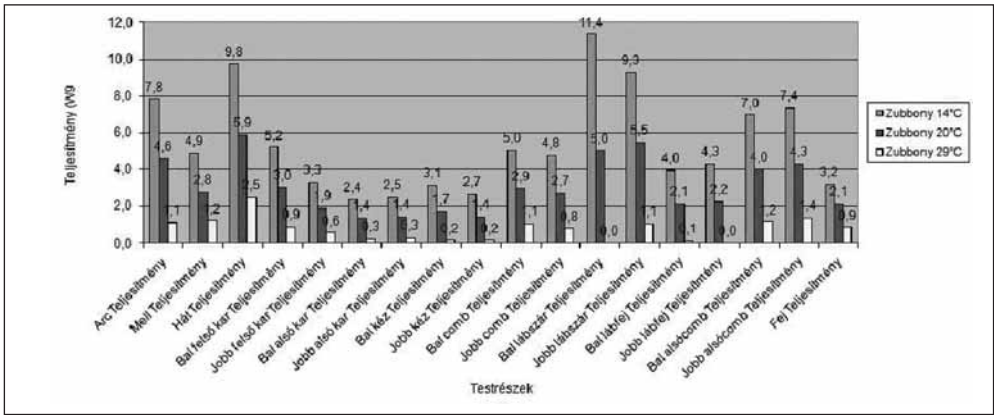
1. táblázat a műember teljes hőleadásának változását mutatja különböző öltözetben a ruhátlan állapothoz képest.

14°C-ban	
Zubbonyban:	-64,85 %
Zubbony nélkül:	-60,08 %
Ruhátlanul 15 km/ó szélben:	89,64 %
20°C-ban	
Zubbonyban:	-67,19 %
Zubbony nélkül:	-43,56 %
Ruhátlanul 15 km/ó szélben:	174,19 %
29°C-ban	
Zubbonyban:	-58,57 %
Zubbony nélkül:	-58,93 %
Ruhátlanul 15 km/ó szélben:	252,17 %

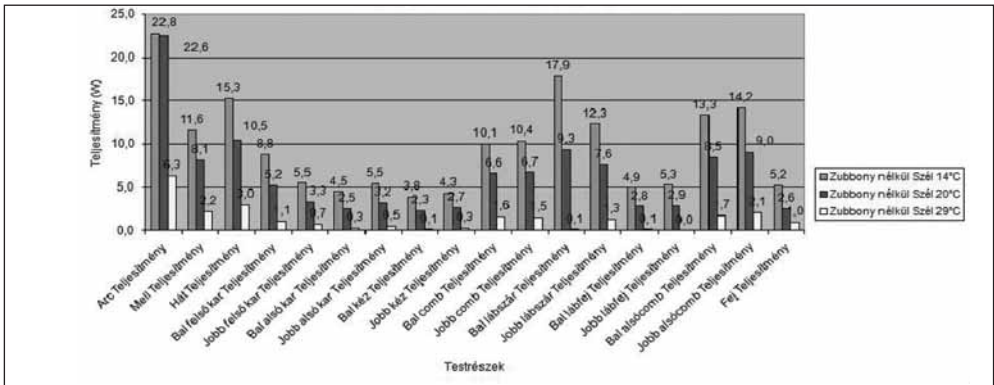
1. táblázat. A műember teljes hőleadásának változása különböző öltözetben a ruhátlan állapothoz képest

A műember különböző testrészeinek hőleadása zubbonyban.

A műember különböző testrészeinek hőleadása zubbony nélkül.

A műember különböző testrészeinek hőleadása zubbony nélkül szélben

KÖVETKEZTETÉSEK

A ruházat fiziológiai funkciója és szerepe a viselési komfort kialakításában alapvető fontosságú. A viselt ruha befolyásolja a emberek komfortérzetét, biztonságukat, munkavégzésüket, egészségüket. A ruházat fiziológiai kutatásainak célja tehát az, hogy az olyan ruházat tervezését tegyék lehetővé, mely az emberek mindennapi tevékenységének legmegfelelőbb mikroklimát, viselési komfortot tudja biztosítani, és ezzel az adott tevékenységek során optimális körülményeket teremtsen.

Mindenkor érdekes és „izgalmas” dolog a múltban történő események rekonstruálása. A Don kanyari magyar katasztrófa okának feltárására a modern tudomány - mint láthattuk - lehetőséget nyújt. Az elvégzett mérés alapján meghatároztuk a Don kanyarban viselt katonaruhába öltöztetett műember hőleadását. Meghatároztuk az egyes testrészek hő leadását különböző helyiséghőmérséklet esetén különböző légszállítási sebesség mellett. A mért értékeket összehasonlítottuk a referencia értékkel, a meztelen emberi test hő leadásával. A helyiséghőmérséklettől kismértékben függően – a műember hő leadása zubbonyban kb 63 %-kal, zubbony nélkül kb 54 %-kal csökkent. Amennyiben a szél 15 km/h sebességgel fúj, akkor a hő leadás a ruhátlan állapothoz képest jelentős mértékben 90- 250 %-kal megnőtt.

Vizsgálatainkat nem az adott lehetőségek „teljes mélységében” végeztük el, de bizonyítottuk, hogy

- a Don kanyarban hordott ruházatok hőszigetelő képessége mérhető,
- az elvégzett vizsgálatok nem a téma teljes feltárásával foglalkoztak,
- részletesebb vizsgálatokkal, például a nagyobb szélsebesség, nedvességtartalom határainak ellenőrzése is elvégezhető, valamint

– további vizsgálatok során az egyes ruhadarabok hőszigetelő képessége is meghatározható a nemzetközileg alkalmazott clo értékben. ($1\text{clo} = 0,155 \text{ m}^2\text{K/w}$)

A szövetségi elvárások megkövetelik, hogy a katonák az őket körülvevő környezettől függetlenül megfeleljenek a velük szemben támasztott szakmai követelményeknek. A Don kanyarban viselt katonaruhába öltöztetett műemberen végzett hőérzeti mérések adatai mintául szolgálhatnak, jól felhasználhatók a változékony és gyakran szélsőséges időjárási viszonyok közötti jelenlegi és jövőbeni missziós tevékenységek során. Az ismertett un. műemberes vizsgálatok alkalmasak mindenfajta ruházat - pld. a jelenlegi vagy tervezett honvédségi ruházat - hőszigetelő képességének mind téli, mind nyári állapotokra vonatkozó ellenőrzésére illetve a további fejlesztésekkor e lehetőség figyelembe vételére.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Bánhidi L.-Kajtár L.: Komfortelmélet, Műegyetemi Kiadó
2. Magyar Z.: Az Épületenergetikai irányelv és a belső környezet kapcsolata, Magyar Épületgépészet, 2006/1. sz. pp. 1-2.
3. Nagy – Pisztrai – Tóth – Zimonyi: A magyar katonai ellátó (hadtáp) szolgálat története (az őshazától 1949-ig). Bp., Zrínyi Katonai Kiadó és MN Hadtápfőnökség, 1984. 523.
4. Révai T.: Védőruházat szerepe a hőkomfort kialakításában. Seregszemle. VIII. évfolyam, 1. szám 2010. 132-133.
5. Révai T.: A katonai ruházat szerepe a hőkomfortérzet kialakításában. Felderítő Szemle 109-116, VIII. évf.3. szám, 2009.
6. Révai Tamás: Ruházatfiziológia és viselési komfort. Védelem online. Tanulmányok 2010. V. 10. 1-3. <http://www.vedelem.hu/letoltes/tanulmany/tan261.pdf>

UJHÁZY LÁSZLÓ SZ. ŐRNAGY:¹ A MAGYAR TARTALÉKOSOK SZÖVETSÉGE²

Az ezredfordulóra hazánkban nyilvánvalóvá vált: paradigmaváltásra van szükség a tartalék erők vonatkozásában. Ezzel párhuzamosan – egyebek mellett az önkéntes haderőre történt áttérés miatt – a honvédelem és a társadalom közötti kapcsolat megváltozott. Megnőtt a társadalmi szervezetek közvetítő ereje. Ebben a helyzetben alakult meg 2001-ben a Magyar Tartalékosok Szövetsége (MATASZ).

A szövetség egy független, pártpolitika-mentes, közhasznú, társadalmi szervezet, amely alapszabály és szervezeti-, és működési szabályzat alapján tevékenykedik. A szövetség valamennyi állománykategória előtt nyitva áll. Összhangban a NATO Tartalékos Tisztek Szövetségének tartalékos szövetségekre vonatkozó irányadó alapelveivel, ajánlásaival, a MATASZ legfontosabb célkitűzései a tartalékosok, az önkéntes tartalékosok együtt tartása, továbbá, hogy a honvédelmi vezetés konstruktív partnere legyen tartalékos ügyekben. Segítsen a tartalékosok perspektívájából látni a haderő és a társadalom kapcsolatát, valamint a szoros értelemben vett, tartalékos vonatkozású, kérdéseket, továbbá híd szerepét töltsse be a haderő és a társadalom között. Törekszik a katonai etika

és viselkedési módok elfogadtatására, értékeik megőrzésére és képviselésére. Közreműködik a magyar katonai hagyományok ápolásában, a bajtársiasság és barátság elősegítésében.

Alapvető jelentőségéből következően, a honvédelem és a társadalom közötti kapcsolat, mindig is foglalkoztatta a politikusokat és a katonai vezetőket, teoretikusokat. Clauzewitz azt írja: „... az állam, a háború és a hadsereg erejét mérhetetlenül megnöveli a nemzet szíve és érzülete.”[1] Szakértők, azonban egyetértenek abban, mára ez a kapcsolat még nagyobb figyelmet érdemel, mint valaha, különös tekintettel arra, hogy napjainkra számottevően növekedett a társadalmi szervezetek közvetítő ereje.[2]

Az ezredfordulóra új korszak nyílt Magyarországon a honvédelem komplex rendszerében, ezen belül a haderő és a társadalom viszonyrendszerében, amikor 2004. november 3-án leszerelt az utolsó sorkatona.[3] Ezzel megszűnt az a fajta kapcsolat a honvédség és a társadalom között, ami 136 éven át egyfajta párbeszéd és civil kontrol forrása volt. Miközben a politikai változások eredményeként a haderő jóval nyitottabbá vált, mint korábban, a sorkatonák távozásával felmerült a haderőnek a társadalmon belüli önálló kasztvá válása, újfajta elkülönülése a társadalomtól.[4]

Számtalan gyermekbetegség után mára nagyjából kialakult a sorkatonák kiváltása szerződéses katonákkal.[5] Ennek ellenére hosszú ideig nagyon kevés szó esett – a másik korábbi hadköteles állománycsoport – a hadköteles tartalékosok[6] kiváltásáról. Már

¹ A szerző korábban tartalékos tiszt volt. Először 1983–84-ben egyetemi előfelvételiként, majd 1991–92-ben tartalékos parancsnoki hallgatóként teljesített sorkatonai szolgálatot. 1992-ben avatták tartalékos tisztá. 2009-ben került szerződéses állományba.

² Az írás egy nagyobb, a tartalékos szövetségek helyéről, szerepéről szóló összefoglaló munka része.

a hadkötelezettség békeidejű megszüntetését megelőző vitákban is legtöbbször a sorkatonák kiváltásának esetleges nehézségeiről esett szó. Annak ellenére, hogy a katonaszociológiai szakirodalom a hidegháború utáni tendenciákat mindig a „kis professzionális haderők, kis tartalék erőekkel” címkével jelezte és a sorozás „felfüggesztéséről” írt,[7] a hazai szakmai vitákban hosszú ideig nem is beszéltek az önkéntes haderőben képzett tartalékosokról.

A nagy hagyományokkal rendelkező önkéntes haderők (Nagy Britannia, Egyesült Államok) példáját ismerve azonban tudjuk, hogy igenis léteznek ilyen tartalékosok: ezek az önkéntes tartalékosok.[8] Az előbb említett államok gyakorlatát figyelembe véve kijelenthetjük, hogy nincsen önkéntes haderő önkéntes tartalékosok nélkül.[9]

Már az önkéntes haderőre történt áttérés előtt megkezdődött hazánkban egy önkéntes tartalékos rendszer kiépítése, mely a hadköteles tartalékos rendszerrel párhuzamosan kezdett működni. 2002-ben az a megtiszteltetés ért, hogy a Magyar Honvédség első önkéntes tartalékosa (mai kifejezéssel élve „önkéntes művelti tartalékos”) lehettem.[10] Itt nem részletezendő okok miatt az akkori kísérlet nem járt eredménnyel, 2010 végére már csak 17 önkéntes tartalékos maradt a kezdeti, kilencvenegy fős létszámból.[11]

Azóta nyilvánvalóvá vált, hogy ez kérdésfokozottabb figyelmet érdemel. A 2010-ben hivatalba lépett honvédelmi vezetés nagy lendülettel fogott hozzá a probléma kezeléséhez, az önkéntes tartalékos rendszer ügye bekerült az új alaptörvénybe[12] és a honvédelmi törvény megalkotása és elfogadása sarkalatos törvény lett.[13]

Az önkéntes tartalékosok – akár a hadköteles tartalékosok általában – csak az év korlátozott részében kerülnek tényleges állományba.[14]

Mindezeket átlátva a tartalékos szövetségek fő célja, hogy a fennmaradó időben is együtt tartsák ezt az állományt és segítségével hidat képezzenek a haderő és a társadalom között – különösen ott, ahol a sorkatonák kiesésével a tartalékosok és szövetségeik fontos kapcsolatot képeznek a társadalommal. Mindezt a szabad idejükben, délutánoként, hétvégén, egyfajta klubélet formájában teszik. A „tartalékos szövetség” mint intézmény bizonyos értelemben a ki szervezés egyik legrafináltabb formája. Kellő állami segítséggel egy ilyen társadalmi szervezet keretei között – bizonyos fókig a szervezet tagjainak lelkesedésével szinte „visszaélve” – költségkímélően érhetőek el a fenti célok.[15]

A SZÖVETSÉG EREDETE ÉS CÉLJA

Az ezredfordulóra nyilvánvalóvá vált hazánkban, hogy paradigmaváltásra van szükség a tartalék erők vonatkozásában[16] (is). A hidegháború véget ért, NATO tagok lettünk, a Magyar Honvédség személyi kiegészítési rendszerében egyre nagyobb hangsúlyt kapott az önkéntesség, ennek megfelelően küszöbön állt egy önkéntes tartalékos rendszer bevezetése.[17]

Ebben a helyzetben kérte fel a Honvédelmi Minisztérium Deák János nyugállományú vezérezredest, a Magyar Honvédség korábbi parancsnokát, hogy vállalja el egy – a kor követelményeinek megfelelő – tartalékos szövetség elnöki tisztét.[18] Vezérezredest úr eleget tett a kérésnek, és 2001 tavaszán létrejött egy kis munkacsoport – amelynek e sorok írója is tagja volt, – hogy előkészítse az új szervezet megalakítását. Az egyeztető munkát követően 2001. július 14-én a HM III. Hívősvölgyi úti objektumának kápolnatermében ünnepélyes keretek között megalakult a Magyar Tartalékosok Szövetsége, a MATASZ.[19] Ezzel

házánkban is létrejött egy modern értelemben vett tartalékos szövetség.

A MATASZ a NATO-államokban bevett gyakorlatnak megfelelően[20] egy független, pártpolitika-mentes, közhasznú, társadalmi szervezet, amely alapszabály[21] és szervezeti és működési szabályzat alapján tevékenykedik. A tagsági viszony természetesen önkéntes. Tagsága felöleli a teljes magyar fegyvernemi és haderőnemi spektrumot. Valamennyi állománykategória, így a legénység, a tiszthelyettesek, valamint a tisztek előtt egyaránt nyitva áll, ezáltal a társadalom legszélesebb rétegeihez tud eljutni,[22] hiszen a MATASZ is abból indul ki, hogy a honvédelem ösztársadalmi ügy.[23]

A közeljövőben nagy létszámú önkéntes tartalékosra lesz szüksége a haderőnek.[24] A szövetség egyik legfontosabb célkitűzése – mint minden tartalékos szövetségnek világszerte – a tartalékosok, az önkéntes tartalékosok együtt tartása.[25] A MATASZ másik kiemelkedő törekvése, hogy – előremutató szervezatként – tartalékos ügyekben a honvédelmi vezetés konstruktív partnere legyen.[26] Segítsen a tartalékosok perspektívájából látni a haderő és a társadalom kapcsolatát, valamint a szoros értelemben vett, tartalékos vonatkozású, kérdéseket.[27]

A Szövetség híd szerepet tölt be a Magyar Köztársaság hadereje és a magyar társadalom között, valamint a Magyar Honvédség hivatásos, szerződéses állománya és tartalékos katonái között.[28] Társadalmi beágyazottságánál fogva a szövetség különleges lehetőségekkel rendelkezik a haza védelmének elősegítésében, valamint az önkéntes tartalékos rendszer társadalmi támogatottságának erősítésében, a hazaszeretetre való nevelésben. A szövetség segít fenntartani a katonák társadalmi beágyazottságát. A jól felkészült, motivált tartalékos katona a haderő egyik legjobb diplomatája.

Emellett a MATASZ közreműködik a ha-

za védelmi képességének erősítésében, részt vesz a katasztrófa-elhárítással és mentéssel, valamint az ár-, és belvízvédelemmel kapcsolatos feladatok ellátásában is.[29] Törekszik a katonai etika és viselkedési módok elfogadtatására, értékeik megőrzésére és képviselésére. Közreműködik a magyar katonai hagyományok ápolásában, a bajtársiasság és a katonai barátság elősegítésében. Segít a tartalékos állomány fizikai állapotának megőrzésében, részükre katonai sportversenyeken és kulturális programokban való részvételt biztosít. Közreműködik a béketámogató műveletekben szolgáló tartalékosok családtámogatásában, családjuk helyzetének figyelemmel kísérésében. A szövetség egyben érdekképviselői szervezete a Magyar Honvédség tartalékosainak.

Tevékenységi körébe tartozik a biztonságpolitikai, biztonságelméleti rendezvények, a katonai ismereteket és készségeket fejlesztő programok szervezése. Tájékoztatást ad a Magyar Honvédség nemzetközi tevékenységeiről, az azokban való önkéntes részvétel lehetőségeiről. A szövetség konferenciákat szervez és kiadványokat[30] jelentet meg a védelem ügyével kapcsolatos – elsősorban tartalékos vonatkozású – témákban, és saját honlapot működtet.[31]

A MATASZ folyamatos, szerteágazó kapcsolatot tart az élő alakulatokkal,[32] hogy a tagság friss ismeretekkel rendelkezzen. Rendszeres konzultációt folytat a politika szereplőivel, a parlamenttel, a kormánnyal és a haderő vezetésével csakúgy, mint egyéb társadalmi – főleg hasonló profilú – szervezetekkel. Ezekkel többnyire együttműködési megállapodással is rendelkezik. A MATASZ sokrétű kapcsolatrendszeréből a legjelentősebb a Honvédelmi Minisztériummal kötött együttműködési megállapodás, amelyet a MATASZ megalakulását követően – kölcsönös előnyökön alapuló – szerződés keretében fogadott el a két fél.

A HM-mel 2002-ben aláírt okmányra[33] épül valamennyi más szervezettel kötött együttműködési megállapodás. Így az alábbiakkal: Bajtársi Egyesületek Országos Szövetsége (BEOSZ); Honvéd Hagyományörző Egyesület (HOHE); Magyar Ejtőernyősök Bajtársi Szövetsége (MEBSZ); Magyar Katonai Logisztikai Egyesület (MKLE); Magyar Technikai és Tömegsport Szövetség (MTTSZ); Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (OKF); Tudományos Ismeretterjesztő Társaság Hadtudományi szekciója (TIT HABE); Védelmi Információs Központ (VIK).

A MATASZ éves költségvetési terv alapján gazdálkodik, bevételi forrásai a következőkből tevődnek össze: befizetett tagdíjak, pályázatok (főleg a Nemzeti Civil Alap, a Honvédelmi Minisztérium, az Oktatási tárca által kiírt pályázatok), szponzori támogatások, adományok és emléktárgyak értékesítése. Jelenleg az éves tagdíj teljes jogú tagoknak 1000 forint. A MATASZ vállalkozási tevékenységet csak a közhasznú céljainak megvalósítása érdekében, azokat nem veszélyeztetve folytathat. Befektetési tevékenységet is csak az elnökség által elfogadott befektetési szabályzat alapján folytathat. Az egyesület könyvelőt, könyvvizsgálót alkalmaz. Tevékenységének és gazdálkodásának legfontosabb adatait évente nyilvánosságra hozza.

A szövetségen belül és kívül egyaránt egyetértés van abban, hogy a MATASZ talán legeredményesebb tevékenysége a nemzetközi. A szövetség munkájában kezdettől fogva kiemelt szerepet kapott a NATO országok védelmi szervezeteivel való interoperabilitás,[34] és az euroatlanti integráció elősegítése. Ennek megfelelően a MATASZ legfontosabb nemzetközi kapcsolata a NATO Tartalékos Tisztek Szövetsége (Confédération Interalliée des Officiers de Réserve – CIOR).[35]

Sajnos nem vagyunk a NATO Tartalékos

Egészségügyi Tisztek Szövetsége (Confédération Interalliée des Officiers Médicaux de Réserve – CIOMR)[36] tagjai, de a közös CIOR/CIOMR rendezvények jóvoltából – a MATASZ megalakulása óta – kapcsolatban vagyunk a CIOMR-rel. Napjainkban, amikor új lendületet kapott nálunk az ÖTR és látnivaló, hogy a válságreagáló műveletek jelentős igénybevételt rónak a védelem-egészségügyre talán nagyobb figyelmet kap ez a terület és remélhetőleg a Magyar Tartalékosok Szövetsége forrásainak bővülése előbb-utóbb lehetővé teszi, hogy a CIOMR-ben teljes jogú tagságot szerezzünk.

Hazánk a kezdetektől részt vesz a Gamingi Kezdeményezés (Gaming Initiative – GI),[37] munkájában. A GI volt az első tartalékos vonatkozású nemzetközi kapcsolattunk a hidegháború után. Itt hallottunk először a CIOR-ról. A szervezet sok segítséget nyújtott abban, hogy Magyarországon létrejött egy tartalékos szövetség. Számos alkalommal – legutóbb 2011 tavaszán – adtunk otthont a GI programjainak, emellett jelenleg (2011 őszi) hazánk adja a szervezet elnökét.

Magyarországot az 1990-es évek második felében kereste meg az Európai Tartalékos Tiszthelyettes Szövetség (Association Européenne de Sous-Officiers de Réserve – AESOR). Hazánk 1998-tól vendégként, majd 2000 tavaszától négy évig (két cikluson át) megfigyelő tagja volt a szervezetnek. Először a Tartalékos Katonák Országos Egyesülete (TKOE),[38] majd – 2001-ben történt megalakulását követően – a MATASZ kapott felhatalmazást a Honvédelmi Minisztériumtól, hogy képviselje a magyar tartalékosokat a nemzetközi tartalékos szervezetekben, így az AESOR-ban is. Bár rendkívül fontosnak láttuk a tartalékos tiszthelyettes állomány szerepét napjainkban, szűkös anyagi forrásaink okán nem lehettünk teljes jogú tagjai a szervezetnek. Reméljük, a Magyar

Tartalékosok Szövetsége forrásainak bővülése előbb-utóbb lehetővé teszi az AESOR-ban is a teljes jogú tagság vállalását.[39]

A MATASZ számos bilaterális nemzetközi kapcsolattal is rendelkezik. Az első – és talán legfontosabb ezek sorában – a német kollégákkal fennálló együttműködés.[40] Kétoldalú megállapodása van még a MATASZ-nak a román, a szerb, a szlovák és a szlovén tartalékos szövetségekkel. Előkészületben van a cseh, a lengyel és az olasz kollégákkal kötendő megállapodás. Néhány országgal egyelőre csak megyei szintű megállapodások léteznek (Ausztria, Cseh Köztársaság, Horvátország és Lengyelország).

A SZÖVETSÉG FELÉPÍTÉSE ÉS VEZETÉSE

A szervezet legfőbb döntéshozó fóruma az – évente esedékes – országos küldöttértekezlet. A MATASZ élén az országos elnök áll,[41] rajta kívül az elnökség alelnökből, és hét elnökségi tagból tevődik össze. Az elnökség havonta ülésezik. Munkáját korábban – szerződéses megbízás alapján – teljes munkaidőben egy igazgató és részmunkaidőben egy tanácsos támogatta. Jelenleg, a többi tisztségviselőhöz hasonlóan, ők is társadalmi munkában látják el funkciójukat.[42] A szervezet ellenőrző bizottsággal, etikai és fegyelmi bizottsággal rendelkezik. A MATASZ küldöttgyűlése választhat tiszteletbeli elnököt.[43] A tisztségviselőket demokratikusan választják, kivéve a fizetett alkalmazottakat (igazgató stb.). Az utóbbiak nem választhatnak és nem is választhatóak.

A Szövetség az alábbi tagozatokkal rendelkezik:

- missziós (veterán);[44]
- aktív (önkéntes) tartalékos;
- polgári; hagyományörző;
- sport és ifjúsági.

A MATASZ a területi elvet követve terü-

leti (megyei, fővárosi) tagszervezetekből, valamint önálló jogi személyiséggel rendelkező tagszervezetekből áll. A területi szervezetek kérésükre, a küldöttgyűlés jóváhagyásával, jogi személyként bejegyeztethetők.

Önálló jogi személyként az alábbi tagszervezetei vannak a MATASZ-nak: Árpád Egylet Rétság, Egri Vitézlő Oskola, Európáért és a Magyar Társadalomért Alapítvány, Lenkey Lövész Klub Eger, Noszvaj Lövészklub, vitéz doberdói Bánlaky Breit József altábornagy Hagyományörző Egyesület Eger, Páty Magyar Technikai és Tömegsport Szövetség, Lodomér Közhasznú Polgári Véderő Egyesület, KIJU Kft., Kalocsai Harckocsi-zók Egyesülete, Aeroking Ejtőernyős Klub, Rétsági 31. Hunyadi János Harckocsi Dandár Baráti Kör.

BEFEJEZÉS

A Magyar Honvédség körül tevékenykedő társadalmi szervezetek közül kiemelkedik azzal, hogy nem múltba, hanem sokkal inkább előre tekintő szervezet. Társadalmi beágyazottságánál fogva a szövetség különleges lehetőségekkel rendelkezik a haza védelmének, valamint az önkéntes tartalékos rendszer társadalmi támogatottságának elősegítésében, a hazaszeretetre való nevelésben. A MATASZ feladata hogy eljusson a társadalom olyan szegmenseihez is, ahová a hivatalos politika esetleg nemigen tud eljutni.[45] Ebből a szempontból célszerű lenne, hogy a MATASZ ismét tűzze napirendre – a más államokban már bevált – „tartalékosok napja” rendezvény meghonosítását.[46]

Most, hogy vannak önkéntes tartalékosok, célszerű lenne, ha a MATASZ a fő hangsúlyt erre az állománycsoportra helyezze. Ennek megfelelően, akár némi profiltisztítás is indokolt lehetne.[47] Az önkéntes tartalékosok – akár korábban a tartalékos hadkötelesek – csak az év korlátozott részében kerül-

nek tényleges állományba. A MATASZ képes a fennmaradó időben is – fizikai és szellemi síkon – szakmai programokkal együtt tartani nemzeti szinten is ezeket a tartalékosokat. Nemzetközi vonatkozásban, pedig a különböző nemzetközi integrációkba (jelenleg elsősorban a CIOR/CIOMR rendelkezik ehhez drága, ámde alkalmas struktúrákkal és programokkal) tudja delegálnia önkéntes tartalékos tagjait – túl azon, hogy ezekben a szervezetekben e küldöttek képviselik a magyar tartalékosokat, a Magyar Honvédséget és tágabb értelemben az egész országot. Ha lesznek önkéntes művelési tartalékosaink, érdemes lenne a CIOR megfelelő bizottságaiba (CIMIC,[48] Jogi, Közkapcsolatok) delegálni őket, nem beszélve a CIOMR nyújtotta lehetőségek fontosságáról.

Mint minden éremnek – a „tartalékos éremnek” is – két oldala van. A MATASZ elfogadja, eddig is elfogadta, hogy az érem egyik oldala az, hogy a haderő milyen igényt támaszt a tartalékosokkal szemben. Amit felajánl, az az érem másik oldala, nevezetesen be tudja mutatni, hogy hogyan néz ki mindez a tartalékosok perspektívájából.

Hasonlóan a NATO-államok gyakorlatához, a MATASZ lenne hivatott a tartalékosok érdekvédelmének ellátására. Annál is inkább, mivel ennek az állománycsoportnak a problémái sok tekintetben eltérnek a hivatásos, szerződéses vagy akár a nyugállományú katonák problémáitól.

Ugyancsak a NATO-államok gyakorlatához hasonlóan, a MATASZ részt vehetne – szükség esetén – a tartalékosok toborzásában.

Célszerű lenne, azonban felülvizsgálni a rendes tagsági viszonyra vonatkozó kritériumokat. Érdekes módon a TKOE eredetileg[49] csak a magyar haderőben katonai szolgálatot teljesített természetes személyek részére tette lehetővé, hogy az egyesület rendes tagja lehessen. Másoknak csak tiszteletbeli és pártoló tagsági viszony létesítésére

adott lehetőséget.[50] Ez utóbbi megoldás van összhangban a NATO-államok gyakorlatával. A MATASZ jelenlegi gyakorlata[51] túl engedékeny. Szinte mindenki rendes tag lehet. Ez pedig több okból sem jó. Nem lehet letagadni, hogy egyes jelentkezőknél felmerülhetnek biztonsági kockázatok is.[52] A NATO-államokban ezt azzal tudják elkerülni, hogy csak az lehet rendes tag, aki tartalékos beosztással bír, ezáltal átjutott egyfajta szűrőn. [53]

Feltételezésem szerint, mivel a tartalékosok, önkéntes tartalékosok csak az év korlátozott részében kerülnek tényleges állományba, ezért egy társadalmi szervezet alkalmas leginkább arra, hogy a fennmaradó időben is együtt tartsa őket. Egy ilyen szervezet képes biztosítani a tartalékosok testületi jellegű integráltságát, ezzel garantálva azt a morált, normarendszert, ami az írott szabályokon túli, fontos támogatója a sikeres feladat végrehajtásnak.

Meggyőződésem, ahogy az ÖTR nélkül a Magyar Honvédség is fellábúnak tekinthető, úgy az ÖTR is az lesz, megfelelő társadalmi szervezeti támogatottság nélkül.

Arról is meg vagyok győződve, hogy a Magyar Tartalékosok Szövetségét adekváttá lehetne tenni arra, hogy megfeleljen az önkéntes haderő és az önkéntes tartalékos rendszer kihívásainak.

JEGYZETEK

- [1] CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról I. kötet (ford.: Réczey Ferenc), Zrínyi Kiadó, Budapest, 1961., 245. old.
- [2] VARGA Péter – HORVÁTH László: A civil szervezetek szerepének erősödése az utóbbi két évtizedben Magyarországon; In: Bolyai Szemle, 2009. évi 3. szám, 64. old. ISSN 1416-1443; MOLNÁR Ferenc: A haderő demokratikus ellenőrzése és a civil társadalom Magyarorszá-

- gon; Védelmi Tanulmányok sorozat, 49. szám, Chartapress, Budapest, 2002., 1–75. old. ISBN 963 8117 94 X
- [3] TIBORI Tímea – MOLNÁR Ferenc – GYIMESI Gyula: Az önkéntes haderő társadalmi háttere – társadalomtudományi helyzetkép és prognózis; In: Hadtudományi Tájékoztató, Budapest, 2005., 57–72. old. ISSN 1419-7758
- [4] Ez a folyamat más országokban is aggodalomra ad okot.
- [5] „A szerződéses állomány tagja: az a honvéd (rendfokozat nélküli) és tisztes, tiszthelyettesi, tiszt rendfokozatú katoná, aki a szolgálati viszonyt határozott idejű szerződésben vállalja.” Lásd: 2001. évi XCV. törvény a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról.
- [6] Jelenleg „a Honvédség tartalékos rendszere önkéntesség, vagy jogszabályi kötelezettség alapján szervezett tartalék elemekből áll. A tartalékos állományba az önkéntes védelmi tartalékos, az önkéntes művelti tartalékos, a kiképzett tartalékos, valamint a potenciális hadköteles tartozik. A kiképzett tartalékosként, valamint a potenciális hadköteleként nyilvántartott személy csak rendkívüli állapot vagy megelőző védelmi helyzet idején a hadkötelezettség bevezetését követően teljesíthet tényleges katonai szolgálatot. Az önkéntes művelti tartalékos önként vállalja, hogy a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvényben meghatározott feltételrendszer alapján rendelkezésre állási díj ellenében rendelkezésre áll és behívását követően tényleges katonai szolgálatot teljesít. Az önkéntes védelmi tartalékos önkéntes jelentkezés alapján vállalja, hogy katonai esküt tesz és határozatlan idejű szerződésben meghatározott egyedi feltételrendszer szerint közreműködik a Honvédség feladatai ellátásában. Ha az önkéntes védelmi tartalékos békében nem a szerződésében meghatározott alapfeladat ellátására veszi igénybe a Honvédség, a tevékenységéért az önkéntes művelti tartalékosra vonatkozó külön jogszabályban rögzített díjazás jár. E szolgálat a társadalombiztosítási szabályok szerinti mindenkori öregségi nyugdíjkorhatárig teljesíthető. A kiképzett tartalékos állományba a Honvédség állományából kikerült és az állami szervek adatszolgáltatása alapján nyilvántartott, korábban hivatásos, szerződéses vagy önkéntes tartalékos szolgálatot teljesített férfi tartozik.” Lásd: 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről.
- [7] MOLNÁR Ferenc: A sorkatonai szolgálat intézménye a NATO csatlakozás küszöbén; In: GLATZ Ferenc (szerk.): A NATO és a magyar politika; Magyarország az ezredfordulón, Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián, I. Rendszerváltozás: piacgazdaság, társadalom, politika, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1999., 109–110. old. ISBN 9635081650
- [8] Az önkéntes tartalékos egy meglehetősen sajátos jelenség. Saját tapasztalatból is meg tudom erősíteni, motivációját, elkötelezettségét tekintve, a hangsúly az „önkéntesen” van és nem a „tartalékoson”, tehát több hasonlatosságot mutat a haderőben szolgáló másik két önkéntes állománycsoporttal: a hivatásos és a szerződéses állományal. Inkább rész munkaidős szerződéses katonának tekinteném őket. Olyan embereknek, akik szeretnek focizni, de nem lettek főállású focisták. Sok országban hobbikatonának nevezik őket, utalva – nem utolsós-

sorban – a magas motivációs szintjükre. A legtöbb országban – így 2002-ben hazánkban is – elkövezték azt a hibát, hogy a „tartalékos”-ra helyezték a hangsúlyt és a korábbi hadköteles tartalékosokból indultak ki.

- [9] SZÚCS László: Nincsen hadsereg tartalék nélkül; <http://www.honvedelem.hu/news/22308/nincsen-hadsereg-tartalek-nelkul> (2010.10.07 16:57)
- [10] SZÚCS László: Az első önkéntes tartalékos; In: Magyar Honvéd, XIII. évf., 47. szám, 2002. november 22., 5. old. ISSN 0865-6932
- [11] KOVÁCS Róbert: További tervek az önkéntes tartalékos rendszerre; <http://www.vg.hu/kozelet/tarsadalom/tovabbi-tervek-az-onkent-es-tartalekos-rendszerre-40045> (2011.05.22. 12:01)
- [12] Magyarország Alaptörvénye; Magyar Közlöny, 2011. évi 43. szám, 2011. április 25., XXXI. cikk, 10664. old.
- [13] Ezek a sarkalatos törvények; http://www.fn.hu/belfold/20110422/ezek_sarkalatos_torvenyek/ (2011.05.21. 12:01) Bár a Hvt. korábban is minősített többséget igénylő (2/3-os) törvény volt.
- [14] Tényleges (más néven aktív) katonáállomány alatt azokat a kiképzett illetve kiképzés alatt álló személyeket értjük, akik adott időszakban szolgálatot teljesítenek a haderőben. Hazánkban, ennek megfelelően, a törvény alkalmazásában a tényleges katonai állományba tartoznak
- a) a hivatásos katonák,
 - b) a szerződéses katonák,
 - c) a szolgálatot teljesítő önkéntes tartalékos katonák,
 - d) a honvéd tisztjelöltek,
 - e) a honvéd tiszthelyettes-jelöltek,
 - f) megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején – a hadkötelezettség bevezetése után – a hadköteles katonák.

A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok katonái – külön törvény szerint – a Honvédség tényleges állományába tartoznak.

A tényleges katonai állomány tagjai – a szolgálati viszony keletkezése szerint – békében önkéntes jelentkezés alapján, megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején – a hadkötelezettség bevezetése után – ezenkívül hadkötelezettség alapján teljesítenek katonai szolgálatot.

A tényleges katonai állomány folyamatos kiegészítése békében a hivatásos, szerződéses és az önkéntes tartalékos katonai szolgálatra vagy hallgatói viszony létesítésére toborzottak felvétele, megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején ezenkívül a hadkötelesek behívása útján történik.” Lásd: 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről.

- [15] A nem kormányzati szervezet (non-governmental organization – NGO) vagy társadalmi szervezet olyan minden kormánytól független, magánjog alapján működő civilekből álló, nonprofit szervezet, amely saját költségvetéssel rendelkezik. Általában spontán módon, kezdeményezésre, mozgalomból kinőve jön létre. A társadalmi szervezet, a társadalmi szervezetek szövetsége, továbbá – ha az alapszabály így rendelkezik – a társadalmi szervezetek szervezeti egysége jogi személy. A társadalmi szervezetnek az a szervezeti egysége nyilvánítható jogi személlyé, amelynek önálló ügyintéző és képviselői szerve van, valamint a működéséhez szükséges önálló költségvetéssel rendelkezik. Hazánkban az Alkotmány az alapvető szabadságjogok között garantálja az egyesülési szabadságot. Az egyesülési jogról szóló – módosított – 1989. évi II. törvény sa-

- bályozza a társadalmi szervezet fogalmát és jogállását. Ez a fogalom a vezetőtudományi fogalomnál szűkebb: a törvény szerint alapvetően gazdasági célra társadalmi szervezet nem hozható létre. A gazdasági szervezetek ezért kívül esnek a társadalmi szervezet jogi fogalmán. Ugyancsak kívül esnek e fogalmon az államhatalom és a közigazgatás szervezetei. A KSH adatai szerint Magyarországon több mint hatvanezer bejegyzett civilszervezet van, ezek közül 40-50 ezer működhet. Napjainkban az élet minden területén léteznek ilyen szervezetek (környezetvédelem, emberi jogok, humanitárius segítség stb.). Az első ilyen szervezetnek a solferinói csata után létrejött Nemzetközi Vöröskeresztet tekintik, annak ellenére, hogy mai formájában már nem számít nemkormányzati szervezetnek. Lásd: 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_do.c.cgi?docid=98900002.TV (2011.05.13. 22:33)
- [16] ceció; In: Humán Szemle, 1999. évi 1. szám, 31. old. ISSN 1219-929X
- [17] Azonban látni kell, hogy hazánkban generációk szocializálódtak a hadkötelezettség szellemében. Az „önkéntes” és a „tartalékos” egymásnak ellentmondó kategóriák voltak, több mint másfél évszázadon keresztül.
- [18] KACSÓ Lajos: Tartalékosok tábornoja; In: Ármádia, II. évf., 8. szám. 2001. augusztus, 22–23. old. ISSN 1586-5266
- [19] KACSÓ Lajos: Zászlót bontott a MATASZ; In: Magyar Honvéd, XII. évf., 29. szám, 2001. július 20., 7. old. ISSN 0865-6932
- [20] Tehát nem félkatonai szervezet, mint ahogy a NATO-tagállamok egyikében sem rendelkezik, rendelkezhet félkatonai jogosultságokkal a tartalékos szövetség.
- [21] A MATASZ Alapszabálya; http://matasz.com/index.php?option=com_content&task=view&id=3&Itemid=8 (2011.05.20. 19:26)
- [22] Annak idején vita volt arról, hogy – sok CIOR-tagállamhoz hasonlóan – első körben, nálunk is csak tiszti szervezet legyen. Végül – elsősorban katonai megfontolásokból – szerencsére, egy valamennyi állománykategóriára nyitott szervezet megalakítása mellett döntötünk. Utólag, a nemzetközi tapasztalatok is ezt az utat igazolták.
- [23] Magyarország Alaptörvénye; Magyar Közlöny, 2011. évi 43. szám, 2011. április 25., XXXI. cikk, 10664. old.; BOGNÁR Károly: A honvédelem az egész társadalom ügye; In: Hadtudomány. 1998. évi 4. szám, 31–36. old. ISSN 1215-4121
- [24] http://www.hm.gov.hu/miniszterium/mh_onkentes_tartalekos_rendszere (2010.07.15. 18:14) http://www.hm.gov.hu/miniszterium/valos_hiteles_palyakep (2010.08.24. 20:06)
- [25] A védelem területén működő társadalmi szervezetekkel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy azok bizonyos sajátosságokat tükröznek, a feladat jellegéből következően. VARGA Péter – HORVÁTH László: A civil szervezetek szerepének erősödése az utóbbi két évtizedben Magyarországon; In: Bolyai Szemle, 2009. évi 3. szám, 66. old. ISSN 1416-1443
- [26] Hazánkban üléseztek a NATO Nemzeti Tartalék Erők Tanácsa törzstisztjei; <http://www.honvedelem.hu/cikk/25804?originalUri=cikk%2F25804> (2011.05.14. 13:57)
2011. május 03-06. A NATO Nemzeti Tartalék Erők Tanácsa (NRFC) soros ülése; http://matasz.com/index.php?option=com_content&task

- =view&id=175&Itemid=1 (2011.05.14. 13:58)
- [27] Erre jó példa, a különböző szakmai anyagok véleményezése, hiszen mint tudjuk, addig, amíg az emberi észlelés jelen van, nincs két egyforma probléma-érzékelés. ...” Ami nekem probléma, az másnak lehet éppen kívánatos állapot, ...és megfordítva...” BAKACSI Gyula: Szervezeti magatartás és vezetés; Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1996., 69. old. ISBN: 9632240723
- [28] DEMETER Ferenc: Híd a honvédség és a társadalom között; <http://www.honvedelem.hu/cikk/22443/hid-a-honvedseg-es-a-tarsadalom-kozott> (2011.04.25. 20:43)
- [29] HORNYACSEK Júlia – SZTERNÁK György: Árvízvédelem, 2006.; In: Polgári Védelemi Szemle, 2007. évi 1–2. szám, 2007., 23–39. old. ISSN 1788-2168
- [30] Tartalékosok a hon védelmében; nemzetközi konferencia a Magyar Tartalékosok Szövetsége szervezésében, Székesfehérvár 2008. 03. 17.; szerkesztő: CZUPRÁK Ottó
- [31] <http://matasz.com/> (2010.08.29. 9:38)
- [32] JUHÁSZ László: Matasz-látogatás a műszakiknál; http://www.hm.gov.hu/hirek/hazai_hirek/matasz_latogatas_a_muszakiknal (2010.08.29. 11:13);
2009. szeptember 29. Laktanya látogatás – Kecskemét; http://matasz.com/index.php?option=com_content&task=view&id=79&Itemid=27 (2010.08.29. 11:13)
DEMETER Ferenc: Tartalékosok ismerkedtek a missziók logisztikai ellátásával; <http://www.honvedelem.hu/cikk/0/20658/matasz-latogatas.html> (2010.08.29. 11:24)
- [33] Ennek megújítása most van napirenden.
- [34] Interoperability for Joint Operations (Összhaderőnemi műveletek interoperabilitása); NATO Public Diplomacy Division, Brussels 2006., 1–9. old.
- [35] NATO Kézikönyv; Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 2001., 383.old. ISBN 963 7037 48 9
- [36] NATO Kézikönyv; Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 2001., 384.old. ISBN 963 7037 48 9
- [37] Ritkán használatos teljes nevén Gamingi Kezdeményezés Nemzetközi Munkacsoport (Internationale Arbeitsgemeinschaft Gäminger Initiative; International Working Group Gaming Initiative).
- [38] A TKOE közvetlenül a hidegháború után alakult Magyarországon. A jól induló kezdeményezés rövid idő elteltével sajnos, csak nevében maradt tartalékos szervezet, valójában a tartalékos kifejezést túl tágan, az obsitos szinonimájaként, értelmezték. Egy idő után alapvetően második világháborús veteránok, és más, tartalékosként igénybe nem vehető egykori katonák játszottak meghatározó szerepet a szervezetben. Amikor felmerült, hogy célszerű lenne a tartalékosként igénybe vehető állományra helyezni a hangsúlyt, az a válasz érkezett, „jó majd előbb utóbb létre hozunk egy Ifjúsági Tagozatot”. Ezeket a problémákat belátva, 2001-ben a Honvédelmi vezetés megvonta a tartalékosok nemzetközi képviselőinek jogát a TKOE-től és a MATASZ-nak adta át ezeket a jogosítványokat. Vö: ERDŐS Pál Attila: Új úton a tartalékosok; In: Magyar Honvéd, VIII. évf., 20. szám, 1997. május 16., 10. old. ISSN 0865-6932; KLADEK András: A tartalékos koncepció; In: Humán Szemle; 1999. évi 1. szám, 29–31. old. ISSN 1219-929X

- [39] A nemzetközi tartalékos szövetségekről bővebben: UJHÁZY László: A nemzetközi tartalékos szövetségekről; In: Hadtudomány, 2010. évi 4. szám, 89–101. old. ISSN 1215-4121
- [40] SZÚCS László: Kétoldalú megállapodás; In: Magyar Honvéd, XIII. évf., 48. szám, 2002. november 29., 8. old. ISSN 0865-6932
- [41] 2009. november 28. óta Dr. Czuprák Ottó a MATASZ elnöke.
http://www.honvedelem.hu/cikk/0/17459/czuprak_otto_matasz_uj_elnoke_csutortok.html (2010.08.23. 19:01)
- [42] A társadalmi szervezetekben a tagok a hobbijuknak élnek, és – kellő állami segítséggel – igen hasznos „munkát” végezhetnek az állam szempontjából is, a befektetett tőke többszöröse értékében. Fogalmazhatunk úgy is, hogy a hatalom és a társadalmi szervezet közötti megfelelő összhang esetén, ez a kiszervezés (outsourcing) egyik legköltséghatékonyabb formája.
- [43] Dr. Deák János nyugállományú vezér ezredes – a szövetség egykori alapító elnöke – 2005 óta tölti be ezt a tisztelet, amióta Borszéki Tivadar nyugállományú vezérőrnagynak adta át a MATASZ vezetését.
- [44] SZABÓ Béla: Szükség van a missziósok tapasztalataira: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:-pRBeShOarUJ:www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/magyar_honved/szukseg_van_a_missziosok_tapasztalataira+matasz+konferencia&cd=6&hl=hu&ct=clnk&gl=hu (2010.08.29. 10:50)
- [45] Ezt saját példám is jól bizonyítja. Az ELTE bölcsészettudományi karán szereztem diplomámat, ennek megfelelően, barátaim nagy része is hasonló végzettségű. Erre a populációra, általában az jellemző, hogy nem kísérik figyelemmel, a média haderővel kapcsolatos tudósításait, a katonai szakajtó olvasásáról nem is beszélve. Rólam viszont tudták, hogy önkéntes tartalékos tiszt vagyok/voltam ezért folyamatosan nálam érdeklődtek a Honvédséggel kapcsolatos aktuális kérdésekről (önkéntes haderőre történő áttérés, Afganisztán, ÖTR stb.).
- [46] Pl.: Tag der Reservisten 2009 in Bad Dürkheim (Tartalékosok napja Bad Dürkheimben); <http://www.reservistenverband.de/php/evewa2.php?d=1304321288&d=1265895653&menu=6002&newsid=954&g2=1&gliederung=4100451100> (2011.05.19. 11:57) Hazánkban régóta tervezünk ilyen rendezvényt. Valamilyen tartalékos vonatkozású, integratív történelmi eseményhez szeretnénk kötni ezt a napot, ezért a XX. századi magyar hadtörténelem tárházához, amikor pedig nagy számban küzdöttek tartalékosok, nemigen tudunk visszanyúlni. Az egyeztetés jelenleg is napi rendszeren van a hadtörténelem szakmával. Úgy tűnik, van egy 1849-es szabadságharcos esemény, ami már a modern tartalékos fogalmát vetíti előre, talán ehhez tudunk kapcsolódni. Lásd: SÜLI Attila: A székely határvédszázaljak története; In: Hadtörténelmi Közlemények, 2005. évi 1–2. szám, 121–140. old. ISSN 0017-6540
- [47] Az elmúlt években, amikor csak kevés beosztással rendelkező önkéntes tartalékos volt hazánkban, egyfajta pótcselekvésként, olyan területeket is szárnya alá vett a MATASZ, amelyek többnyire nem tartoznak a tartalékos szövetségek feladatkörébe. Ezzel a gyakorlattal célszerű lenne szakítani, hogy jusson elég energia a valódi tartalékos ügyekre.
- [48] Civil-Military Co-operation – civil-katonai együttműködés: a katonai műveletet

támogató tevékenység, a műveleti parancsnokság és a helyi hatóságok, valamint nemzetközi, nemzeti kormányzati és nem-kormányzati szervezetek és ügynökségek, továbbá a lakosság együttműködésének biztosítására. NATO Civil-Military Co-Operation (CIMIC) Doctrine AJP-9 (A NATO civil-katonai együttműködési doktrínája)

- [49] Mára ezen változtattak. Tartalékos Katonák Országos Egyesülete Alapszabálya; http://www.tkoe.hu/cikk/1336/tartalékos_katonak_orzagos_egyesulete_alapszabalya.html (2011.05.20. 9:59)
- [50] A Tartalékos Katonák Országos Egyesülete Alapszabálya és SZ. M. SZ.; Athenaeum Nyomda Rt., Budapest, 1994., 4-5. old
- [51] A MATASZ Alapszabálya; http://matasz.com/index.php?option=com_content&task=view&id=3&Itemid=8 (2011.05.20. 19:26)
- [52] LÓDERER Balázs: A nonprofit szervezetek a fegyveres testületek tükrében; In: Hadtudományi Szemle, 2010. évi 3. szám, 15. old. ISSN 2060-0437
- [53] A MATASZ jelenlegi tagfelvételi gyakorlata azért is problematikus, mert például előfordult, hogy MH sportversenyen megjelent MATASZ sportcsapat, akiről joggal feltételezték, hogy katonai kiképzésben részesültek, majd a gépkarabély lövészetnél derült ki, hogy a társaság nagy része nem volt katona. Mondanom sem kell, az ilyen és hasonló esetek nem tesznek jót a szervezet megítélésének.

BESENYŐ JÁNOS - HETÉNYI SOMA: A FRANCIA AFRIKA-POLITIKA VÁLTOZÁSA

Az elmúlt években egyre jobb együttműködés alakult ki a Magyar Honvédség és a Francia Köztársaság hadereje között, amit az egyre növekvő számú közös program is jelez.¹ Az együttműködés egyik lehetősége a francia katonák által megszerzett jelentős Afrika tapasztalat átadása, amelynek sajnos a magyar katonák – egyelőre még – híjával vannak.² Cikkünkben ezért szeretnénk röviden bemutatni a Francia Köztársaság Afrika-politikájának alakulását, ami számunkra is fontos lehet, főként akkor, ha esetleg francia katonákkal szolgálhatunk közösen afrikai műveletekben.

Egyes elemzők szerint napjainkban a francia külpolitika és különösen az Afrika-politika szignifikáns változáson ment keresztül.³ Mint később látni fogjuk, Sarkozy bizonyos tekintetben tényleg teljesen új elemeket emelt be Párizs fő irányelveibe. Azonban ha egy lépést hátrább lépünk, hogy a teljes képet lássuk, az a határozott benyomásunk támad, hogy bár ez a Franciaország nem követi a de Gaulle-i grandiózus és pátoszos politizálást, keményen fellép érdekei védelmében napjainkban is, ugyanúgy, mint a hidegháborúban, vagy akár a kilencvenes években. Mégpedig katonailag. Nincs is ezzel semmi probléma, hiszen amelyik ország nem követi a saját érdekeit, rövid időn belül igencsak hátrányos helyzetbe hozhatja magát. A nemzetközi környezet sokat változott a bipoláris

szembenállás óta, a katonai beavatkozás azonban katonai beavatkozás marad, ez pedig a legmagasabb szintű elszántságról tanúskodik. Líbia és Elefántcsontpart konfliktusaiiban komoly szerepet játszanak a franciák, s talán csak akkor nevezhetnénk még elszántabbnak Párizs lépéseit, ha adott esetben nemzetközi támogatás, ENSZ BT határozatok és más nagyhatalmak segítségével nélkül is megtenné ugyanezeket a lépéseket.

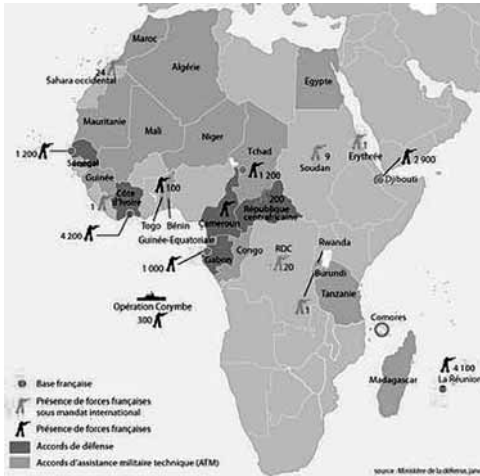
Tehát ha önmagában az aktivitást és a gazdasági, politikai és katonai lépéseket nézzük, nincs komoly változás. Franciaországban ugyanolyan fontos Afrika, mint a korábbi évtizedekben, évszázadban, vagy akár fontosabb is, tehát érdekei azt diktálják, hogy ne hagyja elveszni drága frank és euró milliárdokért kiharcolt pozícióit. Mindazonáltal a megközelítésben, a módzerekben sokkal finomabb húzásokat figyelhetünk meg. Diplomáciailag sokkal jobban előkészítették ezeket a lépéseket, egyáltalán nem egyoldalú vállalkozások, melyek nem ingerlik annyira a nemzetközi sajtó kritikus elemzőit, mint a hidegháború Párizs által szervezett számos és számtalan puccsa. Ezért teljesen mindegy, hogy Gbagbo elefántcsontparti ex elnököt ENSZ felhatalmazással tartják-e fogva a franciák vagy épp a nélkül.⁴ Jean-Baptiste Alphonse Karr, francia író szavaival élve „plus ça change, plus c'est la même chose”, vagyis mennél inkább változnak a dolgok, annál inkább maradnak ugyanazok.

¹ <http://www.ambafrance-hu.org/spip.php?article1516>

² <http://www.honvedelem.hu/nyomtat/17500>

³ <http://www.e-ir.info/?p=486>

http://hvg.hu/vilag/20110506_elefantcsontpart_elnok_polgarhaboru

Francia bázisok

Franciaország érdekei tehát nem változtak: kőolajszükségleteinek nem döntő, de jelentős részét, 30 százalékát Afrikából szerzi be.⁵ Eleinte Algéria volt a fő beszállítója, később azonban Gabon, Kamerun és Kongó olajszektora is felfutott. De nem szabad elfelejteni, hogy Franciaország számos multinacionális céggel is rendelkezik, s ezek érdeke és jövedelmezősége is fontos szempont. Jean Suret-Canale „A négerkereskedelemtől a Neokolonializmusig” című könyvében kifejti, hogy a gyarmatosítás a francia állam szempontjából olyan hatalmas kiadásokkal járt, hogy valójában csak majd 100 év után térült meg, éppen akkor, amikor már elkezdődött a dekolonizáció. A katonai terjeszkedés, az infrastruktúra kiépítése, a rendszer működtetésére és fenntartására alkalmazott hivatalnokok bére óriási többlet költséget jelentett, ezzel szemben csak csekély adó jövedelmek folytak be a gyarmatokról. S Párizs Londonnal szemben a direkt kormányzást preferálta, ami további költségeket rótt a franciákra. Az angolok az indirekt kormányzással

sokkal inkább bevonták a helyi tradicionális vezetőket – törzsfőket, királyokat, emíreket – sőt, bizonyos területeken megelégedtek a névleges uralommal.⁶ Erre jó példa Szudán déli része, ahol igazi klasszikus gyarmati vezetés szinte soha nem épült ki, azonban a brit korona ragaszkodott a fennhatóságának elismeréséhez. De a mérleget nem szabad csak állami kiadások és bevételek szempontjából nézni, hiszen a francia vállalatok már sokkal korábban komoly nyereségekre tettek szert a gyarmatok végett – komolyan hozzájárulva az anyaország felvirágzásához. Ezzel szemben a dekolonizáció után az egykori gyarmattartók megszabadultak a hatalmas költségek tetemes részétől,⁷ de elveszítették, igaz, csak fokozatosan a nemzeti vállalataik privilegizált helyzetét. Évtizedeken keresztül az egykori francia gyarmatokon a francia cégek szinte kizárólagos szereplők voltak, mára azonban a globalizált világ jellemzőjeként Kína, India, az ázsiai országok, az Európai Unió és az Egyesült Államok és számos más szereplő verseng egy-egy szerződés elnyeréséért.⁸ Természetes, hogy a francia Afrikapolitika meghatározó része, hogy saját nagyvállalatait minél kedvezőbb helyzetbe hozza. Ezek közül talán a legismertebb a Total olajcég. Az óriásvállalat a Total, az Elf Aquitaine és a Petrofina 2000-es fúziójából jött létre.⁹

⁶ Sík Endre: fekete Afrika története II, 16-20 oldal

⁷ Azért a segélyek így is tetemes összeget tesznek ki, ami a francia GDP 0,45 %, de összehasonlíthatatlanul alacsonyabb mint a korábbi időszak adminisztrációs kiadásai. Hugo Sada: Poli-tiques africaines de la France et du Royaume Uni. In: Défense Nationale, 1999. május 180-182.

⁸ Tarrósy István: Chinese–African Relations, New Emerging Actors and the Changing Dynamics of the Global South, *TradeCraft Review*, 2011/1, Special Issue, p. 25

⁹ http://www.eoearth.org/article/Energy_profile_of_France

⁵ http://www.total.com/static/fr/medias/topic303/Total_2003_Rapport_annuel.pdf

Magától értetődő, hogy Párizs 21. századi Afrika politikájának meghatározó eleme, hogy ezen óriáscégeket minél kedvezőbb helyzetbe hozza. Az Elf különösen érdekes az Afrika-politika szempontjából, hiszen 1994-ben államosították és Párizs sokszor alkalmazta nyomásgyakorlásra és egyéb titkos műveletekre. Sajnálatos módon a francia politikai elit számára, a kétezres évek folyamán a sajtó sokat foglalkozott az Elf-fel. 2002-ben a cég 37 vezetője állt bíróság elé megvesztegetések, nyomásgyakorlás és különböző politikai visszaélések miatt.¹⁰

Franciaország energiaszükségleteinek 40% át atomerőművek biztosítják. Az 58 erőmű táplálásához szükséges urán nagy részét Afrikából szerzik be, különösen fontos Niger, melynek mindkét urán bányája teljesen francia kézben van.¹¹ Ezen felül Sarkozy sikeresen tető alá hozott Líbiával egy szerződést urán szállításáról valamint arról, hogy Kadhafi a francia állami cégtől, az Areva-tól rendel majd egy atomerőművet,¹² azonban a jelen helyzet ezt lehetetlenné teszi. A nyersanyagokon túl az afrikai piacok igen jövedelmezőek a franciáknak. A France Telecom például teljes egészében birtokolja a szenegáli, elefántcsontparti és gaboni telekommunikációs piacot, de több más afrikai országban is jelentős piaci részesedést tudhat magáénak.

A hidegháborúban könnyen le lehetett rendezni a Francia Afrika-politikát: *Politique d'Afrique = de Gaulle + paras (ejtőerőnyősök)*.¹³ Ez a hozzáállás a 1969 után is

megmaradt és csak a '90-es évek elején történtek változások. Franciaország mindig is saját területeknek tekintette az afrikai egykori gyarmatait és a frankofon területeket. Ezek tették Párizst többé, mint egyszerű európai középhatalom. A bipoláris szembenállás alatt a franciák Afrikában joggal tetszelegthettek a harmadik utas megoldások mellett. Thomas Hodgkin Afrika-kutató szerint a francia Afrika-politika paternalista, megkülönböztető és asszimiláló is volt egyszerre, s ő ezeket a jegyeket együtt karteziánusnak tartja.¹⁴ A jelzők önmagukban találóak, hiszen a gondoskodó állam, vagy anyaország koncepciója nem ismeretlen. Houphouët Boigny, Elefántcsontpart egykori elnöke például még a függetlenséget is ellenezte eleinte, mondván, Franciaország irányításával sokkal jobban járna Afrika. Az asszimiláció sikerei már kétesek. Párizs az úgynevezett „assimilés” réteg kialakításával egy hozzá hű elitet akart létrehozni s ez igencsak sikeres volt. A portugál gyarmatokon ezeket az embereket assimiladonak, a belga gyarmatokon évoulnak neveztek, de a lényeg ugyanaz. A helyi értelmiség képzése, akik franciául beszélnek, francia ételeket esznek, a francia divatot követik, és ami a legfontosabb, soha nem mondanak nemet Franciaországnak. Az afrikai elit tagjai hagyományo-

¹⁰ <http://www.news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2862257.stm>

¹¹ <http://www.africafiles.org/article.asp?ID=22690> illetve <http://www.world-nuclear.org/info/inf110.html>

¹² <http://www.e-ir.info/?p=486>

¹³ Salgó László: A gyarmati rendszer története, 1956-1975. Tankönyvkiadó, Budapest, 1990.; 288.p.

¹⁴ <http://www.suite101.com/content/french-colonial-policy-in-africa-a114441>

san Franciaországba küldték tanulni gyermekeiket, s ez mind a mai napig jellemző.¹⁵

Szintén de Gaulle-ig visszavezethető az úgy nevezett Fashoda szindróma. Az 1898-as Fashoda incidens a brit-francia Száhel övezeti érdekzóna ütközése francia meghátrálással végződött, s így szertefoszlott a Dakartól Dzsibuti-ig tartó egységes francia gyarmatbirodalom elképzelése. Mindazonáltal elvezetett egy olyan tárgyalás sorozatig, melynek megkoronázása az 1904-es Entente Cordiale, vagyis a szívélyes egyezmény lett. Lássuk be, az első világháborúban ez jobban

jött Párizsnak, mintha megszerezte volna a Fehér- és a Kék Nílus területeit. Ennek ellenére de Gaulle emlékirataiban Fashodát jelöli meg első helyen a Franciaországot ért sérelmek közül, melyet mindenképp elkerülendőnek tartott.¹⁶ A koncepció lényege, hogy Párizs a grandeur fenntartása érdekében féltékenyen őrökdi a frankofon afrikai országok felett és minden „angolszász” beavatkozásra komolyan reagálni kell. Ez olyanira komoly, hogy ha például Elefántcsontparton angolul beszélő fekete zsoldosok (lázadók, gerillák, banditák, segédcsoportok stb.) jelennek meg, amellet nem megy

el szóltanul Párizs. A frankofon zónába nem csak az egykori francia, de a korábbi belga gyarmatok is beletartoznak, hiszen itt is franciául beszélnek többségében. Bár Belgium is kísérletezett a hidegháború során egykori gyarmatai életében komoly szerepet vállalni, csatlakoznia kellett, méretei és lehetőségei miatt Franciaország igen gyorsan komoly befolyásra tett szert mind Ruandában, mind a Kongói Demokratikus Köztársaságban.

A 1990-es években Franciaország átértékelte eddigi politikáját. Az USA és a Szovjetunió kivonultak a térségből, vagy legalábbis csökkentették aktivitásukat. Mivel a Keleti tömb országai megnyitak, ez jelentős mennyiségű befektetéseket, hiteleket és segélyeket vont el, melyeket a nyugat európai országok és gazdasági szereplők a korábbi időszakban Afrikában fektethettek volna be. Például francia tőkeexport jelentős része irányult a hidegháború során egykori gyarmataiba és más frankofon országokba.¹⁷ Ezt a fekete kontinens országa is megéreztek és potenciális hitelek mennyisége jelentősen csökkentek. A Francia érdekzónában komoly franciaellenes hangulat uralkodott, amit csak tovább fokozott a CFA frank¹⁸ 1994 es 50%-os leértékelése, mely közel fél évszázadig megőrizte stabilitását, hiszen a francia frankhoz kötötték. Azóta többször is leértékelték a CFA frankot, jelenleg egy amerikai dollárért körülbelül 450 CFA frankot adnak. Párizs már nem volt képes kiegyenlíteni a CFA országok költségvetési deficitét (bár Szenegállal és Elefántcsontpart-

¹⁵ <http://digitallibrary.usc.edu/assetserver/controller/item/etd-Griffin-2665.pdf>

¹⁶ Martin Meredith: *The state of Africa* Free Press, London, 2006; 493.p.

¹⁷ <http://archive.lib.msu.edu/DMC/African%20Journals/pdfs/political%20science/volume4n1/ajps004001002.pdf>

¹⁸ A CFA frank zónába 1948 óta a következő országok tartoznak: Benin, Burkina Faso, Comore-szigetek, Csád, Elefántcsontpart, Egyenlítői Guinea, Gabon, Kamerun, Brazzeville-i Kongó, Közép Afrikai Köztársaság, Mali, Niger, Szenegál, Togo.

tal még megtették, de Kamerun esetében már nem). A fenti gazdasági hatások igen erőteljes életszínvonal eséshez vezettek és nyilvánvalóvá vált, hogy az eddigi politika nem folytatható és az afrikai országoknak nyújtott hatalmas összegű segélyek és a kiküldött több ezer tanácsadó nem „hozta” a várt eredményt.

Mitterand nevéhez fűződik a reformok elindítása. Átszervezte a segélyezési politikát, strukturális változtatásokat vezetett be és ide vezethető vissza Párizs távolodása az unilaterális katonai intervencióktól.¹⁹ Mitterand alatt államosították az Elf olajcéget, s kezdték politikai játszmákban felhasználni, de ehhez az érához köthető az elnök fiának, Jean-Christophe Mitterandnak a tevékenysége, akit a sajtó szerint túlságosan átláthatatlanná tette az afrikai ügyeket. Mellesleg az újságírók és politikai ellenfelei a „Papa mondta” gúnynévvel is felruházták Jean-Christophe-ot, aki 1992-ben sokak örömeire befejezte tevékenységét, mint Afrikai ügyek tanácsadója.²⁰ 1993-ban az állam a legtöbb Afrika-szakértőjét elbocsájtotta.

Jacques Chirac színrelépésével további változásokra került sor. Átszervezték az együttműködési minisztériumot, majd 1998-ban teljesen meg is szüntették. Ennek az egykori gyarmatokkal foglalkozó szervezetnek a gúnyneve mellesleg gyarmatügyi minisztérium volt, nem véletlenül. Az átszervezésekre azért is volt szükség, mert a korábbi időszakban komoly duplikációk voltak az államigazgatásban és túl sok miniszter volt közvetlenül érintve a kérdésben. Az együttműködési miniszteren túl, a külügy-, a pénzügy- és a védelmi miniszternek, valamint az elnöknek is

meghatározó szava volt. A reform célja az volt, hogy átláthatóbbá legyen a rendszer és elkerüljék azt, hogy adott esetben egyes szervezetek egymás ellen dolgozzanak. Létrehozták a Nemzetközi Együttműködési és Fejlesztési Interminisztériális Bizottságot (CICID=COMITÉ INTERMINISTERIELLE POUR LA COOPERATION INTERNATIONALE ET LE DEVELOPEMENT) és legfontosabb lépésként az ezredfordulón a külügyminisztérium hatáskörébe utalták az Afrika politikát, mely korábbi időszakban közvetlenül a köztársasági elnöknek volt alárendelve.

Chirac többször kifejtette beszédeiben hogy az egyoldalú francia beavatkozásoknak vége. S valóban, az összes misszió napjainkig közös művelet volt vagy az angolokkal vagy más nagyhatalommal karöltve. Különösen fontos, hogy ENSZ jóváhagyást és mandátumot szereztek, ha a saját csapataikat nem is rendelték legtöbbször ENSZ parancsnokság alá. Ha jobban megvizsgáljuk, Franciaország okosan politizál, hiszen ezzel nem csak hogy nem kell egyedül fellépnie a saját érdekövetében, és egyedül viselnie az intervenciók költségeit – és veszteségeit élő erőben adott esetben – hanem képes eloszlatni a terhet szövetségesei, ENSZ katonák, más EU-s nagyhatalmak között úgy hogy a tényleges vezető szerepet mégis képes megőrizni. Kétségtelen, hogy a békefenntartó és intervenci-

¹⁹ <http://digitallibrary.usc.edu/assetserver/controller/item/etd-Griffin-2665.pdf>

²⁰ <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/mitterrand-guilty-in-arms-scandal-1810526.html>

ős kontingensek legfelkészültebb alakulatai a franciák, rendelkeznek a megfelelő tapasztalattal, lényegesen jobb felszereléssel bírnak, mint más országok békefenntartói (pl. uruguay-i katonák Kongóban), s a hírszerzésük is sokkal komolyabb, több kapcsolattal rendelkeznek a kontinensen, mint bármelyik másik nagyhatalom.²¹ Ezen felül a katonák szempontjából lényeges, hogy a legtöbb helyi beszél franciául, ami összehasonlíthatatlanul megkönnyíti a helyzetüket más országok békefenntartóival szemben. Ezen felül Párizs rendelt az Airbustól A400 M szállító repülőgépeket, melyek igencsak leegyszerűsítik majd egy gyors intervenció logisztikai kivitelezését.²² Ezen felül új Rafael vadászbombázók és NH-90-es helikopterek hadrendbe állítása folyamatosan zajlik napjainkban is.

Annyi bizonyos, hogy a katonai jelenlét az elmúlt 50 évben sarkalatos pontja volt az Afrika politikának, és nem valószínű, hogy a támaszpontrendszer további leépítések fogják sújtani. Tény, hogy a Közép Afrikai Köztársaságban lévő katonai bázist bezárták, de a többi jelenleg is üzemel és igen valószínű, hogy ezeket be felszámolják. Jelenleg Dzsibutiban, Gabonban, Szenegálban, Csád-

ban, Réunionon és Mayotte-on vannak ilyen bázisok, ami elég jól lefedi a teljes kontinenst, némi légi szállítási kapacitással kiegészítve.²³ Franciaország mintegy 33 000 katonát állomásoztatott 2004-ben külföldön. Ennek a létszámnak közel fele, 14 000 fő szolgált a fekete kontinensen, nem számítva a katonai tanácsadókat. Párizs általában hogy kisebbnek tüntesse fel ezt a számot, a Réunion és környékén állomásozó 4000 főt nem adja hozzá az afrikai erőkhöz a statisztikákban, ebbe a 14 000 be azonban benne van.

A francia tisztképzés során azok a hallgatók, akik nagy valószínűséggel tengerentúli szolgálatot is teljesítenek majd, már a felavartás előtt részesülnek őserdei avagy sivatagi képzésben, attól függően, hogy hol kapnak majd beosztást. A franciák Afrikában hagyományosan a legütőképesebb csapataikat állomásoztatják: az idegen légiót, tengerészgyalogosokat és ejtőernyősöket.

Amellett, hogy a franciák igyekeznek más európai országokat is bevonni a fekete kontinens problémáinak kezelésébe – köztük hazánkat is, szolgáltak magyar tisztek a Kongói Demokratikus Köztársaságban működő EU misszióban is²⁴, legutóbb pedig ketten vettek részt továbbképzésen Dzsibutiban²⁵ –, fontosnak tartják az afrikai békefenntartó és konfliktuskezelő képességek erősítését is. Ezen célból 1999-ben Elefántcsontparton, Zambakroban létrehoztak egy békepartnereségi kiképző központot (EMP – Ecol de Maintien de la Paix).²⁶ Ezt később, a polgárháborús viszonyok miatt 2003-ban Maliba, Koulikoroba telepítették át, s már az első há-

²¹ <http://turkeandras.visionwerke.net/node/51>

²² <http://www.airforce-technology.com/projects/fla/> és <http://www.france24.com/en/20110406-airbus-partner-nations-sign-final-a400m-contract#>

²³ <http://www.cfr.org/france/french-military-africa/p12578>

²⁴ Besenyő János: Beszámoló a kongói EUSEC misszióról, Afrika Tanulmányok, II. évfolyam, 4. szám, 2008, 28-34. oldal

²⁵ <http://www.honvedelem.hu/nyomtat/20801>

²⁶ <http://www.empbamako.org/spip.php?article4&artsuite=1>

rom év alatt több mint ezer katonát és rendőrt képeztek itt a RECAMP – Afrikai Békfenntartási Képességek Erősítése (RECAMP= RENFORCEMENT DES CAPACITES AFRICAINES DE MAINTIEN DE LA PAIX) – program keretében több mint negyven afrikai országból. Azonban hamar egyértelművé vált, hogy a koulikoroi tábor alacsony befogadóképessége miatt csak korlátozottan képes ellátni a feladatát, ezért újabb költözésre került sor. Mali kormánya 2006-ban a fővárosban, Bamakóban ajánlott fel egy nagyobb földterületet az EMP-nek, azzal a feltétellel, hogy mali rendőri és katonai erőinek képzése sokkal hangsúlyosabb lesz. Bár eredetileg Párizs egyedül kezdeményezte ezt a vállalkozást, ezt is sikerült kiszélesítenie. Ez tökéletesen egybevág Párizs azon törekvéseivel, miszerint minden költség afrikai tevékenységébe más országokat is bevonjon. Jelenleg 11 ország közreműködésével és finanszírozásával működik az EMP. Ezek a következők: Németország, Argentína, Kanada, Dánia, USA, Japán, Mali, Hollandia, Anglia, Svájc és természetesen Franciaország.²⁷

Sarkozy Afrika politikájának nyitányaként a 2007-es Dakari egyetemen elhangzott beszédét tekinthetjük. Ez politikai tanácsadója és beszédírója, Henria Guaino tollából született és komoly visszhangot vert a sajtóban. A francia elnök kifejtette véleményét, miszerint a harmadik világ fejlettségi szintje nem csak a szegény országoknak jelent problémát, de a fejlett Európára is egyre nagyobb súlyként nehezedik.²⁸ Európa problémája ugyanis a bevándorlás, s Franciaország különösen érintett ilyen szempontból, hiszen mint az EU egyik legfejlettebb tagja, Németország, az Egyesült Királyság és a Benelux

államok mellett elsődleges bevándorlási célpont. Főleg az egykori francia gyarmatok lakosai érkeznek ide, akik beszélnek franciául, vagy legalábbis a francia egy sajátos „gyarmati” változatát. Sarkozy beszédében megkülönböztetett sikeres és sikertelen bevándorlást, ami politikailag nem szerencsés és igencsak támadható megfogalmazás, de létező fogalom.²⁹ Egyre inkább feszegetett téma, hiszen az illegálisan az Unióban tartózkodó bevándorlók már most sok feszültséget szülnek, gondoljunk csak Párizs külvárosaiban lezajlott lázadásokra, Angela Merkel kritikájára a multikulturalizmusról vagy épp Schengen felfüggesztésének lehetőségére az Olaszországból Franciaországba özönlő észak-afrikai menekültek incidense kapcsán.³⁰ Viszszatérve a szenegáli beszédre, Sarkozy kifejtette, hogy ezekkel a problémákkal közösen kell megbirkózni Európának és Afrikának. Az afrikai országoknak többet kellene tenniük a saját fejlődésükért, kiépíteni a saját iparukat és nem csak meglévő nyersanyagaikat eladni a fejlett országoknak.

2008-ban Dél-Afrikában mondott beszédében Sarkozy elismerte Franciaország felelősségét a fekete kontinens jelenkori problémáiban. Mint mondotta, a katonai jelenlétet

²⁷ <http://www.empbamako.org/spip.php?article1>

²⁸ <http://artgoldhammer.blogspot.com/2007/08/sarkozys-foreign-policy.html>

²⁹ <http://artgoldhammer.blogspot.com/search?q=response+mary>

³⁰ http://hvg.hu/vilag/20110518_martonyi_schengen_rendszer_megoriz

olyan szerződések teszik lehetővé, melyet a gyarmati rendszer felszámolása után közvetlenül, a hatvanas években írtak alá.³¹ Mellesleg ezen szerződések nagy része titkos vagy nem publikus kategóriába esik, így egyáltalán nem lehet tudni, hogy mit is tartalmaznak. A franciák 27 afrikai országgal kötöttek bilaterális katonai szerződéseket, például a Kongói Demokratikus Köztársasággal kötött 5 szerződésből 4 titkos.³²

Sarkozy külpolitikája több lábbon áll és nem lehet pontosan meghatározni, hogy mely elemek képviselnek elsődleges prioritást, és melyek a kevésbé fontos, feladható vonulatok. Sarkozy politikai karrierje során megtanult vele egy szinten lévő és nála akár erősebb szereplők között is politizálni, s ez igencsak hasznára van napjainkban. Hiszen Párizs jelenleg Afrikában is hasonló helyzetben van. Franciaország nem az egyetlen nagy kutya, komoly vetélytársak sorakoznak partvonalnál. A hidegháborúban a két tábor szemben állásában Franciaország viszonylag független hatalomként tevékenykedhetett a saját befolyási övezetében, az egykori francia gyarmatokon. Mára azonban az ázsiai országokat sem hagyhatják ki a számításból. Afri-

ka teljesen egyértelműen felértékelődött, s valójában a technika és az infrastruktúra folyamatos fejlődésével az elmúlt száz évben folyamatosan növelte értékét a nagyhatalmak szemében, leszámítva egy rövid periódust a 1990-es években, amikor a figyelem inkább Kelet-Európára szegeződött. Ez persze nem jelent feltétlenül jó a kontinensnek, de a folyamat megállíthatatlan. Az energia éhség mind az USA-t, mind Kínát Afrika felé hajtja egyre nagyobb mértékben, de Japán is komoly befektetésekre szánta el magát, valamint Dél-Korea is és Délkelet-Ázsia országai is növekvő mértékben képviseltetik magukat. Madagaszkáron például hatalmas megművelhető földterületeket béreltek rizs és más élelmiszerek termelésére a koreaiak, akik már most lépéseket tesznek az ország élelmiszerbiztonságának garantálására. Bölcs, hosszú távú stratégia, hiszen a nagy lélekszámú ázsiai országok népessége még mindig növekszik és hazai forrásokból, import nélkül nem képesek alapvető élelmiszerekkel ellátni a saját lakosaikat sem. Ezen felül értékes új piacokat is jelentenek az afrikai országok. Nem véletlen, hogy Sarkozy minden útjára francia vállalatok és multinacionális cégek vezérigazgatóinak kíséretében utazik, és szinte soha nem tér haza egy-két új szerződés aláírása nélkül.³³

Sarkozy az emberi jogok manapság igen divatos elemével is foglalkozik, mindazonáltal úgy fest csak azokon a területeken lép fel, ahol ez neki nem kerül sokba. Bár otthon egyes beszédeiben kritizálta Kína tibeti tevékenységét, ezt pekingi látogatásán egyáltalán nem hozta szóba. Bernard Koucher volt Sarkozy külügyminisztere 2007-től 2010-ig, amit hasonlóan szimbolikus lépésnek vehetünk, hiszen Koucher az Orvosok Határok Nélkül (Médecines Sans Frontières) egyik alapítója volt.

³¹ <http://www.suite101.com/content/french-colonial-policy-in-africa-a114441>

³² <http://www.assemblee-nat.fr/legislatres/11/pdf/rap-info/i3394.pdf>

³³ <http://www.e-ir.info/?p=486>

A jelenlegi francia köztársasági elnök katonapolitikailag is jelentős lépésre szánta el magát. 2008-ban bejelentette, hogy Franciaország visszaintegrálódik a NATO parancsnoki struktúrájába, s egy évvel később sikeres tárgyalások után ez a folyamat le is zajlott.³⁴ Az ország nukleáris ereje ennek ellenére szigorúan nemzeti irányítás alatt maradt,³⁵ de mégis történelmi pillanat ez s 4 évtizednyi külön utas érát zár le.

A jelenlegi legfontosabb missziók egyértelműen az elefántcsontparti és líbiai. Franciaország igen kényes helyzetbe került Elefántcsontparton, hiszen Laurent Gbagbo kormányát katonailag támogatták az első elefántcsontparti konfliktusban és korábban is, a 2010. novemberi választások azonban politikailag szalonképtelenné tették a hatalmához minden eszközzel ragaszkodó elnököt. November 28.-án a nemzetközi megfigyelők által tisztának tartott választásokon Alassane Ouattara szerezte meg a szavazatok többségét.³⁶ Ekkor Gbagbo olyan eszközhöz nyúlt, ami nem ismeretlen a fekete afrikai politikai életben: az ellenfél fizikai megsemmisítésére törekedett és halál-kommandókat küldött ki. Ouattara azonban még időben elmenekült, először a házával szomszédos német nagykövetségre. Később innen szállították át a francia nagykövetségre.

Líbia esete sok mindenben különbözik. Először is az olaj lényegesen fontosabb, mint a kakaó, nem véletlen tehát hogy a líbiai polgárháborúba az amerikaiak és az angolok – több más nyugat-európai hatalom mellett – belekeveredtek. Másodszor Líbia nem rendelkezik kétoldalú katonai segítségnyújtásról szóló szerződéssel, míg Elefántcsontpart

igen. Ez már önmagában is igazolná a francia jelenlétet, ám Líbiában ENSZ felhatalmazás szükséges, szám szerint az 1973-as, mely repülési tilalmat rendel el. (Mellesleg Elefántcsontpart esetében is létezik ENSZ felhatalmazás, több is.)

Franciaország volt az első, aki elismerte a líbiai lázadókat, mint ideiglenes kormányt.³⁷ Merész politikai húzás, de nem meglepő, hiszen Kadhafitól sok mindent már nem remélhettek, valószínűsíthető hogy nem tudja megőrizni a hatalmát és talán egy új vezetéssel könnyebb lenne tárgyalni. Az is hatalmas különbség, hogy Líbia esetében szárazföldi erők bevetésére egyelőre nem került sor³⁸, bár a szövetségesek, közöttük Franciaország is katonai tanácsadókat ajánlott fel a Kadhafi-ellenes erőket tömörítő Átmeneti Nemzeti Tanácsnak (ÁNT).³⁹

Végkövetkeztetésnek elmondható, amire már a bevezetőben is utaltunk. Franciaország politikája, miszerint rajta tartja a figyelmét érdeklőzóján és kész akár katonailag is beavatkozni, nem változott semmit az elmúlt 60 évben. Azonban az új időknek és a multipoláris világnak köszönhetően hajlik arra, hogy multilaterális vállalkozásokat kovácsoljon össze, ENSZ zászló és felhatalmazás mellett tevékenykedjen és nem csak a saját szakállára. Kérdés, hogy ha rendelkezne a megfelelő hatalommal, befolyással és anyagi fedezettel, akkor is ezt az utat járná, és igyekezne minden követ megmozgatni, hogy kevésbé legyen támadható és minél olcsóbban megússza ezeket a beavatkozásokat? Valószínűleg nem, és hasonlóképp cselekedne, mint bármelyik másik szuperhatalom a történelem során.

³⁴ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7937666.stm>

³⁵ <http://sweetness-light.com/archive/sarkozy-confirms-france-will-rejoin-nato>

³⁶ http://hvg.hu/vilag/20110525_elefantsontpart_haborus_bunok

³⁷ <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12699183>

³⁸ http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2011/SVKI_Elemzesek_2011_4.pdf

³⁹ <http://www.stop.hu/articles/article.php?id=862439>

GLIED VIKTOR: VÍZKONFLIKTUSOK AFRIKÁBAN – A NÍLUS MEGOSZTÁSÁNAK KÉRDÉSEI ÉS A SZUDÁNI NÉPSZAVAZÁS

KÖRNYEZETI KONFLIKTUSOK AFRIKÁBAN

Napjainkban 1,1 milliárd ember nem jut rendszeresen elegendő és tiszta ivóvízhez és az előrejelzések szerint ez a szám néhány évtizeden belül megháromszorozódhat. A borúlátóbb forgatókönyvek szerint 2025-re az emberiség 66%-ának nem lesz elegendő és fogyasztásra alkalmas, tiszta ivóvize. A 21. század egyik legsúlyosabb, megoldásra váró problémája tehát egyértelműen a fenyegető vízhiány és a vízszennyezés. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy évente 5-8 millió ember veszíti életét és közel 300 millióan betegszenek meg szennyezett, vagy fertőzött víz fogyasztása következtében, főként Afrikában és Ázsiában, a világ ökológiai szempontból egyébként is súlyosan terhelt részein.¹ A megfelelő mennyiségű víz alapvető fontosságú a mezőgazdaság számára, hiszen az utóbbi négy évtizedben a harmadik világban tapasztalható demográfiai robbanás miatt jóval magasabb élelmiszerhozamokra van szükség, mint azelőtt. A hozamok azonban a túlöntözés, a szélsőséges időjárási körülmények (szárazság, aszály, esőzések), valamint a növekvő számú természeti katasztrófák hatására fokozatosan erodálódó termőterületek következtében stagnálnak, a lakosság az alapvető tápanyagokhoz sem jut hozzá meg-

felelő mennyiségben. A központi kormányzat fokozott élelmiszerimportra kényszerül, emelkednek az árak, ez pedig – számos egyéb tényező mellett – társadalmi feszültségekhez és robbanáshoz vezet, mint láttuk azt a 2011 elején kirobbant észak-afrikai forradalmak okainak vizsgálatakor. További problémákat okoz, hogy Afrikában sok helyütt olykor kilométereket kell gyalogolni az iható vízért. Mivel ez a családokban legtöbbször a fiatal lányok feladata, kimaradnak az iskolából, nem tanulnak meg írni és olvasni, nem kapják meg a független élethez szükséges alapvető ismereteket sem. A nyomor és kilátástalanság, a környezeti romlás arra sarkalja embereket millióit, hogy másutt, vagy más körülmények között keressenek boldogulást. A migrációs hullámokat elindító tényezők közül, ha nem is kiemelkedő, de egyre fontosabb szerepet kap az ökológiai szempont, amely direkt módon legtöbb esetben nem jelenik meg, a vándorlást kiváltó okokat tehát mindig gazdasági-társadalmi kontextusban kell vizsgáljuk. Napjaink afrikai migrációs tendenciáinak elemzésekor válik nyilvánvalóvá, hogy az ökológiai konfliktusok nem kezelhetők önmagukban, nem eredendő okai, hanem inkább következményei az egyéb rendszerekben megjelenő konfliktusoknak. Igaz lehet ez akkor is, ha elfogadjuk, hogy a globális klímaváltozás leginkább az ökoszisztémára van hatással. Megváltoztatja a csapadékmennyiséget és -eloszlást, „átalakítja” az időjárást, átrendezi az emberek megszokott

¹ Glied, V. (szerk.) Vízkonfliktusok – Küzdelem egy pohár vízért. Publikon, Pécs, 2009.

életvitelét, a növény- és állatvilágot, sivatagosodást, aszályt, árvizeket idéz elő.

Az utóbbi évtizedek afrikai konfliktusaiiban – hasonlóan a földrésztörténelmének egyéb korszakaihoz – jelentős szerepet kaptak az ökológiai tényezők. Az ENSZ Környezetvédelmi Programjának (UNEP) szakértői határozott összefüggést tártak fel a földterületek romlása, kimerülése, a sivatagosodás és a fegyveres összeütközések okai között. A humanitárius katasztrófa színteréül szolgáló nyugat-szudáni Darfúr központi régiójának népsűrűsége alig néhány évtized alatt mintegy hatszorosára nőtt, 3 fő/km²-ről 18 fő/km²-re, a Száhel-övezet déli részén található térség ökológiai jellemzői ugyanezen időszakban nagymértékben változtak. A fő probléma a vallási, etnikai ellentéteken és ökológiai gondokon túl azonban az, hogy a mezőgazdasági területek aránya növekszik a hagyományos nomád szállások közötti útvonalakon, melynek következtében a nomádok csupán megművelt területeken áthaladva, azokat legelőként használva képesek folytatni hagyományos szállásváltó életmódjukat.²

A második világháborút követő dekolonizációs folyamat során létrejövő, etnikai-vallási kisebbségek sokaságát magában foglaló afrikai államok instabil rendszere a kezdetektől magában hordozza a konfliktusok kiéleződésének lehetőségét. Ez párosul azzal a ténnyel, hogy a részben mesterségesen kialakított határok többsége nem követi az ökológiai egységeket, így a folyók, tavak, vízgyűjtő területek, termőföldek birtoklásáért rendre diplomáciai és időről-időre fegyveres incidensek alakultak ki. Ez idáig kizárólag természeti erőforrások megszerzéséért, vagy

megtartásáért kevés esetben robbantak ki összecsapások, ezen szempontok inkább csak kiegészítő szerepet tölthettek be a különböző gazdasági, etnikai, vagy vallási indíttatású viszálykodások során. A reguláris haderő mellett a gerilla hadviselés és a high-tech eszközöket felvonultató ún. „új háborúk” egyre gyakoribbá válnak a környezet-szennyező multinacionális vállalatokkal, vagy a nemzeti vagyont, közösnek hitt javakat – vízkészletet, energiahordozókat – kisorsítók, illetve kiürítők hatalommal szemben, mint látjuk azt a Niger-delta esetében. Besenyő János így fogalmaz: *Az afrikai konfliktusok okai többnyire a vallással kapcsolatos kérdések (muzulmán–keresztény ellentétek), az etnikai hovatartozás, a hagyományos határokról folyó viták, a forrásmegosztás, a politikai és a gazdasági hatalom méltánytalan elosztása, a harc a demokratizálódás, illetve a politikai és a gazdasági rendszerek megreformálásáért és a gyarmati uralom negatív hozadékai.*³

VÍZKONFLIKTUSOK ÉS ÉLELMISZERBIZTONSÁG

Globálisan mintegy 261 nemzetközi vízrendszert tartanak nyilván, ebből több mint ötven a fekete kontinensen található. Afrikában 34 folyón legalább kettő, 28-on pedig három, vagy annál több ország osztozik (Volta, Limpopo, Orange, Ogooue, Szenegál, Okavango). A Kongó és a Niger tíz-tíz, míg a Zambézi nyolc, a Csád-tó pedig négy országgal határos. A 30 millió km² területű kontinensen ezen kívül több mint 300 felszín alatti kiterjedt vízbázis létezik, amelyek a „határokat átlépve” számos ország területére kiterjednek.

A vízen való osztozás ősi szükségszerűség-

² Kebebew, F. – Tsegaye, D. – Synnevag, G.: Traditional Coping Strategies of the Afar and Borana Pastoralists in Response to Drought. Drylands Coordination Group, Mekkele University, Norway, 2001.

³ Besenyő, J.: Az Afrikai Unió által vezetett misszió (AMIS) tapasztalatai Darfúrban. In: Külügyi Szemle. IX. évfolyam, 2010. 1. szám.

ét a sária (iszlám jog) kifejezésben is nyomon követhetjük, ugyanis a szó töve eredetileg vízmegosztást jelent, melynek jelentősége egyre inkább felértékelődik, hiszen a globális vízkészletek alig 3%-a édesvíz, ám ennek jelentős része jég formájában a sarkvidékeken, valamint felszín alatti vizekben található. Az elkövetkező évtizedek során a környezeti szűkösség a következő konfliktusfajtákat eredményezheti:

1. lokális konfliktusok, melyek a helyi erőforrások leromlásából fakadnak;
2. etnikai és társadalmi ellentétek, melyeket migráció idéz elő;
3. nagyobb területen kialakuló beháborúk, felkelések, államcsínyek, függetlenedési törekvések;
4. nyersanyagok birtoklásáért kirobbanó, államok közötti fegyveres összecsapások;
5. globális problémák, melyek kiélezik az Észak-Dél, vagy a Kelet-Nyugat szembenállását, esetleg a civilizációk közötti ellentéteket.⁴

Ezek mindegyike tágabb értelmezési keretet ad a kutatások során vizsgált, konfliktusok kialakulásához vezető okoknak, ezáltal új kontextusba helyezve a környezeti biztonság fogalmát.

A World Water Council (Víz Világtanács) 1998-ban készített jelentése⁵ azon térségeket vette sorra, ahol komoly esélye van a krónikus vízhiány következtében kialakuló konfliktusnak. A szervezet az afrikai kontinens kapcsán a mediterrán térséget, a Nílus-medencét, a rendkívül sérülékeny Száhel-övezetet és a Kongó-medencét jelölte meg, mint lehetséges összecsapások helyszíneit.

A vízért folytatott küzdelem 2006 nyara óta valójában a világ élelmiszerpiacain folyik. A 2007 óta szinte folyamatosan megfigyelhető élelmiszerár-emelkedés okát a szakértők részben a bioüzemanyagok előállításához szükséges növények, illetve az energianövények termelési volumenének nagymértékű növekedésében látják, holott kizárólag ezen magyarázat félrevezető lehet. A részben spekulációs jellegű, jelzálogpiaci válság elől menekülő tőke terménypiaci megjelenése abnormális, és a valóságos szükségleteket csak hosszútávon tükröző virtuális keresletet gerjesztett a főbb mezőgazdasági termények iránt. A világ nagy terménytermelőin 2008 áprilisában a világ éves búzatermésének a négyszeresére, kukoricatermésének a nyolcszorosára, szójatermésének pedig a tizenkilenceszeresére volt nyitott állomány. A reálgazdasági folyamatok arra ösztönözték a földműveseket, hogy olyan élelmiszer-, vagy takarmánynövényeket termesszenek, melyeket a kereskedők 2006 és 2010 között viszonylag magas áron vettek át. Azonban az eltúlzott piaci reagálás valódi oka az volt, hogy 2001-től kezdődően az átalakuló mezőgazdasági trendek hatására a világméretű gabonakészlet felére csökkent, amely akár azt is jelezhetné, hogy visszaszorultak a piaci mechanizmusokat befolyásoló, szabályozó tényezők, ám rohamos népesedési tendencia, meredeken emelkedő energiaárak és globális gazdasági válsághelyzet mellett ezen összefüggés természetesen érvényét veszti. Az egyes piacok mozgásai szorosan összefüggnek egymással, így várható volt a nyersanyagpiaci fellendülés valamilyen formában történő átterjedése az élelmiszerek, azon belül a gabonafélék globális piacára is.⁶ Szudán óriási mezőgazdasági potenciállal

⁴ Homer-Dixon, T.: Környezet, szűkösség, erőszak. Typotex Kiadó, 2004.

⁵ Gleick, P. H.: The World's Water 1998-1999: The Biennial Report On Freshwater Resources. World Watch Institute, Washington, 1999.

⁶ Losoncz, M.: Dráguló élelmiszerek: új globális kihívás? In. Élet és Irodalom LII. évfolyam 29. szám, 2008. július 18.

rendelkezne, azonban az évtizedek óta folyó polgárháború és az iszlamista kormányzat pazarló gazdálkodása miatt adottságait nem tudja kihasználni. Annál inkább Kína, mely a természeti erőforrások feletti dominancia megszerzésével párhuzamosan egyéb szektorokban is befolyást szerez. Elemzők szerint a pénzügyileg stabil országok – nem feltétlenül a katonai szempontból legerősebbek – tudnak majd érvényesülni a „harcban”. A 80 millió lakosú Egyiptom az 1990-es évek vége óta szorul jelentős gabonaimportra, sőt napjainkra behozatala már megközelíti a világelő-ső Japánét. Kairó jelenleg teljes gabonaszükségletének 40%-át importból fedezi, élelmi-szerfüggőségét folyamatosan növekvő népessége tovább súlyosbítja, ráadásul Kína, India és Brazília növekvő középosztálya egyre több húst fogyaszt, ami miatt tovább csökken az emberi fogyasztásra alkalmas gabonával bevetett területek aránya. A 34 millió lakosú Algéria gabonaszükségletének jóval több mint 50%-át fedezi külföldi vásárlásból. A 2006-ban a Közel-Keletre és Észak-Afrikába importált gabona és egyéb mezőgazdasági termék megtermelésének vízigénye közel akkora mennyiséget tett ki, mint a Nílus Asszuáni-gátnál mért éves vízhozama, azaz mintegy 84 milliárd m³. Ez a vízhozam Afrika többi folyójához képest elenyésző mértékű, és a probléma fő oka, hogy Szudán és Egyiptom teljes egészében fel is használja. Míg a felvízi országok – mint Etiópia, vagy Uganda – függősége periférikusnak tekinthető, lévén területükön aránylag nagy mennyiségű és kiszámítható csapadék hull, addig Egyiptom vízellátása szinte kizárólag a Nílusra utalt. Nem véletlen, hogy az észak-afrikai nagyhatalom gyakorlatilag főszerrepet játszik a folyóval kapcsolatos kérdések eldöntésében.

1968 és 1973 között eltérő földrajzi eloszlásban ugyan, de 15-30%-kal csökkent a csapadék mennyisége Nyugat-Afrikában, mely-

nek eredményeképpen a térség három legfontosabb folyója, a Niger, a Volta és a Szenegál vízhozama átlagosan 40%-kal esett vissza. Tekintve, hogy Nyugat-Afrika 17 állama összesen 25 vízgyűjtő területen osztozik, e radikális változás állandó feszültséget gerjeszt az érintett folyómenti országok között. Nigéria és Niger a Niger folyó, Szenegál, Mauritánia és Mali a Szenegál folyó, Ghána és Burkina Faso a Volta folyó, míg Nigéria, Kamerun és Csád a Csád-tó vízmegosztása miatt került szembe egymással. Az említett országok egy része ráadásul a Száhel-övezetben található, ahol a globális klímaváltozás következtében kialakuló környezeti problémák hatványozottan vannak jelen. A térség területileg jelentős országai, mint például Nigéria, Niger, vagy Mauritánia elsősorban a vízerőművekre alapozzák energiaellátásukat, illetve öntözési rendszerük ellátását. A Niger folyóra összesen húsz vízerőmű építését tervezik a partmenti országok, melyek közül Guinea és Benin külön-külön 4-5 gátat hozna létre. A csökkenő vízhozam és a nagy „vizes” projektek megvalósításának nehézségei önmagukban rejtik a konfliktus lehetőségét.

A jelenleg 130 milliós Nigéria az 1980-as évektől kezdve küzd egyre súlyosabb energiahiánnyal. Abuja a kilencvenes években megkezdett két nagy „vizes” projekt megvalósításában látja a helyzet megoldását. Bár a 4200 km hosszú Niger folyóra tervezett Kainji és Jebba vízerőmű beruházási költségei elérik a 135 millió dollárt, előreláthatólag 1,6 millió hektár, eddig terméketlen terület kerül művelés alá, mely egyrészt enyhíthet az északról, a Szahara térhódítása miatt elköltöző fölművesek százezreinek helyzetén, másrészt a gátak által termelt energia megoldhatja – ha csak ideiglenesen is – az érintett területek gondjait. A feszültség azonban fokozódhat is, mivel a folyó felsőbb részein található Niger és Mali is bejelentet-

te, hogy két gát építését tervezi a Nigerre. Nigériai szakértők attól tartanak, hogy a tervezett beruházások éves szinten akár 10%-kal csökkenthetik a folyó vízhozamát, ez pedig veszélyezteti Abuja terveit. A két szomszédját bíráló ország azonban szintén nem marad adós átgondolatlan projektekkel. Nigériai szakemberek szerint a Nigert – és közvetve a Csád-tavat – tápláló Yobe folyón 1972 és 1992 között két hatalmas gátat (Tiga, Challawa) épített, óriási területeket vonva ezáltal öntözés alá. A hidrológiai, gazdasági és ökológiai szempontokat figyelmen kívül hagyó beruházások következtében a Yobe vízhozama 60%-kal csökkent a nyolcvanas évek elejére.⁷ Ennek következtében jelenleg a folyó alig 1%-ban járul hozzá a Csád-tó vízellátásához. A csökkenő vízmennyiség kritikus helyzetbe hozta Nigéria több autonóm régióját, melyek erőteljesen tiltakoztak a kormányzatnál az építkezések miatt, mire a nyomásnak engedve 1999-ben a szövetségi kabinet érdekegyeztető tanácsot hívott össze, amely azóta is folyamatosan közvetíti a Yobe folyó mentén élő farmerek kéréseit a hatóságok felé.

A Niger-medence a hagyományos észak-déli migrációs útvonal központja, a Burkina Fasóból, Csádból, Maliból és Nigerből érkező menekültek, elvándorlók többnyire a folyót érintve igyekeznek Elefántcsontpart, Nigéria, Benin és Kamerun irányába, hogy a jobb megélhetés reményében kávé-, kókusz-, illetve banánültetvényeken vállaljanak munkát. A Niger partján élő bozo és somono törzsek halászlai nagy szárazságok idején tömegével indulnak el az iparilag fejlettebb

delta irányába, ahol azonban munkalehetőség híján sokan a MEND (Niger-delta Jogi Egyenlőségéért) elnevezésű fegyveres mozgalomban és egyéb gerillacsoportokban kötnek ki, vagy egyszerűen menekültcsoportokhoz csapódnak. A MEND 2006-ban hirdetett fegyveres harcot a delta-vidéket környezetét súlyosan károsító olajvállalatok ellen és több száz áldozattal járó támadásokat intéz olajfúrótornyok, vezetékek, kiszolgáló egységek ellen. A környezeti degradáció azonban nem csupán a Niger-deltában okoz gondokat. 2002/2003-ban a lázadó RUF (Revolutionary United Front) Sierra Leone-ból és Libériából indított támadásai elől tízezrek menekültek a guineai határ mellől északra, Futa Dzsallon és a Niger folyó felé Mali irányába. A „népvándorlás” okozta károkat (erdőtirtás, túllegeltetés, vízszennyezés) 2006-ban kezdték felmérni, miután a Niger-medence országainak kormányfői 2004-ben közös cselekvési tervet fogadtak el a terület élővilágának és ökológiai egyensúlyának megőrzése érdekében.⁸

1989 végén nyílt fegyveres összecsapásokhoz vezetett a Szenegál és Mauritánia között természetes határvonalnak számító, 1700 km hosszú Szenegál folyó túlhasználata miatt egyre éleződő konfliktus. Mauritánia területének legnagyobb része sivatag és félsivatagos legelő, a lakosság fő megélhetési forrása itt is a mezőgazdaság. A hetvenes években több, egymást követő aszály nyomán országszerte éhínség jelei mutatkoztak, melynek enyhítése érdekében a kormány a terméshozamok növelését határozta el. A folyamatos öntözés lehetőségének biztosítására a mauritániai kabinet tőkebefektetéssel járult hozzá a Bafing folyón, Mali területén, valamint a Szenegál torkolatánál, Szenegálban egy-egy gát (Manantali-, illetve Diama-

⁷ Bart, J. M.: Pre-water audit for the Komadugu-Yobe River Basin, northern Nigeria and southern Niger (IUCN – The World Conservation Union, Federal Ministry of Water Resources and Nigerian Conservation Foundation) Kano, Nigeria, 2005.

⁸ Golitzen, K. G.: The Niger River Basin. The World Bank, Washington, 2005.

gát) megépítéséhez. A három állam által közösen finanszírozott és kivitelezett vízerőmű építkezések 1988-ra fejeződtek be.⁹ Túlnyomórészt a már említett környezeti tényezők és egyéb politikai nézeteltérések hatására az együttműködés zátonyra futott, pedig a Szenegál folyó használatáról már 1963-ban történtek egyeztetések egy vegyesbizottság keretében. A felek 1972-ben létrehozták a Szenegál Fejlesztési Szervezetet (SDO), de a kooperáció hamarosan megfeneklett, Mali tiltakozása mellett mind Szenegál, mind pedig Mauritánia önálló projektekbe kezdett. Mivel az öntözés lehetőségének megteremtése nyomán jelentősen emelkedett a Szenegál-menti földek értéke, a mauritániai mórrok vezette kormányzat úgy döntött, kisajátítja a szomszédos Szenegál tulajdonában lévő, parti területeket is. Ennek következtében majdnem 70 ezer szenegáli földműves volt kénytelen elhagyni azt a földet, mely mindaddig elsődleges megélhetésüket biztosította. 1987 és 1991 között a szembenálló felek több ízben is összecaptak, a patthelyzetet eredményező harcokban százak haltak meg. 1990-ben francia, német és szaúdi diplomáciai közbenjárásra közeledni kezdett a szembenálló felek álláspontja. Ígéretet kaptak: amennyiben megegyezésre jutnak, számos mezőgazdasági és vízgazdálkodási projekt valósulhat meg külföldi finanszírozásból. A vitás felek elsősorban arra kerestek megoldást, miként osszák meg egymás között a vízerőművek működtetési költségeit, illetve miként kompenzálják Malit a csökkenő vízhozam miatt. Az Afrikai Egységsszervezet közvetítési kísérletei 1990 végére kifulladásig tartottak, addigra pedig már több mint 250 ezren menekültek el a térségből. 1991. július

18-án Diouf szenegáli és Taya mauritániai elnök ideiglenes megállapodást írtak alá a békés rendezés jegyében. Végül, a 2000-es évek elején született meg az az egyezség, amely remélhetőleg hosszútávon rendezi a Szenegál folyó mentén található országok nézeteltéréseit.¹⁰

A NÍLUS MEGOSZTÁSÁNAK KÉRDÉSE ÉS REGIONÁLIS POLITIKAI VÁLTOZÁSOK

Észak-Afrika – a Közel-Kelet országainak többségéhez hasonlóan – komoly vízhiánnyal küzd, mely a térségben megfigyelhető népességnövekedéssel párhuzamosan egyre súlyosbodni fog az elkövetkező évtizedekben. A leginkább fenyegetett országok, köztük Algéria, Líbia és Egyiptom tett ugyan lépéseket a probléma enyhítésére, illetve a jövőbeni krízis megelőzésére, de nem tudni, hogy erőfeszítéseik hosszútávon hatékonyak bizonyulnak-e. Míg a Maghreb-országok többségének kizárólag belpolitikai konfliktusokkal kell szembenéznük, addig Kairó helyzetét a Nílus vízhozam biztosításának fontossága miatt külpolitikai akadályok is nehezítik. Egyiptom, vízhozamának biztosítása érdekében a katonai erő használatát több esetben is kilátásba helyező észak-afrikai hatalom 2011 júliusáig kilenc országgal (Szudán, Etiópia, Kongói Demokratikus Köztársaság, Burundi, Ruanda, Tanzánia, Kenya, Uganda, Eritrea) osztozott a lakosság 97%-át vízzel ellátó Níluson, illetve annak forrásvidékein. A hátrvitákat, polgárháborús helyzetet és politikai villongásokat felülírta a vízügyi egymásrataltság, Szudán és Egyiptom – mint alvízi országok – erősen függenek Uganda és Etiópia vízgazdálkodásától. Előremutató és az

⁹ Hamerlynck, O. – Duvail, S.: The rehabilitation of the delta of the Senegal River in Mauritania. Fielding the ecosystem approach. IUCN Mauritania. Switzerland and Cambridge, 2003.

¹⁰ Berga et al (eds.): Dams and reservoirs, Societies and Environment in the 21. century. Raylor and Francis Group, London, 2006.

afrikai politikai kultúrától némiképp idegen, hogy a Nílus-régióhoz tartozó államok nézeteltéréseiket igyekeznek békés, tárgyalásos úton megoldani, még akkor is, ha Kairó az 1929-es és 1959-es, még gyarmati időszakból származó Nílus-szerződésekre hivatkozik és folyamatosan igyekszik jobb pozíciókat kiharcolni a megbeszélések során.

A nílusi országok által 1967-ben alapított Műszaki Együttműködési Fórum 1992 óta, azaz a környezetvédelmi és fejlesztési munkacsoportokkal történő kiegészítést követően, hatékonyan működik. A folyamatot Nílus-medence Kezdeményezésnek (NBI) nevezték el, melynek keretében 1997-ben a Világbank, az UNDP (ENSZ Fejlesztési Program) és a Kanadai Nemzetközi Fejlesztési Iroda nyomására Eritrea kivételével valamennyi érintett ország tárgyalásokat kezdett a Nílus fenntarthatóbb hasznosítása és a regionális partnerkapcsolatok fejlesztése érdekében. Az együttműködésnek ezt az átmeneti formáját négy éves előkészítő periódust követően 1999 februárjában indította útjára Dar es Salaamban a Nílus-medence Államainak Vízügyekért Felelős Miniszteri Tanácsa (Nile-COM), azaz ezt az időpontot tekintjük az NBI hivatalos kezdetének is. Mérföldkőnek tekinthetjük továbbá, a 2002 novemberében világbanki támogatással létesült titkárságot, mely az ugandai Entebbeben székel, valamint a politikai, gazdasági egyeztetések és döntések gyakorlati megvalósításáért felelős Technikai Együttműködési Bizottság (TECCONILE) létrehozását. A Dél-Szudán függetlenségéről szóló referendum és a januárban kezdődött egyiptomi forradalom és rendszerváltás sem érintette a kormányközi szervezetek munkáját, azonban elodázta azt az átfogó rendezést, amely a szudáni polgárháború 2005-ös, hivatalos „lezárásának” tekinthető, Átfogó Békemegállapodás (CAP) megkötését követően indult útnak. A békeszerződés és a népszava-

zás 2011-re történő kiírása egyértelművé tette, hogy az eredménytől függetlenül megváltozik Szudán státusza és felbomlik a térség politikai egyensúlya.

A földművelés Egyiptom népességének fő megélhetési forrása, a kinyert víz 90%-át a mezőgazdaságban használják fel. A folyó vízhozamának ma már alig 10%-a éri el az egyre inkább elmoszarosodó és a járványok terjedésének kedvező terepet biztosító torkolatot. A szudáni kormány nagymértékű folyószabályozási (gátak kialakítása, folyóeltérések) program kidolgozását kezdeményezte az '70-es, majd az '90-es években, a kínai pénzügyi és technikai segítséggel jelenleg is építés alatt álló Merowe-gát pedig az ország történetének legnagyobb vízügyi és energetikai beruházása. A vízenergiában rengeteg plusz lehetőség van, hiszen Szudán potenciális kapacitásának eddig alig 20%-át használta ki. Szakértők már az 1980-es években kimutatták, hogy a délen fekvő Nimule és Juba (Dél-Szudán fővárosa) közötti Nílus-szakasz rendelkezik a legkedvezőbb adottságokkal vízenergia szempontjából. Újabb vízerőművek építésével és a megtermelt villamosenergia rendszerbe táplálásával Dél-Szudán a kelet-afrikai térség legnagyobb áramellátójává léphetne elő, ez pedig nagyban megnövelné presztízsét. A beruházások megvalósításához mindenképp azonban tőkére van szükség, annak pedig a déli kormányzat híján van, nem véletlen, hogy a kőolaj eladásából származó bevételek megosztása kardinális kérdés.

Több, az észak-afrikai nagyhatalom regionális dominanciáját és a volt gyarmattartó országok Kairó érdekeit szem előtt tartó külpolitikáját tükröző Nílus-egyezmény (1902, 1929, 1959) megkötése mellett, az utóbbi 150 év során egyiptomi vezetők számos alkalommal deklarálták, hogy akár fegyverrel is biztosítani fogják a számukra nélkülözhetetlen vízhozamot, erre azonban – kisebb inciden-

sektől eltekintve – napjainkig nem került sor. Az Izraellel 1979-ben kötött békeszerződést követően Szadat egyiptomi elnök kijelentette, országa a jövőben kizárólag egy dolog miatt fog háborút indítani: ha a vízellátását fenyegetve érzi. Nem véletlen tehát, ha az észak-afrikai ország a szudáni helyzet átfogó és számára megnyugtató rendezésében érdekelt, főként úgy, hogy Kairó nagyszabású, vízigényes projektet kíván indítani, melynek keretében közel 200 ezer hektárnyi földet vonnának mezőgazdasági művelésbe, illetve ezzel egyidejűleg hét millió ember áttelepítését is tervezik a Nílustól nyugatra fekvő, sivatagos területekre. Kutatók kétségbe vonják, hogy a folyó vízhozama elegendő lesz mindkét óriásprojekt megvalósításához.

Abban, hogy Szudán belpolitikai konfliktusai, a muszlim és nem muszlim népesség és a különböző törzsek közötti feszültségek a menekültáradattól eltekintve nem terjedtek ki Egyiptomra, nagy szerepe van az erős iszlamista kormányzatnak. Kairó részben ezzel indokolta a szudáni béketárgyalások során hangoztatott álláspontját, miszerint számára kedvezőbb lenne egy továbbra is egységes Szudán, nem beszélve arról, hogy a déli területek elszakadásával egy újabb, a Fehér-Nílus vízhozamát teljes egészében felügyelő szereplő lép be a nílusi országok közé. Mivel azonban a Mubarak-rezsim által üldözött, az egyiptomi lakosság 30-35%-a által támogatott Muszlim Testvériség és egyéb iszlamista ellenzékiek nagy számban találtak menedékre Kartúmban, illetve rendezetlen határvitáik ismét felszínre törtek, a viszony a két ország között a 2000-es években mélypontra süllyedt. Egyiptom felismerte, hogy Dél-Szudán létrejöttével és Etiópia, valamint Uganda csatlakozásával olyan szövetség alakulhat ki, mely egyértelműen fenyegető Kartúm és Kairó számára egyaránt. Ráadásul az etióp kormányzat jó kapcsolatokat ápol Izraellel, így az egyipto-

mi katonai vezetés előtt a teljes külpolitikai elszigeteltség rémképe is megjelent. Szakértők szerint ezért nem véletlen, hogy Kairó egyszerűen nem tudott dönteni a szudáni harcoló felek támogatásáról sem. Míg tudatosan a csukott szem politikáját alkalmazta a határain illegálisan áthaladó, iszlamistákat támogató fegyvercsempészet kapcsán, időről-időre titkos tárgyalásokat folytatott Kartúm ellenzékével. Egyiptom határozatlansága és regionális politikai „térvesztése” 2010. április 12-én vált nyilvánvalóvá, amikor az ugandai kezdeményezésre összehívott, az Afrikai Unió (és főként Thabo Mbeki egykori dél-afrikai elnök) által támogatott, új Nílus-egyezményről (Common Framework Agreement – CFA) szóló tanácskozás zátonyra futott Sharm El Sheikhben. A három napig tartó, sikertelen tárgyalássorozatot követően Etiópia, majd Uganda jelentette be, hogy Egyiptom és Szudán beleegyezése nélkül is aláírja a megállapodás-tervezetet. Az egyiptomi vízügyi miniszter egészen élesen reagált, kifejtve, amennyiben az NBI-ben részt vevő felvízi országok nem tartják tiszteletben az 1959-es Nílus-egyezményt, Kairó kilép a kezdeményezésből és ezzel patthelyzetet teremt. Egyiptom természetesen számított arra, hogy a szudáni referendum átrendezi a politikai erőviszonyokat a térségben, ezért egy nappal a megbeszélések kezdete előtt magas szintű delegáció érkezett Kartúmba és Jubába azzal a feladattal, hogy minden áron próbálja meggyőzni a szudáni vezetőket: utasítsák el a CFA elfogadását. Míg 2009 decemberében az egyiptomi diplomaták még elismerően nyilatkoztak a CFA-ról szóló egyeztetéseken részt vevő felvízi országok nyitottságáról, 2010 tavaszára a megbeszélések váratlan fordulatot vettek. Ebben minden bizonnyal szerepet játszottak a 2010 májusában tartott etióp parlamenti választások, melynek során a kormánypart

minden eszközzel igyekezett elterelni a figyelmet a belpolitikai káoszról és külpolitikai téren sikert elkönyvelni. Addisz – nem is egészen váratlanul – olyan kelet-afrikai szövetségesekre (Tanzánia, Kenya, Ruanda) talált, akik már a kilencvenes évek óta az érvényben lévő Nílus-szerződések felülvizsgálatát és egy új alapokon nyugvó egyezmény létrehozását sürgetik. A lépés egy új afrikai blokk szorosabbra fonódásáról árulkodik, mely megtörheti (de legalábbis aláshatja) Egyiptom térségi dominanciáját. Ezt erősíti, hogy a szudáni népszavazás lebonyolításáról szóló, New Yorkban tartott ENSZ-tárgyalásról hazatérő dél-szudáni vezető, Salva Kiir 2010 szeptemberében több nyilatkozatban is rámutatott, olyan partnereket talált, melyek segítik majd a függetlenné vált államot céljai megvalósításában.¹¹ Ez több szempontból is fontos Dél-Szudán számára, hiszen a CPA-tárgyalások sok kérdést – többek között az olajban gazdag határtartományok (Abyei, Dél-Kordofán) végleges státuszát, a törzsi ellentétek rendezését, az olajbevételek megosztását és a nemzetközi szerződésben vállalt kötelezettségek megvalósítását – nyitva hagytak. A népszavazás utáni időszak békés rendezésében az Afrikai Unió és az ENSZ is kiemelt szerepet vállal, de jelenleg ez sem tűnik megfelelő biztosítéknak ahhoz, hogy a kérdéses ügyekben átfogó és az érintett felek által elfogadható megoldás születik. Éppen ezért a tárgyaló felek mindegyike a rövidtávú megoldásra koncentrálnak. Ennek egyik eleme, hogy Dél-Szudán fogadja el és a lehető leggyorsabban ratifikálja a történelmi Nílus-egyezményeket. Egyiptom és Észak-Szudán számára ez adná meg az ala-

pot a további megbeszélésekhez, melyek elvezethetnek egy új egyezmény kidolgozásához és elfogadásához. Az erről szóló memorandumot 2010. június 23-án az észak- és dél-szudáni tárgyalódelegáció is elfogadta, ezáltal megnyitva az utat az NBI új keretek között történő újratárgyalásához. Ezzel kapcsolatban az ENSZ vízmenedzsmenettel foglalkozó bizottsága szerint 2011-ben még három megoldási lehetőség is nyitva áll:

1. A független Dél-Szudán maximum két éven belül felméri vízszükségletét, tizenegyedik nílusi országgént aktívan bekapcsolódik az NBI-be, aláírja és ratifikálja a 1959-es Nílus-egyezményt. Ezzel kötelezi magát az együttműködésre és hozzájárul az alvízi országok vízhozamának biztosításához. Ez azonban előrevetíti, hogy ezen időszak alatt Észak-Szudán és Egyiptom olyan új egyezményt készít elő, mely az elmúlt fél évszázad alatt radikálisan megváltozott klimatikus, hidrológiai és politikai viszonyok közepette tükrözi és biztosítja a két alvízi ország dominanciáját. Ezt – mint láttuk – a kelet-afrikai országok nehezen fogják elfogadni.

2. A független Dél-Szudán nem csatlakozik az 1959-es szerződéshez, de elismeri és tiszteletben tartja az abban foglaltakat, azonban csak azon rendelkezéseit tekinti magára nézve kötelezőnek, melyek nem csorbítják szuverenitását. Ebben az esetben az ország deklarálja, hogy a meglévő rendszer keretei között, de keményen harcol érdekeiért, legyen szó egy új Nílus-egyezményről, vagy strukturális vízfelhasználásának kérdéseiről.

3. A független Dél-Szudán bekapcsolódik az NBI munkájába, de nem az 1959-es Nílus-egyezmény keretében. A kivárára és a regionális erőviszonyok letisztulására alapoz.

¹¹ Falch, A. – Hoigilt, J. – Oistein, R.: The Sudan Referendum and Neighbouring Countries: Egypt and Uganda. Peace Research Institute, Oslo, Norway. 2010.

¹² Granit, J. et al: Regional Water Intelligence Report. The Nile Basin and the Southern Sudan Referendum. Stockholm Intelligence Water Institute – UNDP, 2010.

Megpróbál szövetségeseket maga köré gyűjteni és a Fehér-Nílust zsarolási potenciálként használja fel. Jelenleg ez a megoldás tűnik a legvalószínűbbnek.¹²

Utóbbi scenáriót erősíti, hogy bár Nílus vízhozamának 85%-áért az Etiópiában eredő Kék-Nílus felel, Egyiptom 2005-ben deklarálta, a CPA-tárgyalások és a népszavazás kimenetelétől függetlenül pénzügyi és szakértői segítséget nyújt Dél-Szudánnak egészségügyi központok, iskolák és vízerőművek létrehozásában, valamint a Szudd mocsárvilágon átvezető Jonglei-csatorna¹³ munkálatainak felújításában. Kairó összes eddigi lépése jelezte, hogy jogot formál az átalakuló térség stabilitásának védelmére, ha kell, minden lehetséges eszközt be fog vetni érdekei biztosítására, főként vízügyekben. A 2011-es forradalom lefolyása is azt mutatja, hogy az egyiptomi politikai elit és a hadsereg is tisztában van azzal, hogy az Egyesült Államok csendes bátorítása, a nemzetközi közösség „jóindulata” és segítségnyújtása továbbra is csak akkor érvényesülhet, ha Kairó békés megoldásokra törekszik Szudán és a Nílus kapcsán. Ez azonban olyan következményekkel járhat, melyek gyengítik az évszázados vezető politikai és katonai szerepét a régióban és befolyását a Közel-Keletre. A 2011. január 9-én tartott szudáni népszavazás során elsöprő többséget szereztek az elszakadásért küzdő erők, Dél-Szudán hivatalosan 2011. július 9-én vált függetlenné. A régió további sorsa rendkívül bizonytalan, de egy dolog most biztosnak tűnik: az erőviszonyok középtávon radikálisan változni fognak, ez pedig átrendezheti Észak- és Kelet-Afrika, valamint a Közel-Kelet geopolitikai rendszerét.

¹³ A csatorna elkészültével Egyiptom 2-4 milliárd m³ többletvízhez jutna évente. Fülöp Jenő: *Harc a Nílus vízéért.* (szakdolgozat). ZMNE, 2010.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Alao, Abiodun: *Natural resources and conflict in Africa.* University Of Rochester Press, 2007.
2. Bart, Fokkens: *Pre-water audit for the Komadugu-Yobe River Basin, northern Nigeria and southern Niger* (IUCN – The World Conservation Union, Federal Ministry of Water Resources and Nigerian Conservation Foundation) Kano, Nigeria, 2005
3. Berga et al (eds.): *Dams and reservoirs, Societies and Environment in the 21. century.* Raylor and Francis Group, London, 2006.
4. Besenyő, János: *Az Afrikai Unió által vezetett misszió (AMIS) tapasztalatai Darfúrban.* In. *Külügyi Szemle.* IX. évfolyam, 2010. 1. szám.
5. Douglas, E. M. – Githui, F. W. – Mtafya, A. R. – Green, P. A. – Glidden, S. J. – Vörösmarty, C. J.: *Characterizing water scarcity in Africa at different scales* In. *Journal of Environmental Management,* 2006.
6. Falch, A. – Hoigilt, J. – Oistein, R.: *The Sudan Referendum and Neighbouring Countries: Egypt and Uganda.* Reace Research Institute, Oslo, Norway. 2010.
7. Gleick, Peter H.: *The World's Water 1998-1999: The Biennial Report On Freshwater Resources.* World Watch Institute, Washington, 1999.
8. Glied, Viktor (szerk.): *Vízkonfliktusok – Küzdelem egy pohár vízért.* Publikon Kiadó, Pécs, 2009.
9. Golitzen, Katherin George: *The Niger River Basin.* The World Bank, Washington, 2005.
10. Hamerlynck, Oliver – Duvail, Stephanie: *The rehabilitation of the delta of the Senegal River in Mauritania. Fielding the ecosystem approach.* IUCN

- Mauritania. Switzerland and Cambridge, 2003.
11. Granit, Jakob et al: Regional Water Intelligence Report. The Nile Basin and the Southern Sudan Referendum. Stockholm Intelligence Water Institute – UNDP, 2010.
 12. Homer-Dixon, Thomas: Környezet, szűkösség, erőszak. Typotex Kiadó, Budapest, 2004.
 13. Klaphake, Axel – Scheumann, Waltina: Understanding transboundary water cooperation: Evidence from Africa. Technical University of Berlin, 2006.
 14. Kebebew, Fassil – Tsegaye, Diress – Synnevag, Gry: Traditional Coping Strategies of the Afar and Borana Pastoralists in Response to Drought. Drylands Coordination Group, Mekkele University, Norway, 2001.
 15. Losoncz, Miklós: Dráguló élelmiszerek: új globális kihívás? In. Élet és irodalom LIII. évfolyam 29. szám, 2008. július 18.
 16. Marsai, Viktor: Szudán a feloldhatatlan ellentétek hálójában. In. Nemzet és biztonság. 2010. november
 17. Parker, Douglas D. – Tsur, Yacov (eds.): Decentralization and Coordination of Water Resource Management. Kluwer Academic Publishers, Boston, 1997.
 18. Synthesis Report, Sudan Post-Conflict Environmental Assessment. (United Nations Environmental Programme), Nairobi, 2007. http://www.humanitarianreform.org/humanitarianreform/Portals/1/cluster%20approach%20page/cluster%20pages/Environment/UNEP_Sudan_synthesis_E.pdf
 19. Tarrósy, István (szerk.): Fenntartható Afrika. Publikon Kiadó, Pécs, 2010.
 20. Watkins, Kevin (ed.): Human Development Report. 2006. UNDP. New York, 2006.

GÁRDOS ÉVA: BILLENŐ MÉRLEG, VAGY EGYENSÚLY – TÖRÖKORSZÁG ÚTJA ÉS LEHETŐSSÉGEI

2010 decembere óta a világ közvéleménye, a Maghreb térség arab államaiban zajló társadalmi forrongásra figyel. Legutóbb a Líbiában történt események kötötték le az elemzők és a nagyhatalmak figyelmét. Azonban az arab világban futótűzként terjedő, a rezsimek leváltását sürgető megmozdulások mellett az Európa és Ázsia keresztútján elhelyezkedő Törökország továbbra is kitüntetett figyelmet érdemel. Az I. világháborút követően kialakult modern török állam stratégiai szerepet tölt be mind szűkebb régiójában, mind a nemzetközi viszonyok szélesebb spektrumában. Az elmúlt évtizedben összességében Törökország jelentős politikai, gazdasági és kulturális változásokon ment keresztül. Igaz ugyan, hogy csupán finom apró lépések történtek, azonban nagyvonalakban érdemes átnézni, mi is történt.

A jelenkori Törökország kialakulása az első világháború után, az 1923-as lausann-i békekéhez és Musztafa Kemal Atatürk nevéhez köthető. A máig eltelt idő alatt folyamatosan egy olyan politikai törekvés tapasztalható, amely azt kívánja elérni, hogy Európa nyugati fele el-, és befogadja Törökországot. A Kemal Atatürk vezetésével végrehajtott modernizáció gyökeres változást hozott a hagyományos muszlim társadalmi berendezkedéshez képest. Mindeddig ki is tartottak a „kemali úton”, melynek a világi elit a szellemi örököse, akik a hadsereg támogatásával őrzik a demokráciát. Azonban a felszín alatt más irányú mozgások is vannak.

A mára kialakult helyzetben a már említ-

tett világi elit többségben van az igazságszolgáltatás és a hadsereg soraiban. Az „atatürki hagyományok” hívei minden iszlám előretérésre érzékenyen reagálnak. A török világi elit aggodalmai abból indulnak ki, hogy alapvető összeférhetetlenséget látnak az atatürki világi hagyományok, és a jelenlegi kormány törekvései között. Ugyanis a mostani török kormánypárt a muzulmán vallást képviseli. Az Igazság és Fejlődés Pártja, az AKP mérsékelten iszlamista párt. 2002-ben jutottak hatalomra, s azóta a vallás hangsúlyozása miatt számos alkalommal élt át a török közvélemény kényes pillanatok.

Azonban jó tudni, hogy bár százezres tüntetéseket szerveztek a világi kemali értékek megőrzése érdekében, ez elenyésző szám az ország lakosságához képest, ahol csendben a muzulmán család hagyományos értékrendje szerint élnek, főleg agrárviszonyok között nagyjából 70 millióan.

Bár úgy tűnik mindeddig sikerült megőrizni a szekularizált államot és a demokratikus berendezkedést, mégis érdemes figyelni azokra a jelekre, melyek ellentmondásos folyamatokat sejtetnek. Ilyen többek között a kendő viselésének újra kiharcolt joga, és a megerősödő muszlim hangok, továbbá a testvériség hangoztatása más muszlim országokkal.

Az elmúlt pár évben tendenciózus eseménysorozat borzolhatja Európa vezető politikusainak idegeit, melyek Törökország modernizációját és a „nyugat” iránti elkötelezettségét látszanak megkérdőjelezni. Az erőszakos és villámgyors atatürki modernizáció ugyan követendő példát jelentett a me-

diterrán térség számos államának (kivéve a szekularizációt), de mára egy új vonulat mutatkozik a török közéletben és politikában. A muzulmán identitás megerősödése jellemzős bár kisebb mértékben, de megfigyelhető egy nemzeti megújulási folyamat is. Ez pedig a török kommunikációban és a nemzeti büszkeség újjáéledésében (hazafias filmek készítése) érhető tetten. Napjainkra a kormány Erdogan vezetésével összhangba hozta e kettőt: megerősítette a török nemzeti érzést, ugyanakkor az iszlám vallási hagyományokra is nagy hangsúlyt fektetett. Mindez komoly szerepet játszott a társadalmi kohézió megerősödésében.

A nyugati államokban, (főként Németországban) nagy számban élő török közösségek fiataljai lelkesedéssel fogadnak minden nemzeti irányú megnyilvánulást. Ennek részben oka az Európai Unió halogató politikája Törökország Uniós tagságával kapcsolatban.

Törökország az Európai Unióhoz való csatlakozásának problémáját Európa nem meri felvállalni. Felvetődik a kérdés, hogy mi történik, ha Európa hagyományosan keresztény alapokon nyugvó társadalmi mellett egy ilyen hatalmas létszámú muszlim közösség is részévé válik az Uniónak. Az Unió elvei és gyakorlata szerint minden állam a maga súlyának, lakosságának megfelelő mértékben képviselteti magát. Problémát jelentene továbbá az is, hogy Törökország valószínűleg elvinné az agrártámogatás nagy részét, ha bekerülne az Unióba, ezt pedig nem néznék jó szemmel a támogatás jelenlegi haszonélvezői. Várhatóan gondot jelentene még az is, hogy a muszlim világban a nyugati típusú demokráciáknál megszokott módon nem lehetne kockázatmentesen feltenni kérdéseket egy népszavazáson, (pl. vallással kapcsolatban), mivel a muszlim ember nem tagadja meg vallását. Vallási kérdések miatt nem kivitelezhető minden elvárt liberalizáció. Valamint, problémát jelenthet az integ-

ráció során az emberi jogok maradéktalan érvényesítése is. Így aztán Törökország felvételével kapcsolatban az Uniós tagállamok óvatosan fogalmaznak, többnyire fenntartásokkal. Hogyan is működhetne az Unió egy ilyen erős állammal, az eddigi politikája mentén, mikor nem csak nyomasztó súlya lenne Törökországnak az uniós döntéshozatalban, hanem hagyományosan markáns álláspontja is, számos olyan kényes politikai kérdésben, mint például Ciprus.

Az elmúlt években dacára annak, hogy Törökország az USA legfontosabb NATO partnere a térségben, határozott önálló politikát is folytatott. Eleinte néhány Közel-keleti politikai helyzetben fogalmazott meg különvéleményt. Felerősödött a szolidaritás hangja is más muszlim lakosú állammal kapcsolatban. Hovatovább, bíralták az USA politikáját, Izraellel és a Palesztinokkal kapcsolatban. Meglehet válaszként, az örmény népirtás elítélésének napirendre tűzésével, Washington mintegy figyelmeztetést küldött Ankarának.

Jelenleg megoldódni látszik a 2010-ben elmélyült diplomáciai válság Izrael és Törökország között. Számos nézeteltérés után, Jeruzsálemben megalázták a török diplomácia képviselőjét, majd következett a Gázai övezetbe tartó török segélyhajó esete, melyet nemzetközi vizeken tartóztatott fel Izrael (az akció kilenc török állampolgár életébe került). A nagy sokára bekövetkező nemzetközi nyomásra történt izraeli bocsánatkérés pedig, inkább provokációnak tűnt. Nem utolsó sorban Ankara, az iráni atomprogram békés megoldását sürgető, és ehhez diplomáciai segítséget nyújtó államok mellé állt. Mintegy kitekintve a szoros szövetségi rendszerből, a BRIC (Brasília- Russia-India-China) feltörekvő hatalmai mellé állt.

S jóllehet Törökország nem tudott olyan gazdasági sikereket felmutatni, mint az említett BRIC államok közül némelyik, azonban a térségben, (sőt Európában is) gazdasági

súlya meglehetősen növekedett. A még 2002-ben hatalomra jutó AKP egy sor strukturális reformot hajtott végre. Törökország gazdaságát megszilárdították és fellendítettek. Nyolc év alatt sikerült megfékezniük az inflációt, a több mint 60%-os szintről, 2010-re 6 és 7 % közé szorították le. Ennek következtében a katasztrofális munkanélküliség is igaz, hogy egyenlőtlenül, de mérséklődött. Az csak hab a tortán, hogy a 2008-ban bekövetkezett pénzügyi-, és a nyomában kialakult világgazdasági válság nem érezte magát jelentősen az országban. Ráadásul javult a bizalom Törökországgal kapcsolatban, így fellendült a turizmus és a szolgáltatóipar, amely nagymértékű külföldi tőkét vonzott az elmúlt években.

Mindezek mellett még meg kell említeni azt, hogy a török állam óriási haderővel rendelkezik. Az USA-nak, is és az EU-nak is komoly érdekei fűződnek az Ankarai szövetséghez.

Az USA érdekelt abban, hogy Törökország biztosítsa az Iraki, valamint az Afganisztáni légi és szárazföldi logisztikai útvonalakat, és az USA számára fontos geopolitikai helyzetében Törökország kiemelt partner továbbra is. Az EU számára pedig az energia függés feloldásában sarkalatos pont, az olaj-, és gáz lelőhelyek, és azok szállítási útvonalának szempontjából Törökország stratégiai helyzete.

A Török vezetés határozottan kiáll a demokrácia mellett, és szerintük nem ellentmondásként az iszlám és a török kulturális hagyományok mellett egyszerre. Olyan politikát kívánnak folytatni, amely iszlám talajon kívánja megővni a modernizáció és a demokrácia hajtásait. Az eddigi események fényében úgy tűnik sikerrel. Azonban nem tudni az egyre hangsúlyosabban felmerülő kulturális, vallási, politikai, geopolitikai ellentétek milyen kompromisszumokat feltételeznek a jövőben.

DR. SZABÓ BÉLA: BÁTHORY ISTVÁN ERDÉLYI FEJEDELEM LENGYEL KIRÁLYÁ VÁLASZTÁSÁNAK KATONAPOLITIKAI KÖRÜLMÉNYEI ÉS MAGYAR KATONÁINAK SZEREPE LENGYELORSZÁGI HATALMÁNAK MEGSZILÁRDÍTÁSÁBAN

Báthory István lengyel trónra lépte után Rettegett Iván igyekezett kihasználni, hogy az új király Gdansknál volt lekötve, ezért újabb balti, illetve lengyel területek meghódítását tervezte. Báthory így kénytelen volt először is lengyelországi hatalmát megszilárdítani, hogy fő ellensége, Rettegett Iván Oroszországa ellen fordulhasson. Már ekkor nagy segítségére voltak magyar katonái is.

A Báthory Istvánnal kapcsolatos kutatások eléggé érdekes kérdése az, hogyan került fel a neve a lengyel királyválasztó gyűlésen. Ezzel kapcsolatban meg kell említeni Zborowski krakkói vajda személyét, aki eléggé nagy befolyással rendelkezett. Heidenstein királyi kancellár leírása szerint Zborowski egyetlen jelölt támogatásától sem vonakodott, de leginkább Ferrara hercegének kedvezett, és amikor ő az ajánlatát nem fogadta el, akkor fordult Báthory Istvánhoz. Báthory azzal is állította a maga pártjára a Zborowskiakat, hogy befogadta családjuk tagját, Samuelt, akit még Henrik király ítéltszáműzetésre. Kezdetben a közvélemény miatt a Zborowskiak nemigen támogathatták Báthory Istvánt, mert a gyilkosság miatt az országból örökre száműzött Samuel fivérük Báthory seregében harcolt az általa összegyűjtött lengyel zsoldosok élén Kerelöszentpálnál. A lengyel katonák hazatérve, Báthory István hadvezéri képességeiről, műveltségéről, mély vallásos meggyőződéséről, bőke-

zúségéről és Erdély gazdagságáról számoltak be. Így akarva-akaratlanul is a Báthory név a Zborowskiakon keresztül a lengyel politikai életbe is beszivárgott. A kezdeti diplomáciai tárgyalások során Báthory a Zborowskiakkal csak szövetkezni akart, a királyi trónra azonban nyíltan pályázni nem mert, vagy nem akart, de végül is a Zborowski fivérek (Andrzej, Samuel, Piotr) ösztönzésére kapcsolódott be a királyválasztási küzdelmekbe. Kezdetben az volt a kívánsága, hogy az osztrák hercegek közül egyet se válasszanak meg, mert félt Ausztriától is, a töröktől is.¹ Úgy vélte, hogy háború esetén fejedelemsége, mely a két hatalom között fekszik, igen nagy veszélynek lenne kitéve.

1576. január 25-én Jan Tarlo lublini vajda a lengyel nemesség nevében felkérte Báthory István erdélyi fejedelmet a lengyel királyság és a litván nagyfejedelemség trónjának elfogadására, miközben átadta a pacta conventa hivatalos példányát. (A királyválasztásának feltételeit tartalmazó hivatalos oklevelet).² Amikor a lengyel diplomáciai küldöttség 1576. január 25-én megérkezett hozzá, azonnal a medgyesi országgyűlésre vitte őket. Ezen az országgyűlésen tudatta az

¹ Gebei Sándor: Az erdélyi fejedelmek és a lengyel trón. In: Erdélyi Múzeum, Kolozsvár, 63. kötet, 2001. 1-2. füzet. 14. o.

² Besala, Jerzy: Stefan Batory. Warszawa, 1992. 94-95. o.

*Báthory István erdélyi fejedelem,
lengyel király és litván nagyfejedelem*

erdélyiekkel, hogy a királlyá választást elfogadta, habár az Erdély fejedelme címet továbbra is megtartja, maga helyett bátyját, Kristófot ajánlotta vajdának, lényegében fejedelmi jogkörrel. 1576. február 8-án a medgyesi templomban lengyel, török, császári követek és megfigyelők előtt Báthory az oltárnál térdepelve, a Bibliára esküt téve fogadta, hogy a választási feltételeket magára nézve kötelezőnek ismeri el, a választási ígéreteit pedig maradéktalanul teljesíti. Az er-

délyi fejedelem ettől a naptól számítva tekinthette magát jogilag Lengyelország választott királyának (*rex electus Poloniae*).³

Lengyelországba vonulásának biztosítására fegyveres erőinek átcsoportosítását hajtott végre. A Királyi Magyarország felől fenyegető támadás elkerülése végett márciusban Fogaras–Brassó útvonalon haladt Lengyelország felé. Ugyanis a budai pasa aktivizálódásából és az erdélyi csapatösszevonásokból a felső-magyarországi kapitány Hans Rueber arra következtetett, hogy Báthory Kassa – Eperjes – Bártfa útvonalon akar eljutni Krakóba. Rueber sáncokat emeltetett Kassa térségében, csapatösszevonásokat hajtott végre, felkészült az ellenség fogadására.⁴ Moldva határán a moldvai és havasalföldi vajdák fogadták Báthoryt és kíséretét.

Balassi Bálint

³ Gebei Sándor: Az erdélyi fejedelmek és a lengyel trón. In: Erdélyi Múzeum, Kolozsvár, 63. kötet, 2001. 1-2. füzet. 4. o.

⁴ Gebei Sándor: Tanulmányok az erdélyi-lengyel kapcsolatok történetéből. EKF, Eger, 2001. 20. o.

Báthory néhány ezer főnyi kísérettel indult el Erdélyből, és 1576. március 31-én lépete át a lengyel határt. Vele tartott lovas testőrsége, kb. 500 huszár, ugyanannyi gyalogos „kék drabant”, ahogy az erdélyi fejedelmek testőrségét nevezték, jelentős számú „vörös drabant”, a székelység gyalog katonaságának válogatott része, továbbá a tiszántúli hajdúság válogatott csapata és az erdélyi nemesség egy része. Többek között: Gyulafi László (az erdélyi generális), Bethlen Ferenc (Bethlen Gábor fejedelem édesapja), Kemény Boldizsár (Kemény János fejedelem édesapja), Székely Mózes (a későbbi fejedelem), Vadas Mihály (a testőr gyalogság parancsnoka), Károlyi István (a gyalogság későbbi főkapitánya), Balassi Bálint, aki a későbbiek folya-

Székely Mózes

mán személyesen is részt vett a Gdansk elleni hadjáratban.⁵

Mikor Báthory István Lengyelországba ért, vegyes fogadtatásban volt része. A magas rangú államférfiak egy része támogatta, mások viszont szinte ellenségesen fogadták (A litván képviselők meg sem jelentek). Útja során Mielecki podóliai vajda még a találkozás előtt is kitért, viszont Lwów városa napokig ünnepelte, Kostka sandomierzi vajda nagy pompával fogadta Lengyelország választott királyát (electus rex).⁶ Krakkóba történő érkezése után (április 23) – ahol például az egész köznemesség nagy örömmel fogadta – szinte azonnal elkezdődtek azok a tárgyalások, amelyeken tisztázták, hogy Báthory milyen feltételekkel foglalhatja el a trónt.

Megkoronázásával kapcsolatban így nyilatkozott az ország főrendjei előtt: „Én ezerszer inkább a közbékét óhajtom, mint a koronázást. Emlékezzetek mit ígértetek nekem, hogy itt lesznek a litvánok, poroszok, az érsek, a nagymarsall, akik közül senkit sem látok itt. Gondoskodjatok tehát a koronázás előtt a kiegyezésről, mert ha egyszer meg vagyok koronázva, nem bánhatok enyhén az ellenszegülőkkel. Kérdeznének aztán talán, miért bánok velük oly szigorúan? Mert a királyi méltóságomat meg kell oltalmaznom s ellenségeimet törekedni fogok eltiporni.”⁷

A felmerült problémákat megoldva, végül is május első napján a krakkói vár templomában Báthoryt a kujavai püspök, Stanislaw Karnkowski Anna királynővel együtt megkoronázta, mivel a szokásjog szerint koronázó

⁵ Szádeczky Lajos: Báthory István magyar katonái. In: Hadtörténelmi Közlemények, 1931. 4. o.

⁶ Gebei Sándor: Tanulmányok az erdélyi-lengyel kapcsolatok történetéből. EKF, Eger, 2001. 20. o.

⁷ Veress Endre: A történetíró Báthory István. In: Erdélyi Múzeum, Kolozsvár, 38. kötet, 1933, 10-12. füzet. 388.

gnezoi érsek-prímás (Jakub Uchanski) nem volt hajlandó megkoronázni Báthoryt. A koronázási szertartást egy kellemetlen esemény zavarta meg. Amikor szokás szerint a koronázó püspök tevékenységét segítő udvari marsall másodszer tette fel a kérdést: akarjátok-e királyotoknak Báthory Istvánt, akkor az egyetlen jelenlévő litván főúr Massalski közbekiabált: „nem akarjuk, nem engedjük, Litvánia beleegyezése kellene” (nie chcemy, nie pozwolamy, ... Bo do zgody wszystkich musialaby byc Litwa!), mert így szerette volna félbeszakítani és érvényteleníteni a királyválasztást. A harmadszori kikiáltáskor Massalski hangja nem hallatszott, csak az egységes „akarjuk!” (chcemy!).⁸ A koronázási szertartást követően három nappal később az esküvőt is megtartották.⁹ Ezután Krakkó városa hűségesküt tett a király előtt.

A lengyel királyválasztásról elmondható, hogy a XVI. század végén gyakorlatilag 3 fázisban történt: 1. király-jelölő gyűlés (sejm konwokacyjny, 2. királyválasztó gyűlés (sejm elekcyjny) 3. koronázó sejm (sejm koronacyjny). Báthory esetében a varsói királyválasztó sejm (sejm elekcyjny – 1575. november 7. – december 14.) választással, úgy a krakkói koronázó sejm (sejm koronacyjny – 1576. április 24. – május 30.) a választott király és a királynő felkenésével, koronázásával, trónra ültetésével, illetve az első törvénykönyv kibocsátásával ért véget.¹⁰

Lényegében Báthory sikeréhez a lengyel rendi országgyűlés, a sejm sajátos „működése” is hozzájárult. Az országgyűlés felső-

háza, a szenátus (A korábbi királyi tanács feladataival, élethossziglan tartó kinevezéssel) 1569 óta 139 főből állt, ahol a legfontosabb tisztviselők ültek, akik nem változtathatták meg, vagy nem vétőzhették meg az alsóház döntését, s elvileg nem volt törvénykezdeményezési joguk sem. A szenátus elnöki posztját a már említett gnezoi érsek-prímás töltötte be. A testület ülésein nem élhettek a liberum vétóval sem, tehát többségi szavazással döntöttek. Az alsóházban tanácskoztak a követek (kb. 170 fő), akiket a szejmikek delegáltak meghatározott követutasításokkal. Szavazati joggal csak a delegált küldöttek rendelkeztek. Az alsóház üléseit a követmarsall irányította. Elvileg ha a törvényen belüli hat hét alatt nem sikerült határozatot elfogadniuk, akkor a követek félbeszakíthatták a tárgyalásokat. Élhettek a liberum vétó jogával, azaz a hat hét lejártát megelőzően félbeszakíthatták a tanácskozást.¹¹

A másnap tartott harci tornán a magyar vezérek fölényesnek tündek és sorra nyerték el a földjüket jelentős részét. A magyar katonák három hét múlva állták ki az első igazi tűzpróbát, amikor is megostromolták és elfoglalták az ellenkirály Miksa császár kitartó hívének, Laski vajda Lanckoron várát, ami azt eredményezte, hogy a császárpártiak egymásután meghódították Báthorynak.¹²

Báthory István a Lengyel-litván Unió iránti elkötelezettsége a továbbiakban is megmutatkozott, erre királyi esküje és az alkotmány is kötelezte. Az állami egység, a livóniai háború előtti állapotok helyreállítása Báthory István (Stephanus rex) legfontosabb feladatai közé tartozott. A Lengyel Királyság és a Litván Nagyfejedelemség jogainak, kiváltságainak szabadságainak megerősítésekor ün-

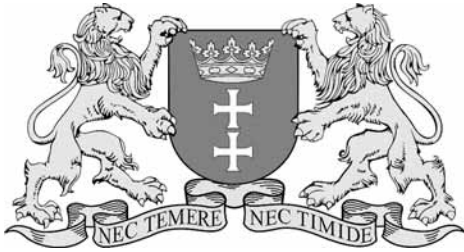
⁸ Gebei Sándor: Tanulmányok az erdélyi-lengyel kapcsolatok történetéből. EKF, Eger, 2001. 22. o.

⁹ Báthory István lengyel királlyá választásának hivatalos okmányának latin nyelvű másolata a Hadtörténelmi Levéltár Török Kori Gyűjteményében található (VII. 1575/3.)

¹⁰ Gebei Sándor: Az erdélyi fejedelmek és a lengyel trón. In: Erdélyi Múzeum, Kolozsvár, 63. kötet, 2001. 1-2. füzet 1-29. 4. o.

¹¹ Ring Éva: Lengyelországot az anarchia tartja fenn? Eötvös Kiadó, Budapest, 2001. 136. o.

¹² Szádeczky Lajos: Báthory István magyar katonái. In: Hadtörténelmi Közlemények, 1931. 7. o.

Gdansk címere

nepélyesen elhangzott, hogy a szomszédos országok által elragadott lengyel vagy litván területeket visszaserzi, tehát az 1558-as határookra szorítja vissza az ellenségeit (Oroszországot), országai területét csonkítani nem hagyja, sőt növelni fogja.

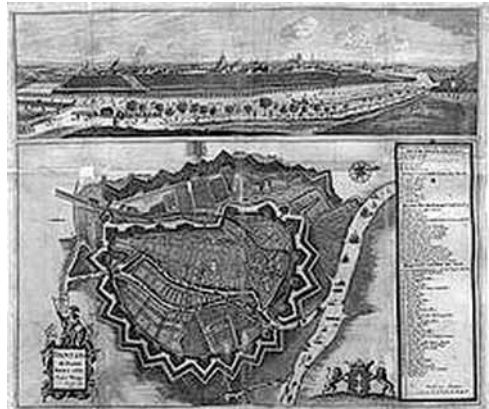
Csupán egyetlen város, a Balti-tenger melletti gazdag porosz Hanza – város Gdansk (Danzig) nem hódolt meg az új királynak. Tehát Báthory kénytelen volt újabb magyar katonákat toborozni. Erről Báthory udvartartási számadásaiban gyakran fordulnak elő feljegyzések. Báthory 1576 októberében Károlyi Istvánt küldi Magyarországra magyar katonaság fogadására. Az akkor felfogadott 38 katona már október 27-étől kapja fizetését (2 tizedes 5-5, a közkatonák 4-4 forint hópénzt). Ebből is látszik, hogy nagyra becsülték a magyar katonák harcértékét.

A források szerint a magyar katonaság létszáma 1576 novemberében 530 fő volt. A magyar katonaság következőképpen oszlott meg: Vadas Mihály kapitány 110, Török István kapitány 100, Rác Mihály kapitány 100, Nagy Ambrus kapitány 100, Somodi Ferenc kapitány 100, Károlyi István kapitány 20 emberrel. Úgy látszik Károlyi századának kiegészítésére volt szükség az újoncokra. Toborzásának helyszínéről, Szepességből máskor is toboroznak katonákat.¹³

¹³ Báthory István emlékezete. (Nagy László szerk.) Zrínyi Kiadó, Budapest, 1994. 276. o.

Havi zsoldjukat illetően Vadas és a többi kapitány 48 magyar forintot kapott, a zászlótartó ötöt, ugyanennyit a tizedes (minden században kb. 8-10 tizedes volt) és négyet a közkatonák.

Károlyiról és magyar katonáiról írja Szádeczky: Károlyi nemsokára kitüntette magát a dirschauai győzelmes csatában, melyben a gdanskiak nagy vereséget szenvedtek. Károlyi személyesen járt elől jó példával biztatva és lelkesítve katonáit, nem rettenve meg a nyilak és golyók sűrű záporától. Gdansk ostrománál is kitüntette magát s két év múlva, Polock bevétele után¹⁴ (miután Vadas Mihály az ostromnál elesett), lett a magyar gyalogság főkapitánya.¹⁵

Gdansk védelmi rendszere a XVI. század végétől

A lengyelországi táborokba, Marienburgba, Grebinbe, Dirschaubba, Gdanskba 1577 folyamán is gyakran érkeznek magyar katonák. Többek között május 10-én Bekes Gás-

¹⁴ Szádeczky közli: Ezeket az érdemeit is felhossa donációs levele, mikor Szentlélek birtokát kapta a királytól 1581. november 8-án a Pszkov alatti táborban.

¹⁵ Szádeczky Lajos: Báthory István magyar katonái. In: Hadtörténelmi Közlemények, 1931. 8. o.

pár kap 1000, június 3-án 3500 forintot zsoldkifizetésekre. (Bekes Gáspár, a régi fejedelmi vetélytárs kiengesztelte Báthoryt, aki megbocsátott neki, szolgálatába fogadta, lovas testőrsége főkapitányává tette. Rövid időn belül Bekes lett a király legbizalmasabb embere, tanácsadója.)

A toborzások folyamatosan folynak a források szerint. 1577. május 15-én Várady Györgyöt küldik Magyarországra, gyalog katonák fogadására 600 forint költséggel.

A források alapján június 22-én a gdanski táborban a Bornemissza János által kihozott magyar lovaskatonákat kifizették. Június 29-én Erdélyből kihozandó magyar katonák számára utalványoznak. Július folyamán a gdanski táborban lévő magyar lovasokon kívül zsoldot kapnak a Kornis által újabban kihozott magyar gyalogok és lovasok (köztük Kendi Péter 10 lóra, Daczó Péter 5 lóra).¹⁶

Összegzésül elmondható, hogy már ekkor elkezdődött a lengyel-litván haderő átszervezése, korszerűsítése. Báthory István lengyel királyként is jelentős számú magyar katonaságot tartott. A későbbi oroszok elleni hadjárataiban a magyar katonáira számíthatott legjobban, amelynek az egyik oka az volt, hogy a lengyel hadsereget királlyá választásakor fegyelmezetlen, rendetlen állapotban találta, melyre kipróbált, harcedzett magyarjaival kellett lelkesítően hatnia. A huszárok mintájára szervezte át a lengyel lovasságot, a hajdúk példájára pedig a gyalogságot, amely ebben a formában eddig teljesen ismeretlen volt a lengyelek számára, de fontos szerepük volt az orosz várak ostromában. Báthory hadseregszervező tehetségét az is dicséri, hogy a lengyel történetírás szerint a hadsereg egészségügyi csapatait is ő szervezte meg, amely eddig a lengyel hadseregben nem volt. Erről

Bekes Gáspár

tanúskodik 1577. június 5-én kelt levele, amelyben a velencei dózséhoz fordulva itáliai orvosokat (köztük Nicolas Brucellát, aki a későbbiek folyamán személyi orvosa lett) kér segítségre, hogy többek között megszervezzék a hadsereg egészségügyi ellátását.¹⁷

Gdansk ostrománál is hősiességüket bizonyították a magyar katonák, mikor is a gdanski védők várakból kitorve fenyegették Báthory ostromló seregét. Ekkor a teljes magyar gyalogság – mintegy 900 fő – Vadas Mihály kapitány vezetésével megrohmozta az ellenség épülőfélben lévő sáncait és ágyúállásait. A magyar katonákat heves ágyútűz fogadta, mire ők a földre vetették magukat, hogy a lövedékek ne tegyenek kárt bennük, ami a hajdúk ösztönös hadművészetéhez tartozott. A frissen szerzett lövegeket az ellenség felé fordították, mely nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Báthory többi seregtestének

¹⁶ Szádeczky Lajos: Báthory István magyar katonái. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 1931. 10. o.

¹⁷ MTA Kézirattár Ms 4980/2./ III. (1577-06-25) Eredeti lelőhely: Velencei Állami Levéltár)

ellentámadása sikerrel járt, és az összezavarodott ellenséget sikerült teljesen szét-szórni.¹⁸

Bekes nemcsak az államügyekben volt segítségére a királynak, hanem a harcmezőn is híven szolgálta őt. Báthory az ellenség által szorongatott Elbing (Elbląg, város a Visztula deltájánál) városának felmentésére küldte magyar csapatokkal Bekest, amit sikeresen végre is hajtott.¹⁹

A Gdansk elleni hadjárat 1577 tavaszától

8 hónapig tartott. (A Gdansk elleni hadjáratban résztvevő magyar katonák jegyzékét egy hitelesített fizetési lajstrom is őrzi)²⁰

A város végül is december 12-én kénytelen volt behódolni az új királynak, Báthory Istvánnak. Miután rendezte konfliktusát Gdanskkal, Lengyelország teljhatalmú uraként, ígéretéhez híven kiáltványban tette közzé, hogy ha tárgyalások útján nem tud megegyezni Rettegett Ivánnal, akkor „totális háborút” indít Oroszország ellen.²¹

¹⁸ Reinhold Heidenstein: Rerum Polonicarum libri XII. Francofurti. 1672 / De bello Moscovitico, Basileae, 1588. (Lelőhelye: Báthory István emlékezete. Nagy László szerk., Zrínyi Kiadó, Budapest, 1994. 117.-200.) 162. o.

¹⁹ Szádeczky Lajos: Kornyi Bekes Gáspár (1520-1579). Méhner Vilmos Kiadása, Budapest, 1887. 5. o.

²⁰ Regestrum distributorum pecuniarum, tam ex contributionibus publicis, quam ex quarta parte Reipublicae collecti, a die 1-ma Januarii ad diem ultimum Decembris 1576.

²¹ MTA Levéltár B. 1182/II./44. Eredeti lelőhely: Biblioteka Narodowa, Warszawa.

Gdansk napjainkban

KLEMENSITS PÉTER: A MÁSODIK ARAKÁN HADJÁRAT – AZ ELSŐ BRIT GYŐZELEM BURMÁBAN

1944 tavaszán Burma a szövetségesek és Japán számára egyaránt döntő hadműveletek színterévé vált¹, melynek során a japán hadsereg előretörése már Indiát fenyegette. Végül a britek győzelme az Imphal síkságon stratégiai fordulatot eredményezett a délkelet-ázsiai küzdelemben. Kevésbé ismert azonban, hogy a Nemzetközösség számára hadművelési és harcászati szinten 1944 februárjában a második Arakán hadjárat sikere jelentette a döntő fordulatot és a győzelem megteremtette a feltételeit a brit 14. hadsereg helyállításának India védelmében. Azon túl, hogy a brit erők először mértek vereséget a dzsungelben támadó japánokra az új módszerek eredményessége pl. a bekerített csapatok légi úton történő ellátása, páncélosok alkalmazása a dzsungelben, számos tapasztalattal gazdagította a szövetségeseket, melyeket a későbbiekben sikeresen hasznosítottak, egyúttal biztosítva a brit csapatok morális tartását az ellenség-gel szemben.

Célom, hogy az 1943 november–1944 május közötti intervallumban felvázoljam a második Arakán hadjárat eseményeit, a résztvevők céljait, elképzeléseit, illetve megvilágítom az összecsapás jelentősebb motívumait, különös tekintettel az adminisztratív körzet birtoklásáért folytatott hadműveletre.

A STRATÉGIAI HÁTTÉR

1942 májusában a szövetséges csapatok visszavonulását követően a japánok megszállták Burmát.¹ Bár India inváziójától még nem kellett tartani, Kína amerikai hadianyaggal történő ellátása a továbbiakban lehetetlenné vált, ezért az amerikai hadvezetés a kezdetektől szorgalmazta a mielőbbi szárazföldi összeköttetés megteremtését India és Kína között. Ideiglenesen légiszállítással ugyan sikerült valamelyest áthidalni a problémát, de Joseph Stilwell altábornagy a Délkelet-Ázsiában állomásozó amerikai erők főparancsnoka egyben Csang Kaj-sek vezérkari főnöke kitarított terve mellett melynek értelmében Észak Burma visszafoglalásával és egy szárazföldi útvonal megnyitásával Kínát értékes hadviselő félként lehetne igénybe venni a Japán elleni háborúban.² Nagy Britannia számára India biztonságát szem előtt tartva szintén kívánatos volt mielőbbi támadó műveletek indítása burmai területen. Archibald Wavell tábornok a brit indiai főparancsnok már 1942 áprilisában hozzákezdett támadó tervek kidolgozásához, de szükséges források hiányában decemberig a konkrét hadműveletek elindításáról szó sem lehetett.³ A tervek szerint erre az időpontra William J. Slim altábornagy parancsnoksága alatt a brit

¹ Részletesebben lásd: Klemensits Péter: Az első burmai hadjárat – A brit hadtörténelem leg-hosszabb visszavonulása, Hadtudományi Szemle 2008. 1. évf. 1. szám

² Stilwell, Joseph W.: The Stilwell Papers, Da Capo Press, 1991. 25.o.

³ Fort, Adrian: Archibald Wavell The Life and Times of an Imperial Servant Jonathan Cape, London, 2009. 295.o.

A hadszíntér

XV. hadtestnek Arakán területén kellett előretörnnie és elfoglalnia Akyab városát.

Arakán Burma délnyugati területét alkotja, amely Indiában Manipur állammal volt határos. A területet magas hegyek, sűrű dzsungel és vízmosások tömege jellemezte. A monszun időszakban májustól októberig a hőség csaknem elviselhetetlen és az esőzések következtében a terep rendszerint járhatatlanná vált. Röviden szólva, ahogy Ewans tábornok is megfogalmazta: „Kevés hely van, amely egy hadjárat megvívását tekintve ennél nem kívánatosabb lehet.”⁴

A brit hadvezetés tisztában volt azzal, hogy a légitámogatásnak óriási szerepe lesz Burma visszafoglalásában, ezért a hadművelati tervek kezdettől fogva Akyab repülőterére fókuszáltak. Mivel a repülőgépek hatótávolságát számításba véve a Rangun elleni támadáshoz szükség volt egy megfelelő légibázisra Arakánban, továbbá Akyab esetében kétélű deszantos művelet is segíthette a vállalkozást, a város elfoglalása a továbbiakban a brit stratégia szerves részét képezte.⁵

Wilfried Louis Lloyd vezérőrnagy parancs-

noksága alatt 1942 végéig a brit 14. hadosztály a terveknek megfelelően folytatta előretörését Arakánban, de ezt követően Donbaiknál a kiépített japán védelem áttörése meghaladta erejét. Noel Irwin altábornagy a Keleti hadsereg parancsnoka a kisebb egységekkel végrehajtott frontális támadást erőltette, miközben Slim számára megtiltotta a hadtest parancsnokság beavatkozását a küzdelemben. Március végén a japán erők a britek által járhatatlannak vélt terepen sikeresen megkerülték az ellenfél védelmét, így két brit dandárt a megsemmisülés fenyegetett. Az adminisztráció és a parancsnoki láncolat átszervezését követően sikerült stabilizálni a helyzetet, de a visszavonulás elkerülhetetlenné vált. Május végére Slim tábornok 15. hadtestének erői visszajutottak arra a pontra ahonnan 9 hónappal korábban megindították támadásukat.⁶

Az Arakán hadművelettel párhuzamosan a brit főparancsnokság Orde Wingate vezérőrnagy vezetésével 3000 katonát kívánt Észak-Burmába küldeni a japán kommunikációs vonalak rombolására és az ellenség nyugtalanítására, utánpótlásukat pedig légi szállítással akarták biztosítani. Az 1943 február–május között végrehajtott szabotázs műveletek összességében nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, de Wingate és a brit politikai vezetés egyes tagjai eredményesnek tartották az expedíciót. Tény, hogy a súlyos veszteségek ellenére a britek morálját nagy mértékben emelte a bátor vállalkozás, még ha az ellenségnek okozott veszteségek aligha feledtethették az Arakán művelet kudarcát.

1943 márciusában a quebeci konferencián Franklin D. Rooseveltt és Winston Churchill valamint a vezérkarok megállapodása értelmében átszervezték a délkelet-ázsiai szövet-

⁴ Ewans, Geoffrey: Slim as Military Commander, Batsford, London 1969. 86.o.

⁵ Allen, Louis: Burma The Longest War 1941–45, J. M. Dent & Sons Ltd. London, 1986. 92.o.

⁶ Keegan, John (edit.): Churchill's Generals, Grove Weidenfeld, New York, 1991. 311.o.

séges erők szervezeti struktúráját. Szeptemberben Louis Mountbatten altengernagy vezetésével (aki a partraszálló műveletek szakértőjének számított) létrejött a Délkelet-Ázsia Parancsnokság, helyettesének pedig Stilwell tábornokot nevezték ki⁷ Ezzel együtt az új tervek kidolgozása is megkezdődött. 1944 tavaszára a XV. hadtest Arakán elleni újabb támadása mellett az elképzelések között szerepelt az Andaman szigeteken történő partraszállás, a kínai erők támadása Jünnanból kiindulva, egy újabb nagyszabású Wingate expedíció, a brit IV. hadtest előretörése a Chindwinen túl, valamint a Stilwell tábornok vezetése alatt levő 3 kínai hadosztály offenzívája Észak Burmában.⁸

1943 október-november folyamán a kairói majd a teheráni konferencia döntéseit⁹ figyelembe véve és a rendelkezésre álló forrásokat szem előtt tartva a partraszállásról és a jünnani kínai támadásról le kellett mondani, de a többi műveletre teljes intenzitással folytak az előkészületek. A 11. hadseregcsoport, amely Mountbatten fő ütőerejét jelentette, George Giffard tábornok parancsnoksága alá került, ennek fő elemét alkotta a brit 14. hadsereg (korábban Keleti hadsereg) az újonnan kinevezett Slim tábornokkal az élen. A kötelékébe tartozó XV. hadtestnek

(Phillip Christison altábornagy) az Arakán elleni támadásra kellett felkészülnie, miközben a IV hadtest legfontosabb feladatának Imphal körzetének védelmét tartották. A parancsnoki láncolat bonyolultságát érzékelteti az a tény, hogy Stilwell bár Mountbatten helyettesének pozícióját töltötte be, hadműveleti ellenőrzés szempontjából a kínaiakkal indítandó támadás során saját kérésére közvetlenül Slim tábornok alárendeltségébe került.¹⁰ Az amerikai altábornagy legfontosabb célját Myitkyina város elfoglalása képezte, hiszen ily módon a régi Burma úttal való kapcsolatteremtést követően megindulhatott a szárazföldi szállítás Kínába.

Slim tisztaban volt az Arakán hadművelet nehézségével és Imphal védelmének is különös figyelmet szentelt, de 6 hadosztálynál nagyobb erőt képtelen volt hadrendbe állítani. Wingate tábornok köszönhetően Churchill és Roosevelttámogatásának két hadosztálynyi erőt igénybe vehetett a speciális küldetésre, amelyről úgy vélte nagyban hozzájárulhat Stilwell sikeréhez és a teljes burmai japán megszálló erőkre is komoly veszélyt jelenthet.¹¹ Mivel ezen egységek tűzérségi támogatását és utánpótlásuk biztosítását egyaránt a légierőnek kellett megoldani, ezért Slimnek az Arakán hadjárat megfelelő biztosításához minden igénybe vehető forrást számításba kellett vennie.

HADMŰVELETEK ARAKÁNBAN

1942 nyarán Tokióban a hadsereg főparancsnokságán felmerült az elképzelés India inváziójáról, de az érintett parancsnokokkal

⁷ Tuchmann, Barbara: *Stilwell and the American Experience in China 1911-1945*, Bantam Books, New York, 1989. 489.o.

⁸ Slim William J.: *Defeat into Victory*, The Reprint Society, 1957. 265-266.o.

⁹ Kairóban Rooseveltt és Churchill mellett Csang Kaj-shek is részt vett és megegyezés született a Burma felszabadításáról szőtt tervekkel illetően. Teheránban azonban a nyugati vezetők Joszif Sztálin nyomására elfogadták az európai második front 1944-es megnyitásának szükségét, így viszont megfelelő források hiányában a burmai partraszállást törölni kellett, melynek következtében Csang sem volt hajlandó Jünnanban támadást indítani.

¹⁰ Elméletileg Giffard felügyelte volna Stilwell tevékenységét, de az amerikai tábornok kölcsönös utálatuknak megfelelően ezt nem volt hajlandó elfogadni.

¹¹ Lewin, Ronald: *Slim the Standardbearer*, Leo Cooper, London 151.o.

történő konzultációt követően a negatív visszhang hatására leállították az előkészületeket. 1943 márciusában Mutagucsi Renya altábornagyot nevezték ki a Burmában állomásozó 15. japán hadsereg élére, aki korábbi ellenkezését feledve az első Wingate expedíció hatására egyre inkább síkra szállt az India elleni támadás mellett. Mivel a szövetségesek támadására Arakánban, Burma északi nyugati ill. észak-keleti régióiban egyaránt számítani kellett, megfelelő védelmet csak a védelmi vonalak kitolásától várhatott a japán hadvezetés. Mutagucsi úgy vélte, hogy az Imphal síkság elfoglalása, a szövetségesek bázisainak megsemmisítése mindenre megoldást jelentene és az Assam elleni támadás során az indiaiak felkelése akár Nagy-Britannia kilépését is eredményezheti a háborúból. Kawabe Masakazu altábornagy a burmai területi hadsereg parancsnoka támogatta Mutagucsi elképzeléseit és Imphalt nevezte meg a fő támadási szektornak, Arakánt pedig csak mellékhadszíntérnek tekintette, amelynek azonban a brit erők jelentős részének lekötésével és esetleges megsemmisítésével támogatnia kellett a fő csapatát.

Todzszo Hideki miniszterelnöknek a Midwaynél majd Guadalcanalnál elszenvedett vereségek és az általános visszavonulás következtében szüksége volt a győzelemre és ezt véleménye szerint már csak India határán érhet-e el.¹² Ennek megfelelően 1944 január 7-én a japán 15. hadsereg parancsot kapott, hogy „foglaljon el és biztosítson egy stratégiai zónát Észak-Kelet Indiában Imphal körzetében.”¹³

Slim tábornok Arakánban a következő hadműveleti célokat jelölte ki a XV. hadtest számára: korlátozott előrenyomulást követően a Maju félszigeten el kellett foglalni Maungdaw kikötőjét, majd a hegygerincen átkelve Buthidaung városát. Ily módon meg-

William J. Slim altábornagy

nyílna a lehetősége a csapatok utánpótlásának a tengeren. Ezt követően – ha a feltételek adták – folytatni lehetne az offenzívát Akyabtól keletre. Miután a 26. indiai hadosztályt visszavonták hadseregtartalékba az ősz folyamán, Christison rendelkezésére állt az offenzívához az 5. és a 7. indiai hadosztály valamint a 81. nyugat-afrikai hadosztály. Okulva az 1943-as eseményekből a britek külön hangsúlyt fektettek a szárnyak védelmére és viszonylag széles fronton kívánták megindítani a támadást, elejét véve a japán bekerítő mozdulatoknak. A tervek szerint a két indiai hadosztálynak a Maju gerincen kellett előretörnie, miközben a szárnybiztosítást a 81. nyugat-afrikai hadosztály végezné. A brit hírszerzés úgy vélte, hogy a japán 55. hadosztály mellett az 54. hadosztály egyes alakulataival kell szembenézniük, ez pedig Slim tábornok elképzelésének megfelelően biztosította a számbeli fölényt a nemzetközösségeknek.¹⁴

¹² Allen: 160.o.

¹³ Allen: 167.o.

¹⁴ Slim: 223-224.o. A hadseregarancsnok szerint az első győzelem mindennél fontosabb volt, ezért mindenképp olyan helyzetet kellett teremteni amelyben a brit erők túlerőt képviselnek a japánokkal szemben.

Arakán védelmét az ellenséges partraszállás, illetve szárazföldi támadás ellen a 28. japán hadsereg látta el Sakurai Shozo altábornagy parancsnoksága alatt. Az 54. hadosztály érkezése folyamatban volt ezért csupán az 55. hadosztályra számíthatott a hadseregparancsnokság Hanaya Tadashi altábornagy vezetésével. A brit támadás feltartóztatása pedig az alakulat fő ütőerejét jelentő 55. gyalogos csoportra várt Sakurai Tokutaro vezérőrnaggyal az élen.

Kawabe tábornok tervei szerint miközben a 15. hadsereg Imphal ellen indul (U go vagyis C hadművelet) a 28. hadseregnek a Ha go azaz Z hadművelet keretében meg kellett semmisítenie a brit XV. hadtestet, ezenkívül értékes tartalékokat vonni el északról a fő csapásirányból. Utóbbi hadművelet kezdeti dátumának 1944. február 4-ét jelölték meg (az U go-t márciusban akarták megindítani.)¹⁵

A részleteket tekintve az 55. gyalogos csoportnak át kellett szivárognia a brit védelmi vonalakon Buthidaungnál elfoglalnia Taung Bazart, majd bekeríteni és megsemmisíteni a 7. indiai hadosztályt. Ezután átkelve a Maju gerincen Maungdaw térségében szét kellett verni az 5. indiai hadosztályt is. Sakurai vezérőrnagy a 7. indiai hadosztály parancsnokságának a fogságba ejtését fő céljának tartotta és úgy vélte a britek támadási kísérletét könnyedén felmorzsolhatja.

1943 novemberében az 5. és a 7. indiai hadosztály elfoglalta védelmi állásait a Teknaf-Taung Bazar régióban, majd megkezdte előretörését. Miközben utóbbi alakulat elérte a Kalapanzin völgyet, az 5. indiai hadosztály Maungdaw körzetében állt készen a további előretörésre. Giffard tábornok utasítása szerint a brit 14. hadsereg feladata: „biztosítsa a Naf folyó torkolatát,

Maungdawot, Buthidaungot és maximálisan fejlessze ki a sikert.”¹⁶

A Maungdaw-Buthidaung út elfoglalása kulcsfontosságú volt a hadműveletek folytatásához, de az út két helyen is alagúton haladt keresztül a Maju hegy alatt, melyeket a japánok szabályos erődde alakítottak. Christison csapatainak ezen kívül még két erősebb ellenséges körlet megsemmisítését kellett kivitelezni. Az 5. indiai hadosztály Harold Rawdon Briggs vezérőrnagy parancsnoksága alatt Maungdaw elfoglalása után alapos tüzérségi előkészítést követően zuhánóbombázók támogatása mellett Razabil ellen indult, de a földbe ásott japán bunkerek és lőállások felszámolása kemény diónak bizonyult. Február 4-re sikerült a briteknek semlegesíteni az erődöt, ez pedig nagy mértékben volt tulajdonítható annak a harceljárásnak, amit először a második Arakán hadjáratban alkalmaztak sikerrel a nemzetközi szövetségi erők. Ennek értelmében tüzérségi előkészítés után a páncélosok előrenyomultak, először felszíni robbanású repeszgránátokkal megtisztították a dzsungelt, majd késleltetett gyújtószerkezetű repeszgránátokkal megsemmisítették a bunkereket, végül páncéltörő lövedékekkel támadták az ellenséget, így a felzárkózó gyalogos erőkre sem jelentett veszélyt a robbanás. A módszer sikeres elsajátítása és széleskörű elterjedése a 14. hadseregben egyúttal a páncélos és a gyalogos erők egymás iránti kölcsönös bizalmát illusztrálja.¹⁷

A szövetségesek légi fölénye szintén sokat

¹⁶ Giffard, George: Operations in Burma and North-East India from 16th November, 1943 to 22nd June, 1944: Supplement to the London Gazette of Tuesday, 13th March, 1951. 1353.o. His Majesty's Stationary Office, 1951. Megtálalható: <http://www.ibiblio.org/hyperwar/UN/UK/LondonGazette/39173.pdf> Letöltés dátuma: 2011. 03. 05.

¹⁷ Slim: 229.o.

¹⁵ Allen 170-171.o.

jelentett. 1943 őszén a délkelet-ázsiai szövetséges parancsnokság létrejöttével Richard Peirse brit repülő tábornagy parancsnoksága alatt vonták össze a hadszíntér teljes szövetséges légierejét, amely 48 brit és 17 amerikai bombázó és vadász századot foglalt magába. Ezzel szemben a japán 5. légi hadosztály kötelékében 250 repülőgép látta el Burma védelmét. Természetesen mindkét fél erejének csak kisebb részét vetette be Arakánban, de a brit légierő 221. Csoportját amerikai stratégiai bombázók is támogatták a harcok során.¹⁸

Frank Messervy vezérőrnagy 7. indiai hadosztálya megszilárdította állásait Buthidaung körzetében, így annak ellenére, hogy az alagútban a fő erődrendszer még kitartott, a körzetben sikerült felszámolni a japán ellenállást. 1944 január végén Christison tábornok parancsára Sinzweya közelében a Nyakye-dauk hágóhoz vezető út mentén a britek hozzákezdtek egy adminisztratív körzet kiépítéséhez, melynek keretében hatalmas mennyiségű hadianyagot, élelmiszert halmoztak fel, valamint kórházat, barakkokat építettek. A XV. hadtest hadtápalakulatait is a körzetbe vezényelték más nem harcoló erők társaságában.

Hanaya tábornok 1944. január 11-én adott parancsot a Z hadművelet végrehajtására az 55. gyalogos csoportnak. A hadosztályparancsnok bízott abban, hogy a brit tartalékok elvonásával és a XV. hadtest megsemmisítésével kedvezően befolyásolhatja az Imphalért vívott ütközetet. Sakurai vezérőrnagnak küldött utasításában hangsúlyozta, hogy az ellenséget bekerítéssel, a szárnyakra mért

csapással, a kommunikációs vonalak átvágásával és éjszakai támadásokkal kell térdre kényszeríteni. A gyalogoscsoport parancsnoka, noha optimális esetben a Bawli Bazarig történő előrenyomulásra kapott parancsot Indiában Chittagong elfoglalását is elképzelhetőnek tartotta. Optimizmusát támasztja alá a következő kijelentése is: „Gyerekjáték szétzúzni az ellenséget a Maju félszigeten. Adjon egy zászlóaljat és megmutatom, rögtön Chittagongban leszek.”¹⁹

A brit hadvezetés a felderítő alakulatoktól kapott információk és zsákmányolt ellenséges dokumentumok alapján tisztában volt azzal, hogy a japánok jelentős erősítést vezényeltek Burmába, ezért az India elleni támadás belátható közelségbe került. Ami Arakánt illeti a japán ellentámadásra bármikor számítani lehetett, csupán annak pontos ereje és helyszíne maradt ismeretlen. Slim és Christison tábornokok viszont abban egyetértettek, hogy a 7. indiai hadosztály balszárnyán egy bekerítő hadmozdulat elhárítására mindenképp fel kellett készülni.²⁰ Abban az esetben, ha a japán 55. hadosztály elvágná utánpótlásától a brit XV. hadtestet, az állásokat mindenáron tartani kellett, hiszen légi utánpótlással és szükség esetén a hadseregtartalékok bevetésével, a helyzet stabilizálása megoldhatónak tűnt. Számítva a legrosszabbra Giffard tábornok a 36. brit hadosztályt is Slim rendelkezésére bocsátotta, az alakulat pedig a 26. hadosztály alakulataival egyetemben a hadseregarancsnok utasítására azonnal dél felé indult.

Február 6-án hajnalban elkezdődött a japán támadás. Tanahashi ezredes parancsnoksága alatt az 55. gyalogos csoport 112. ezrede megkerülte a 7. indiai hadosztályt majd egyes egységei megközelítették Messervy tábornok parancsnokságát Launggyaungnál.

¹⁸ Peirse, Richard: Air Operations in South East Asia 16th November, 1943 to 31st May, 1944 Supplement to the London Gazette of Tuesday, 13th March, 1951. 1381.o. His Majesty's Stationary Office, 1951. Megtalálható: <http://www.ibiblio.org/hyperwar/UN/UK/LondonGazette/39173.pdf> Letöltés dátuma: 2011. 03. 12.

¹⁹ Allen: 172.o.

²⁰ Slim: 292.o.

Tanahashi a rendelkezésre álló híradós és ezredparancsnoksági csapatokat támadásra utasította, melynek következtében olyan helyzet állt elő, amikor a kb. 200 japán híradós kézfegyverekkel összecsapott az indiai hadosztály parancsnokságán dolgozó adminisztratív szolgálat embereivel. Messery ugyan elmenekült, de Sakurai vezérőrnagy nagy meglepetésére parancsnoksága jelentős részét foglyul ejtették a japánok.

A brit erők egy csoportja még idejében visszavonult az ellenség elől, óvatosan ügyelve, hogy minden titkos dokumentumot megsemmisítsenek, mielőtt az a japánok kezébe kerülne. Ellenfeleik azonban nem voltak ilyen körültekintőek: a britek egy japán katonát holtteste mellett megtalálták Sakurai hadműveleti utasításait, az egész „Ha go” tervét, valamint a benne részt vevő alakulatok és parancsnokok listáját. Ez az információ a későbbiekben döntő mértékben járult hozzá a nemzetközönségi erők győzelméhez.

Ahogy Michael Roberts dandártábornok a 114. indiai dandár parancsnoka is megerősítette voltak előjelek, amelyekből arra lehetett következtetni, hogy a hadosztályparancsnokság is célpontját képezi a japán offenzívának. Amikor január végén Roberts jelentette, hogy a japán 112. ezred egy zászlóalja valószínűleg a körzetben tartózkodik „a hadtest hírszerzése azt mondta tudják, hogy a 112. ezred néhány felderítő egysége a körzetben van, de ez minden”.²¹ Összességében azonban azt Roberts és felettesei sem hitték, hogy a teljes japán ezreddel kerülnek szembe.

ÜTKÖZET AZ ADMINISZTRATÍV KÖRZETNÉL

Tanahashi embereinek folytatniuk kellett előretörésüket, hiszen számukra a siker kulcsa a gyorsaságban rejtett. A 7. indiai had-

osztály parancsnokságától 3 km-re délre rábukkantak az adminisztratív körzetre, így ennek megsemmisítése lett a következő feladat. A támadók számára súlyos hátrányt jelentett, hogy a korábbi tapasztalatok ellenére Hanaya tábornok a brit harcokocsiknak nem tulajdonított nagy jelentőséget, így a gyalogság páncéltörő fegyverek és harcokcsi támogatás nélkül csupán hegyi lövegekre hagyatkozva nézett szembe az ellenség védelmével.

Hadmozdulataik következtében viszont a XV. hadtestet elvágták utánpótlási vonalaitól, ezért az 1943-as eseményekre alapozva a japán hadvezetés úgy vélte, hogy a britek ez esetben is a visszavonulást választják, de utánpótlás hiányában sorsuk megpecsételődik.

Slim tábornok azonban felkészült ezen eshetőségre és a csapatok utánpótlását légi szállítással kívánta megoldani. Február elején a 14. hadsereg hadtápfőnökét Alf Snelling vezérőrnagyot bízta meg a vállalkozás megszervezésével, amelynek eredményeként a comillai és agartalai légbázisokon felhalmozott utánpótlást becsomagolva szállításra kész állapotban helyezték el a kifutópályán. A hadseregparancsnok meglepetésére 24 órán belül egy hadosztály több napi ellátmányát így biztosítani lehetett Arakánba.²² Slim találékonyságát jelzi, hogy mivel nagy mennyiségű selyem hiányában az ejtőernyők gyártása komoly problémát jelentett 1943 folyamán Indiában, a tábornok tanácsára jutából kezdtek gyártani a rakomány továbbítására szánt ejtőernyőket, hiszen ebből szinte korlátlan mennyiség állt rendelkezésre, ráadásul olcsóbb is volt.

Megfelelő szállító kapacitás és a légi fölény birtoklása nélkül aligha lehetett sikeres az elképzelés. A brit-amerikai Csapat szállító Parancsnokság azonban 1944 elején már rendelkezett annyi szállító repülőgéppel,

²¹ Lewin: 156.o.

²² Lewin: 157.o.

hogy Kína ellátása és Wingate második expedíciója mellett a britek Arakánban harcoló erőinek is biztosíthatta az utánpótlást. Peirse tábornok szerint az amerikaiaktól kölcsön vett 25 C46-os Dakota szállító repülőgépekkel sikerült zökkenőmentesen kivitelezni a XV. hadtest ellátását és február 6-március 8 között több mint 2000 t ellátmányt szállítottak Burma-ba.²³ a japán légierő az offenzíva kezdetén minden eszközzel igyekezett támogatást nyújtani az 55. hadosztály csapatainak. Az első napon 100 vadászgépet vetettek be, de annak ellenére, hogy a Zerok mellett a modernebb Todzsók is megjelentek, a brit Spitfire V-ös és Spitfire VII-es vadászgépek ellen nem értek el eredményt. Miután az első 13 napban 3 brit vadászgéppel szemben 65 gépet veszítettek, a légtéruralom teljes mértékben a szövetségesek kezébe került. A brit-amerikai szállító gépekre csupán a japán légvédelmi lövegek jelenthettek veszélyt, de az első napon elvesztett egyetlen szállító gépen kívül más veszteséget nem kellett elkönyvelniük.

Miközben a hadseregparancsnokság utasítást adott a légi utánpótlás megindítására, a japánok bekerítették az adminisztratív körzetet ahol a teljes XV. hadtest előrenyomulásához szükséges hatalmas mennyiségű lőszer és üzemanyagot raktározták a britek. Geoffrey Evans dandártábornok az 5. indiai hadosztály 9. dandárának új parancsnoka (korábban a IV. hadtest vezérkari főnöke) február 6-án 9h 30-kor így értesült hadosztályparancsnokától az eseményekről: „Kora reggel a japánok megrohanták Frank Messervy parancsnokságát Launggyaung-ban... a helyzet homályos...de nyilvánvalóan nagy elleneséges erő került a 7. hadosztály mögé.”²⁴

Christison tábornok ekkor utasította Evanst, hogy dandárparancsnokságától megvalva a West Yorkshire ezred 2. zászlóaljával

törjön be Sinzweyába és szervezze meg a bázis területének védelmét. A hadtestparancsnok megfogalmazása szerint: „Hozza védhető állapotba [az adminisztratív körzetet] és minden áron tartsa meg!”²⁵ A védők számára Evans segítsége különösen értékesnek bizonyult, hiszen a dandártábornok különítményéhez később a dandár többi alakulata mellett két század Lee harcokosi is csatlakozott.

A brit hadvezetés a zsákmányolt ellenséges dokumentumoknak köszönhetően pontosan ismerte az Arakánban harcoló japán alakulatok célját és erejét. Miközben az 55. gyalogos csoport nagy része (7000 ember) a 7. indiai hadosztály és az adminisztratív körzet megsemmisítésével volt elfoglalva, a 33. hadosztály egy zászlóalja Kubo erő néven Kubo Masao őrnagy parancsnoksága alatt megkísérelte elvágni a fő útvonalat Goppe Bazartól délre elszigetelve, ezáltal az 5. indiai hadosztályt. A britek frontális támadásával szemben pedig Hanaya tábornok a XV. hadtest déli szárnyára (az erőddé alakított alagút térségébe) összpontosította Doi erő néven az 55. hadosztály maradék egységeit.

Messervy tábornok és környezete február 6-án 12h 45-re eljutott Sinzweyába, ahol Evans parancsára az adminisztratív körzetet védő egységek körkörös védelemre rendezkedtek be, a hadseregparancsnokság utasításnak megfelelően. A 7. indiai hadosztály parancsnoksága mellett megérkezett a 9. indiai dandárparancsnokság is, a 89. dandár főhadiszállását pedig a bázis keleti részén szállásolták el. Így elsősorban a fentebb említett csapatokra és az adminisztratív szolgálat embereire hárult a terület védelmének kötelezettsége. Mivel folytonos védelmi vonal kiépítéséhez nem állt rendelkezésre kellő erő, a West Yorkshire ezred és a 89. dandár egységei a bázis keleti és nyugati bejárat-

²³ Peirse: 1385.o.

²⁴ Allen: 180.o.

²⁵ Allen: 180.o.

ára koncentráltak miközben a többi alakulat északon és délen néhány fontosabb terepszakasz tartását kapta feladatul. Bár kezdetben a japán légiőr folyamatosan támadta az állásokat jelentős eltérés volt 1943-hoz képest, hogy a briteknél még az olyan nem harcoló alakulatok is mint pl. az öszvér század, vagy a tisztiklub személyzete is állta a sarat, visszavonulásról pedig szó sem lehetett. Kétségtelen, hogy az alapos kiképzés, az átszervezések Slim tábornok elképzelésének megfelelően éreztették hatásukat, a csapatok morális tartása pedig megnőtt.²⁶ Ronald Lewin szerint: „Előretolt csapatai gondoskodtak az üllőről mellyel szemben Slim szétzúzhatta a japánokat a tartalékok kalapácsával.”²⁷

Február 7-én éjjel a japánok betörését a bázis keleti bejáratánál sikerült elhárítani a harcokosik és a West Yorkshire ezred ellen-támadása következtében, de a japán 112. ezred katonái elfoglalták a kórházat amelynek védelmét szintén a fenti brit ezred látta el. Matsukihira Naoyuki hadnagy II. zászlóalja más megoldás hiányában lemészárolta a foglyokat, hiszen felügyeletükről nem tudott gondoskodni, előretörésüket pedig a terveknek megfelelően folytatni kellett.(összesen 31 sebesült és 4 orvos vesztette életét).²⁸ A Kubo erő ugyan lezárta az 5. indiai hadosztály utánpótlási vonalát, de Tanahashi áttörése nélkül a bekerítés aligha volt sokáig fenntartható. Február 11-én a Doi erővel sikerült kapcsolatot teremteni a 112. ezrednek, így a 7. indiai hadosztály bekerítése teljessé vált.

²⁶ A hadseregparancsnok korábban utasításba adta, hogy a nem harcoló alakulatoknak is ugyanabban a kiképzésben kell részesülniük mint a harci egységeknek, hogy szükség esetén bevethetőek legyenek.

²⁷ Lewin: 158.o.

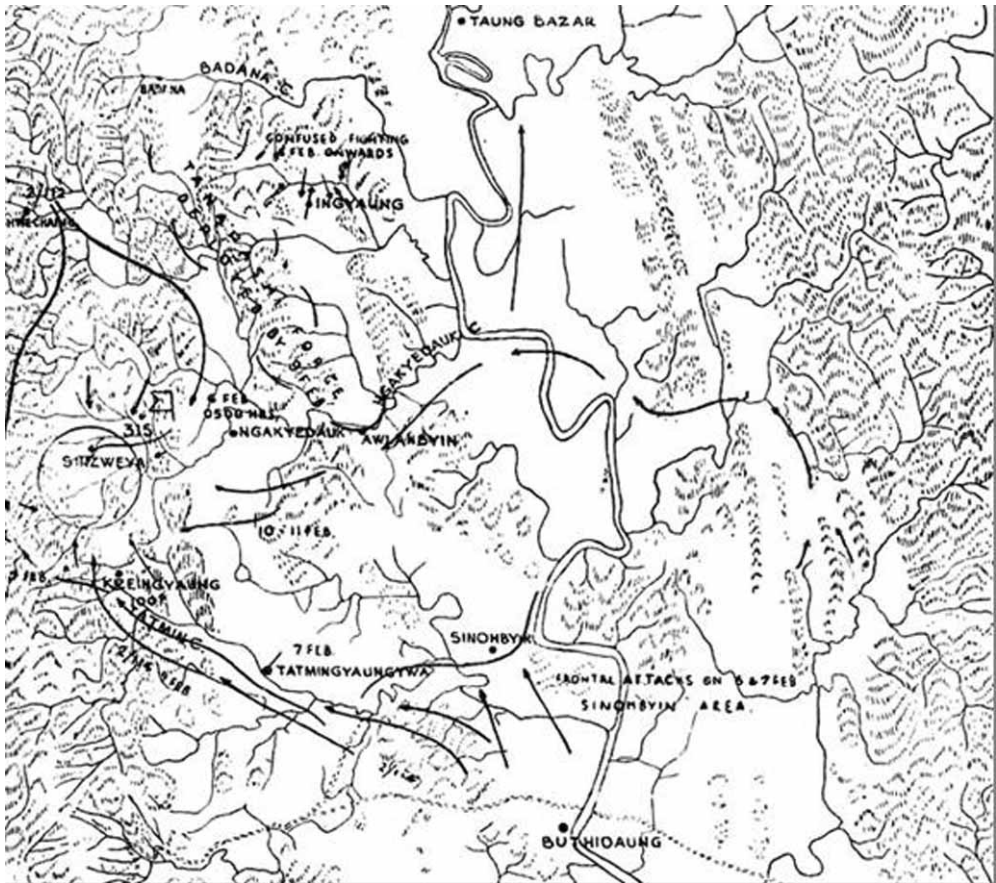
²⁸ Allen: 183.o.

Ugyanakkor a nyomás egyre fokozódott a japánokon is. A 26. brit hadosztály elérte a Kalapanzin völgyet és visszafoglalta Goppe Bazart, a 36. hadosztály pedig Bawli Bazarnál vett fel védelmi állásokat, miközben az 5. indiai hadosztály sikeresen ellenállt a Doi erő támadásainak és megközelítette a 7. indiai hadosztály pozícióit. Fenti alakulatok együttes támadása pedig a Kubo erő számára is súlyos helyzetet teremtett. Christison tábornok február 8-án a hadtestparancsnokságot ért támadás után visszavonta főhadiszállását Bawli Bazartól nyugatra, habár továbbra is a harcok közelében kívánt maradni.

Az utánpótlás hiánya egyre jobban növelte a támadók gondjait. A burmai japán hadvezetés részint elbizakodottságból, részint a szükséges források hiányából fakadóan elmulasztotta a csapatok utánpótlásának alapos megszervezését, mert a korábbi tapasztalatokra alapozva úgy vélte, hogy az ellenségtől zsákmányolt ellátmány és járművek segítségével elláthatja a harcoló csapatokat és az offenzíva ütemét is fokozhatja ezen taktikával. Slim tábornok megjegyzése, melynek értelmében bizonyos japán tüzér alakulatok lövegeik nélkül indultak ütközetbe számítva a brit fegyverek megszerzésére hűen érzékelteti a japán vezetés hozzáállását az eseményekhez.²⁹

Február 9-én az adminisztratív körzetnél súlyos harcok folytak, de a japánok előretörését sikerült feltartóztatni. A körzettől távolabb lévő alakulatok (9. 11. és 114. indiai dandárok) szintén tartották állásaikat miközben a levegőből érkező utánpótlás teljes mértékben biztosította a hadtest ellátását. A

²⁹ További gondot eredményezett Tanahashi ezredes számára, hogy az 55. gyalogos csoport hadtápegységeit még február 4-én erős támadás érte a 7. indiai hadosztály részéről, melynek következtében nagy mennyiségű ellátmány veszett oda.

A japán támadás Sinzweya ellen

14. hadsereg hadtápszolgálatának köszönhetően az alakulatok semmilyen ellátmányban nem szenvedtek hiányt legyen szó élelmiszerről, orvosi felszerelésről, ruházatról vagy fegyverekről. A Csapatszállító Parancsnokság pedig gondoskodott a csomagok pontos és idejében történő továbbításáról. Február 12-ére Taung Bazarnál a britek egy ideiglenes kifutópályát létesítettek, ezáltal a sebesültek evakuálását is végre lehetett hajtani.

Tanahashi ostromló csapatait egyre jobban sürgette az idő, de az eredeti tervekhez történő ragaszkodás felszínre hozta a japán hadsereg rugalmatlanságát, valamint

képtelenségét a megváltozott erőviszonyokhoz történő alkalmazkodásra. Evans tábornok szerint a japánok többször próbálkoztak éjszakai rohamokkal Sinzweyanál, de az ismételt elszenvedett kudarcok ellenére is ragaszkodtak meghatározott terepszakaszokhoz, noha ezzel csak a veszteségeket növelték. A titkos dokumentumokat továbbra is maguknál tartották a harcérintkezések során, ezért a britek számos térképet és parancsot zsákmányoltak, melyekből világosan kiderült ellenfelük szándéka és gyengesége.³⁰

³⁰ Allen: 184.o.

Kétségkívül a gyalogság mindkét oldalon kulcsszerepet töltött be a hadműveletekben, de a kemény kézítusa ellenére a tüzérség koncentrációja és a harckocsik megfelelő alkalmazása döntötte el a küzdelem kimenetelét. Bár a japánok 150 mm-es lövegekkel fedezetet nyújtottak a támadó gyalogságnak a lőszerhiány egyre súlyosabb problémát jelentett, miközben a brit közepes és nehéz tüzér ütegek a légiszállításnak köszönhetően bőséges munícióval rendelkeztek. A páncélosokat napközben általában szétszórta helyezték el a nemzetközösségek, éjszaka pedig a dombok fedezékében mozgó bunkekként alkalmazták a gyalogság támogatására. Miután a harckocsik ellen más megoldást nem találtak a japánok öngyilkos különítményekkel próbálkoztak (3 altiszt, 3-4 katonára kézigránáttal és robbanóanyaggal felszerelve igyekezett a tankok közelébe férkőzni) de eredményt nem tudtak felmutatni.

Február 12-én Messervy tábornok utasítására már offenzív műveleteket kellett indítani a 7. indiai hadosztály csapatainak és az ellenséges beszivárgások megakadályozásával egyidejűleg előkészületek történtek a japán csapatok elvágására és bekerítésére.

Február 14-én éjjel Tanahashi mindhárom zászlóaljjal támadást indított az adminisztratív körzet ellen, de a brit tüzérség és a páncélosok visszavonulásra kényszerítette őket. A brit hírszerzés ez alkalommal is kitűnően működött: a rádió felderítés délután 2h-kor elfogta Sakurai támadásra vonatkozó parancsait, így éjjel már felkészülten várhatták az ellenséget. Kitartásuknak köszönhetően a japán gyalogság elfoglalt egy kulcsfontosságú magaslatot, ahonnan tűz alatt tarthatta az egész tábornok, de a Lee harckocsik és a West Yorkshire ezred ellensapása visszaszorította őket. A páncélosok jelen esetben is a már jól bevált repeszgránát, majd páncéltörő lövedék módszert követték, amely újfent eredményesnek bizonyult. Két nappal később a

japánok újból próbálkoztak, de kísérletük ismét kudarcba fulladt. Február 11-én Tanahashi ezrede még 2190 embert számlált, de 10 nappal később már csupán 400 katonával rendelkezett. Ezért nem meglepő, hogy Sakurai folyamatos követelése ellenére február 19-ről 20-ra végül 22-re halasztotta a következő támadás időpontját, noha valójában már úgy vélte nincs esély a győzelemre. Február 22-én Sakurai tábornok a naplójába a következőket írta: „A britek keresztülvágnak a dzsungelen, úgy tűnik nincsenek távolabb, mint 45 méter. Remélem és imádkozom, hogy Tanahashi támadása ma éjjel sikerrel járjon.”³¹ Az ezredparancsnok azonban újabb roham helyett délután 2h-kor megszakította a rádiókapcsolatot felettesével és Hanaya tábornok sürgetésére sem volt hajlandó feláldozni embereit egy újabb öngyilkos vállalkozás során. Február 24-én Tanahashi ezredes miután utánpótlása fogytán volt (a hegyi lövegekhez elfogyott a lőszer, a katonák csupán a lakosságtól megszerzett hántolatlan rizst fogyasztották) felsőbb utasítás nélkül a visszavonulás mellett döntött. Sakurai vezérőrnagynak küldött üzenetében így fogalmazott: „Sajnálom, de elhatároztam, hogy megteszem, nincs más alternatíva. Úgy döntöttem, hogy ma éjjel visszavonulok.”³² Két nappal később Hanaya tábornok is jóváhagyta a döntést és hivatalosan is befejezettnek nyilvánította a Sinzwejáért folytatott hadművelet első fázisát.

A HADJÁRAT BEFEJEZŐ SZAKASZA

Az adminisztratív körzetnél elszenvedett súlyos vereséget követően (7000 katonából kb. 4500 meghalt vagy megsebesült) a térségben állomásozó japán erők számára elkese-

³¹ Allen: 186.o.

³² Allen: 186.o.

redett utóvédharc kezdődött. Az 55. gyalogos csoport visszavonulása után a britek február 24-re megtisztították a Nyakyedauk hágót, így a Kubo erő csupán egy 60 km-es ellenséges területen végrehajtott visszavonulás során érthette el a saját vonalakat. Az egység a harcok során szinte teljesen megsemmisült. Március elején a brit XV. hadtest folytatta előretörését az eredeti terveknek megfelelően, habár a légi utánpótlás csökkenése őket is hátrányosan érintette.³³

Brit harcokcsik Razabiltól északra

Március 5-én a japánok az erősítéseknek köszönhetően ellentámadást kíséreltek meg, de nem jártak sikerrel. 6 nappal később alapos tüzérségi előkészítést követően a britek bevették Buthidaungot. Március 25-én Hanaya tábornok még egy 400 fős öngyilkos kommandót küldött az adminisztratív körzet ellen, de a britek könnyedén megsemmisítették a támadókat. Ezután az 5. indiai hadosztály Razabil, a 36. brit hadosztály a Maungdaw-Buthidaung vonal elfoglalására törekedett, amely a barlangrendszer miatt most sem tűnt egyszerű feladatnak. A japán hadvezetés az 55. mellett az 54. hadosztály újonnan érkezett erőit is harcba vetette, de az el-

lenséget képtelenek voltak feltartóztatni. A légi fölénynek, valamint a tüzérségi és harcokosi támogatásnak köszönhetően a 36. brit hadosztály március 27-re a keleti majd április 6-ra a nyugati alagutat is megtisztította a japánoktól. A kulcsfontosságú 551-es magaslati pont birtoklásáért még május 3-ig elhúzódtak a harcok, amikor a 26. brit hadosztály az utolsó ellenséges állásokat is felszámolta a körzetben. Slim tábornok szerint: „A XV. hadtest mára végrehajtotta minden feladatát, amelyet számára kitűztem.”³⁴

Az Arakán front északi részén azonban nem alakultak ilyen pozitívan az események a britek számára. A 81. nyugat-afrikai hadosztály előretörése Kyaktawnál megtorpant, majd Koba Hiroshi ezredes parancsnoksága alatt a japán 54. hadosztály három zászlóalja meglepte az afrikaiakat, akik pánikszerű visszavonulásba kezdtek. A japánok előretörését a hadosztály végül csak a Kalapanzin völgyében tudta feltartóztatni.

Az Imphalnál fenyegető japán áttörés elhárítása végett a brit hadvezetés a tapasztalt erőket igyekezett fokozatosan visszavonni a tavasz folyamán Arakánból, melynek eredményeként májusra a 25. és 26. indiai, valamint a 81. nyugat-afrikai hadosztályok maradtak a hadszíntéren, de a monszun időszak beköszöntével ezen alakulatoknak is védhetőbb, magasabban fekvő pozícióba kellett visszahúzódnium a Taung Bazar-Buthidaung-Maungdaw-Naf folyó vonalára. 1943-tól eltérően a britek ezúttal már képesek voltak megvédeni arakáni területeket, hiszen a japánok a hadjárattal egy időben északon is visszavonulásra kényszerültek. Stilwell tábornok kínai-amerikai csapatai 1944 májusára elfoglalták Myitkyinát, lehetőséget teremtve a Kínába tartó kommunikációs vonalak megépítéséhez. Wingate tábornok speciális erői márciusban kezdték meg műveletei-

³³ Az amerikaiaktól kölcsönvett szállítógépeket vissza kellett adni, ráadásul Wingate expedíciója is jelentős forrásokat kötött le, de a IV. brit hadtest megerősítése is egyre sürgetőbbé vált a japán 15. hadsereg előretörésével szemben.

³⁴ Slim:243. o.

ket az ellenség hátában és szabotázs akciók mellett számos kisebb bázist létesítettek, amelyek a légierő segítségével az adminisztratív körzethez hasonlóan állták az ellenség rohamát. Noha Wingate március 25-én repülőszerencsétlenségben életét veszítette, a hadművelet összességében eredményes volt és komoly támogatást jelentett Stilwell tábornok előretöréséhez.

Imphal és Kohima térségében a japánok elsődleges csapás irányában márciusban a brit IV. és XXXIII. hadtest súlyos helyzettel került szembe, de Slim tábornok terveinek megfelelően sikerült az ellenséget a britek által választott terepre csalogatni, ahol végül a légi fölény, a tüzéség koncentrációja és a szervezett utánpótlás a britek javára billentette a mérleget. 1944 júniusában utánpótlás hiányában Mutagucsi tábornok visszavonulásra kényszerült. A britek arakáni hadműveleti sikerét így végül hadászati győzelem is követte.

A második Arakán hadjárat során a nemzetközösségi erők 7951, míg a japánok 5335 (közülük 3106 halott) embert veszítettek. A veszteségi adatok azonban meglehetősen nagyok, hiszen a britek súlyos veszteségeik ellenére jelentős hadműveleti és harcászati győzelmet arattak. Egyértelmű, hogy az adminisztratív körzet birtoklásáért folyó ütközet eldöntötte a hadjárat kimenetelét. Sakurai tábornok szerint a japán támadás jól kezdődött, hiszen a 7. indiai hadosztályt bekerítették, de ezt követően a hírszerzési és kommunikációs hiányosságok, az utánpótlási problémák, valamint az éjszakai támadások kivitelezhetlensége tekinthetők felelősnek a vereséért. Amint azonban a japán történészek később rámutattak, a britek körkörös négyzetalakzatban felálló védelme megfelelő orvosságot jelentett a japán bekerítő hadmozdulatokra és mivel a britek utánpótlásukat légiszállítással biztosítani tudták, a japánok csupán nagyobb tüzerővel törhették volna meg ellenfelüket a légifölény elvesztése után. Hibának

minősíthető, hogy a rendelkezésre álló tüzéségi eszközöket sem sikerült az üzemanyag és lőszerraktárakra koncentrálni, amely pedig komoly károkat okozhatott volna az ellenségnek.³⁵

A brit tábornokok szerint a siker fontos összetevőjét képezte a csapatok alapos kiképzése, hiszen ennek következtében a japánok meglepetésszerű támadásával szemben a britek képesek voltak visszavonulás helyett a végsőkig tartani állásaikat. A korábbi tapasztalatokkal szemben pedig bizonyították, hogy a dzsungelhadviselésben mesternek tartott japánok is legyőzhetők a saját területükön.³⁶

Vitathatatlan, hogy a szövetségesek fokozódó anyagi fölénye nélkül aligha lett volna elérhető a győzelem, de a források megfelelő kihasználása (légiszállítás megszervezése, tüzéség koncentrációja, páncélos alkalmazás) szintén sokat számított. Japán páncélos erők hiányában Arakánban a brit harcokocsikra különösen fontos szerep hárult és a szinte járhatatlannak tartott terepen is bizonyították óriási jelentőségüket a hadműveletek során.³⁷

Úgy vélem, hogy a fentiekben ismertetett tényezők mellett, a brit hírszerzés és rádiófelderítés hozzájárulása a sikerhez sem elhanyagolható, de a japánok túlzott magabiztosága is az ellenfelüket segítette, elég ha csak az utánpótlásra és a hadvezetés ambiciózus terveire gondolunk. A brit győzelem jelentőségéről Slim tábornok szavai mindennél többet elárulnak: „Ez volt a Burma hadjárat fordulópontja. Győzelem volt ez, vitathatatlan győzelem, melynek hatása nem csak a harcoló csapatokra, de az egész 14. hadsereg névze is óriási volt.”³⁸

³⁵ Allan: 187.o.

³⁶ Giffard: 1355.o.

³⁷ Macksey, Kenneth: Tank Warfare, A History of Tanks in Battle, Panther Books Ltd. 1976. 270.o.

³⁸ Slim: 245.o.

ÉLŐ HADTÖRTÉNELEM

SIPOSNÉ DR. KECSKEMÉTHY KLÁRA: TIZENKÉT ÉV HADIFOGSÁG, KÉNYSZERMUNKA ÉS BÖRTÖN – VITÉZ BÉKEI KOÓS OTTÓ ÉLETE

Békei Koós Ottó 1915. december 3-án született Bécsben. Szülei Pozsonyban laktak, édesapja a m. kir. 13. pozsonyi honvéd gyalogezred századosa, aki születésekor éppen a harctéren volt. Ezért édesanyja Bécsbe ment a rokonaihoz, és így ott jött a világra. A front összeomlása már Boszniában érte őket (nagynénje, édesapja húga akkor ott élt), mivel apja a tífusz utáni egészségügyi szabadságát ott töltötte velük, majd kalandos körülmények között Budapesten keresztül – a Spanyolnáthát Budapesten átélve – kerültek vissza Pozsonyba. Itt a magyar tiszteket 1919. január 1-jén a Pozsonyba bevonult cseh hatóságok Teresienstadtba internálták. Az internálás időtartamára nem emlékszik, de arra igen, hogy ezután 48 órát kaptak az apjáék a lakás felszámolására és a csonka Magyarországra való áttelepülésre. Mosonmagyaróváron kaptak ideiglenes lakást.

A Nemzeti Hadsereg megalakulásakor apja a „Zalai ezrednél” lett a II. zászlóalj parancsnoka, akivel végig barangolták az egész országot. Laktak Budapesten a Károly laktanyában (ma Petőfi), a Népliget laktanyában, (ma a lerombolt Bolyai), majd Berettyóújfalun, Körmend követtezett, a végén Nagykanizsán állapodtak meg, ahol az édesapja 1930-ig szolgált. Ekkor került Székesfehérvárra ezred parancsnoknak.

Nagykanizsán a „József főherceg” laktanyában kaptak szolgálati lakást, így már öt-éves korától gyakorlatilag együtt élt a katonákkal. Az akkori tiszték 95%-a harcteret

megjárt, sok kitüntetéssel rendelkező volt, gyerekeikkel áhítattal nézett fel rájuk. A század körletekben a falon az előd ezredéből (a 20. honvéd gyalogezred és a 48. közös gyalogezred) legénységi állományúak fényképei lógtak, akik a kiemelkedő harccselekményeikért kitüntetést kaptak.

A katonák – számára akkor még Jenő bácsi, Pista bácsi vagy Géza bácsi – és természetesen elsősorban édesapja adták a példát. Mindig is katona akart lenni. Meg sem fordult a fejében, hogy más legyen, soha nem akart például mozdonyvezető lenni. Akkor nem gondolta, hogy később az egyik „bácsi” – Pista bácsi, vagyis Baumann István vezérőrnagy – lesz egy évig Ludovikán a századparancsnoka. Azt pedig végkép nem, hogy az ő ezredében sebesül meg, majd 1956. október 8-án együtt hagyják el a budapesti Gyűjtőfogházat.

A CSALÁDI HAGYOMÁNY KÖTELEZ

1927–1930 között a kőszegi katonai al-reáliskola, majd a pesti, illetve a pécsi katonai főreál növendéke volt, ahol 1934-ben leérettségizett. Miként és miért került a gyalogsághoz? A nyolcadik évfolyam közepén jelentkezni kellett egy fegyvernemhez. Ő a gyalogsághoz jelentkezett, már hagyományörzésből is. Az I. világháborúban az apja a két fiútestvérével egy ezredben, a pozsonyi 13. honvéd gyalogezredben szolgált. Miklós

nagybátyja is, aki utána 1920-tól 1943-ig, a Kormányzó úr szárnysegédjeként szolgált. A hagyományok folytatásaként két unokatestvére is, mint gyalogosok végezték el a Ludovikát. Így a családból 1938-ban, 1939-ben, 1940-ben és 1942-ben is avattak valakit gyalogos hadnaggyá.

1934–1935-ben a m. kir. Szent László 4. honvéd gyalogezrednél volt akadémikus-jelölt. 1935–1938 között a Ludovika Akadémia hallgatója, ott avatták 1938. augusztus 20-án hadnaggyá. Első tiszti szolgálati helye a m. kir. Szent István 3. honvéd gyalogezrednél Székesfehérvárott volt, ahol a háború végéig szolgált.

Tiszti szolgálata szomorúan kezdődött. Avatása előtt egy hónappal, július 12-én meghalt édesapja. Erre az ünnepi napra nagyon készült. Azt tervezte, hogy édesapjával az első hadnagyi fizetéséből kettesben elmennek vacsorázni, amikor is ő lesz a házigazda. Abban az időben a tiszti fizetést előre kapták, amit akkor – Szent István halálának 900. évfordulójára emlékezve – egy Szent István 5 pengőssel is megtoldottak.

A ludovikás négy évében olyan kiképzőik és parancsnokaik voltak, akikre ma 75 évvel később is csak a legnagyobb tisztelettel és szeretettel gondol. *„Elsők között a két parancsnokot, v. Jány Gusztáv és v. Szombat-helyi Ferenc tábornok urakat említem, akik mártírjai lettek ennek a hazának. Bárhol és bármikor – még a mai időkben is – példaképnek állíthatók, nevelőknek, oktatóknak, parancsnoknak. Még megemlíteném v. Sá-lyi Géza őrnagyot, első háborús Tiszti Arany vitézségi érmes, kiváló katonát és nevelőt, akkori század parancsnokunkat, aki a háborút, mint ezredes fejezte be. A 40-es évek végén a Tüker-nél, mint segéd munkás dolgozott.”*

Szolgálati időszaka talán legkedvesebb emlékei egyikével kezdődött. Szabadságát, ami október 1-jén járt volna le, meg kellett szakítania. Szeptember első felében bevonu-

vitéz békei Koós Ottó hadnagy

lasi parancsot kapott, mert megkezdődtek az előkészületek a felvidéki bevonulásra. Az ezred 75 %-os mozgósítással ikreződött, ő a 3/1 század parancsnoka lett. Elképzelhető, hogy milyen öröm és megtiszteltetés volt számára, mikor a zászlóalj másik 3 századának parancsnoka mind már százados volt, sőt az egyik húsz évvel előtte végzett az akadémián.

Tiszti pályafutása első szemléjét még a bevonulás előtt kapta, és nem is akárki vezette: Kiss János tábornok, gyalogsági szemléző. A felvidéki bevonulás virágosőben, a csallóközi lakosság örömjongása közepette történt. Két nap alatt, Medvénel az utászok által épített hadihídon keltek át a Dunán és értek Galántára, ahol kb. egy hónapot voltak, majd 1938 végén visszakerültek a békehely-őrségbe Székesfehérvárra.

Következett Kárpátalja megszállása. 1939-ben az újoncok bevonulása októberről, februárra tolódott el. Március 15-én végrehajtották a mozgósítást, de itt már teljes hadiállományra töltődtek fel az alakulatok. Úgy volt, hogy most is ő lesz a század parancsnoka. A

század menetkész állapotba kerülésekor azonban kapott egy „0” éves vezérkari iskolás utász főhadnagyot századparancsnoknak. Így, mint I. szakaszparancsnok ment Kár-pátalja elfoglalására, ahol komolyabb bevetésben nem vettek részt, határbiztosítást végeztek. Itt kapta azt a parancsot, hogy menjen Várpalotára, ahol a Gyalogsági Lőiskolán a Haditechnikai Intézet által kikísérletezett 50 mm-es gránátvető prototípus próbálövési folytak, amit később a székesfehérvári gyalogezredhez adtak ki csapatpróbára. Feladata volt még a gránátvető használatához kapcsolódó szabályzatok megszerkesztésére is.

Megkapták a vetőt, folyt a kiképzés, majd következett az éles lövészet. Egy alkalommal a lehető legrövidebb távolságra való lövést szerette volna kipróbálni. Ehhez fedezékbe rendelte a legénységet, elsütő zsinórral hajtotta végre az indítást. A tűzparancs elhangzása után csőrobbanás történt. Ha egy lövéssel előbb kerül kézbe az a gránát, két biztos halott – egyik ő – és sok sebesült lett volna. Ennek az eseménynek köszönhető, hogy már az első szolgálati év letelte előtt csapat (ezred) parancsnoki dicséretben részesült, amire nagyon büszke volt. A Haditechnikai Intézet munkatársa nem győzött köszönetet mondani, hogy nem történt baleset.

Az 1940-es erdélyi bevonuláson, már mint a 3. gyalogezred aknavető századparancsnoka vett részt. Aknaszlatinánál keltek át a Tiszán és a Visó völgyén át az ezredparancsnokság Felsővisóra került. Ő az aknavető századdal Borsabányára került, egy gyönyörű fekvésű 300 lelket számláló tiszta magyar faluba, ahol élete első beszédét kellett elmondania. A beszéd után a szolgálatvezető törzsőrmestere jelentette: a lakosok megjegyezték: – „*Jó katona lehet!*”, mire ő azt felelte: – „*Mert beszélni nem tud!*”

Az erdélyi katonai műveletek befejeztével kinevezték 3/3 század parancsnokának. 1941 októbere első felében a laktanya udvarán

összefutott az egykori nehézfegyver század parancsnokával, akitől megkérdezte, hogy mi járatban van, mert elég idegesnek látszott. – *A hadműveleti területre kell kijelölni egy század parancsnokot. Az ezrednek egy zászlóaljat kell kiküldeni.* Békei Koós Ottó azt felelte erre: – *Semmi probléma, itt vagyok én, a helyzet megoldódik.* A századparancsnok visszakérdezett: – *Te mennél?* A válasz erre az volt: – *Megmondtam!*” Ezt úgy szokta emlegetni, hogy véletlenül önként jelentkezett.

FRONTSZOLGÁLAT

1941. október 27-én indult a hadműveleti területre. Az első hadműveleti területre induló zászlóalj 33/7 századparancsnokaként a 46. gyalogezred parancsnokság alárendeltségében a Keleti Megszálló Csoport részeként harcolt. Itt 1942. február 15-én a partizánok elleni harcban megsebesült. Hosszú kórházi kezelés és négyhetes egészségügyi szabadság után november 1-én került vissza a pótezeredhez.

Ezután a nehézfegyver század parancsnoka lett, ahol az ezred közvetlen páncéltörő, aknavető és kocsizó géppuskás szakaszok kiképzését irányította. 1942 októberében mozgósított az ezred. Az ezred III. zászlóalja már áprilisban kikerült a Don mellé, ahol a felvonulási harcokban vett részt.¹ Az ezred

¹ A III. hadtest kötelékében a 9. hadosztály (vitéz Oszlányi Kornél tábornok) parancsnoksága leváltotta a kanizsai 47. gyalogezred alakulatait a Don mellett. 1942. november 4-én az ezred 3/2 század parancsnokaként ment ki a doni állásokba öccse, békei Koós Béla, akit 1942. június 18-án avattak a Ludovikán gyalogos hadnaggyá. A Dont 1943. január 27-én hagyták el. Öccse a visszavonulás során az Olim patak völgyéből Philadelphly László százados parancsnoksága alatt egy csoporttal ki akartak törni. A csoportból nem tért vissza senki, vagy elestek, vagy fogságba eséskor az oroszok ott helyben agyonlőtték őket. Sorsuk azóta is ismeretlen.

vitéz békei Koós Béla hadnagy

többi részét azonban fegyverzet nélkül küldték, mivel leváltásként mentek ki.

1943 novemberében megismerte jelenlegi feleségét, akit 1944 júniusában eljegyzett.

1944-ben, amikor az orosz erők megközelítették a Kárpátokat, ismét mozgósított az ezred. 1944. január 1-jével századosossá léptették elő. Mint az ezred közvetlen aknavető század parancsnoka, az ezred utolsó szállítmányaként indultak el Székesfehérvárról 1944. augusztus 10-én. Akkor már nyilvánvaló volt, hogy a háborút elvesztették. Indulás előtt az embereinek azt mondta: „Azért kell mennünk, hogy 1919 ne ismétlődjön meg újra.”

1944. augusztusában az ezred a Kárpátok előterében a Turka-i védőállásban leváltotta a németeket. A 6. hadosztály kötelékében részt vett a Kárpátok védelmében, majd az utóvédharcokban. Itt egy jól kiépített védőállást vettek át a németektől, akik abban reménykedtek, hogy a telet itt fogják átvészelni. Azonban a románok még a telelésbe is beleszóltak. Szeptember 23-a körül megkezdték a visszavonulást a Kárpátok felé.

Súlyos harcok után elérték Uzsokot.² Már fent voltak az állásokban, ahol át kellett volna vennie az I. zászlóalj parancsnokságát, amikor jött az értesítés, hogy két hét szabadságot kapott, mert bombakárosult lett. A lakásuk, ahol az édesanyjával és nagymamájával élt, teljesen kiégett, csak a falak meredeztek.

1944. szeptember 17-én az angolok Székesfehérvár vasútállomását bombázták. Gyújtóbombákat is használtak, emiatt gyulladt ki a ház. Lakásuk a vasútállomástól kb. 200-300 méterre volt. Édesanyja aznap Veszprémbe a lányánál volt, 90 éves nagymama a cselédlánnyal és a szomszédokkal a pincében kialakított óvóhelyen tartózkodtak. Mire hazaért, az anyja és a nagymama már az apósjelölnél voltak. Amikor elrendezte a dolgokat, visszament a harctérre, a családtagok átmentek Veszprémbe a nővérehez.³

² Itt kapta meg hosszú kihagyás után az első postát, amiben édesanyja értesítette, hogy a nagybátyja meghalt. Ő volt a kormányzó úr szárnysegéde, altábornagy. 1943-ban ment nyugdíjba.

³ A sógora Mádi Kovács Boldizsár huszárszázados (1932-ben avatták) a Jutasi Altiszti Iskolában oktatótiszt volt. A családját a kitelepítés is itt érte. A Jutasi Altisztképző Iskolával együtt december 6-án indultak nyugatra. A sors furcsa fintora volt, hogy ő meg ugyanazon a napon, mint hadifogoly keletre indult. Családjával történt, hogy Németországban Grosskirschbaum (Stettin mellett) tartózkodtak, ahova éjjel harcokocsikkal betörték az oroszok, a család lement a pincébe, majd Mádi Kovács először a két fiát (6 és 9 évesek) lőtte agyon, majd a feleségét lőtte fejbe, saját magával épp akkor végzett, amikor az orosz katonák beléptek az ajtón. Kb. 100 hozzátartozó visszamaradt a faluban, köztük az anyja és nagymama. Ahogy később, hazajövetelkor megtudta, őket gyalogmenetben hajtották az oroszok, és mikor nem tudtak menni, az út menti árok partján agyonlőtték őket. A helyet nem tudta megállapítani, mert a menetben egy jelenlévő orvos alezredes mindent leírt, de mire a hadifogságból hazajött, már meghalt és a jegyzetei eltűntek.

Az utolsó Ungvárra induló vonattal indult vissza az alakulatához, az Árpád állásban találta meg őket. Ide, mint századparancsnokot küldték ki a III. zászlóaljhoz, de a zászlóaljparancsnok Kunosy János alezredes hősi halála miatt átvette a zászlóalj parancsnokságot. Innen visszavonultak, mert mögöttük már az Alföldön folytak a harcok. Súlyos, kemény harcokkal az Árpád állásban biztosították két erőd sikeres visszavételét. A visszavonulás elrendelése után mint a 6. hadosztály jobbszárny zászlóalja még két felvételi állás elfoglalt,

A HADIFOGSÁG – 11 ÉV ÉS 25 NAP A POKOLBAN

„Az ember erről álmodik éjszaka. Nappal látja, hogy kilométeres akadályok tornyosulnak közte és a vágya tárgya között, de meggyőzi magát, hogy megvan az ereje, hogy túljusson rajtuk. És még akkor is ezt mondja magának, amikor az első akadályon átbukva véresen, zúzottan, nyomorultul terül el.”

Jodi Lynn Picoult

1944. október 27-én, ők voltak a m. kir. 3. honvéd Szent István gyalogezred utolsó harccsoportja, akik az Ungvár-Perecseny közötti úttól a legtávolabb voltak a hegyekben. Ott kapta meg, mint zászlóaljparancsnok az ezred utolsó parancsát, amelyet az előreküldött Oltvári Lajos tartalékos hadnagy, segéd-tiszt adott át. Ez a következő volt: *„Lovat, járművet, mindent hagyjon helyben, kíséreljen meg Nagykapocsra átjutni!”*

Az Ung folyó hídját vonat részlegek tolaszták el, így átgázoltak a folyón. Látták, hogy az oroszok Ungvár felé vonultak, már az orosz harcokosok biztosították a várost. A folyó melletti bozótosban húzódtak meg, de rövid idő múlva egy orosz csoport közeledett feléjük. Pisztolyát beledobta a folyóba a kézigránátokkal együtt és odament a csoportba verődött embereihez.

A hadifogságba esésére így emlékszik vissza: *„Hirtelen minden összeomlott bennem, ez a világ vége! Pisztolyomat kivettem! Csőre töltöttem! A másodperc századrésze alatt a következők peregtek le előttem: Édesanyám, nagyanyám, aki egy szál ruhában 90 évesen, fedél nélkül pillanatnyilag nővéremnél tartózkodtak, mivel székesfehérvári lakásunk a szeptember 19-i bombázáskor teljesen kiégett, öcsém, aki a Donnál elesett, illetve fogságba esésekor agyonlőtték. Tehát ha életben maradok, az én kötelességem hozzátartozóim támogatása. Aztán egy lány arca is feltűnt, akivel öt hónappal ezelőtt jegyeztük el egymást, s akivel talán még találkozhatok életemben. Jó, hogy az ember nem ismeri jövőjét. Ha tudtam volna, biztos a golyót választom.”*

Biztatták: *„Százados úr vágja le a csillagjait!”* Csak annyit mondott: *„Ha élveztem az előnyeit, hátrányait is elfogadom.”* Ungvártól kb. 1 km-re bent rekedtek a gyűrűben és október 27-én fogságba esett a zászlóalj maradékával kb. 150 fővel. Élete legmegalázóbb szakasza következett. Sorba állították a foglyokat és bekísérték Ungvárra.

Egy orosz százados hallgatta ki, több kérdést tett fel. *„Hajlandó lenne-e velünk a németek ellen harcolni?”* Egy kicsit gondolkodott, hogy csúszhatna ki ebből a csávából. Pár pillanat múlva megadta a határozott választ: *„Igen, egy feltétel mellett, ha biztosítják, hogy magyar csapatokkal nem kerülök szembe!”* Ez, az akkori körülmények között szinte lehetetlen volt, így a válaszával tulajdonképpen megtagadta az együttműködést.

Másnap 28-án megindult a menet Munkács irányába. Az Ungvár-Munkács közötti úton, több alkalommal éjszakáztak. Szerdnyére beérkezve a tiszteket külön terelték a legénységtől. Ebéd után a századosokat, őrnagyokat és alezredeseket külön állították. A többieket a legénységgel együtt útbá indították Szolyvára, mert később ismét ott talál-

koztak. A tiszteket egy NKVD-s százados hallgatta ki. Az első kérdés: *Önként jött-e át?* Második kérdése az NKVD-snek az volt: *„Miért harcolt a Szovjetunió népe ellen?”* Koós Ottó azt válaszolta: *„Én nem a szovjet nép ellen, hanem a kommunizmus ellen harcoltam.”* A százados erre azt felelte, hogy ez egy jó rendszer, itt mindenki egyenlő. *„Már az első nem ül, mert ma itt mi tisztek tūrhetően étkeztünk, a legénység meg alig kapott valamit. A magyar hadseregben a tiszt és legénységi étkezés egyforma volt!”* – válaszolta. Ezután a tisztí különítmény is elindult Szolyvára.

Szolyváról 1944. november 19-én indultak el, Erzsébet napján keltek át a Vereckei-hágón. Megalázottan mentek végig azon az úton, amely az ezred turkai védőállása mögött húzódott. Elmentek az ezredparancsnokság harcálláspontja, a százada vonatkörlete mellett is. Sztariszamborig hajtották őket, ahol az egykori Osztrák-Magyar Monarchia ulánus laktanyájába terelték a hadifoglyokat. Megkezdődtek a propaganda előadások.

Egy idő után a táborban a hasmenés, a legyengülés és a kiütéses tífusz jelei mutatkoztak. Volt úgy, hogy a beteg fogoly dolga végzése közben beleszédült a latrinába és ott fulladt meg. 1944. december 6-án felsorakoztatták a tiszteket. Két vasúti vagonba 110-115 tisztet osztottak el. A nagy vagonba 80, a kicsibe 30-35 került. Az egész szerelvényen állítólag 2200-an voltak. Természetesen se priccs, se pad. A vagon közepén egy kis rajkályha, amelybe nagyon ritkán gyújtottak be. Az egyik ajtó mellett volt egy négyszögletes, fából készült tölcérszerűség, a WC. Alváskor nem fért el mindenki a platón, így 6-8 fő éjjel ácsorgott vagy ült a vagon közepén. Ezeknek nappal szabad volt feküdni. A vagon belseje hemzsegett a tetűtől.

Kurszknál járt a hadifogoly szállítmány, amikor orvosi bizottság járta végig a szerel-

vényt. Menetközben csak azt tudták megállapítani, hogy kelet felé, néha észak felé tartanak. Abban az időben már naponta kérdezték *„Szkolka kaput?”* *„Hány halott van?”* Mikor mondták, hogy *„Egy”*, azt volt a válasz: *„Kevés!”* Később tudták meg, hogy a szerelvényen kifelé menet 650 halottjuk volt. A karácsonyt és a szilvesztert is a sötét vagonban töltötték, fázva, éhesen, tetvesen.

„Jellemző különben az elgyötört hadifogolycsoport gondolatvilágára, hogy voltak olyanok, akik állandóan „főztek és sütöttek”. Ingerelték gyomornedveinket. Volt ott oroszkrém tortától tyúkhúslevesig minden. Mások tetűvadászatot tartottak. Hemzsegett bennünk. Benyúltunk a hónunk alá, jócskán jutott a kezünkbe. Ezeket próbáltuk a padlón eltaposni. Az irtás nem sok eredménnyel járt, egy helyett 50 új jött. Utoljára a vagonba szállás előtt egy héttel mosakodtunk, elképzelték, hogy éreztük magunkat.” – emlékszik vissza a megpróbáltatásokra.

Január 1-jén megállt a vonat, 26 napig utaztak. Ufalei egy kisebb város Cseljabinszk és Szverdlovszk között, odakerültek egy vadonatúj táborba, amely egy kis őrépületből, két nagy barakkból, konyha- és fürdőépületből állt. A barakkok faépítmények voltak, a gerendák közötti hézagok csak felületesen voltak betömve. A tábort háromsoros szögcsatornákkal kerítették be, négy sarkán őrtorony, bennük NKVD-s legénység volt. Vasúti iparvágány vezetett ide, a vizet nagy lajtos vagonban szállították. Januárban előfordult, hogy még tüzelőfa is érkezett.

1945 februárjában ő is elkapta a kiütéses tífuszt, amely nagyon magas lázzal és lázálomokkal járt, sokáig volt eszméletlen állapotban, a társai már csaknem lemondtak róla. *„Rengeteget láttam Édesanyámat egy kórházban, ami egy barakk volt. A priccsék között ült nagyanyám mellett teljesen elhagyatva. Máskor messziről az út mellett tűznél melegedett kiégett szemekkel, és engem az*

örök nem engedtek hozzá. Természetesen mindez csak lázálom volt.” Amikor ébredezni kezdett, nem emlékezett családtagjai nevére sem. Sok minden csak lassan tért vissza a tudatába. A tifusz étvágytalansággal is járt. Egy napon orvosi vizsgálat volt, ahol mindössze 46 kg-ot nyomott a 185 cm magassága mellett.

Lábadozása alatt kapott szénát a szalmazsákba, de csak annyit, hogy „neve legyen a gyerekeknek”. A lábadozása utáni első fürdő, a fürdőbarakk megközelítése – amely 60 méterre volt a baraktól – komoly erőfeszítést követelt tőle a legyengült állapotában. „A fürdő ajtaja előtt két-három lépcső volt. Mire odaértem, próbáltam fellépni, de nem volt annyi erőm, hogy fellépjek. Mit volt mit tennem, négykézlábra ereszkedtem és úgy mentem fel a lépcsőkhöz, az ajtót vállal löktem be. Bent már voltak, akik segítettek felállni.”

Február vége, jó pár fok mínusz volt. Az öltözetük: ing, gatyá, köpeny, sapka, fűző nélküli bakancs. A gyengélkedőről történt elbocsátásuk után időközönként orvosi vizsgálatot rendeltek el. Egy orvosnő osztályozta őket: I. kategória külső munkahelyeken munkavégzés, II. kategória belső munkára rendelve, III. kategória a disztrófiasok, akik alig mozogtak, és nem kellett dolgozniuk. Ő is ebbe a kategóriába tartozott. 1945 májusában egy 48 kérdésből álló ívet kellett kitölteniük, részletesen kikérdeztek mindenkit. Ebben a táborban hol levágatták a rendfokozatokat, hol pedig elrendelték azok viselését. 1945 nyarán bádogdobozokból vágták ki csilagjaikat a foglyok.

1945 nyarán egy csoportban beszélgettek. Miről is lehetett volna másról szó, mint a hazamenetelről. Annyit tudtak csak, hogy vége a háborúnak és az oroszok Magyarországon vannak. Akkor az volt az elképzelése, hogy ahogy az I. világháború végén megszűnt hadsereg tisztjeit is nagy részben átvette az új hadsereg, ez most is így lesz. A beszélgetés

közben azt mondta, hogy akkor szeretne hazamenni, amikor az oroszok kimennek az országból, mert nem szeretne velük együtt szolgálni. Tar Lajos, egy idősebb tanító, akivel együtt esett fogságba, azt mondta: „Akkor Te sohasem kerülsz haza, mert ezek nem fognak egyhamar kimenni!”

Télen, amikor a táborban nagy volt az elhalálózás egy-két magyar, orosz segédlettel hatalmas gödröket robbantott és ásott ki. Ezekbe rakták a halottakat, míg a gödör meg nem telt. Nyáron a halottakat már egyedileg temették. „A panyefogaton a gyalulatlan deszkából ott a koporsó, mi megüink mögötte. A sírgödör kiásva, a kocsi a gödör mellé hajtott. Az emberek leemelik a koporsó fedelét, leemelik a kocsirol a koporsót, és a szó legszorosabb értelmében a mezítelen halottat beledöntik a sírgödörbe és lapátolják rá a földet. A lábam földbegyökerezett, gondolataim gyűlöletté váltak. A háborúnak már vége, és az ember, még ha fogoly is, ezeknél csak ennyit ér? Végtisztesség, egy főhajtás, semmi!?”

A foglyok gyakran dolgoztak a vasútállomáson, az Isten háta mögött. Egy alkalommal Cseljabinszk körzetében meglátott egy vagon, amelyben csillogott a rakomány. Felkapaszkodott a szerelvényre, tele volt magyar gyalogsági tiszt karrdal, legénységi lovassági karrdal, csendőr szuronnyal és összetört mannlicherekkel. Kezébe vett egy gyalogtiszti kardot, a Ludovika Akadémia kardját, benne a jelzés L.A.I. és a szám. Arra vártak, hogy a kohóba kerüljenek.

1945. december 3-án, a 30. születésnapján innen írhatta meg az első levelezőlapot az otthoniaknak. Az édesanyjának írt, akkor még nem tudta, hogy már nincs életben, így a lapot a mennyasszonya kapta meg.

Az 1946. februári orvosi vizsgálat után a konyhán dolgozott ellenőrként. A táborban naponta háromszor 6 dl levest, délben plusz egy dl kását kaptak, továbbá egy csapott evő-

kanál cukor, egy kis darab szárított hal, másfél dekagramm zsiradék volt még a porció.

1946. március 15-én reggel 6-8 tiszttel együtt egy másik táborba irányították. A nyitott vagonokban 50-60 km-es utat tettek meg a kistimi táborba. Egy olyan barakkban helyezték el, ahol csak németek voltak. A barakkban mellettük volt a tábor klubhelyisége, ott volt a zenekar próbaterme, ahol a német zenészek is laktak. A zenekar hetente háromszor próbált és a hangversenyek vasárnap voltak.

Ez a tábor volt a legnyugodtabb. Várták a békeszerződés megkötését és az ezt követő szabadulásukat. Otthonról érkeztek a vöröskeresztes lapok, amelyeken válaszlap is volt. Havonta kaptak egy ilyet, amelyre az otthoniak tudtak válaszolni. A kistimi tábor eseményeire így emlékszik vissza: *„Ez időben csak német hadifogolyújság járt a táborba, magyar nem. Így, hogy a magyar foglyok is halljanak valamit a világról, a bennünket érdeklő részleteket lefordítottam és felolvastam. Itt történt az osztrák borbélynál, aki a hajamban turkált, és akitől halálra rémülten megkérdeztem: – 'Csak nem tetűt keres?' Ekkor már szerencsére túl voltunk ezen a borzasztó időszakon. Válasza az volt: 'Csak egy olyan hajszálat keresek, amelyik nem ősz!' Harminckettedik évemet éltem.”*

Később átvitték a cseljabinszki táborba, ahová más táborokból is jöttek tisztek, orvosok. A magyar tiszti csoport mintegy 300 főre szaporodott. Híre jött az 1947-es magyarországi választásoknak. Az antifasiszták kupa tanácsa elhatározta, hogy a tábor magyar tisztjei aláírásukkal támogatják a magyar kommunista pártot. Szobáról-szobára mentek az agitátorok. Koós Ottó nem írta alá a támogató nyilatkozatot.

1947 augusztusában 300 tisztet engedtek haza a táborból. Ezután még nehezebben teltek a napok, mint addig. A posta jelentette az egyedüli vigaszt. 1948 elején az oroszok elrendelték, hogy a létszámnak megfelelően

„demokratikus úton” minden nemzetnek egy antifasiszta vezetőt kell választania, a németek hármát, a magyarok, románok, osztrákok pedig egy-egy főt. A magyarok vezetője békei Koós Ottó lett. Az oroszokkal nem sok dolga volt, a leveleket, vagy ha véletlenül újság érkezett, azt vette át. 1948 nyarán beosztották a lakatosműhelybe dolgozni. Idővel átkerült egy másik cseljabinszki táborba.

1948 szeptember eleje volt, amikor is a tíz magyar tisztből nyolc és a legénység nagy része hazament. A táborban már másodszor zárult be a kapu a hazamenő bajtársak mögött, akkor már negyedik éve volt fogoly. Innen 1949. március 13-án a következőket írta a menyasszonyának: *„Már nagyon vágyom haza és minden nap nehezebb és nehezebb. Sokszor bizony elviselhetetlen az a gondolat, hogy az ember nem látja ennek a kínzásnak a végét. Azok, akikkel együtt voltam, akik ugyanazt tették, amit én, már majdnem két éve otthon vannak.”*

1949 április utolsó napján átkerült a voronyezsi táborba. A tábor a város közepén volt, emeletes lakóházakból állt, háromsoros szögesdróttal körülvéve. A tábor irodáján dolgozott, az első feladata a Szovjetunió minden részéről érkező csoportok lajstromozása volt. Egymás után érkeztek a csoportok. Kb. 2000 főre ment fel a tábor létszáma.

A voronyezsi 1. sz. tábor körülményeiről így írt: *„Az élelmezés egyhangú volt. Naponta háromszor leves, egy kása, hol csalán, hol zab, búza köles vagy egyéb takarmánynövény. Öt év után egyszer jutottam egy fél kiló ványadt almához, s ez akkor olyan delikatesz volt, hogy a mennyekben éreztem magam. Mindezek tetézték a lelki fájdalmakat. Az állandó bizonytalanság érzése, a honvágy. Az ember azt kívánta, hogy jól fáradjon ki és lefekvéskor mindjárt aludjon el, hogy a sötétben ne jöjjenek a gondolatok. Vágyakozás az otthon és a szabadság után.”*

1950. augusztus vége, szeptember közepe

táján megint kezdték az NKDV-sek hívogatni. Megkezdődtek megint a kihallgatások és fényképezések. A fényképeket pedig kiakasztották azokban a településekben, ahol a hadműveletek alatt járhatott az illető. Eljött 1950. január 1-e. Semmi hír nem volt a hazamenetelről. 1950 nyarán már nagyon háborgott a társaság. A kultúros politikai tiszt azt mondta: „*Minek akartok ti hazamenni, mikor rövidesen Magyarország a Szovjetunió 16. tagállama lesz és ti már itt-hon vagytok!*”

Egy napon nagy készülődés volt a táborban, az oroszok azt suttozták, hogy magyar tábornokok jönnek. Egy szép napon megérkeztek gróf Stomm Marcell altábornagy úr vezetésével. A tábornoki csoport tagja volt többek között vitéz Csatáry József altábornagy, Bartóffy ny. rő. vezérőrnagy, vitéz Karácsonyi László, Lemberkovics Alajos, Zsedényi Zoltán vezérőrnagyok és egy orvos vezérőrnagy.

1950. október 8-án átvitték a börtönbe, ahol ujjlenyomatot vettek tőle és lefényképezték. Innen december második felében átszállították a brjanszki börtönbe. 1950. december 31-én tárgyalásra vitték. A tárgyaló szobában egy alezredes, egy őrmester és egy rendfokozat nélküli katona alkotta a hadbírótságot. Vád: szovjet állampolgárok letartóztatása, partizánok elleni harcban való részvétel volt. Az utolsó szó jogán csak annyit mondott: „*Nem érzem magam bűnösnek! A nemzetközi hadviselés szabályai ellen nem véttem.*”

Jött az ítélethirdetés, a hadítörvényszék ugyan halálra ítélte, a halálbüntetés eltörlése miatt 25 év javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélték. 1951 április elején hadifogolytáborba vitték, majd Moszkvába az elosztó börtönbe került. Nem sokáig maradt Moszkvában, ismét börtönvagon. Irány Sztálingrád! A táborban csak elítélt magyar hadifoglyok voltak. Ebben a tá-

borban a brigádok nagy része a Volga-Don csatorna építésén dolgozott. Átkerült a téglagyári brigádba, ahol nagyon keményen dolgozott. Időközben egy jobb táborba került át, közelebb a téglagyárhoz. Egyszer-kétszer kaptak magyar újságot is, igaz egy-két hónap késéssel.

1954 februárjában mozgolódás volt a táborban, azt suttozták, hogy hazaszállítják őket. Eljött a berakodás ideje, a vonat elindult, de keletre vitte őket. Szverdlovszk mellett a revdai táborban kötöttek ki. Itt már osztrákokat, németeket és románokat találtak.

A revdai tábor egy éve alatt elég mozgalmasan éltek. 1954 májusában megérkezett az első csomag Bécsből a nagynénjétől. 10 év után ismét hazai ízeket és illatokat élvezhetett. A németek, amint lehetett, megszervezték a még kint lévő foglyaiknak a csomag küldését. Stuttgartból központilag érkeztek az egységcsomagok. Egy-két havonta más-más tartalommal. Az ő neve is a németek listájára került, így kapott 3-4 csomagot.

1955 áprilisában a magyarokat és a románokat a Szvedlovszk környéki chrompiki táborba vitték. Adenauer német kancellár ebben az időben jött Moszkvába, amikor kijelentette: csak akkor ül le tárgyalni, ha hazarendedik az összes német hadifoglyot.

1955. szeptember 19-én az orosz táborparancsnok közölte velük: „*A szovjet legfelsőbb tanács elhatározta, hogy önöket hazájukba visszazsállítja.*” A hazamenőket két csoportba osztották. Az elsők az amnesztiával szabadultak voltak, a másik csoportot a magyar kormány rendelkezésére bocsátották. Ez utóbbi csoportban volt ő is. November közepén bevagonírozták őket. Munkácson már nagyon sokan várták őket: ismerősök, rokonok, sőt feleségek is. A vonat délután érkezett meg Csapra, a pokrócokat és szalmazsákokat leadták, éjjel fapriccsen aludtak. A parancsnok azt mondta, mehetnek, ahova akarnak, de másnap reggel 8 órá-

ra legyen ott mindenki, mert akkor jön a magyar bizottság, és átveszi őket. Koós Ottó az egyik mozdonyvezetővel elegyedett szóba, aki többek között azt mondta, hogy ne nagyon örüljenek a hazamenetelnek, mert az előző nap ő vitt át egy szerelvényt, és azokat a híd túlsó oldalán a gitáros ávósok várták és lezárták a vagonokat. Másnap, amikor a szerelvény átgördült a csapi hídon, az országhátáron, megesküdt, hogy élve többet nem hozza át a Szovjetunióba. Ezzel fejeződött be a 11 év és 25 napos hadifogsága!

A MAGYAR VALÓSÁG – ÚJRA BÖRTÖNBEN

A csapi hídon átgördül a szerelvény és megállt. Az ezt követő eseményekre így emlékszik vissza: *„A töltés alja megelevenedik. Azt lehet mondani, hogy a gitárosok (géppisztolyos ávósok) rohammal elfoglalják a szerelvényt. Az ajtókat ránk zárják. Minden vagon fékezőfülkés. Halljuk, amint a telefonkészülékeket rákapcsolják a vonalra, és felveszik az összeköttetést a parancsnoki kocsival.”*

Megérkeztek Nyíregyházára, a csoportot bekísérték a régi huszár laktanyába. Ebéd után irány a vasúti szerelvény és 253 főt a jászberényi börtönbe vittek. Teltek múltak a napok, elmondhatta magáról, hogy nemcsak vagonban, hanem orosz, sőt magyarországi börtönben is töltött már el karácsonyt. 1956. június 8-án átszállították a Kozma utcai Gyűjtőfogházba. A rabszállító kocsiban Ibrányi altábornagy úr lábánál ült a padlón. Beszélgetés közben elmondta, hogy ma ünnepli az eljegyzése 12. évfordulóját.

Október 8-án szabadult Ibrányi Mihály és Algya Pap Sándor altábornagyok, Baumann István, Fehér Géza (az Akadémián katonai földrajz tanár) Somlai Zoltán és Szabó László vezérőrnagyok, Zachár Sándor vk. ezredes és Pongrácz Dezső hadapród őrmester társaságában.

AZ ÚJRAKEZDÉS ÉVEI

4364 napi fogsága után megnyílt a „Gyűjtőfogház” kapuja. Három napig az okmányok (személyazonossági, katonai igazolványok, lakásbejelentés stb.) beszerzését intézte. Menyasszonya születésnapján, október 11-én indultak Kisgyónba az apósáékhoz. November 17-re kitűzték az esküvőt Bodaj-kon.

1956 december elején a balinkai szénbányák kisgyóni bányamérnökségen kezdett el dolgozni, mindösszesen pár hónapig tartott, mert 1957. április 15-én, mint létszámfeletti nek felmondtak. Innen a Várpalotai Mélyfúró Vállalathoz került, ahol a fúrógépnél három műszakban 17 hónapot dolgozott. 1957. december 6-án délután megszületett Csaba fiuk. 1958 októberében az egész család felköltözött Szilasligetre. Protekcióval kapott a Temaforg-nál Budapesten segédmunkási állást, zsákhordó lett. 1960. augusztus 1-jén a Klement Gottwald (Ganz) gyár kihelyezett sashalmi üzemébe került, ahol hordógurító és anyagkiadó segédmunkásként dolgozott 12 évig. Időközben átvették adminisztratív állományba, mert 1963-ban elvégezte a közgazdasági technikumot. Raktáros lett, ami elég sok fizikai munkával is járt.

1972-ben, az üzemben egy robbanás történt, amely során négy dolgozó meghalt. Ezért a központ átadta ezt a telepet a Tiszai Vegyi Kombinátnak. Július 1-jével, amikor az új vállalatnál meg akarta kezdeni a munkát, közölték vele, hogy a helyét egy magasabbban kvalifikált személlyel akarják betölteni. A helyzet komikumuma az volt, hogy az utódja egy Horthy István repülőakadémiát végzett hadnagy lett, akinek szintén csak közgazdasági technikum végzettsége volt, viszont nem volt elitélve.

A Fehérvári úton felajánlottak neki egy anyaggazdálkodói beosztást. Innen ment 65 éves korában nyugdíjba, még öt évet rádolgozhatott, ez plusz százalékkal járt, 24 év

szolgálati idővel (43 év helyett) ment 1981-ben nyugdíjba.

A rendszerváltás után beszámították nyugdíjába a 19 évet, a katonai szolgálati időt és a fogságot. Visszaadták a rendfokozatát, illetve előléptették. Az okmányt Für Lajos honvédelmi miniszter személyesen adta át 1991. március 15-én.

Így összegezte életének ezt a keserves szakaszt: *„Ha Dárius kincsét nekem adták volna, azzal sem tudták volna megfizetni elrabolt fiatalságomat. Sokszor kérdem magamtól, hogy az átélt borzalmak és megaláztatások alatt ki és mi adott erőt ahhoz, hogy EMBER és MAGYAR tudtam mindvégig maradni. A gének és a neveltetés adta a fizikai erőt. Az Istenbe vetett hit adta a lelki erőt, ami a nagyon gyakori holtponatokon segített át.*

A fő támasz mindezek előtt: 'Az asszonyok asszonya, a feleségek felesége' volt. Aki talán a női lélek finomságával megérezte, mikor van szükség, buzdító, támogató, esetleg lelkesítő szóra, amit akár egy levelezőlapon több ezer kilométer távolságra küldött, vagy később élőszóval közölt. Ezeket átgondolva, vannak olyanok, akik sérelmeiket hangoztatva követelik, hogy nem lehet felejteni. Én több százezer fogságban elpusztult és meggyilkolt bajtársam emlékének áldozva, talán meg tudnék bocsátani, mert nem tudták mit cselekedtek, és kinek a szolgálatában álltak, de elfelejteni nem szabad és nem is lehet azon gonoszok tetteit, amit velünk, magyarokkal tettek. Mindezek ellenére, ha életemet újra kezdeném, akkor sem tennék másként, mert csak így tarthatom meg ÖNBECSÜLÉSEMET.”

A RENDSZERVÁLTOZÁS UTÁNI TEVÉKENYSÉG

Felejteni. Micsoda szó. Iszonyú, vigasztaló és kísérteties! Hát lehet élni felejtés nélkül? Csakhogy ki tud eleget felejteni? Az emlékezés salakja összezúzza a szívet. Igazán csak

vitész békei Koós Ottó ny alezredes

az lehet szabad, akinek semmije sem maradt már abból, amiért élt. Erich Maria Re marque

1991-ben belépett a Honvéd Hagyomány-őrző Egyesületbe. 1992-ben kezdeményezte, majd megszervezte és felavatta az 1938-ban avatott Ludovikások hősi halottainak emléktábláját. 1993-ban ezredtársaival Székesfehérváron felavatták a Szent István ezred hősi halottainak emléktábláját. 1993-ban ezredtársai unszolására kérte felvételét a Vitézi Rendbe, ahol a későbbiekben különböző tisztséget (főszéktartó, főkapitányhelyettes) is betöltött. Vitész békei Koós Ottó számos kitüntetést kapott, így többek között a Felvidéki Emlékérem, az Erdélyi Emlékérem tulajdonosa, megkapta az I. osztályú Tűzkereszt 1 sebesülési pánttal, a Kormányzói Dicsérő Elismerés hadiszalagon a kardokkal kitüntetéseket. Tulajdonosa a Német Téli Háborús

Emlékérem (Winterschlacht Medál 1941/42.) is, ezeken kívül számos, a rendszerváltás után alapított érdemjel büszke tulajdonosa.

1991. március 15-én visszavették a tiszti állományba és őrnaggyá, 2010. október 1-jén az „Idősek világnapján” alezredessé léptettek elő.

A háborúban mindenkit elveszített, apja az avatása előtt egy hónappal halt meg, öccsét valószínűleg a Donnál lőtték agyon az oroszok, nővérét és a gyerekeket a sógora lőtte agyon Grosskirschbaumban, majd ön-

gyilkos lett, anyját és nagyanyját pedig az oroszok lőtték le. Senkije sem maradt. A menyasszonya, akit 1944. júniusban jegyzett el, tizenkét évet várt rá, 1956. november 17-én vette feleségül. Egyetlen fiúk 1957-ben született, agráregyetemet végzett, nős.

2000-ben a Történelmi Hivataltól kikért iratok szerint a rendőrségnél vezetett kartonján a következő szöveg állt: „1989. június 28. nyilvántartása nem indokolt, töröltem. Hné.” Harminchárom évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy végleg töröljék a nyilvántartásból.

Ludovika épülete anno

K Ö N Y V I S M E R T E T Ő

SZLANKÓ BÁLINT:
MAXIMUM NULLA ÁLDOZATTAL

Nemrégiben kölcsönkaptam egy kedves ismerősömtől „*Szlanó Bálint: Maximum nulla áldozattal*” című könyvét, amely a címlapon lévő információ szerint tartalmazza „A Magyar Honvédség afganisztáni háborújának igaz történetét”. Első gondolatra több, mint merésznek tűnt a cím, így utána néztem a könyv írójának, akiről megtudtam,

hogy éveken keresztül dolgozott újságíróként, illetve többször járt olyan veszélyes területen ahova „normális” civilek nem, csak katonák, rendőrök járnak, de ők sem nyaralni, mint inkább békét kikényszeríteni. Tanulságos kalandjairól bővebben olvashatunk a blogjában (Drotontul.blog.hu). 2009-ben ő nyerte meg az Európai Parlament újságíródíját az internetes kategóriában, ahol is a lobbizásról („Agyra gyúrnak a brüsszeli ravaszok”) írt cikkével tarolt, illetve ő írta „Az elnök, a képviselő és a diplomata” című könyvet is, amely az Európai Unió belső viszonyait tárja fel szórakoztató hangnemben. Úgy tűnik, hogy gyakran választ olyan kényes témákat, amibe egy átlagember bicskája könnyen beletörik, de ő valahogy túléli az írásai megjelenését, sőt újabb kihívásokat keres. Beszéltem több olyan emberrel (egy részük barátom vagy kollégám) akikkel korábban együtt szolgáltam Afganisztánban, és akivel interjút készített a szerző, így a könyvében is szerepelnek. Véleményük szerint Szlanó ugyan nem egy katonás típus és ezért nem sok csodáltnivalót találtak benne, de egyszerűen lenyűgözte őket az információéhsége és tudásszomja. Tetszett nekik, hogy tényleg kíváncsi a tapasztalataikra, az őszinte véleményükre, így egy idő után megbíztak benne és megosztották azokat vele. Magam is szimpatikusnak találtam, hogy a szerző nem csak itthon próbálta meginterjúvolni a katonákat, hanem maga is többször járt a területen, ezzel is bizonyítva a bátorságát. További pozitívumot jelentett számomra, hogy a könyv megírásába bevonta Wagner Pétert is, aki a Magyar Külügyi Intézet

**Szlanó Bálint: Maximum nulla áldozattal,
A Magyar Honvédség afganisztáni
háborújának igaz története,
Athenaeum Kiadó, Budapest, 2011,
ára: 3490 Ft**

munkatársaként, évek óta foglalkozik Afganisztánnal és az ott folyó műveletekkel.¹ Ezek után úgy gondoltam, hogy a könyv borítóján látható fiatalember talán mégis csak írhatott valami érdekeset a magyar szerepvállalásról Afganisztánban, így nekiláttam a kölcsönkönyv elolvasásának.

A címmel továbbra sem barátkoztam meg, hiszen aki egy kicsit is nyomon követte az afganisztáni történeket, tudhatta, hogy a Magyar Honvédség több katonát is veszített a nem harcoló PRT állományából, így a nulla áldozat nehezen volt számomra értelmezhető. Ennél még a szerző által egy Afganisztánban szolgáló katonától kölcsönzött, fanyar humorral megszerkesztett mondás is jobbnak tűnt,² de a későbbiek során megértettem, hogy mért ez lett a könyv címe.³

Szlandó egyszerre van könnyű és nehéz helyzetben, hiszen mint „civil” nem része annak a rendszernek (Magyar Honvédség) amelynek a tevékenységéről ír, így annak belső mozgatórugóit nem láthatja át teljes részleteiben. Azonban mint külsős, sok olyan embert képes volt megszólaltatni (volt miniszterelnökök, honvédelmi miniszterek, vezérkari főnökök, stb.), akiket a honvédségen belül dolgozó kutatók az alá és fölé rendelt-

ségi viszonyok miatt megszólítani sem mernének. Ezeknek a fontos embereknek a véleményét mégsem fogadta el kritika nélkül, hisz szembeállította azokat az egyszerű harcoló tisztek és tiszthelyettesek által megélttel. Ezekben az ellentmondásos esetekben a szerző az olvasókra bízta, hogy melyik félnek adnak igazat.

A könyv pozitívuma, hogy bemutatja az Afganisztánban szolgáló magyar katonák valós tevékenységét, és bár több esetben is igen kemény kritikákat fogalmaz a magyar politikai és katonai vezetés irányában, elismeri a több mint 60 éve tényleges háborúban nem szolgáló, „békében szocializálódott” katonák eredményeit. Alkalmanként a szerző megcsillogtatja sajátos humorát, ami részben a könyvben leírt enyhén morbid szituációknak is köszönhető. Az olvasónak megdöbbentő szembesülnie azzal, hogy milyen felkészületlenül, pénztelenül küldtek magyar katonákat Afganisztánba. A szerző néha-néha már második Don-kanyart vizionál. Szerencsére (ezt maga is elismeri) ez nem következik be, de a műveletet sokszor csak a magyar katonák találékonysága, kitartása, empátiája vitte/viszi sikerre. A szerzőnek és az olvasóknak is nehéz megértenie, hogy mért kell a katonáknak a saját pénzükből megvásárolni azokat az eszközöket (lézerirányzék, AK-hoz használatos sínrendszerek,⁴ stb.), amelyek a túlélésükhöz szükségesek, amikkel más országok katonái rendelkeznek. Hasonló gondolatok fogalmazódnak meg azzal kapcsolatban is, hogy mért csak a halálesetek után történnek meg olyan hadibeszerezések, illetve bizonyos korszerűsítések, amik nélkül magyar katonát nem is lett volna szabad hadszíntérre kien-

¹ Wagner Péter szakértő többször is publikált a Sereg Szemlében, illetve blogján (wagnerpeter.blogspot.com) folyamatosan nyomon követi az afganisztáni eseményeket.

² „A Magyar Honvédség egyik jelmondata lehetne, hogy a szarból is várat építeni, és Afganisztánban aztán tényleg kiírhatnánk ezt a konténeret tetejére” Szlandó Bálint: Maximum nulla áldozattal, 208. o.

³ „Mi csak meg akarjuk óvni a katonákat. Ezt masszívan elvárja tőlünk a katonai vezetés és a társadalom. Ebben a misszióban a nulla áldozat az elfogadható” Nemes Tamás alezredes, a 8. Tartományi Újjáépítési Csoport parancsnokhelyettese. Szlandó Bálint: Maximum nulla áldozattal, 175. o.

⁴ Már folyik az AK modernizált változatainak kiszállítása a művelési területre, így ez a probléma megoldódott.

gedni.⁵ A szerző előszavában olvasható, hogy a Honvédelmi Minisztérium végig nyomon követhette a könyv megírását, sőt a kiadás előtt elolvasták és véleményezték azt. Ugyan kértek néhány módosítást, de azok inkább csak technikai és stilisztikai jellegűek voltak, a könyvben megfogalmazott kritikákat sem kifogásolták vagy vitatták (működésképtelen járművek, fegyverzetek, túlburjánzó bürokrácia, stb.). Mivel néhány helyen túlzottnak ítélt meg a honvédséggel szemben megfogalmazott kritikát, utána néztem az állítás valóságtartalmának. A HM egészen eddig tényleg nem fejezte ki hivatalos nem tetszését a könyvvel kapcsolatosan vagy kért helyre igazítást a szerzőtől. Úgy tűnik, a jelenlegi politikai és katonai vezetés elismeri a könyvben megfogalmazott, sokszor a politikai elitet és a honvédséget rendkívül kritikusan bemutató tényeket és képes azokkal szembenézni. Remélhetőleg a könyvben szereplő tapasztalatokat felhasználják a későbbi műveletek tervezésénél és kivitelezésénél, hogy hasonló hibák többé ne fordulhassanak elő.⁶

A könyvben olvashatunk mindazokról az egységekről, amelyek Afganisztánban tevékenykednek. Először a Baglan tartományban állomásozó, 3. műveleti támogató és összekötő csoport (OMLT) munkáját követhetjük nyomon. Szlankó nem csak az ott szolgáló magyar, amerikai vagy éppen afgán katonák szemszögéből mutatja be az ottani életet, hanem megszólaltat több magyar politikust és katonai vezetőt is, akik sokszor maguk is meglepődnek azon, hogy az általuk Afganisztánba küldött katonák milyen körülmények között szolgálnak. Az Ala-wuddin, Sari Kuna, Dand-e Ghuri, Kuk Csenár, Mangal, Puzei Sán, Kunduz Tapa, (megannyi egzotikus, de itthon semmit sem jelentő név) településeken zajló harci tevékenységek leírása igen életszerű, élvezetes, szinte a helyszínen találja magát az olvasó belebújva a történetet elmesélő katonák bőrébe. Velük együtt harcol, „éhez és fázik”, dühöng az itthoni bürokratákon, majd hisztérikusan kacag a kegyetlen afgán valóságon. A szereplő gárda néha már rejtői (alias Piszkos Fred, Tuskó Hop-

⁵ Lehet vitatkozni sok mindennel a szerző megállapításaiból, de a biztonságpolitikusok és a politikusok többsége is elismeri, hogy a II. Világháború óta, először vesznek részt katonák valós harci tevékenységben, amelyben meglepően jó eredményeket tudunk felmutatni. A könyvben a szerző komoly kritikával illeti a hadibeszerezéssel foglalkozókat, illetve a felszereléseket biztosító szervezeteket, mivel azok késlekedése miatt szerinte „az OMLT első három váltásánál a fegyverek és a gépjárművek állapota a katonák biztonságát veszélyeztette”. Szlankó Bálint: Maximum nulla áldozattal, 106-118. o.

⁶ Sajnos más országokkal szemben a tapasztalatok feldolgozásával kapcsolatosan is vannak hiányosságaink, mint ahogy azt a szerző meg is jegyzi a könyvében (Szlankó Bálint: Maximum nulla áldozattal, 170-171. o.). Ez abban is megmutatkozik, hogy bár a honvédség több misz-

zióban részt vett a rendszerváltás óta, azokat nem rendszerezték, és nem dolgozták fel megfelelően. Misszióim során többször találkoztam más nemzetek katonáival, akik az adott misszióba már úgy érkeztek ki, hogy a korábban ott szolgáltaktól összegyűjtött információkra épülő „missziós kézikönyvvel” rendelkeztek, amely igen komoly segítséget jelentett a számukra. Az utóbbi időkben a CIMIC és a GEOSZ több kiadványt is készített a válságövezetekkel kapcsolatosan, de azokról a missziókról ahol magyarok szolgáltak, komolyabb összefoglaló munkák egyelőre nem jelentek meg, kivéve Görög István és Padányi József ezredesek könyve az IFOR és az SFOR kötelékében szolgáló Magyar Műszaki Kontingensről. Szlankó könyve ilyen értelemben is úttörő munkának számít, hiszen külsőként (civilként) dolgozta fel az afganisztáni magyar szerepvállalás történetét.

kins, Senki Alfréd, Török Szultán, stb.), de pofonok helyett golyókat osztogatnak a táliboknak. Még a katonai kérdésekben tájékozatlanabbak számára is kiderül, hogy a magyar katonák semmivel sem rosszabbak az amerikai vagy más nációjú katonáknál, csak szegényesebben ellátottak és sokkal kevesebbet keresnek. Megszívlelendő tanácsokat kaphat az ember a kint szolgálóktól, amelyeket érdemes lenne beépíteni az itthoni kiképzési rendszerbe is (torkolattűz hiánya, hadviselés olyan helyen ahol a gerilla erők a polgári lakosság közé rejtőznek, lesállások, a tereptárgyak használata, stb.). Itt felmerül az emberben az a gondolat, hogy mi történik a több missziót megjárt katonákkal, az általuk megszerzett tudást hogyan használja fel a Magyar Honvédség, kellőképpen beépül-e a kiképzésbe? Ebben a fejezetben olvashatunk arról, hogy nemcsak a politikai és katonai vezetés nem tudott mit kezdeni az OMLT létevel és tevékenységével, hanem a magyar közvélemény sem. A polgári lakosság egy része úgy gondolja semmi keresnivalónk nincs Afganisztánban és az ott szolgálók zsoldosok. Azt persze sokan nem tudják, hogy a hatályos jogszabályok alapján a magyar katonák beleegyezésük nélkül is vezényelhetők az olyan missziókba, mint Afganisztán vagy Irak. Jómagam is láttam több bejegyzést a facebookon, ahol arról értekeznek magyar honpolgárok, hogy nem kell sajnálni a kint meghalt katonákat, mert azok ott zsoldosként idegen érdekeket szolgálták.⁷ Ennek tükrében érthető a misszióval kapcsolatos

polgári és katonai kommunikáció helyenként igen kemény bírálata.⁸

A könyv második része időrendi sorrendben tekinti át az afganisztáni magyar szerepvállalás történetét a 2004-ben ENSZ határozatra létrehozott könnyű gyalogszázadtól, a NATO szervezetén belül tevékenykedő tartományi újjáépítési csoporton keresztül, a különleges műveleti csoportig, kitérve részvételünk hazai és nemzetközi politikai hátterére is. Itt szembesülünk azzal, hogy miért is vagyunk kint Afganisztánban, hisz a rendszerváltás óta a magyar politikai vezetés számára stratégiai alapvetéssé vált, hogy az ország külpolitikai és gazdasági érdekeit leginkább az USA és a nyugat-európai államokkal történő együttműködés szolgálja. Ezért lépünk be a NATO és az EU szervezetekbe, az azonban szövetségesi követelményekkel jár együtt. Jelen esetben azzal, hogy részt kell vennünk a NATO afganisztáni műveleteiben. Olvashatunk róla, hogy a misszióba küldött katonák fejében, alkalmanként milyen viszontszolgáltatásokat kapott az ország.⁹ Itt pillanthatunk bele a politikai játszmákba és történésekbe, amelyek során megindult a Magyar Honvédség szerepvállalása Afganisztánban és végigkövethetjük, hogy a korábban békemissziónak indult művelet néhány év alatt hogyan vált alig észrevehető fokozatossággal valódi háborúvá, úgy hogy ar-

⁷ Ennek ellenére több közvélemény kutatás szerint az afganisztáni magyar szerepvállalás viszonylag nagy támogatottságot élvez a magyar lakosság körében. A zsoldos problémát a szerző is megemlíti: Szlankó Bálint: Maximum nulla áldozattal, 133. o.

⁸ A szerző szerint: „A magyar közvélemény rendkívül kevés érdeklődést mutatott az afganisztáni misszió iránt. A média döntő részének az ingerküszöbét nem érte el a háború, és nem akart vagy nem tudott rá pénzt áldozni. A sztori így homályban maradt, a honvédség pedig fokozatosan belesodródott egy valódi háborúba anélkül, hogy erről idehaza a közvélemény tudott volna” Szlankó Bálint: Maximum nulla áldozattal, 100. o.

⁹ Lásd a vajdasági magyarverésekkel kapcsolatban kiadott kommuniké története: Szlankó Bálint: Maximum nulla áldozattal, 184-185. o.

ról a hazai közvélemény még csak tudomást sem szerzett. Az eddig leírt események tükrében a szerző nem érti, hogy Magyarországon miért nem lehet elmagyarázni a közvéleménynek azt, hogy miért is vagyunk egyáltalán Afganisztánban, mire költjük ott az adófizetők pénzét, és miért kockáztatjuk a katonáink életét. Ebben a részben kapott helyet az a fejezet is, ahol a Magyar Honvédség „féloldalas modernizációját” a folyamatos pénzhiányt és az abból fakadó problémákat mutatja be a szerző, amely jelentősen kihat a missziós szerepvállalásunkra is. A könnyűgyalog századról szóló fejezetben Szlankó főként a „Farkas Roland ügy” valóságtartalmát és hatását vizsgálja, de megemlíti a magyarok fogékonyágát is a „fekete” afgán humorra. A század felkészítésével kapcsolatosan említ egy anekdotát, amelyben az egyik magyar katona megkérdezi a helyi muzulmán vallású lakost, hogy mi kerül a karácsonyi asztalára. A negatívumok mellett elismeri a szolnoki katonák kiképzettségét, a misszió sikeres végrehajtása érdekében tett személyes áldozatvállalását (járőrök, CIMIC szakemberek projektjei). Beszédese a „megtörtött kézzel” című fejezet is, ahol a PRT előzményeiről, létrehozásáról és működéséről ír a szerző. Hihetetlenül részletesen dolgozta fel a témát bár hiányolom, hogy a PRT első parancsnokának kijelölt Bakó Antal ezredest¹⁰ vagy a táborban velünk élő Busztin

¹⁰ Bakó ezredes az egyik legjobban képzett és felkészült logisztikai szakembere volt a Magyar Honvédségnek, több NATO misszióban is kiemelkedő teljesítményt nyújtott ezzel is öregbítve hazánk jó hírét. Vélhetőleg ezért is jelölték a PRT első váltásának parancsnoki posztjára. Ezért is érte meglepetésként a katonák többségét, hogy egyik napról a másikra mást jelöltek a helyére (Zsigmond Kálmán ezredest). Busztin György korábbi iráni nagykövet volt a külügyminisztérium Pul-i Khumriba delegált első képviselője.

György nagykövetet meg sem említi. Valószínűleg elég sok segítséget tudtak volna nyújtani a PRT létrehozásával kapcsolatosan. A további fejezetekben Szlankó nem csak a misszió árnyoldalait (magyar katonák halála, támadások, stb.), de annak pozitív hozadékait is bemutatja. Azt azért nem csak Ő, de a neki nyilatkozó vezérkari főnök, Benkő Tibor vezérezredes is elismeri, van még mit fejlődünk.

A könyv negatívumának tekinthető, hogy bár olvasmányos, sőt alkalmanként szórakoztató, a szerkesztés nem teljesen egységes, a szerző gyakran ismétli önmagát, illetve előfordul néhány helyesírási és stilisztikai hiba. Egy-egy helyen a nyelvezet durva, talán szándékosan, hátha így jobban eladhatóak a „civil” olvasók számára a katonák, bár ez bizonyos negatív sztereotípiák megerősödését is szolgálhatja. A könyvben szereplő képek mellé esetleg jó lett volna a műveletekről készített térképeket is betenni, így azok könnyebben nyomon követhetőek lettek volna. A tálibokról írtak számomra kicsit elnagyoltnak tűnnek.¹¹ Amit az ellenségről ír, az egy dokumentumfilm leírása (Mirwais), néhány hangulatjelentés az amerikaiktól és általánosságok az ellenállókról. Itt érdemes lett volna a más fejezetek megírásánál alkalmazott alaposabbal eljárni. Mindezzel együtt csak javasolni tudom a könyv olvasását katonáknak és „civilnek” egyaránt. Remélhetőleg egyre többen követik majd Szlankó példáját és írnak olyan könyveket, amelyek hasznosak lehetnek a Magyar Honvédségben szolgálók számára.

¹¹ Szlankó Bálint: Maximum nulla áldozattal, 49. o.

TORDAY EMIL NYOMÁBAN – KONGÓ

Sokan itthon nem is ismerik Torday Emil nevét, aki több expedíciót vezetett az 1900-as évek elején az akkor még jószereivel teljesen ismeretlen afrikai Kongóba, eredményeit pedig nem csak itthon, hanem az akkori Afrika kutatás fellegrájában, Nagy-Britanniában is publikálta. A magyar tudós 1875. június 22-én született Budapesten, iskoláit itt és Münchenben végezte, majd 1895-ben Brüsszelbe költözött, ahonnan belga tisztviselőként került ki Kongó keleti részébe, Katangába. Az ország nagy részét beutazta – akkor még kedvtelésből, komolyabb tudományos munkát nem folytatott – majd miután megfertőződött az „Afrika vírussal” több expedíciót szervezett Kongóban. Az első útján 1905 és 1906 között Luano és Kikwit városok környékét kutatta, főként a helyi kereskedelem logi-

kája és típusai érdekelték. Már ekkor megtanulta a helyi törzsek nyelvjeit, megfigyeléseiről a British Museum támogatásával több tanulmányt jelentetett meg. A második expedíció során, Kwango és Kwilu folyó közötti területet járta be, amely során már módszeres tárggyűjtésbe kezdett, amelyek jelentős része ma is megtalálható a világ több múzeumában, gyűjteményében. A harmadik útján, amit a British Museum szponzorált a kongói Kuba királyság népeit (Busongo, bangongo törzsek) tanulmányozta. Az expedíció során több ezer fotót és hangfelvételt készített, újabb műtárgyakat gyűjtött. Egy orrszaru támadás során szerzett sérülés után többet nem utazhatott Kongóba, de angliai otthonában folytatta kutatómunkáját, amely nagy megbecsülést szerzett számára. 1931-ben ha-

Szilasi Ildikó, Lóránt Attila:
Torday Emil nyomában – Kongó,
Afrikai – Magyar Egyesület,
Budapest, 2010,
ára: 5990 Ft

lázott el, életműve közel 60 publikáció, kilenc önálló könyv, több mint 3000 darabos néprajzi tárgy és fotografiai gyűjtemény.

Ennek a nagyhírű tudósnek kívántak emléket állítani a magyar szerzők, akik egy két hónapon keresztül tartó expedíció során bejárták azokat a legfontosabb területeket, amiket Torday Emil is. A Torday-Kongó projekt célja Torday Emil életének és a Kongói Demokratikus Köztársaság életének, viszonyainak bemutatása volt, kiállításokon, dokumentumfilmen és ezen a könyvön keresztül. Véleményem szerint a projekt elérte a célját.

A szerzők összevetve a saját tapasztalataikat Torday által leírtakkal vontak párhuzamot az akkori kongói és a mai viszonyok között, bemutatták a változásokat, vagy pedig éppen azok hiányát.

A „Kongó” fejezetben láthatjuk az ország nevét is adó folyóról készített képeket, az expedíció tagjai által szerzett személyes tapasztalatokat, Torday naplójából vett leírásokat. Különösen élvezetesen írtak a Vagenya halászok életéről, a folyó szerepéről a mindennapokban. Ebben a fejezetben található egy megdöbbentő kép, amelyen a folyóparton egy elhagyott kerekesszék látható. Erről óhatatlanul eszébe jut az embernek az Afrikai Világháborúnak nevezett kongói konfliktus, amelynek során több mint hatmillió ember vesztette az életét és több százezren maradtak nyomorékok egy életre.

Az „N1”¹ fejezetben a moszengai bambala nép, Kikvit város, illetve Kvilu vidékének mindennapjait követhetjük nyomon. Torday sok időt töltött itt, sőt megtanulta az itt lakók által használt nyelvet, a kimbalát is. A moszengai pálmaolaj gyárról írtak során nem tudtam nem párhuzamot vonni az itthon sorsukra hagyott, korábban jól prosperáló „iparvidékek” (Ózd, Salgótarján, stb.) munka nélkül maradt

lakói és a megélhetésüket szintén elveszett bambala munkások között. Ebben a fejezetben találkozhatunk a lukambai babundákkal, ahol bepillantást nyerünk a helyi egészségügyi intézmény körülményeibe, sőt egy gyerek születésének is tanúi lehetünk, majd olvashatunk az újratemetési szertartásról, illetve a helyi piacok működésének szabályairól.

A „Molasza felé” részben a Pende törzs mindennapjait, a kultúrájukat, hiedelemvilágukat és a Gungui Nemzeti Fesztivál képeit csodálhatjuk meg. Megtudhatjuk mi a mandinga vagy a gitenga tánc, hogyan különböztethetőek meg az abban résztvevő törzsek.

A „Kuba” fejezetben a sokáig fehér foltnak tekintett Kuba királyságot ismerhetjük meg, részben Torday visszaemlékezései, részben pedig a mostani expedíció tagjainak élményei és fotói alapján. A lele népcsoport és a Kuba királyság területén folytatott kutatások hozták meg Torday számára a nemzetközi hírnevet, így az expedíció tagjai is itt töltötték a legtöbb időt el. A királyságban még a mai napig is emlékeznek Tordayra, így a magyarok megkülönböztetett tiszteletnek örvendtek, olyannyira hogy a királyi család több tagja is aktívan segítette munkájukat. Ebben a fejezetben olvashatunk a népi orvoslásról, a „modern” és az afrikai gyógyítás különbözőségeiről, sőt egy számunkra szokatlan temetésnek is részesei lehettek a könyv szerzői. Bepillantathatunk a királyság mindennapi életébe, megismerhetjük a törzsi arisztokrácia és az állami tisztségviselők kasztját. Megdöbbentőek a boszorkánybörtönről közölt információk, amiket az arról készített képek még inkább súlyosbítanak. Sokkal örömtelibbek a törzsi művészetről, kultúráról készült képek, bár a szerzők megemlítik a turistáknak termelő népművészeti gyárak, káros hatásait is. Itt olvashatunk és láthatunk 100 évvel ezelőtti és mostani képet is a gyerekjátékról és gyerekmunkáról is.

A „Kinshasa” részben az abszurd nagyvá-

¹ Az N1 az egyes számú nemzeti utat jelenti Kongóban.

rosi élet létével (beleértve a vallási élet sokféleségével) szembesülünk, majd bepillantást nyerhetünk az egyik kanangai árvaház lakóinak életébe is, sőt a szerzők kalandjait is nyomon követhetjük, hogyan is kínáltak a magyar antropológus hölgyért kezdetben csak koporsót², később ezer dollárt, két kecskét, néhány tyúkot és extra bónuszként ismét

² Ez Afrikában elterjedt szokás, hisz sok helyen még „veszik” az emberek maguknak a feleséget. Amikor Nyugat-Szaharában szolgáltam az egyik kolléganőnkért tevéket kínált az egyik reguibat törzsi vezető. Bár csábító volt az ajánlata számunkra (már mint a férfiaknak), de a hölgy itt is visszautasította a nekünk kedvezőnek tűnő üzletet.

csak koporsót. A helyi embereket nem csak tudományosan, de érdekfeszítően mondhatnánk, szeretettel mutatják be a szerzők, természetesen az árnyoldalakat is bemutatva. Ezek után még bemutatják az expedícióban résztvevőket, illetve olvashatunk Torday Emil életéről és munkásságáról is.

Összességében ajánlhatom ezt a könyvet mindazoknak, akiket érdekel az afrikai földrés és Kongó, akár antropológusként, akár kutatóként vagy olyan emberként, aki hosszabb vagy rövidebb ideig Kongóban tartózkodik.³

³ A Magyar Honvédség több éve küld magyar békefenntartókat Kongóba, akik több esetben is segítették az AHU munkatársainak munkáját.

Cikkek, tanulmányok közlési feltételei (technikai információk a kézirat elkészítéséhez)

A szerzők a cikkek szövegét A4-es lapokra, azok egy oldalára gépeljék (30 sor, egy sorban 62 leütés), másfeles sortávolsággal. A kézirat terjedelme lehetőleg ne haladja meg a 20-22 gépelt oldalt (max. 40 ezer karakter). A cikkek alap betűtípusa a Times New Roman, mentési formátuma pedig .rtf vagy .doc legyen. Amennyiben tanulmányukat fotókkal, ábrákkal kívánják illusztrálni, azokat ne a szövegbe beágyazva, hanem mellékelve küldjék be, formátuma pedig .jpg legyen.

Kérjük, hogy a publikáció készítése során törekedjenek a helyes magyar katonai terminológia használatára, a helykímélésre, a szöveg szétesésének elkerülésére és a tipográfiai viszafogottságra.

A szerzők a beküldött cikkhez, tanulmányhoz készítsenek 10-12 soros annotációt, amely hűen tükrözi az írása tartalmát. Külön mellékelt lapon (vagy a kézirat végén a hivatkozások után) tüntessék fel teljes nevüket, katonai rendfokozatukat (amennyiben van), valamint irányítószámmal ellátott lakcímüket, munkahelyi címüket, esetleg telefonszámukat.

A cikkeket, tanulmányokat, véleményeket, javaslatokat és olvasói leveleket közvetlenül a Sereg Szemle folyóirat szerkesztőségének címére (8000, Székesfehérvár, Zámolyi út 2-6. Postacím: 8001 Pf.: 151.), vagy Dr. Földesi Ferenc felelős szerkesztő első levelező (INTRANET: FF0GAVBB@hunmil.local), illetve e-mail címére (drfoldesi.ferenc@mil.hu) küldjék el.

A szerkesztőség a kéziratokról új folyóiratunk szakmai színvonalának emelése érdekében – véleményt kér egy vagy két, a témában jártas szakembertől.

A cikk elfogadása esetén a kézirat közlési ideje 3-6 hónap, tekintettel a folyóirat negyedévenkénti megjelenésére. A beérkezett írások megjelenési idejének, sorrendjének meghatározása a felelős szerkesztő illetékességi körébe tartozik.

Szerkesztőség

E SZÁMUNK SZERZŐI:

E számunk szerzői:

Dr. Hermann Róbert főtanácsos, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, parancsnok tudományos helyettese

Wagner Péter tudományos kutató, Magyar Külügyi Intézet, Budapest

Tóth Sándor nyá. ezredes, főelőadó, MH Összhaderőnemi Parancsnokság, Székesfehérvár

Gacsal János őrnagy, részlegvezető, MH 5. Bocskai István Lövészdandár, 39. lövészszázlój, kiképzési részleg, Debrecen

Várdai Mihail főhadnagy, századparancsnok-helyettes, MH 5. Bocskai István Lövészdandár, Ksze. 4. Mmz 1. műszaki század, Hódmezővásárhely

Csepregi Balázs őrnagy, részlegvezető, MH 5. Bocskai István Lövészdandár, 5/62. lövészszázlój, kiképzési részleg, Hódmezővásárhely

Madarász Gábor százados, részlegparancsnok, MH 5. Bocskai István Lövészdandár, 5/62. lövészszázlój, zászlój tűztámogató részleg, Hódmezővásárhely

Daruka Norbert mk. főhadnagy, MH 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajóz Ezred, hajóparancsnok, Budapest

Hüse Csaba őrnagy, Honvéd Vezérkar Hadművelési Csoportfőnökség, HDM Osztály, főtitest

Nagy Attila százados, MH 5. Bocskai István Lövészdandár, 5/3 lövészszázlój, 2. lövészszázad parancsnok, Debrecen

Pintér Ferenc őrnagy, parancsnokhelyettes, MH 25/88. Könnyű Vegyes zászlój, Szolnok

Lisznyai Lajos százados, tervező tiszt, MH 5. Bocskai István Lövészdandár, kiképzési főnökség, Debrecen

Kiss Álmos Péter PhD hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest

Dr. Jobbágy Zoltán alezredes, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, KLHK, Összhaderőnemi Művelési Intézet, tüzér tanszék, Budapest

Mércse Balázs őrnagy, kiemelt főtitest, HM Tervezési és Koordinációs Főosztály, elvi kidolgozó és koordinációs osztály, Budapest

Dr. Révai Tamás, PhD hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest

Dr. Magyar Zoltán, Janus Pannonius Tudományegyetem, Pollack Mihály Műszaki Kar, Épületgépészeti Tanszék, Pécs

Bánhidi László, Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest

Lenkovic László, Janus Pannonius Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki Kar, Épületgépészeti Tanszék, Pécs

Laborc György Péter, militária-gyűjtő, Baj

Ujházy László sz. őrnagy, egyetemi tanársegéd, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, KLHK Hadtudományi Alapozó Intézet, katonai vezetéstudományi tanszék, Budapest

Besenyő János őrnagy, PhD hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest

Hetényi Soma politológus,

Glied Viktor egyetemi oktató, kutató, Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

Gárdos Éva főelőadó, MH Összhaderőnemi Parancsnokság, személyzeti főnökség, Székesfehérvár

Dr. Szabó Béla, a hadtudományok (PhD) doktora

Klemensits Péter PhD hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest

Siposné prof. dr. Kecskeméthy Klára ezredes, oktatási rektorhelyettes, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest